C. BACALBAŞA

BUCUREŞTII DE ALTĂDATĂ

VOL. III

BUCUREŞTI
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL" SOC. ANONIMA
Str. Brezoianu Nr. 9—11
1930

ANUL 1901

Am dat, în volumul II, o mai mare desvoltare faptelor petrecute dela începutul lui 1899 la începutul lui 1901, deoarece nici o guvernare n'a fost mai agitată, mai plină de incidente răsunătoare şi de greutăţi ca guvernarea conservatorilor în aceşti din urmă doi ani.

Tot felul de întâmplări grave şi compromiţătoare. Mai întâi seceta cu una din cele mai grele situaţii financiare; apoi răscoala dela Slatina cu împuşcarea ţăranilor; afacerea Hallier destinată să rănească mândria naţională; asasinatele bulgăreşti; răscoala ţuicarilor; impozitele cele dureroase etc.

Apoi frământările din familia conservatoare au avut caracterul unor lupte de exterminare şi au pus în lumină ambiţiile şi rivalităţile care, peste un număr mărginit de ani, trebuiau, în chip fatal, să ducă la desfiinţarea partidului. Ceeace s'a şi întâmplat.

Partidul liberal ar mai fi rămas încă mulţi ani în opoziţie dacă conservatorii n'ar fi avut în sânul lor germenii disoluţiunei.

— La 24 Februarie s'a dat un banchet în onoarea lui Caragiale spre a i se sărbători 25 ani de activitate literară. Au luat parte numeroşi artişti, literaţi, ziarişti şi alţi intelectuali. Banchetul a fost prezidat de bătrânul avocat Petre Grădişteanu

Au vorbit: Take Ionescu, Barbu Delavrancea, A. Ciurcu, Tănase Cantili, dr. Urechie, C. Mille, Aurel Iliescu, J. Th. Florescu, căpitan Mărdărescu, Ion Niculescu, Mărculescu şi Brezeanu artişti dela Teatrul Naţional, G. Ranetti, Radu Rosetti, Duţescu, Paulian etc.

A fost un banchet delicios, scânteietor de vervă, care, sfârşindu-se oficial la ora 12, a urmat neoficial până la zioă albă

Din cuvântările rostite, este de subliniat acela al lui Take Ionescu, care a spus cum că, în realitate teatrul românesc a început dela Caragiale.

Era atât de ignorant Take Ionescu ? De loc. Take Ionescu era un dibaciu. El se afla atunci în perioada de ascensiune şi

își desfăcuse amândouă aripile, acum era hotărît să-și recruteze, cu orice preț, partizani personali. De aceea a lăudat excesiv pe Caragiale pe care voia să și-l atragă. Dar Caragiale era o fire de o extremă mobilitate; în nici un loc nu-i plăcea să stea prea mult. De aceea dibăcia lui Take Ionescu a fost fără urmări.

— Pe când guvernul conservator a avut de luptat cu mari greutăți și cu multe ostilități lăuntrice chiar din prima zi a constituirei sale, prin contrast cabinetul Sturza — mulțumită concentrărei liberalilor — avu o guvernare liniștită.

Dimitrie Sturza putu purcede la instalarea guvernului și administrațiunei sale și putu lucra, nestânjenit, la alcătuirea programului de economii.

Dar guvernul liberal mai fu ajutat și de lipsa unei opozițiuni serioase fiindcă grija de căpetenie a conservatorilor și a junimiștilor era să se sfâșie între ei și să caute a se întări unii în paguba celorlalți.

Indată după căderea cabinetului Carp, generalul Lahovari și Nicolae Filipescu se retrag din comitetul executiv al partidului conservator. Așa că guvernul nu duce nici o grijă. Ceva mai mult, din diferite părți și partide primește propuneri de cartelare în alegeri și de păsuirea unor candidaturi independente.

Take Ionescu este neobosit pentru ca să atragă pe unii dintre conservatorii rămași lângă Petre Carp. Cel d'intâi pe care izbutește să-l atragă este generalul Lahovari care în ziua de 12 Februarie la Cameră, era furios pentru că Petre Carp hotărîse ca miniștri să nu ia parte la vot.

— Asta este o prostie! striga generalul roșu de mânie.

Generalul Lahovari, de și om inteligent, avea un fel de inteligență ușuratică, iar cât despre caracter era departe de a avea statornicia fratelui său Alexandru. Generalul Lahovari avea porniri impulsive, avânturi de inimă dar putea fi o jucărie în mâna unui om mai inteligent. De aceea nu i-a trebuit mult lui Take Ionescu ca să-l scoată din partidul lui Carp.

Pretextul a fost găsit în hotărîrea lui Carp de a primi candidaturile oficiale oferite partidului său de Dimitrie Sturza.

Take Ionescu simțea că familia Lahovari nu va putea rămâne mult timp împărțită și că, or Ion va atrage pe Jak, or Jak va aduce la el pe Ion; spre a evita o surprindere a făcut tot ce era de făcut ca să-l ia pe general.

Generalul era vanitos, de aceea când Take Ionescu i-a propus moștenirea șefiei după Gheorghe Cantacuzino cât și șefia Capitalei, a părăsit repede pe Carp.

L'a părăsit pe Carp sub cuvânt că înjosește partidul conservator primind candidaturile în parlament oferite de guvernul liberal

Intr'o noapte, după plănuirea lui Take Ionescu, șefii de

culori ai Capitalei, în cap cu nenea Iancu Brătescu, şeful culoarei de verde a electoralităţei conservatoare, se întrunesc şi chiamă între ei pe general. Noapte istorică pentru un partid care vieţuia cei din urmă ani. Căci dela 1901 la 1916 — când de fapt, partidul conservator s'a scindat pentru ca în curând să dispară — nu mai erau decât 15 ani. In această întrunire generalul este proclamat şef al Capitalei şi viitor şef al partidului. Intrunirea se sparge în strigătele:

— Trăiască şeful nostru! Trăiască Kronprinţul partidului conservator!

Take Ionescu argumentase generalului cum că în partidul lui Carp nu va putea ajunge nici odată la şefie, căci Marghiloman îi stă în cale, pe când în partidul lui Cantacuzino nimenea nu-i va tăia drumul. Şi astfel farsa a fost jucată.

Lovitura era destul de dureroasă pentru partidul carpist şi pentru Nicolae Filipescu în special.

Carp, spre a se răzbuna pe bătrâni, făcu greşeala să primească candidaturile oficiale ale guvernului. Liberalii, spre a întreţine diviziunea între conservatori, înlesni intrarea câtorva junimişti în parlament.

Cu chipul acesta lăsau să se creadă că partidul lui Carp, fiind oficial reprezentat în parlament, va veni la putere după guvernul Sturza. De aci o luptă înverşunată între amândouă ramurile conservatoare care se sfârşi prin înfrângerea lui Carp.

Dar acesta, indignat de procedarea lui Cantacuzino-Take Ionescu faţă de el, nu mai calcula urmările, ci prins de mânia lui ca şi de sfaturile celor din apropiere, făcu cartelul.

In timpul acesta guvernul pregătea alegerile tot după vechiul model al candidaturilor oficiale, iar Dimitrie Sturza alcătuia bugetul întemeiat pe mari economii.

— In noaptea de 26 spre 27 Februarie o crimă care a făcut mult zgomot s'a săvârşit în str. Icoanei nr. 15.

La orele 1' jum. comisarul Becarian dela secţia 9-a fu încunoştiinţat că o doamnă Iarcu, rudă a generalului Iarca, fusese asasinată de către doi tineri din societatea zisă „bună", tinerii Candiano-Popescu, fiul generalului aghiotant al regelui şi Vlădoianu fiul unui fost casier al poliţiei Capitalei.

Asasinata era văduvă, fiica unui vechiu profesor Iarcu, femee care de mai mulţi ani ducea vaiţa uşoară de galanterie.

Fiind dată situaţia socială a tuturor actorilor dramei, asasinatul a făcut zgomot şi multă senzaţie.

Candiano a declarat, dela întâiul interogator, că săvârşise crima pentru parale. Ştiind că d-na Iarcu luase 100 lei dela mama sa, s'a dus la dânsa. Vlădoianu îl aştepta afară. A intrat la ucisa ca pentru o întâlnire galantă, s'au aşezat la masă, apoi femeea s'a dus la piano şi a cântat. Atunci Candiano a scos un pumnal şi l'a înfipt în spatele victimei. Lovitura a

fost atât de tare că mânerul s'a rupt. Văzând aceasta criminalul a luat lama de oţel şi a înfipt-o toată în spatele femeei; apoi a scos cuţitul şi văzând că victima mai dă semne de viaţă, a străpuns-o din nou, apoi a sărit pe geam.

Criminalul a comis crima fiind dezbrăcat cu totul de haine, de aceea albiturile îi erau de sus până jos, pline de sânge, iar hainele fără nici o pată.

A doua zi, la confruntarea cu cadavrul, Candiano a făcut următoarele declaraţiuni:

Intrebat de procuror ce impresie îi face cadavrul, a răspuns în limba franceză:

— *On dirait que c'est une vache egorgée..* (S'ar zice că e o vacă măcelărită).

Apoi a povestit crima.

— Ea m'a poftit la masă, dar n'am voit să mănânc nici să beau, căci mă temeam să nu-mi pierd curajul.

Am lăsat-o să mănânce fiindcă vedeam că-i e foame. Apoi i-am spus: „Scoate-ţi rochia, dezbracă-te, dragă, vreau să-ţi admir corpul tău frumos, vreau să admir formele admirabile ale corpului tău cari-mi plac atât de mult". Şi ea şi-a scos rochia şi s'a aşezat la piano.

Ardea în mine, în acest moment, dorinţa de a-mi înfige pumnalul în spinarea ei rotundă şi grasă.

M'am dus încet la pardesiu, pe care-l lăsasem pe scaun în casă, am scos din buzunar stiletul, am pus teaca pe masă în sofragerie, şi, după aceea, m'am apropiat încet de dânsa, am privit-o bine de aproape ca să aleg locul unde să dau lovitura. Mă temeam să o lovesc în faţă, fiindcă se putea să nu o lovesc bine, să reziste şi să se încingă o luptă aprigă între noi.

Am ridicat pumnalul, m'am repezit asupra ei, i-am pus o mână în ceafă, piciorul drept pe mijlocul trupului şi aşa, cum stetea aplecată pe piano, cu mâna dreaptă am lovit cu putere. Zmucindu-se din mâinele mele, mi s'a rupt mânerul pumnalului. N'am scăpat, însă, un singur moment. Am trântit-o jos pe scânduri cu faţa in jos, m'am pus cu genunchii pe ea şi i-am aplicat o a doua lovitură cu stiletul fără de mâner, dar aşa de bine că a intrat întreg până la capătul celălalt. In acelaş timp, pentru ca să nu strige, şi a da de ştire servitoarei, i-am deschis gura cu mâinile, i-am apucat bine limba şi am tras-o cu putere până ce n'a mai mişcat. M'am uitat bine la ea, nu mai dădea nici un semn de viaţă.

— N'ai avut relaţiuni cu ea înainte de a o lovi?

— De loc; mi-era teamă să nu mă moleşesc şi să nu am destulă energie.

Atât sânge rece în povestire, din partea unui elev de liceu, în faţa cadavrului femeei pe care o omorîse, arăta destul de lămurit, cum că asasinul era un degenerat neresponsabil.

— In lumea politică face oarecare senzaţie o telegramă pe

care Gheorghe Mârzescu, fruntaş liberal din Iaşi şi fost ministru de mai multe ori, a adresat-o regelui. Gheorghe Mârzescu atacase de mai multe ori pe rege prin ziare şi broşuri, acum fiind greu bolnav a trimis regelui o telegramă de devotament, cerându-şi ietare pentru purtarea sa din trecut şi asigurând de loalitatea conversiunei sale în acele clipe supreme.

Peste câteva zile, la mijlocul lunei lui Aprilie 1901, Gheorghe Mârzescu a murit.

Defunctul era profesor la facultatea de drept din Iaşi, om politic cu vază şi şeful unei însemnate grupări politice din localitate Era cunoscut ca cel mai puternic elector al Moldovei.

— Anul 1901 trece fără incidente însemnate, iar guvernul nu are opoziţie. Chiar cele mai violente ziare sunt silite să fie calme. Primar al Capitalei este ales Procopie Dumitrescu, un bătrân liberal lipsit de orice activitate, însă un om bogat şi cu trecere în pătura burgheziei comerciale.

— In ziua de 5 Mai 1901 a murit la vârsta de 68 ani un adevărat tip al Bucureştilor, bătrânul Grigore Eliad zis şi Cârciumărescu.

Viaţa acestui om a fost foarte agitată şi foarte aventuroasă.

Lipsit de avere şi cu totul incult dar inteligent şi mai pre sus de toate, foarte energic, în tinereţe a fost corector la ziarul *Românul* al lui C. A. Rosetti.

Din timpul când era corector la *Românul* a rămas următoarea anecdotă:

Intr'o zi vine în redacţie advocatul Grigore Vulturescu, care'l vede făcând corecturile. Ştiindu-l fără 4 clase primare, îl întreabă în zeflemea:

— Dar cum faci tu, mă Gligore, corectura, fiindcă nu ai învăţat gramatica?

— Foarte uşor, răspunde Cârciumărescu. Citesc şi când încep să obosesc pui virgulă, dacă obosesc mai mult pui punct şi vurgulă; iar când mă înec pui punct.

Urmând norocul partidului liberal a ajuns ca să fie antreprenorul cheiului portului Brăila de unde s'a ales cu un lung proces care a durat nenumăraţi ani, dar de pe urma căruia i-a rămas o avere destul de bună.

Când a murit era proprietarul lui English-Hotel din piaţa Teatrului şi a unei case în faţa Băilor Eforiei.

De pe urma lui Cârciumărescu au rămas încă şi alte anecdote.

Intre altele, pe când i se restaura English-Hotel, supraveghea lucrările de pe piaţa Teatrului cu umbrela de soare la spinare.

In acelaş timp se repara şi hotelul Oteteleşanu.

Un prieten îl vede, şi se apropie:

— Coane Grigore, ai văzut ce frumoase sunt balcoanele de la Oteteleşanu; dumneata de ce n'ai pus otelului dumitale balcoane la fel?

Şi Eliad, uitându-se de sus, îi răspunse desprețuitor:

— La Oteteleşanu e *fer fourjat* domnule, la mine e marmoră de *Cararia.*

Odată îl întâlnesc la Constanța pe terasa Casinoului. Şedea într'un fotoliu rezemat pe umbrelă. Cineva se apropie şi intră în vorbă.

— Frumoasă umbrelă, Coane Grigore, de unde ai luat-o?

— London !...

— Dar şi ghetele sunt foarte frumoase; tot de acolo sunt?

— London !...

— Dar macferlanul unde l'ai făcut?

— London!

Grigore Eliad avea o mare admirație pentru tot ce era englezesc, de aceea: îmbrăcăminte, încălțăminte, mobile. tot, aducea din Anglia. De aceea şi otelului său i'a dat numele „Englisch Otel".

A fost, în adevăr, un tip al Bucureştilor.

— La primăria Capitalei se întâmplă un scandal. Consilierul comunal Ciocaneli acuzând pe D. Rocco, directorul accizelor comunale, că a comis defraudări, acesta vine la consiliu, şi se încaeră cu Ciocaneli. A fost o bătae în regulă; iar Rocco a fost arestat la Văcăreşti.

Dimitrie Rocco era un vechiu ziarist conservator numit director al accizelor de către Barbu Delavrancea.

— La 17 Iunie 1901 s'a inaugurat în Bucureşti statuia lui Alexandru Lahovary, pe piața din calea Dorobanți. Au vorbit reprezentanți din amândouă taberele conservatoare: Gheorghe Cantacuzino, general G. Manu, Take Ionescu, general Lahovary, N. Filipescu.

— O adunare a acționarilor Băncei Naționale aprobă convențiunea încheiată de Bancă cu guvernul.

Prin această convenție Banca acordă statului un împrumut de 15 milioane lei şi primeşte prelungirea privilegiului ei pe încă 10 ani până la 1920.

Junimiştii în special, combat convenția cu putere. La adunarea acționarilor a combătut convenția Teodor Rosetti, fruntaş junimist.

— Cum am spus anul 1901 trece în linişte, fără nici un fapt mai deosebit.

In fața opoziției conservatoare care se sfâşie zilnic, partidul liberal profită de binefacerile puterei. Guvernul prezintă proectele sale de legi pentru ameliorarea crizei financiare, remediul său fiind eeconomiile bugetare, economiile la toate departamentele, economii la armată, reduceri de salarii şi desființări de funcțiuni.

Se înțelege că o astfel de politică va ridica repede multe nemulțumiri în țară şi va alimenta campaniile opoziției. Dar până atunci mai va.

Deocamdată în parlament n'au putut intra decât vre'o 3—4 junimişti: Petre Carp, Marghiloman şi alți vre'o doi, iar co-

rifeii celuilalt partid conservator au căzut toţi în alegeri. Nici şeful Gheorghe Cantacuzino, nici Take Ionescu n'au putut fi aleşi.

Chiar şi la alegerile parţiale, care de obiceiu în România erau ale opoziţiei, Cantacuzino e bătut la Prahova, în cetatea lui electorală, iar Take Ionescu e **bătut la Romanaţi. Opoziţia** e încă prea slabă, iar oprinia publică n'a fost încă nemulţumită.

— In ziua de 7 Iunie a vizitat Sinaia Feldmareşalul Beck şeful statului-major al armatei austriace, însoţit de alţi 40 ofiţeri.

Vizita a durat numai câteva ore; totuşi i s'a dat o mare importanţă politică. Mai ales presa din Austro-Ungaria a relevat această importanţă cu articole menite să facă senzaţiune. Intre alte ziare „Neue Freie Presse" din Viena, ocupându-se de această *vizită*, declara că înţelegerea dintre Austro-Ungaria şi România a ajuns atât de departe încât încheierea unei alianţe militare între amândouă statele n'a rămas decât o chestiune de timp.

Acest limbagiu a produs la Bucureşti senzaţiune în cercurile politice, cu atât mai mult că regele Carol era partizanul încheierei unei asemenea alianţe.

Aducerea la putere atât de grăbită a lui Dumitru Sturza era acum explicată prin necesitatea acestei alianţe, Dumitru Sturza fiind omul politic, mai bine zis, singurul om politic din România care din convingere ar fi putut realiza alianţa.

De altfel toastul ridicat de regele Carol la dejunul dat la Sinaia ofiţerilor austriaci era destul de semnificativ.

Iată cuvintele regelui:

„Cu o vie satisfacţiune salut pe Excelenţa Voastră înconjurat de ofiţerii de elită ai armatei imperiale şi regale în acest loc care a primit, în timpuri, o consacraţie specială prin vizita M. S. Impăratului-rege, augustul vostru şef suprem.

Mulţumesc călduros Majestăţei Sale fiindcă a binevoit a permite ca d-voastră, domnilor, să vă întruniţi astăzi în aşa de mare număr, *împrejurul meu*.

Prezenţa d-voastră aci dă o nouă dovadă de excelentele raporturi care unesc pe România cu puternicul imperiu vecin. *Insufleţit de sincera dorinţă ca aceste raporturi să se strângă şi mai MULT*, ridic paharul meu în sănătatea Majestăţei Sale Impăratului şi a bravei sale armate.

Providenţa să proteagă pe graţiosul vostru suveran şi să-i acorde încă mulţi ani şi deplină putere şi sănătate pentru fericirea şi prosperitatea popoarelor sale credincioase".

Acest toast semnificativ, prin care regele declara sincera sa dorinţă de a *strânge încă şi mai mult* raporturile de prietenie cu Austro-Ungaria a deşteptat deosebita băgare de seamă şi a cercurilor noastre politice şi a cercurilor diplomatice.

Ca să răspundă acestei manifestaţiuni, ţarul Rusiei trimi-

tea in Bulgaria pe cumnatul său marele duce Alexandru Mihailovici, în vizită la principele Ferdinand. Aci i se făcu o grandioasă primire.

Fricţiunea austro-rusească se accentua.

— Agitaţia meseriaşilor luând proporţie mare, guvernul începe să se îngrijească. O comisiune este numită de către ministrul domeniilor, Vasile Missir, spre a elabòra un proiect de lege al meseriilor. Din această comisiune fac parte : Emil Costinescu, Matei Corbescu, V. G. Morţun, G. Assan, I. G. Bibicescu, C. Alimănişteanu, Dragu, Toma Georgescu şi Take Georgescu.

O întrunire a meseriaşilor ţinută în sala *Dacia* degenerează în scandal şî se sfârşeşte cu izgonirea lui Take Georgescu şeful meseriaşilor disidenţi.

— La 26 Iunie a murit la Târgovişte generalul A. Candiano-Popescu.

Generalul a avut o viaţă din cele mai agitate. Era născut la anul 1841. Ca ofiţer de artilerie a participat la detronarea lui Vodă-Cuza. La 1867 a demisionat din armată, fiind atras de pasiunea politică; se duce în Franţa unde studiază dreptul şi îmbrăţişează profesia de advocat; se aşează la Ploeşti unde dă semnalul revoluţiei dela 1870, punându-se în capul celor cari au proclamat republica.

La 1877 este reprimit în armată şi primeşte comanda batalionului 2 vânători, care la Plevna, face mari acte de vitejie. Sergentul Grigore Ion care a luat un steag turcesc în luptă. face parte din batalionul său.

Rămânând în armată este înaintat până la gradul de general. A fost în urmă prefect al poliţiei Capitalei şi mulţi ani, aghiotant al regelui Carol.

Generalul Candiano, în orele lui libere era şi literat, a tipărit un volum in versuri.

Bolnav, deşi nu prea bătrân, căci n'avea decât 60 de ani, generalul a fost crud lovit prin crima fiului său. autorul omorului din strada Icoanei.

— Un ziar unguresc *Magyar Orszag* din Budapesta publică senzaţionala ştire cum că, cu prilejul vizitei la Sinaia a Feldmareşalului Beck s'a încheiat un tratat militar între Austro-Ungaria şi România sub următoarele condiţiuni :

„Regatul român se obligă să pună la dispoziţie opt corpuri de armată cu un efectiv de 250 mii oameni, în cazul când Rusia işi va mobiliza armata.

Aceste 8 corpudi ale armatei române vor fi, în cazul unei mobilizări a trupelor ruseşti la frontiera română sau austro-ungară, astfel aşezate :

4 corpuri de armată vor fi trimise să apere întreaga linie a Prutului dela Iaşi la Galaţi în scop de a împiedica trupele ruseşti ale regiunei Odesa-Simphoropol. să se unească cu trupele din Kiev.

Restul armatei române se va stabili de-alungul Dunărei, spre a respinge, într'un caz eventual, orice atac din partea Bulgariei.

Pe linia Dunărei până la Vidin trupele austriace vor veni să ne acopere în contra unei invaziuni eventuale a armatei sârbeşti.

Această convenţiune militară secretă, care a primit un caracter definitiv cu ocazia vizitei generalului Beck la Sinaia, va fi publicată în mod oficial de către suveranii ambelor ţări în ziua in care regele Serbiei, prinţul Bulgariei şi prinţul Muntenegrului se vor duce la Petersburg spre a constitui, sub patronajul ţarului, confederaţiunea balcanică".

Această ştire a produs o adâncă senzaţie la Viena, Budapesta şi Bucureşti.

In timpul acesta vizita marelui duce Alexandru Mihailovici în Orient este viu comentată.

Marele duce s'a oprit şi în portul Constanţa unde i s'a dat un mare prânz pe bordul vaporului „Regele Carol", prânz la care a luat parte şi principele moştenitor Ferdinand.

In urmă o escadră rusă a vizitat portul Constanţa cu care prilej au fost alte serbări la care a participat viitorul şef al partidului liberal Ionel Brătianu, ministru de lucrări publice, ad-interim la război.

Amiralii ruşi au vizitat apoi pe rege la Sinaia.

Ruşii ne făceau curte şi voiau să împiedice încheierea alianţei militare între România şi Austro-Ungaria.

— La 25 Iulie a murit la locuinţa sa din strada Cosma, Anastase Stolojan, fruntaş al partidului liberal, fost ministru.

Stolojan a murit de o comă diabetică.

Om inteligent şi cult a fost raportorul proiectului de revizuire a Constituţiei. In chestia presei a luptat în contra lui C. A. Rosetti, fiind partizanul măsurilor restrictive alături de Eugeniu Stătescu şi cu aprobarea lui Ion Brătianu.

— A doua zi după moartea lui Anastase Stolojan, moare o celebritate a baroului bucureştean, avocatul Mihail Cornea.

Cornea era un om foarte inteligent, şi dedea mari speranţe când a venit dela studii. N'avea decât 24 de ani când a fost ales pentru întâia oară deputat, în Camera dela 1871—75, sub guvernul lui Lascăr Catargiu. Atunci a fost contestat fiindcă îi lipsea vârsta legală, dar Camera l'a validat.

A fost un avocat celebru, cu mare talent, cu multă pătrundere, şi cu un minunat simţ juridic. Mai târziu sub Ion Brătianu a fost atras în partidul liberal, de prestigiul acestui bărbat de stat, apoi s'a reîntors în partidul conservator atras de Take Ionescu.

O viaţă intemperantă a împedecat pe acest om cu o inteligenţă superioară, să dea tot ce ar fi putut da.

La Palatul Justiţiei, bustul lui Mihail Cornea este aşezat în sala paşilor pierduţi.

— La începutul lunei August s'a făcut pe Dâmbovița o încercare de plutire cu niște vaporașe. Aceste vaporașe, destinate a parcurge Dâmbovița dela Ciurel la Abator, erau concesionate unui domn Vasiliu și se construiau într'un șantier instalat la Malmeson.

Primul vaporaș construit avea 12 metri lungime pe o lățime de 3 metri, cu 60 centimetri sub apă și 3 metri înălțime deasupra apei.

Intregul vapor, inclusiv motorul, a costat 10.000 lei.

De jur împrejur vaporașul era închis cu pânză; ca protecție împotriva frigului i se puteau așeza geamuri. In interior vaporașul era împărțit în două clase; la cl. I avea scaune învelite cu pluș, la cl. II scaune de lemn.

D. Vasiliu proiecta să construiască în total 6 vapoare. Taxa de pasager fiind fixată de comună la 60 bani.

— In seara de 18 August, pe la orele 10 un mare incendiu s'a declarat la hotelul Mercuș din calea Victoriei pe piața Teatrului.

Hotelul Mercuș nu era propriu zis un hotel ci o casă cu prăvălii și un etaj cu apartamente închiriate. Această clădire se prelungea până în strada Academiei. In urma incendiului întreaga clădire a fost ruinată complect. Astăzi pe locul acela se înalță palatul societății Imobiliara.

— In acelaș timp un mare scandal izbucnește la o adunare generală a Societății de asigurare mutuală „Unirea".

Istoria acestei instituții este demnă de amintit.

Această societate de asigurare, fondată sub regimul liberal al lui Ion Brătianu, ajunsese un fel de câmp de bătaie politic: când veneau conservatorii la putere, consiliul de administrație liberal era gonit de conservatori în cap cu un domn Miclescu, iar când reveneau liberalii Miclescu era gonit și revenea liberalul Pană Buescu.

Toate acestea se petreceau ca la alegerile politice, partidul dela putere venea cu bătăușii săi, teroriza și gonea adversari, și consiliul dimpreună cu direcția erau luate cu asalt de partidul cellalt.

Acum, fiind liberalii la putere, era în funcție Miclescu; dar într'o bună zi, pe când Miclescu lipsea din Capitală, Pană Buescu, înconjurat de politicianii săi, a venit la sediul societăței, a gonit pe cei cari erau acolo și s'a instalat iarăși ca director.

Dar peste câteva zile Miclescu se reîntoarce cu banda sa, în cap cu Henry Gherghel, un cunoscut tip bucureștean. Aceștia scot revolverele și somează pe Pană Buescu să iasă. Acesta și cu amicii săi au fost nevoiți să se execute.

Când Pană Buescu s'a văzut iarăși în curte cu puținii săi partizani, a început să vocifereze și să protesteze. Lumea s'a adunat multă din toate părțile și toți se înveseleau de acest nou incident tragi-comic oferit de combatanții dela societatea

In timpul acesta Miclescu şi cu ai săi erau baricadaţi înăuntru de teama vreunui asalt neprevăzut.

In sfârşit pe seară au sosit poliţia şi parchetul, toţi cei dinăuntru au fost arestaţi, localul a fost sigilat iar societatea „Unirea" a rămas, fără nici o direcţie.

Această Societate a trebuit să moară fiindcă devenise un obiect de scandal public.

— In ziua de 27 August au plecat la Atena 280 studenţi şi studente universitare, având în frunte pe profesorul Grigore Tocilescu.

Studenţii au pornit pe jos la gară, dela domiciliul lui Tocilescu, purtând două drapele: unul românesc şi altul grecesc.

Această călătorie, pregătită de mai mult timp, avea pe lângă caracterul studenţesc sau călătoresc, şi un scop politic; autorii acestei călătorii credeau că vizita aceasta ar fi putut încălzi legăturile cu grecii care erau cam reci.

La Atena, studenţii români au fost primiţi în chip foarte sărbătoresc.

— Pe la începutul lui Septembrie o mare nenorocire se întâmplă la Balota între Turnu-Severin şi Craiova. Trenul accelerat de călători plecat din Balota spre Severin la ora 2 noaptea a fost ajuns din urmă de un tren cu vagoane de petrol. Ciocnirea a fost teribilă. Cele 7 vagoane ale trenului accelerat au deraiat precum şi 13 vagoane ale trenului de petrol Totul s'a aprins. Au murit carbonizaţi în chinuri groaznice mai mulţi călători şi impiegaţi printre cari şi C. Bibicescu, şef de tren în concediu, fratele lui I. G. Bibicescu fost guvernator la Banca Naţională.

— In ziua de 13 Septembrie 1901 s'a inaugurat pe strada 13 Septembrie, în faţa Arsenalului armatei, statuia pompierilor morţi vitejeşte în ziua de 13 Septembrie 1848 luptând în contra turcilor comandaţi de Fuad Paşa.

La inaugurarea statuei au participat şi un mare număr dintre pompierii încă în viaţă. Toţi purtau eşarfe tricolore cu inscripţia: „Eroii zilei de 13 Septembrie 1848".

Au rostit discursuri: C. F. Robescu preşedintele comitetului care a lucrat pentru ridicarea statuei, I. G. Bibicescu primar ad-interim al Capitalei şi Dimitrie Sturza şeful guvernului.

Cu acest prilej s'a bătut şi o medalie comemorativă de mărimea monetei de 1 leu cu inscripţiile: pe o parte: „Carol I regele României epoca 11 Iunie 1848", iar pe cealaltă parte: „România, epoca 11 Iunie 1898".

— La începutul lunei Octombrie se face alegerea consiliului de disciplină al baroului. Lupta e crâncenă fiindcă i se dă un caracter politic, cum întotdeauna se dedea pe vremea aceea. Conservatorii şi junimiştii susţin candidatura lui Gheorghe Danielopolu, iar liberalii pe aceea a lui Vasile Lascăr. Este

ales Danielopolu cu 105 voturi contra lui Lascăr care a întrunit 86.

— Ştirile din afară sunt neliniştitoare în timpul acesta Zilnic gazetele din Viena şi din Budapesta publică ştiri alarmante asupra intenţiunilor Rusiei.

Aceste ziare vorbesc despre o mobilizare rusească foarte importantă. La noi în gazetele independente găsim informaţiuni aduse de călătorii veniţi din Moldova, cum că pe toată granița se observă mari desfăşurări de trupe ruseşti. Alte telegrame aduc vestea cum că ruşii concentrează trupe numeroase în Extremul orient şi că intenţionează să ocupe Coreea. Toate aceste ştiri provoacă mare nelinişte.

De şi exagerate în bună parte, aceste ştiri nu erau lipsite, cu totul de temeiu, fiindcă, n'a trecut mult, şi războiul ruso-japonez a izbucnit.

Dar la noi, spre a echilibra bugetul general, Dimitrie Sturza făcea economii însemnate în bugetul armatei şi reducea în mod primejdios puterile de apărare ale ţării.

Teama de un război în Europa nu exista încă, în chip serios fiindcă în acel moment, înţelegerea franco-engleză nu era încă făcută iar Rusia avea ochii aţintiţi asupra Extremului-Orient. către care o împingea Germania cu intenţia de a o face inofensivă în Europa.

Războiul ruso-japonez a fost un bun motiv spre a se înlătura conflagraţia care s'ar fi abătut, altfel, asupra Europei.

— În ziua de 10 Octombrie 1901, începe, la Curtea cu juraţi, judecarea acuzaţilor pentru asasinatul din strada Icoanei, Candiano Popescu şi Vlădoianu.

Curtea este prezidată de către d. consilier de Curte Gr. Ştefănescu iar asesorii d-ni Balş şi Ferichidi. Procuror d. Mumuianu

Avocaţii părţei civile sunt Gheorghe Panu. Aurel Eliescu. Mircea Petrescu şi Take Policrat.

Avocaţii lui Candiano Popescu sunt: Petre Grădişteanu, Barbu Delavrancea, C. Cernescu şi Butoianu. Avocaţii lui Vlădoianu sunt: Iancu Brătescu şi Comşa.

Acest proces, atât de senzaţional, mai ales prin faptul că unul dintre acuzaţi este fiul unui om care e înscris printre eroii dela 1877, atrage o lume nesfârşită. Numărul doamnelor este foarte mare, multe din ele au venit, ca la spectacol, cu lorgnete şi binocluri ca să poată vedea pe eroii dramei.

După ce sala a fost tixită, afară lumea da năvală asupra uşei şi vrea să intre cu forţa. In timpul citirei actului de acuzare, grefierul a trebuit să se oprească de mai multe ori, întrerupt fiind de loviturile puternice în uşă, provocate de lupta publicului cu jandarmii. Preşedintele ordonă ca cordonul de baraj să fie făcut mai departe de uşă, şi numai astfel se face linişte.

Tema apărărei este aceea că Candiano Popescu e nebun. Neresponsabilitatea acestuia face tot obiectul pledoariilor.

Acuzarea, prin d. procuror Mumuianu, pretinde cum că Candiano a fost îndemnat, pe când era la Văcărești, să simuleze nebunia. De altfel iată o parte din răspunsurile lui Candiano la întrebările președintelui.

— Mă rog, plângi vreo dată ?

— Foarte greu.

— Când ai plâns ?

— Doar când a murit Verdi.

Mă aflam la mătușa mea. Am plâns ca un copil și am fost bolnav o săptămână.

— De ce ?

— Mi-am adus aminte de *Aida*, de *Lucia*.

— Iți plăceau ?

— Da.

— Dar dacă Iulia ți-ar fi cântat acestea ?

— Dacă mi-ar fi cântat bine ar fi trăit și azi.

— Ce carte te-a impresionat mai mult ?

— *Crime d'amour* de Georges Ohnet. Par'că văd încă pe scenă când ofițerul francez a ucis pe adversar. De atunci mi se părea mereu că eu sunt ofițerul. Când citesc ceva mă pui în locul persoanelor din scriere. De atunci nu mai citesc romane.

— Dar vreun fapt analog cu crima ce ai comis ai citit undeva ?

— Da, *Fata unui guvernator indian*. Această fată a fost ucisă de brahmanul Lahim pe când cânta din liră și tocmai pentrucă a cântat atât de bine.

Brahmanul a ucis-o pentru ca să găsească darul de a exprima prin cântec melodiile scoase de fată.

— De ce crezi că nu există nimic imposibil ?

— Pentru că totul se poate gândi. De exemplu e imposibil ca să mă sui în lună, nu e așa ? Ei bine cu gândul, cu ochii deschiși te culci și te gândești că te sui în lună sau că ea se coboară la tine.

— Și ce poți vedea într'însa ?

— Ce îmi făurește imaginația. Case de șocolată sau cai de pesmeți, dacă vreau (râsete).

— Ce cunoștințe ai despre lume ?

— Cu eu sunt nimic.

— Dar cunoștințe de școală ?

— Eu nu am învățat ca să învăț, eu am cetit.

— Spuneai că te-ai gândit mult asupra Universului. Ce religie e mai bună după dumneata ?

— Religia osmană. Osmanul e mult mai logic de cât creștinul. Uite-te la Christos (arată la tablou). Șade acolo ca o barză. Ne închinăm la două bețe, la icoane. Osman se închină la lună. Cred că e mult mai logic așa.

Avocatul Comșa apărătorul lui Vlădoianu întreabă:

— Admiţi, Candiano, că Vlădoianu a fost autorul intelectual, că el 'a fost capul şi dumneata mâna ?

— Admit că dacă eu aş fi pământul şi în acest pământ s'ar arunca sămânţă, ar rodi stricnină !

D. Delavrancea : Ai mai cunoscut pe Iulia Iarcu ?

— Da, de două ori mai de mult şi mi-a lăsat o impresie de desgust.

Sunt ascultaţi ca experţi medicii : dr. Obreja, dr. Marinescu, dr. Râmniceanu, dr. Nanu-Muscel, dr. Demostene, dr. Stamatiu, dr. Codreanu. Ca întotdeauna părerile oamenilor de ştiinţă sunt împărţite sau atât de vagi şi supuse controversei în cât nu cuprind acel element al preciziunei capabil de a determina convingerea.

Se face o confruntare între doctorii specialişti Obreja şi Marinescu. Dr. Obreja susţine cum că Candiano suferă de degenerare ereditară atât dela ambii părinţi cât şi colateral. D-rul Marinescu respinge această părere pentru motivul că nu există documentele utilizabile pozitive.

Procesul a durat 4 şedinţe şi s'a sfârşit cu condamnarea lui Candiano la 10 ani recluziune şi 1 leu despăgubiri civile. Vlădoianu a fost achitat.

Intrebat de preşedinte dacă mai are ceva de spus, Candiano răspunde :

— Nimic. Am meritat pedeapsa, vă multumesc. Declar că nu fac recurs.

— La Sinaia moare pictorul Alpar al căruia tablou *„Oile“* a fost medaliat şi cumpărat de Pinacoteca Statului.

Alpar al cărui nume era Ion Alexandru Paraschivescu a murit de tuberculoză pulmonară. Avea pasiunea artistică şi şi-a dat mari silinţe ca să înfiinţeze un cerc artistic, care după moartea lui, a murit la rându-i.

— Marti 14 Octombrie soseşte în Bucureşti locotenentul Heil Kurt din cavaleria germană care a făcut călare drumul între Metz şi Bucureşti, sau vreo 2150 kilometri în 25 de zile.

Locotenentul făcea parte din regimentul 9 de dragoni hanovriani, a plecat din Metz la 21 Septembrie şi a sosit în Bucureşti la 14 Octombrie.

Locotenentul a sosit în bună stare, calul însă, foarte slab şi obosit dar s'a înzdrăvenit în puţine zile.

Această cursă a fost făcută numai ca un omagiu pentru regele Carol care era şeful regimentului 9 hanovrian.

— La 22 Octombrie a murit Alexandru Săvulescu architectul ministerului de interne şi preşedintele Societăţii arhitecţilor.

Foarte activ, foarte priceput în meseria sa era o figură jovială şi foarte populară în Bucureşti. A lăsat în urma sa multe construcţii printre care, cea mai de valoare, actualul palat al poştelor şi telegrafului...

— Câteva zile mai târziu moare şi unul dintre cei mai ta-

lentaţi şi populari actori ai Teatrului Naţional, artistul Vasile Hasnaş.

Hasnaş a murit subit de o boală de inimă.

A debutat mai întâi la Iaşi, apoi a trecut la Bucureşti şi s'a impus în piesele: Fântâna Blanduziei, Domnişoarele dela Saint-Gyr, Microbii Bucureştilor, Voevodul Ţiganilor, La Corecţional, etc. A murit tânăr, la 40 de ani, în toată puterea talentului.

— După întâia jumătate a lunei Noembrie moare V. A. Urechiă, profesor de istoria românilor la universitatea din Bucureşti, academician, conferenţiar al Ateneului Român, autor dramatic.

A lăsat în urma sa mai multe volume intitulate *Opere Complete* cuprinzând toate scrierile acestui bărbat care în viaţă, a desvoltat o mare activitate culturală şi naţionalistă.

Inmormântarea i s'a făcut cu mare pompă. Din partea guvernului a vorbit Spiru Haret, apoi Ionescu-Gion, Gr Tocilescu, Valerian-Ursianu etc., etc.

— Un scandal literar izbucneşte. Un tânăr scriitor C. A. Ionescu, — în pseudonim „Caion" — acuză în *Revista Literară* pe Caragiale cum că a plagiat piesa lui *Năpasta* după o dramă ungurească intitulată *Nenorocul*, scrisă de un autor, aproape necunoscut, cu numele Kemeny Istvan. Drept dovadă Caion reproducea un număr de rânduri din dialogul piesei ungureşti şi le punea în comparare cu acelaş număr de rânduri din piesa lui Caragiale.

Aceste destăinuiri nu fac prea mare senzaţie.

Destăinuirea lui Caion nu produce de cât un rezultat, acela că opinia publică şi opinia scriitorilor sunt de partea lui Caragiale şi mai toată lumea intelectualilor blamează fapta lui Caion.

După câteva zile de examinare a destăinuirei, vălul uitării cade asupra incidentului.

— La începutul lunei Decembrie 1901 un scandal diplomatic izbucneşte.

Iată-l:

Ministrul Angliei d. Kennedy, a dat un prânz urmat de recepţie: la acest prânz erau invitaţi principii moştenitori cât şi toţi membrii corpului diplomatic.

Dar nu se ştie din ce motive, principesa moştenitoare Maria a cerut ca d. Beyens ministrul Belgiei să nu fie invitat la masă.

Fiindcă prânzul şi recepţia erau date în onoarea prinţilor moştenitori d. Kennedy s'a dus la ministrul Belgiei, şi-a cerut scuze fiindcă fusese invitat din eroare la prânz, rugându-l să participe numai la recepţie.

Dar d. marchiz de Palavicini, ministrul Austro-Ungariei, aflând despre cele întâmplate cu colegul său belgian, deşi acceptase invitaţia, la urmă a refuzat să se ducă la prânz.

Cand principesa Maria — care se aştepta să vadă la masă pe marchiza şi pe marchizul de Palavicini — nu i'a văzut, a rămas foarte supărat şi a cerut informaţiuni.

D. Kennedy era foarte enervat de această supărătoare întâmplare.

Câtevă zile în lumea dipl ma'·că incidentul a fost comentat cu aprindere.

— In poitica dinăuntru nimic însemnat. Cele două partide conservatoare se sfaşie între ele şi fac sforţări uriaşe ca să-şi fure unul altuia partizanii. Din această cauză guvernul e tare iar în corpul electoral stăpân pe situaţie.

Două alegeri parţiale, una la Craiova şi alta la Brăila arată slăbiciunea opoziţiei.

La Craiova Take Ionescu candidează la colegiul II de Cameră şi cade cu 349 voturi contra candidatului liberal C. Ciocazan care a întrunit 1152.

La Brăila Nicu Filipescu cade la colegiul I de Cameră cu 112 voturi contra generalului C. Budişteanu, liberal ales cu 300 voturi şi a lui Christache Sulioti care a întrunit 66 voturi.

Apoi la Dorohoi candidatul liberal Văsescu este ales la colegiul II de Cameră cu 129 voturi contra candidatului conservator Dimitrie Moruzi care a întrunit 108 voturi.

Dimitrie Moruzi, supranumit Kneazul, era singurul candidat al opoziţiei care avea sorţi de izbândă.

— Afacerea Caion-Caragiale revine la ordinea zilei. Caragiale adresează preşedintelui Curţei cu juri următoarea petiţiune:

„Domnii Const. A. Ionescu domiciliat în strada Lucaci 10 şi Theodor Stoenescu domiciliat în strada Arcului 10, — primul ca autor iar al doilea ca director, în două articole publicate în *Revista Literară* în numerile dela 10 Noembrie şi 10 Decembrie m'au defăimat şi calomniat adăugând, la injuriile triviale ce-mi adresează, şi afirmaţiunea că eu am furat una din operele mele — drama *Năpasta* — după o lucrare dramatică, a unui probabil închipuit autor maghiar, Kemeny Istvan.

Ca urmare unei asemenea calomnii, vă rog, d-le preşedinte a cita pe sus numiţii domni înaintea onor. Curţi cu juraţi, în cea mai aproiată sesiune ca să răspundă în faţa justiţiei de pagubele morale şi materiale ce mi-au cauzat cu o îndrăzneală ne mai pomenită până azi în publicitatea noastră.

Primiţi, etc.

ION LUCA CARAGIALE

autor dramatic, publicist, comerciant, str. Rotari, 15

Procesul a fost sorocit să se judece în luna Martie 1902, iar advocaţi ai lui Caragiale s'au oferit Gheorghe Panu şi Barbu Delavrancea.

— Trei zile înainte de Crăciun moare la vârsta de 57 ani

Christofi Zerlendi, unul dintre marii bancheri din Bucureşti:

Zerlendi era un nume popular în Bucureşti. De origine grec, fiul lui Leon Zerlendi, mare exportator de cereale care era asociat cù un alt mare exportator grec anume Sechiari.

La moartea tatălui său a rămas singurul conducător al băncei ce-i purta numele.

Zerlendi a făcut şi politică ca membru al partidului conservator.

La 1888, după căderea lui Ion Brăţianu, care fusese timp de 12 ani atot puternic în ţară, Zerlendi e propus de guvernul conservator candidat la colegiul I de Senat spre a lupta împotriva şefului liberalilor. Zerlendi un simplu bancher, fără nici o suprafaţă politică, bate pe cel mai puternic om politic din România.

Această alegere a făcut mare senzaţie şi a dovedit încă odată lipsa de conştiinţă politică a colegiilor electorale.

— In sfârşit bătrânii conservatori, au un succes electoral, generalul Iacob Lahovary este ales senator de Covurlui cu 178 voturi în contra candidatului liberal generalul Pilat care n'a avut decât 147.

— O afacere care face mult zgomot şi începe să fie exploatată în contra guvernului este aceea a *Olimpicelor*. Ce este această afacere?

In „Monitorul Oficial" dela 13 Decembrie 1901, a apărut un decret ministerial prin care, împotriva dreptului nostru public, se acorda personalitatea juridică Societătei zisă a *Olimpicelor* sau a *Legaturilor din Grecia*. Aceasta pentruca olimpicele să poată deveni proprietara imensei moşteniri a lui Vanghele Zappa, marele proprietar şi arendaş de moşii din România.

Al. Marghiloman adresează guvernului o interpelare.

Agitaţia creşte şi prin faptul că unul dintre miniştri, Vasile Missir, a refuzat să semneze jurnalul consiliului de miniştri găsindu-l protivnic legilor noastre.

Această chestie a Olimpicilor a fost prilejul începutului de agitaţie în contra guvernului Sturza care, dela venirea la putere, adică de aproape un an, se bucurase de o linişte desăvârşită fiindcă opoziţia era ocupată să se sfâşie., iar nu să se ocupe de ce face guvernul. Dar de unde izvorâse această chestie a Olimpicelor?

Unele ziare ale opoziţiei pretindeau că este încă una din afacerile necurate, destinată să procure câştiguri unora dintre coriferii liberali. Intre altele se afirma că Eugeniu Stătescu, al doilea personaj în partidul liberal după Dimitrie Sturza şi avocat foarte influent înaintea instanţelor judecătoreşti, primise spre a susţine cauza Olimpicelor vreo 300.000 lei.

Alţii dedeau altă cauză, aceştia spuneau că guvernul, împins de austro-germani, căuta alianţa cu Grecia.

In adevăr, mai ales de când cu conflictul provocat de bulgari, se desena tendinţa Rusiei de a grupa statele de rasă slavă

în vederea viitorului asalt asupra Austro-Ungariei. Spre a face față acestei viitoare agresiuni, alianța austro-germană căuta să-i opuie o alință sau măcar o înțelegere turco-greco-română.

Chestia Olimpicelor era o aparițiune provocată de necesitatea apropierei de Grecia.

Oricare era adevărul, cabinetul Sturza a avut să îndure consecințele.

Căci opoziția activă împotrivă-l a pornit dela această afacere.

— După aproape un an de sforțări, s'a văzut că partidul conservator de sub șefia lui Gheorghe Cantacuzino a luat mult înaintea partidului lui Petre Carp.

Petre Carp nu credea decât în protecția regală și nici decum în influența organizației și a recrutărei de partizani; teoria lui era tot cea veche: dacă regele îl va chema la putere tot partidul conservator se va grupa în jurul său. Din cauza acestei fatale păreri partidul său pierdea zilnic terenul iar celalt partid îl câștiga pe toată linia.

Aceasta s'a văzut la cele patru alegeri legislative parțiale pentru Cameră și Senat, la Brăila, Dolj, Covurlui și Dorohoi. Partidul lui Cantacuzino prezentă candidați în toate aceste județe și reuși la Covurlui, pe când partidul lui Carp nu putu prezinta dcât la Brăila candidatura lui Nicolae Filipescu.

Era, prin urmare, văzut cum că partidul conservator, cel d'al doilea partid de guvern, rămânea tot partidul bătrânilor conservatori.

Carp din cauza lipsei sale de activitate și a ciudatei concepții despre viața de partid, pierdea terenul cu toate că se afla în parlament tolerat de către liberali.

De altfel în partidul lui Petre Carp nici nu era unitate de vederi pe chstia primirei candidaturilor patronate de guvern: pe când Carp și Marghiloman erau în Cameră fără ca guvernul să-i fi împiedicat a se alege, Filipescu refuzase candidatura oficială.

ANUL 1902

— Anul 1902 debutează cu un incident hazliu ivit între Gheorghe Panu și un număr de artiști ai Teatrului Național.

. Gh. Panu în „Săptămâna" —, Revistă pe care o dirija — dela 28 Decembrie 1901, publicase un articol privitor la actori în general. Acest articol a pricinuit mult sânge rău actorilor dela Naționalul, cari au răspuns printr'o scrisoare publicată prin ziare.

Reproduc câteva pasagii din acest răspuns intitulat: *„D. Panu și artiștii dramatici"*.

„ In *„Săptămâna"* dela 28 Decembrie într'un articol intitulat „Din lumea teatrelor", d. Gh. Panu ne face deosebita onoare de a se ocupa de noi artiștii Teatrului Național.

Mărturisim că ne-a prins mirarea de acest fapt, de oarece

pe d. Panu l'am văzut extrem de rar pe la teatru şi nici în relaţiuni ştim că nu este cu această teribilă specie de oameni numiţi artişti, după cum se exprimă d-sa.

Dar pentru a descrie pe cineva şi mai cu seamă, o întreagă specie de oameni, — cum d. Panu are pretenţia s'o facă în articolul său — trebue să o cunoşti, căci altminteri poţi fi expus a spune neexactităţi, lucru ce se întâmplă d-lui Panu.

D-sa, în perfectă necunoştinţă de cauză, ne prezintă pe noi actorii în faţa cititorilor d-sale, ca nişte oameni îngâmfaţi, plini de sine, aproape ţicniţi, cari „ne considerăm ca oamenii cei mai mari ai veacului", ne închipuim că suntem regii, împăraţii, tiranii pe care-i jucăm pe scenă"; iar „pentru distracţia artistică pe care o dăm publicului la o săptămână odată, pretindem ca toată lumea să se prosterne la picioarele noastre".

Mult haz am făcut citind rândurile acestea ale d-lui Panu etc., etc".

Scrisoarea care e destul de lungă, încheie astfel:

„Pune-te în curent, te rugăm domnule Panu, dacă vrei să mai ai bună voinţa să scrii despre noi, iar dacă nu, lasă-ne în pace, căci destule necazuri şi amărăciuni avem noi; de aceea — după cum chiar d-ta ai observat — nu ajungem să serbăm jubileuri de jumătate de veac.

Semnaţi: I. Niculescu, V. Leonescu, C. Mărculescu, A. Demetriad, P. Liciu.

Panu scrisese articolul său din *Săptămâna* cu prilejul jubileului de 25 ani al artistului C. Nottara.

Dar o afirmare era neadevărată în răspunsul artiştilor, Panu nu ocolea teatrul, dimpotrivă asista la toate piesele, atât la teatrul românesc, cât şi la operă, căci avea pasiunea teatrală. Intr'o vreme se hotărîse chiar să scrie o piesă.

— Şi la începutul anului 1902 criza proprietăţei urbane dăinueşte Proprietarii fac numeroase întruniri şi adresează guvernului un Memoriu prin care, între altele, cer 1) casele neînchiriate sau nelocuite să fie scutite de impozit funciar; 2) să se facă imediat un nou recensământ; 3) ministerul lucrărilor publice să dărâme imediat casele expropriate pentru clădirea gărei centrale; 4) primăria să nu mai acorde autorizaţiuni pentru noui clădiri; 5) pentru nouile construcţiuni să se plătească. în loc de 2 lei de metru pătrat, 50 lei, etc. etc.

Proprietarii de case văzând că imobilele le rămân neînchiriate, căutau, prin agitaţiile lor, să împiedice cu orice preţ nouile clădiri.

— Deşi guvernul Sturza aproape nu avea opoziţie — sau poate tocmai din această cauză, partidul liberal începe să şovăie şi o criză ministerială izbucneşte: ministrul finanţelor G. D. Palade iese din cabinet.

Criza ministerială a izbucnit din cauza unei legi care reglementa exportul zahărului, lege care a nemulţumit pe

unele puteri străine. Regele personal a cerut lui Sturza să se revină asupra legii votată cu trei săptămâni mai înainte, şi să prezinte un alt proiect cu sens contrariu. Palade refuzând să se expună acestui ridicol, a trebuit să demisioneze.

In culise se spunea, însă că demisia lui Palade era urmarea ostilităţei lui Ionel Brătianu împotriva ministrului de finanţe. I. Brătianu avea o veche animozitate împotriva lui Palade şi căuta un bun prilej ca să-l alunge din guvern.

Această criză dă curaj opoziţiei conservatoare, care începe o acţiune mai energică în toată ţara. Deocamdată criza ministerială este aplanată, Dimitrie Sturza a luat departamentul finanţelor, iar Ionel Brătianu interimatul externelor în locul lui Sturza.

Dar criza de fapt e deslănţuită şi intrigile se ţin lanţ. In curând un al doilea ministru, C. Stoicescu, titularul dela justiţie, începe să fie săpat spre a fi silit să demisioneze. Dar asupra acestora voi vorbi mai departe.

— In ziua de 29 Ianuarie se serbează centenarul lui I. Heliade Rădulescu.

Comitetul serbărei este constituit din M. Ferichide, preşedinte, general Tell, Em. Porumbaru, D. Laurian, Constantin Boerescu şi M. Sibleanu.

La ora 2 a fost solemnitatea în faţa statuei lui Heliade pe bulevardul Academiei, unde au vorbit: Grigore Tocilescu în locul preşedintelui M. Ferechide, care tocmai atunci a plecat la vânătoare, d. Adamescu, secretarul general al ministerului de instrucţie, Procopie Demetrescu, primarul Capitalei şi un student. Apoi poeţii Obedenaru şi Polihroniadi au citit versuri de ocazie.

La aceiaşi oră a fost o reprezentaţie la Teatrul Naţional unde s'a jucat *Răsvan şi Vidra,* de Haşdeu, apoi Aristiţa Romanescu a spus *Zburătorul* lui Heliade.

La urmă Aristiţa Romanescu şi Constantin Nottara, au spus o improvizaţie în versuri de Haralamb Lecca.

Improvizaţia începe astfel:

Nottara: „*Sub bolta casei tale, sfinţită casă, templu.*
Altar al cugetărei şi limbei româneşti,
Uimit mă uit la tine şi mai uimit contemplu
In ce aureolă de-un secol stăpâneşti".

Şi sfârşeşte cu versurile:

Aristiţa Romanescu: „*Eşti mort în moarte vie, cu noi de-a pururi eşti*
Iar himnul nemuririi, — cântat de miriade
De glasuri îngereşti.
Auzi-l cum te strigă din ceruri: „Heliade!"

Plecarea, atât de inoportună la vântăoare a lui Ferechide era o demonstraţie a liberalilor cari dela 1848 au fost întotdeauna adversarii lui Heliade.

— La 26 Ianuarie vine din Iaşi ştirea telegrafică cum că

mitropolitul Iosef Naniescu a încetat din viață. Fiul unui preot dintr'un sat de lângă Iași, Iosef Naniescu s'a născut la anul 1820, deci avea la moarte aproape 82 de ani.

Mitropolitul a făcut o lungă și foarte bine împlinită carieră bisericească; a fost episcop al Argeșului, ales la 1873, iar la 1875 a fost ales mitropolit al Moldovei.

Peste câteva zile s'a deschis la trib. Ilfov testamentul mistic al fostului mitropolit.

Dimitrie Sturza este lăsat legatar universal al averei sale.

Biblioteca o lasă întreagă Academiei cu condiția ca să plătească:

Lui Ilie Popescu, crescut de copil de mitropolit și fost secretar intim al acestuia, 5000 lei.

Servitorilor săi Alexandru, Agapi și Sofronie Popa câte 1000 lei.

Servitoarelor Mitrana Dumitrescu și Maria Niculescu câte 500 lei.

Testamentul a fost deschis în fața lui Dimitrie Sturza.

La începutul lui Februarie Marele Colegiu este întrunit spre a alege un nou mitropolit al Moldovei. Este ales episcopul Partenie, iar episcopi sunt aleși Conon Arămescu și Pimen Georgescu-Piteșteanu.

— In cercurile politice iarăși se vorbește de criză ministerială. O parte a deputaților liberali nemulțumiți se adună regulat într'un salon la Hotel du Boulevard, unde, adunați cu G. Palade, discută asupra situației critice din sânul partidului. Acești nemulțumiți sunt numiți „bulevardiști", iar acțiunea lor va provoca o remaniere a cabinetului.

— Pe la jumătatea lunei Februarie mișcarea meseriașilor cari cer o nouă lege a meseriilor, ia un caracter violent. In ziua de 12 Februarie o întrunire publică este urmată de o manifestație de stradă.

Mulțimea de mai multe mii de oameni, printre cari mulți nemeseriași — pornește spre dealul Mitropoliei la Cameră. Aci fiind adusă, din vreme, multă armată, s'a făcut ciocnirea ce nu se putea înlătura. La început forța armată fiind neîndestulătoare, manifestanții au împins-o până în curtea Mitropoliei, unde închizându-se porțile de sub clopotniță, cei dinăuntru au rămas asediați. Dar venind alte trupe de cavalerie mulțimea a fost risipită.

In sfârșit forța publică a rămas stăpână pe teren, făcând peste 150 de arestări.

Ziua de 12 Februarie produce mare agitație în cercurile politice, la Cameră și la Senat reprezentanții cantacuziniști fac interpelări, iar dezbaterile sunt foarte agitate. Opoziția a găsit un motiv de agitație și îl exploatează din belșug.

Guvernamentalii acuză pe conservatori că au instigat pe meseriași ca să se răscoale, oratorii conservatori tăgăduesc. Adevărul este, însă, că mâna opoziției era amestecată în agi-

tație, așa după cum au procedat în totdeauna opozițiile la noi.

Agitația meseriașilor conduși de către advocatul Iancu Brătescu, militant conservator, servea de minune interesele partidului cantacuzinist.

In ședința Camerei în care s'a discutat subiectul, C. Mille a protestat împotriva felului în care o procedat poliția pe stradă pe când Gheorghe Panu a aprobat purtarea autorităților cerând măsuri severe și urgente de reprimare.

— Agitațiile pensionarilor dintr'o parte, și a meseriașilor din altă parte silesc guvernul să prezinte cât mai repede două proiecte de legi relative la meserii.

Dar proiectul de lege al meseriașilor, mai ales, provoacă mari nemulțumiri printre meseriași. Totuși amândouă legile sunt votate.

Legea meseriilor a fost cea d'ântâi lege organică care reglementa chestia. Această lege a trăit până în Februarie 1912, adică timp de 10 ani, când a fost înlocuită cu legea d-lui Nenițescu din cabinetul Carp.

— Procesul meseriașilor arestați la 12 Februarie, a venit repede înaintea tribunalului, așa după cum a cerut Gheorghe Panu. Un număr de meseriași au fost condamnați la câte 4 și 3 luni închisoare, iar alții achitați.

— La 11 Martie 1902, se înfățișează înaintea Curței cu Jurați procesul Caragiale-Caion.

Curtea e prezidată de d. consilier Flaișlein asistat de d-nii Balș și Ferichide.

Publicul nu este interesat la acest proces, lume foarte puțină.

Caion trimite un certificat medical prin care arată că fiind bolnav de gripă nu poate părăsi casa.

Theodor Stoenescu, prin avocatul său d. Moldoveanu, declară că d. Caion l'a indus în eroare când i-a prezentat două foi volante tipărite la Brașov în 1848, de către un oarecare Bogdan, o traducere după Kemeny. T. Stoenescu, în urma cererei avocatului Petre Grădișteanu, apărătorul lui Caragiale, face scuze acestuia, declarând că buna lui credință a fost surprinsă de către Caion.

Theodor Stoenescu, directorul *Revistei Literare*, este scos din cauză. Caion este judecat în lipsă.

In urma pledoariilor lui Petre Grădișteanu și a lui Barbu Delavrancea, Curtea osândește pe C. A. Ionescu (Caion) la 3 luni închisoare, 500 lei amendă către Stat și 10.000 lei despăgubiri către Caragiale.

— O telegramă din Viena, anunță că mama reginei Elisabeta, principesa Maria-Vilhelmina Frederica Elisabeta de Wied, a murit la vârsta de 77 ani, la castelul său din Segenhausen.

— La începutul lui Aprilie, se face o alegere parțială pentru un loc rămas vacant la colegiul al 2-lea de deputați din

Ilfov. Lupta a fost foarte crâncenă, între guvern și partidul cantacuzinist. Partidul carpist n'a putut prezenta un candidat.

Candidatul liberal d. Gr. Alexandrescu, mare industriaș, a fost ales cu 1844 voturi contra 1216 date candidatului conservator Iancu Brătescu. Fiind peste 3300 votanți, candidatul guvernului a eșit cu greutate. Ceeace a fost o dovadă cum că, în opinia publică, situația guvernului era foarte șubredă.

— Un mare incendiu izbucnește în strada Smârdan. Hotelul Concordia, proprietatea maiorului Fănuță a luat foc și a ars în mare parte. A fost unul din marile incendii ale Bucureștilor.

— La începutul lui Aprilie, moare Constantin Câmpineanu, consilier la Curtea de Apel, fratele lui Ion Câmpineanu, fost ministru și guvernator al Băncii Naționale, fiul marelui Ioan Câmpineanu, luptătorul pentru redeșteptarea neamului.

Constantin Câmpineanu, era o fire foarte originală, foarte independent și foarte onest.

Era un magistrat de o rară înălțime morală, deși puțin cam maniac.

Câmpineanu era un tip cunoscut al Bucureștilor. Iarna umbla fără palton, dar înfășurat numai într'un pled gros pe care îl ținea cu amândouă mâinile. Astfel venea în fiecare zi la cafeneaua Fialkovsky, unde își lua cafeaua și convorbea cu cei cari îl înconjurau. Fiindcă omul acesta călătorise mult și avea o conversație foarte atrăgătoare.

Una din maniile lui era să crească și să domesticească animale sălbatice; în ultimul timp avea un leu crescut de puiandru. Leul lui Câmpineanu era cunoscut in București.

— Afacerea meseriașilor vine în fața Curței de Apel. Avocații meseriașilor susțin că delictul e politic, deci cer casarea sentinței tribunalului și trimiterea la Curtea cu Jurați.

Camera de punere sub acuzare, prezidată de Giuvara, asistat de consilieri Dobrescu și Scarlat Popescu, dă o sentință în acest sens. Afacerea e trimisă la jurați și meseriașii liberați din arest.

— Două morți printre oamenii cunoscuți: doctorul Kalinderu și colonel Obedeanu.

D-rul Kalinderu, unul dintre practicianii cei mai distinși, președinte al Clubului Tinerimei, senator liberal și profesor la facultatea de medicină. La fel ca doctorii Asaki și Babeș, nevoind să se supună concursului în fața profesorilor universitari, așa cum prevedea legea, a fost numit profesor la facultatea de medicină din București prin lege specială.

Doctorul Kalinderu era fratele lui Ion Kalinderu, jurisconsult meritos și mai târziu, administrator al domeniilor Coroanei.

Colonelul Obedeanu, era un om plin de temperament, luase parte la campania din 1877 și se distinsese. Demisionând apoi din armată a făcut politică liberală. A fost ales senator, apoi a combătut regimul liberal luptând cu vehemență în potriva lui Dimitrie Sturza pe timpul afacerei Ghenadie.

In ultimii doi-trei ani pierduse orice activitate politică.

— Moravurile politice la 1902 erau aceleași ca peste zece, ca peste douăzeci de ani, guvernele erau considerate ca ajunse la capătul existenței lor, numai după un an de cârmuire sau chiar și mai puțin.

Astfel ziarele din opoziție, anunțau în Aprilie 1902, adică numai după un an și două luni de guvernare, cum că retragerea lui Sturza e sigură. Și totuși cabinetul liberal n'a căzut decât tocmai la sfârșitul lui 1904 A mai guvernat, prin urmare, încă trei ani.

Căderea guvernului era anunțată ca o consecință a politicei liberale ostilă capitalurilor străine. Intocmai ca și astăzi, când scriu aceste rânduri, liberalii erau acuzați că sunt adversarii capitalismului extern. Ziarele independente dar simpatice lui Tacke Ionescu, anunțau că Sturza și Ionel Brătianu au și anunțat că, dacă vor cădea dela putere, vor lupta în opoziție pe platforma naționalistă împotriva capitalurilor străine.

— Chestia evree și a emigrărei evreilor revine la ordinea zilei. Iarăși agitație și iarăși amenințări de răscoale. Guvernul începe să expulzeze un număr de evrei.

Ziarul guvernului *L'Indépendance Roumaine* atacă pe unii financiari din străinătate pe cari-i numește „păsări de pradă" fiindcă, în vederea scadenței împrumutului de 175 milioane, agită iarăși chestia evreiască.

Ziarul francez al lui Carp, *L'Echo de Roumanie* vorbind de apropiata cădere a lui Sturza, spune că diviziunea conservatorilor nu-i va împiedica să ia răspunderea situației fiindcă plecarea lui Sturza va însemna sfârșitul regimului liberal. Ziarul acesta lasă să se intrevadă putința unui cabinet Carp, ceeace face mult sânge rău în partidul cantacuzinist.

Adevărul este că situația guvernului era critică mai ales din cauza situației financiare. Dar și neînțelegerile din partid provocau slăbiciunea și neliniștea.

— O telegramă anunță o mare catastrofă: orașul Saint Pierre cu 23.200 locuitori din insula Martinica a fost cu totul distrus prin'tr'o erupțiune vulcanică. Toată populația a pierit, afară de vre'o 30 de persoane. Toate corăbiile din port au fost incendiate. Majoritatea morților era populația neagră. In oraș se aflau consulii Suediei, Statelor Unite, Angliei, Danemarcei, Spaniei și Haiti.

Știrile complimentare au anunțat că au pierit în catastrofă 30 de mii oameni. Nici un consul străin n'a scăpat.

Din cauza cutremurului o puternică furtună s'a abătut asupra mărei, unde au pierit 15 vapoare cu toți pasagerii.

Au fost scene de o grozăvie de neînchipuit. Marinarii vaporului „Rodarn", înebunind de spaimă, s'au aruncat cu toții în mare. Intunericul era de nepătruns. O ploaie neagră de lavă și de cenușe deasă făcea imposibilă apropierea de insulă chiar și după potolirea erupției. Orașul distrus era cel mai important port al insulei.

Soldații cari au pătruns în oraș după potolirea cataclizmului, au găsit în catedrală 3000 cadavre carbonizate, toate în postura rugăciunei.

Calculele din urmă au arătat că au perit 50.000 oameni, iar alți 50.000 au rămas fără adăpost.

— La 6 Mai 1902, sosește în București Bernard Lazare, propagandist evreu din Paris. Evreii fac o întinsă propagandă cu mai multe zile înainte, pentru ca populația evreiască să-i iasă înainte la gara de Nord, în număr cât mai mare.

In gara de Nord, o imensă mulțime de evrei i-au ieșit înainte. Toți fruntașii societăților sioniste erau acolo. Când trenul s'a oprit în gară au izbucnit urale asurzitoare. Mulți evrei s'au repezit să-i sărute mâinile și hainele. I s'au oferit flori de către femei și s'au rostit cuvântări.

Trăsura lui Bernard Lazare fu invadată de mulțime, așa că nu se mai putea mișca. Un bătrân care se agățase de o aripă fu rugat să ia altă trăsură pentru ca aceea a lui Lazare să poată pleca, dar el răspunse: „Nici o putere din lume nu mă poate urni de lângă Lazare".

Cu mare greutate ajunse trăsura lui Bernard Lazare la hotel Boulevard, urmată de alte vre'o 40 trăsuri pline cu câte 10 și 12 persoane. Mulțimea evreilor urma pe jos, altă mulțime aștepta în jurul hotelului sosirea.

Bernard Lazare a vizitat în timpul zilei toate cartierele evreești, cât și instituțiile, apoi trebuia să țină o conferință în favoarea sionismului. In ultimul moment conferința a fost contramandată.

Cauza acestei contramandări a fost o comunicare făcută de guvern cum că, spre a se evita probabilele contramanifestațiuni, e bine ca Bernard Lazare să renunțe la conferință și să plece din București.

In adevăr un manifest antisemit fu răspândit în public. Indată după răspândirea manifestului câțiva fruntași evrei au fost chemați la poliție, unde li s'a cerut să sfătuiască pe socialistul și publicistul francez-evreu, ca să renunțe la conferință și la vizitarea instituțiilor evreești, de oare ce sunt temeri că se vor produce manifestări antisemite.

In urma acestor sfaturi Bernard Lazare a părăsit Capitala.

De altfel manifestațiile ostile începuse chiar să se producă pe străzi, pe calea Victoriei, pe str. Patria și pe calea Văcărești. Numai știrea plecărei Corifeului evreu le-a potolit.

Aceste vizite cu scop real de anchetă, pe care evreii le-au

pus la cale de atâtea ori, au avut întotdeauna darul de a irita opinia publică împotriva lor.

— O telegramă din Constantiopol, anunţă moartea subită a prinţului Gheorghe Bibescu, fiul fostului domnitor al Munteniei Gheorghe Bibescu sub care a izbucnit revoluţia dela 1848.

Prinţul Bibescu, născut la Bucureşti la anul 1834, a murit, în putere încă, la vârsta de 68 ani. A fost ofiţer în armata franceză, a luat parte la războiul franco-german din 1870, s'a bătut vitejeşte şi a fost făcut prizonier şi internat la Coblentz. A scris mai multe opere, între care „*Retraîte de six mille*", premiată de Academia Franceză.

Intors şi stabilit în ţară, din cauza unui incident de familie, a intrat în viaţa politică şi a jucat un oarecare rol ca fruntaş al partidului conservator. Un moment s'a bănuit chiar că face operă de pretendent la tron, ceeace nu putea conveni conducătorilor partidului. Din această cauză a părăsit câmpul politicei, spre a se consacra studiului şi scrisului.

— Un scandal judiciar izbucneşte.

Se ştia că prinţul Grigore Sturza a încetat din viaţă lăsând o foarte mare avere. Testamentul deschis era în favoarea soţiei sale Raluca.

Dar iată că un al doilea testament se iveşte. In ziua de 6 Mai se deschide la tribunal un al doilea testament depus de către un domn Alexandru Scarlat Miclescu, care avusese legături de afaceri cu defunctul principe.

Acest testament modifica dispoziţiile primului testament, lăsând următoarele legate:

1. Trei pătrimi din avere următorilor moştenitori: Căpitan Popovici-Sturza, Const. St. Sturza, Dim. Pavelescu-Sturza şi Olga Boga Sturza.

2. Din restul averei lasă fiicelor sale naturale: M. Nivoski şi Elena Poni câte 130.000 lei.

4. Lui Nicu Catargiu, ginerele 200.000 lei, cu condiţia de a servi prinţesei Raluca o pensie de 500 lei lunar.

5. Lui I. C. Barozzi 120.000 lei.

6. Lui Eugen Stătescu 50.000 lei.

7. Fiului său natural Fănică 150.000 lei.

8. D-lui B. Rathart 8000 lei.

9. D-rei Cardaş 8000 lei.

10. D-rei Sipsom 35.000 lei.

11. D-lor Mihail şi C. Sipsom câte 5000 lei.

12. D-lui căp. Millo 1000 lei.

13. Celor trei fii ai d-nei Eliza Catargi câte 20.000 lei.

14. D-lui Al. Sc. Miclescu 75 mii lei şi un loc viran la şoseaua Kiseleff.

15. Copiilor lui Pumojnic câte 1000 lei.

Şi alte câteva legate mai mici.

Acest testament a fost imediat atacat în fals de către prin-

țesa Raluca, care era frustată de suma de 600 000 lei ce-i era lăsată prin testamentul dintâiu.

Prințesa a denunțat ca autor al falsului pe Al. Sc. Miclescu.

In acest de al doilea testament prințul ruga pe avocații Take Ionescu și M. Ferechide să apere pe legatari în cazul când testamentul va fi atacat.

In caz când Take Ionescu va refuza, îl roagă să numească locțiitor pe avocatul C. Disescu.

O altă dispoziție din acest testament era aceea care anula donațiunea de 300.000 lei făcută d-nei Elisa Catargi, sub formă de zestre ipotecată în moșia Dracșani, proprietatea prințului.

Apariția acestui de al doilea testament, cât și declarația în fals a prințesei, au provocat un mare scandal în societate și un lung proces. Asupra desfășurărei peripețiilor acestei afaceri senzaționale, din toate punctele de vedere, vom vorbi mai departe.

— La începutul lunei Iunie 1902, s'a inaugurat, în grădina Ateneului, bustul lui G. Dem. Teodorescu. Au vorbit dr. Marinescu, profesorul dela Sf. Sava Ion Suchianu, Georgescu-Carpen, dr. C. Severeanu și Grigore Tocilescu.

— La sfârșitul lunei Iunie moare Take Giani, fruntaș al partidului liberal și avocat de întâia mână, fost ministru al justiției și fost președinte al Camerei.

Giani a murit la vârsta de 64 ani.

In partidul liberal era mai mult partizanul lui C. A. Rosetti de cât al lui Ion Brătianu: când s'a făcut revizuirea Constituției la 1884 a susținut reforma legei de presă în sensul vederilor lui Rosetti. Din cauza unei boale de rinichi părăsise, de doi ani orice activitate politică.

Take Giani a avut ceasurile lui de notorietate ca advocat. Vorbea curent și aparținea acelei școale sentimentale exprimată prin frazeologie.

Făcea parte din pleiada de advocați cari însemnau totul în viața publică a țărei. De altfel om de treabă, advocat cinstit liberal convins, n'a fost însă om de guvern. Ca și Mihai Corne era mai mult un om al petrecerei, adora paharul cu bere și acorda politicei atât timp cât era trebuincios ca să însemneze ceva în țară.

Era un elocvent reprezentant al generației care, cu un mic capital cultural, putea să ocupe locurile dintâi pe scena politică.

— In partidul liberal se observă o mare mișcare de nemulțumire, ceeace silește pe șeful guvernului să facă apel la alte forțe, să întărească cabinetul și să astâmpere nemulțumirile parlamentarilor cari se agitau la Hotel du Boulevard. Din această cauză la 11 Iulie 1902 o remaniere a Cabinetului devine necesară.

Această remaniere aduse în guvern pe Eugen Stătescu, pe

Emil Costinescu şi pe G. D. Palade. Ministerul este astfel compus:

D. Sturza preşedinte, şi la război.
Eugen Stătescu, justiţia.
P. S. Aurelian, domeniile.
Emil Costinescu, finanţele.
G. D. Palade, internele.
I. Brătianu, externele.
C. I. Stoicescu, lucrările publice.
Spiru Haret, instrucţia.

Acum va începe lupta cadrelor nouă înpotriva vechilor cadre, iar cel dintâiu ministru ochit va fi Constantin Stoicescu pe care-l va ataca la Ploeşti Alexandru Radovici, un fost socialist, spre a-i lua şefia locală a partidului liberal.

Cu cât se va apropia mai mult de şefie Ionel Brătianu cu atât cadrele nouă, adică foştii socialişti, vor deveni mai agresivi.

Această remaniere, ca şi toate celelalte acte de partid, nu însemnau nimic pentru propăşirea vieţei politice a ţărei. Nicio ideie nouă, niciun spirit de reformă nu biruia, nici unul dintre nouii miniştri nu venea cu un program menit să însemneze un pas înainte. De loc. Aceiaşi preocupare strâmtă pentru satisfacerea ambiţiunilor personale ale câtorva fruntaşi, decretaţi ministeriabili, provocase această remaniere. Este drept că Dimitrie Sturza izbutise, de astă dată, să întrunească pe banca ministerială pe cei mai fruntaşi dintre fruntaşii partidului. Dar liniştea din partid fu de scurtă durată, alte lupte întemeiate pe alte ambiţiuni vor începe cât de curând.

— Spre a răspunde raidului Metz-Bucureşti a ofiţerului de dragoni germani despre care am vorbit mai înainte, d. căpitan Miron Costin din armata română, a răspuns print'un raid le fel Bucureşti-Metz.

Telegrama din Metz anunţă sosirea căpitanului Miron Costin în cea mai bună stare, tot asemenea şi iapa pe care a călărit-o.

— Cititorii îşi vor fi amintind despre senzaţionalele escrocherii profesate de către doi indivizi: Sion Gherei şi Andronic, omul cu apa de aur. In urma procesului deschis Andronic a fost condamnat iar după consumarea pedepsei s'a stabilit în Ungaria.

De câteva zile Andronic şi-a arătat din nou persoana, ceva mai mult, poliţia a fost informată cum că Andronic operează din nou. Fiind pus în urmărire escrocul a fost arestat. Şi iată ce s'a dovedit.

Prin ajutorul apei lui de aur şi cu concursul câtorva agenţi, atrăgea în cursă pe naivi; acestora le cerea câteva monete de aur făgăduindu-le că le va da înapoi un număr îndoit de piese.

Farsa era jucată astfel:

Clientul naiv apărea şi dădea lui Andronic 5 piese de aur, de pildă, apoi peste câteva ore, Andronic aducea clientului 10 piese.

Acesta se repezea în oraş să le schimbe spre a controla dacă cumva piesele nu sunt false, dar piesele fiin adevărate încrederea naivului era câştigată.

Mazeta, astfel convinsă, se întorcea aducând lui Andronic întreaga lui avere spre a fi îndoită; dar în momentul acesta unul din complici apărea de afară, bătea în uşă şi făcea somaţiunile legale. Uşa era, fireşte, deschisă şi toţi cei de faţă erau declaraţi arestaţi.

Atunci Andronic, făcând pe zăpăcitul şi pe disperatul, arăta clientului o ieşire dosnică spre a scăpa.

Clientul, foarte bucuros că a scăpat cel puţin cu obrazul curat, fugea, cât mai repede, lăsând banii pierduţi.

Cu acest sistem Andronic a escrocat numeroşi naivi, agonisind, se zicea, aproape 100.000 lei.

Pentru înlesnirea operaţiilor, dânsul avea nu mai puţin de 7 locuinţe precum: în strada Soarelui 5, în Francmasonă 32, în Rodolf 4, etc.

Afacerea face veselia publică, care râde, fireşte, pe socoteala proştilor lacomi de bani câştigaţi fără muncă.

Printre victime au venit să reclame doi călugări dela mănăstirea Cernica: Pimen Georgescu a fost escrocat cu 7.000 lei iar Hariton cu 3.500 lei.

Comerciantul Vulpeanu din Craiova a fost excrocat cu 3.000 lei.

Comerciantul Tafticos tot din Craiova a fost pingelit tot cu 3.000 lei.

La timp voiu arăta care a fost soarta lui Andronic.

— Procesul falsului testament Grigore Sturza intră intr'o fază mai acută.

Nicu Catargiu, care, arestat odată, fusese liberat repede, este arestat a doua oară.

Arestarea acestui personagiu, care era ginerele unui prinţ, personagiu care fusese de mai multe ori deputat şi aparţinea elitei moldovene, face vâlvă. Nicu Catargiu este arestat ca complice în falsificarea testamentului dimpreună cu avocatul Barozzi, tatăl eminentului violonist Socrat Barozzi.

Mandatul este confirmat şi ambii sunt depuşi la Văcăreşti.

Instrucţia face investigaţiuni dar nu poate descoperi dovezi materiale.

In timpl acesta intră în scenă un nou personagiu bănuit a fi autorul grafic al testamentului.

Acesta era un foarte dibaciu imitator al scrisului altora, era un adevărat artist. Pentru astfel de falsuri fusese arestat în temniţa Văcăreşti. Acolo s'a întâlnit cu Miclescu cu care a legat prietenie. De aci bănuiala cum că autorul material este acesta îndemnat fiind de Miclescu.

Dar testamentul cel fals a fost identificat tocmai fiindcă avea greşeli grosolane de imitaţiune.

Când afacerea a venit înaintea tribunalului acest personagiu a tăgăduit vu vehemenţă vinovăţia spumând că acele greşeli dovedesc în destul cum că nu el — un adevărat artist în arta imitaţiunei — ar fi autorul. Şi a cerut o expertiză pe loc. A declarat că va imita imediat or care iscălitură, fără ca autorul să recunoască semnătura sa pusă alături de semnătura imitată.

Expertiza s'a făcut pe loc. Grefierul a semnat pe o coală de hârtie, apoi omul nostru, acoperind cu mâna hârtia, a semnat de desubt sau deasupra imitând iscălitura grefierului. Şi a remis acestuia hârtia. Dar grefierul nu a putut spune care este imitaţiunea.

In cele din urmă au rămas sub acuzaţie numai trei persoane: Al. Sc. Miclescu, Nicu Catargiu şi avocatul Barozzi.

Testamentul era făcut cu şiretenie, căci, în afară de persoanele pe care le-am arătat mai sus, erau trecuţi ca beneficiari prinţul moştenitor Ferdinand şi Eugen Stătescu, marele avocat.

Dar când, la deschidera testamentului s'a văzut că aceste persoane figurau şi ele, atât prinţul cât şi Stătescu au venit la tribunal şi au declarat că renunţă la moştenire.

Procesul s'a înfăţişat înaintea tribunalului de Ilfov, principalul apărător al d-lui Nicu Catargiu fiind Mişu Ferichide. Dar toţi trei acuzaţii au fost condamnaţi. La Curte, însă, Nicu Catargiu, şi avocatul Barozzi au fost achitaţi. A rămas osândit numai Al. Miclescu.

— Partidul junimist ţine un congres în sala teatrului Lyric. Au venit delegaţi din toată ţara şi s'au rostit discursuri cu tendinţa de a impresiona opinia publică şi a o lăsa să creadă cum că junimiştii vor urma liberalilor la putere. Dar opinia publică nu a rămas de loc impresionată.

Acesta era bunul obiceiu al vremurilor.

Intrunirea, convocată sub stăruinţa lui Nicu Filipescu, care era om de acţiune, avea scopul de a interesa publicul la actele partidului prezidat de Petre Carp şi de a determina pe naivi să creadă cum că, dacă junimiştii au început să se agite, aceasta însemnează că au sorţi de a veni la putere. Dar soarta partidelor era hotărâtă de către regele Carol care ştia câtă forţă electorală reprezintă redusul partid al lui Carp.

— Acum câteva cuvinte spre a arăta cum a intrat în scena politică d. J. Th. Florescu, ajuns, la un moment dat unul dintre cei mai puternici electori ai Capitalei.

D. Florescu devenise „om al zilei" ca judecător de insstrucţie, felul său de a ancheta pe bănuiţi, manoperile şi toate şireteniile ce întrebuinţa spre a descoperi crimele, îi creiase o legendă.

Imi amintesc că, odată pe când ancheta o ceată de ţigani

acuzată că omorise, s'a gândit să înspăimânte pe arestaţi deghizându-se într'o noapte în stafie.

In adevăr, într'o noapte brăzdată de tunete şi fulgere, judecătorul Florescu apare în odaia unde dormeau ţiganii, înfăşurat într'un cearşaf alb. Deşteptaţi din somn în zgomotul unor tingiri ciocnite de din afară de către gardiani, ţiganii aud voiea sepulcrală a stafiei acuzându-i şi ameninţându-i cu moartea.

Ţiganii, în spaima lor nocturnă, crezând că, în adevăr, sufletul victimei a venit să'i sugrume, au căzut în genunchi şi au mărturisit crima.

Faima judecătorului de instrucţie Florescu era atât de mare, în cât cele două partide din opoziţie se băteau, care mai de care, să-l cucerească. Atât Nicolae Filipescu, cât şi Gheorghe Cantacuzino puneau un mare preţ ca să-l aibă.

Dar iată că întâmplarea vine să rezolve problema.

Intâlnesc pe calea Victoriei pe d. Florescu. Cum mă vede scoboară din trăsură şi mă roagă să-l prezint lui Gheorghe Cantacuzino. Imi spune că Nicu Filipescu îl solicită şi-i propune şefia electorală a Capitalei, dar nu crede că ar face bine să primească oferta.

In aceiaşi zi mă duc la şeful partidului conservator şi-i comunic noutatea. Gheorghe Cantacuzino e încântat şi radios.

— Domnule Bacalbaşa, îţi voiu rămâne recunoscător dacă îmi vei aduce pe Florescu. Te rog din suflet să nu-l scapi căci va fi pentru partid o achiziţie foarte importantă.

Luându-mi un aer plin de importanţă am dat bătrânului şef asigurări formale, iar a doua zi, răsturnaţi într'un Muscal de lux, — plătit, bineînţeles, de Florescu — am tras la scara Nababului.

Am fost primiţi în micul salonaş rezervat intimilor, din vechea casă boerască ce a dispărut.

Şedinţa a fost lungă şi a ţinut până ce a înserat. Când am eşit d. Florescu era cam decepţionat, entusiasmul nu-i era mare.

— Nu prea văd ce are să fie, îmi zise el, fiindcă nu mi'a făgăduit nimic.

— Lasă, îi spun eu, are să fie bine. Eşti activ şi inteligent, afară de asta Cantacuzino ţine mult să te aibă, deci n'avea nici o grijă.

In adevăr şeful partidului recomandă pe noul membru al partidului generalului Lahovary şeful Capitalei. Iar acesta, constatând repede că amicul Jean Tehaş — căci astfel supranumiau zeflemiştii pe D-l Florescu — are stofă, l'a numit şef al coloarei de Albastru.

— Pe la începutul lui August 1902 moare în închisoarea Văcăreşti excrocul Andronic.

Câteva zile înainte de moarte a încercat să se sinucidă cu o soluţie mercurială, dar observat la timp a fost împedecat.

Intr'o zi Andronic s'a plâns de dureri de cap, apoi s'a prăbuşit Peste câteva ore şi-a revenit în fire, însă când a văzut pe judecătorul de instrucţie venit să-i zmulgă secretul ascunzătoarei presupuse unde îşi are banii, a căzut din nou şi a murit

Au fost bănueli. S'a bănuit că, spre a-i zmulge acest secret. instructorii l'au supus la un tratament crud, poate chiar l'au şi torturat. La autopsie însă medicul legist a constatat hemoragia cerebrală.

Judecător de instrucţie era atunci d. Stelian Popescu, actualul director al ziarului *„Universul"*.

Intr'un ziar a apărut atunci un articol de repotaj care da seama despre destăinuirile pe care Andronic le-ar fi făcut unei persoane al cărei nume n'a fost pronunţat. In acest articol Andronic destăinuia că, după ce şi-a făcut osânda de doi ani în România, a trecut în Austria, unde a deschis un panopticum şi a câştigat 2 milioane. Apoi a trecut în Franţa unde a dus o viaţă de desfrâu. Dar la Monaco a fost acaparat de alţi excroci mai dibaci cari i-au luat toţi banii la jocul de cărţi; aşa a rămas din nou sărac.

Articolul sfârşia cu mărturisirea cum că are mulţi bani ascunşi dar că'i pare rău că nu-i poate lăsa copiilor săi, o fată şi un băiat.

Articolul avea toate înfăţişările unuia din acele articole făurite pentru delectarea publicului, deci întreaga afacere cu milioanele câştigate în Austria, erea numai un basm.

Fiul lui Andronic trăeşte; el era intendent la un club din Capitală, dar şi-a schimbat numele.

— La 10 Septembrie a murit în Germania la Bad Neuheim George Filipescu, mareşalul Palatului. Mareşalul a murit la vârsta de 62 ani.

Crescut în Austria şi Germania. la întoarcerea în ţară a intrat în armată apoi a fost aghiotantul lui Vodă Cuza.

George Filipescu era, fireşte, un amic al Germaniei şi un devotat al regelui Carol.

Era proprietarul frumoasei case din strada Dionisie clădită de Liebrecht, un francez venit în România, favorit al lui Vodă Cuza şi director al Poştelor şi Telegrafelor.

Aceste case au şi un imens parc care se întinde în faţa grădinei Icoanei.

Iată şi o anecdotă asupra lui Filipescu.

Iancu Bălăceanu, fost mult timp ministru plenipotenţiar al ţărei nu iubea de loc pe Filipescu. Fire foarte independentă, Bălăceanu era foarte bătăios şi foarte de duh. Se spunea că este fiul natural al lui Grigore Vodă Ghica.

Odată fiind o recepţie la Palatul regal, Bălăceanu, care era în concediu la Bucureşti, fu invitat şi el. Filipescu cum îl văzu, îi eşi înainte şi. cu un ton foarte rece şi solemn, îi dădu in-

strucțiuni asupra locului unde trebue să se așeze. Bălăceanu, enervat de această lecție, îi răspunse, în limba franceză:

— „*Monsieur, vous êtes trop cassant pour un homme qui est dans la vaisselle*".

Acest cuvânt de spirit a făcut deliciile saloanelor bucureștene câteva săptămâni.

Bine înțeles că mareșalul, când auzi această ripostă, întoarse spatele și fugi repede fără a mai aștepta restul.

Iancu Bălăceanu a murit câțiva ani — 2 sau 3 — înainte de marele război. Despre dânsul se povestește că a avut multe astfel de riposte.

Odată, pe când era agent diplomatic al României la Paris, a plecat din țară, cu destinația pentru Franța, în tovărășia lui Constantin Olănescu. Ajunși la granița Franței s'au dat jos spre a fi supuși controlului vamal.

— Aveți ceva de declarat, întrebă inspectorul vamal?

Ambii români aveau câteva pachete de tutun pe care le declarară. C. Olănescu fu lăsat să treacă dar Bălăceanu inspiră oare care bănueli inspectorului căci acesta îi scotoci toate geamantanele și'i verifică obiect cu obiect.

Bălăceanu fierbea și înjura pe românește.

Inspectorul nu găsi nimic.

După ce Bălăceanu își așeză din nou lucrurile, strigă pe funcționar.

— D-le inspector! D-le inspector!...

Funcționarul se întoarse și întrebă pentru ce e chemat.

— Ați uitat să mai căutați undeva, îi strigă Bălăceanu.

— Unde, domnule, întrebă vameșul?

— *Dans le fond de ma culotte*.

(In fundul pantalonilor).

Imediat scandal. Numai după ce Bălăceanu dovedi, cu actele ce avea, că este agent diplomatic al României, scăpă de un proces de ultragiu.

— Face senzație în toate cercurile o notă pe care guvernul american al Statelor Unite a trimis-o reprezentanților săi de pretutindeni în chestia evreilor din România.

Nota spunea că deși Statele Unite n'au semnat tratatul din Berlin, totuși se cred îndreptățite a interveni și a cere ca guvernul român să respecte acel tratat în ceeace privește pe evrei.

Această notă era motivată de marea emigrare de evrei din România.

Apoi nota adăoga: „Aproape nimeni nu'i oprit să emigreze în Statele Unite, afară de cei cu totul lipsiți de mijloace, delicvenții și acele persoane care suferă de vreo boală contagioasă incurabilă.

Esențial e ca emigrarea să aibă un caracter voluntar. In consecință se opun dificultăți acelor emigranți a căror emigrare din alte state e sprijinită sau silită.

Se tratează în mod mărinimos emigranții străini pentru

a se aduce un folos Statelor Unite, dar nu spre a se crea un loc de refugiu pentru elementele nedorite de un alt stat.

Situația evreilor români în număr de vreo 400 000 e de mulți ani obiectul de preocupație serioasă a Statelor Unite. Persecutarea acestei rase sub dominația turcească a determinat o aspră intervenție din partea Statelor Unite în 1872.

Pentru toate aceste motive tratatul din Berlin, care înlătura această nedreptate stipulând că în România nu se va face nici o deosebire de religie, a fost salutat cu mulțumire de America. România, în decursul vremei, a făcut iluzorii o mare parte din condițiile esențialmente juste ale acestui tratat.

Evreii Români sunt excluși dela funcțiile de Stat, cariera de oameni de știință, agricultori și nici nu pot semăna pământul ca simpli muncitori. Eî sunt opriți să locuiască la sate. In orașele unde sunt siliți să trăiască ca lucrători sau salariați pot fi întrebuințați numai în proporția de unul la doi lucrători din România.

Guvernul Statelor Unite nu poate tăcea față de o nedreptate internațională. El trebuie negreșit să ridice protestul său în potriva tratamentului la care sunt supuși evreii în România. Nu numai fiindcă are un motiv inatacabil de a protesta în contra nedreptăței ce rezultă din această situație pentru Statele Unite, ci și în numele umanităței".

Etc., etc.

In presa străină nota este comentată în diferite feluri.

Pester Lloyd spune: că „împreună cu celelalte state balcanice care țineau să devie independente, și România a asurzit pe amicii săi cu vaete, arătând că, din pricină că e creștină are atât de mult de suferit dela apăsători, dar de-abia și-a câștigat independența și a devenit ea însăși impilatoare tot pe motive religioase".

Berliner Tageblatt scrie: „Acum de-abia, când cunoaștem textul Notei americane, putem să ne dăm seama de importanța pasului făcut de guvernul american. Nota secretarului de Stat Hay e un apel către umanitate ale cărei principii au fost călcate în picioare de statul bocrilor români".

Allgemeine Correspondenz spune că „România n'a primit nici o notă din partea Americei, care nici n'ar fi fost în drept să trimită o astfel de Notă întrucât evreii nu emigrează din România fiind expulzați.

Legea meseriilor care a provocat emigrările, este copiată exact după legile marilor state europene. Emigrările se datoresc cauzelor economice din ultimii ani".

Ziarul *Patrie* din Paris critică procedura guvernului Statelor-Unite. Cere guvernului rancez să nu se amestece în această chestiune deoarece România este stăpână în casa ei".

Neue Freie Presse comentează Nota cu cea mai mare vehemență contra României. Acest ziar spune că „nimeni nu va

putea nega că România își bate joc de toate noțiunile de civilizație, umanitate și dreptate".

Ziarul *Post* din Berlin spune că nu legea meseriilor română e cauza Notei americane ci numai oare care intrigi spre a provoca căderea hârtiilor române.

Presa lumei întregi comentează Nota americană, iar în România produce fierbere.

Presa din București, în majoritate, dezaprobă nota.

Epoca, ziarul carpist, spune că numărul evreilor în America e foarte mic, dar cum rămâne cu doctrina lui Monroe care oprește America să intervie în afacerile europene?

L'Independance Roumaine, ziar liberal, zice că acum bărbaților de Stat americani le rămâne să împace Nota cu doctrina lui Monroe; de altfel Nota nu va avea nici un ecou.

Ziarul *„Patriotul"* al cărui director și proprietar eram, acuză pe Sturza și'i cere să apere țara împotriva scandaloasei intervențiuni americane care ne atinge pe toți.

Sistemul evreesc erea neschimbat, de câte ori evreii sufereau câte o neplăcere în țară, întot'deauna se adresau streinătăței spre a face presiune asupra României. Toată presa evree din străinătate e contra României.

— La 16 Septembrie anul 1902 marele romancier francez Emile Zola, atât de celebru de pe urma afacerei Dreyfus, a murit asfixiat cu gazul de luminat al camerei unde dormea.

In aceiași cameră se afla soția romancierului și un cățel. D-na Zola și cățelul au scăpat cu viață.

D-na Zola a declarat că deșteptându-se noaptea cu mari dureri de cap, a rugat pe soțul ei să deschidă fereastra. Zola se sculă, făcu încojurul patului apoi căzu jos, pe când ea a leșinat și n'a mai putut da alarma.

Emile Zola era născut la 1840; tatăl său era un inginer italian. Cariera și-a început-o ca funcționar comercial în librăria Hachette.

— Face senzație un discurs rostit de Dimitrie Sturza ministrul de război, la fortul Ștefănești, pe care s'a dus să-l viziteze. Acolo primul ministru a declarat că România n'are nici 100.000 oameni pregătiți și că, în timpul conflictului cu Bulgaria n'am fi fost în stare să intrăm în campanie. Cu acel prilej Sturza a propovăduit economiile în armată spunând că decât o mare oștire nepregătită, neechipată și rău formată, este destul să avem una numai de 100.000 oameni, însă bine pregătită.

Acest discurs a stârnit, numai decât o furtună.

In calitate de director al ziarului „Patriotul" am luat un interview generalului Lahovary.

Iată deslușirile date de către fostul ministru de războiu conservator. Ele arătau care erau forțele militare pe care le avea sau trebuia să le aibă România.

I. — In primul rând, ce credeți despre afirmațiunea d-lui

Sturza că decât să avem o armată pe hârtie de 300.000 oameni, mai bine am avea o armată reală de 100.000 ?

R. — Această afirmaţiune dovedeşte profunda ignoranţă a celui care a făcut-o. In organizaţiunea oştirei noastre nu este nicăeri vorba de 300 000 oameni. Negreşit dacă socotim pe toţi românii între 21 şi 46 ani datori să facă serviciul militar, avem o armată de 400 000 oameni, dar dacă ţinem seama de cadrul organizaţiunei noastre militare cu 4 corpuri de armată şi o diviziune activă, oştirea noastră este de 140.000 oameni plus o armată de rezervă de 60 000. Prin urmare când d. Sturza vorbeşte de 100.000 oameni nu'şi dă seama că, cu o simplă vorbă, a suprimat trei divizii.

Această sumă de 200.000 oameni constitue forţa noastră armată, şi pot adăoga, că nici aşa nu suntem superiori Bulgarilor.

Azi, dacă nici cu această forţă nu suntem superiori vecinilor, îşi poate închipui ţara unde ne-am găsi cu armata ideală a d-lui Sturza, cea de 100.000 oameni.

I. — Dar ce este adevărat în declaraţia d-lui Sturza că armata n'are echipament şi muniţii ?

R. — Aci începe marea vinovăţie a guvernului liberal prezidat de d. Sturza.

Când am lăsat ministerul de război în 1895 armata avea 50 milioane cartuşe care constitue stocul de război. Acest stoc trebuia să rămâe intact, adică în fiecare an trebuia să se prevadă suma pentru confecţionarea a 10 milioane cartuşe. Ei bine, când am revenit la ministerul de războiu în 1899 nu am găsit decât 13 milioane cartuşe şi 25 lovituri de tun. Imediat eu m'am pus pe lucru aşa că, atunci când a izbucnit afacerea Mihăileanu, armata avea 33 milioane cartuşe şi un mare număr de obuze.

După alte amănunte generalul Lahovary recunoaşte că armata are mari lipsuri, însă aceasta datorită economiilor necugetate ale lui Sturza.

Acest interview aruncă o urâtă lumină asupra lipsei de îngrijire a guvernelor noastre în ceeace priveşte puterea armată a ţărei.

Deşi era de prevăzut cum că într'un viitor, nu tocmai depărtat, un nou război trebuia să izbucnească în Europa, deşi în acest război România era sortită să joace un rol foarte activ, totuşi atât regele Carol, cât şi guvernele sale, nu au vrut să facă mai mult pentru ca să dea României o armată potrivită şi cu populaţia, şi cu bogăţia, şi cu menirea ei viitoare.

Pe când vecina Bulgaria cu o populaţie aproape pe jumătate cât a României şi cu o bogăţie cu mult mai pre jos, făcea silinţe mari ca să aibă o armată superioară celei române, la noi nu era nici o grijă. Regele Carol urma instrucţiunile Berlinului şi Vienei care înţelegeau că armata română în timp de războiu să fie doar o anexă a trupelor austro-germane. Pentru a-

cest cuvânt, când a izbucnit marele războiu mondial şi când România a intrat în campanie la 1916, oştirea ei ducea lipsă de toate; de aceea nu am avut nici artilerie grea, nici aeroplane.

In tot timpul domniei lui Carol I, cele două partide de guvernământ, cel liberal şi cel conservator, îşi închipuiau că dau dovadă de mare patriotism dacă, în parlament, nu discutau nici odată bugetul ministerului de războiu.

Cifrele acestui Minister erau, întotdeauna votate în bloc, ţara plătea dar ţara n'a ştiut nici odată care îi sunt puterile militare organizate.

Cele ce se petreceau în vecinătate erau lucruri străine pentru ele.

Această politică s'a răzbunat foarte dureros la 1916.

— In ziua de 26 Septembrie au sosit în Bucureşti un număr de 17 studenţi italieni, în cap cu preşedintele lor Giglio-Toos. Aceştia sunt membrii societăţei italiene „Corda Fratres".

Primirea în gara de Nord a fost foarte entusiastă. S'au împărţit vre-o 2000 bilete de peron. Au asistat peste 20 de societăţi cu drapelele, şi un foarte numeros public.

Erau anunţaţi 60 studenţi, însă la Congresul ţinut la Veneţia de către studenţii italieni, studenţii filosemiţi au declarat că refuză să vie în România.

Jacchia, şeful filosemiţilor şi perşedintele Congresului a părăsit grupul celor 17 cu majoritatea congresiştilor.

Studenţii italieni au fost obiectul unor foarte călduroase manifestaţii de simpatie în tot timpul şederei lor în Bucureşti. S'a dat un banchet la cercul italian.

Totuşi micul număr de studenţi italieni, rămaşi atât de puţini tocmai din cauza chestiei evreeşti, a răcit-în parte, entuziasmul cordial.

Dela Bucureşti studenţii italieni s'au dus la Sinaia unde au fost primiţi de regina Elisabeta.

— Se răspândeşte ştirea că regele Carol va face o vizită prinţului Bulgariei şi va merge şi la Plevna.

In ziua de 29 Octombrie regele Carol a părăsit Capitala spre a debarca la Rusciuk.

In cercurile politice vizita aceasta e socotită ca fiind impusă. Generalul Lahovary la o întrunire publică ţinută la Galaţi a spus că vizita este o umilire pentru România.

Adevărul e că vizita nu era populară nici în România şi nici în Bulgaria.

Generalii Lahovary şi Manu, în calitate de generali de rezervă cari au luptat la Plevna, au fost invitaţi de rege să-l însoţească în Bulgaria, dar amândoi au refuzat.

După o primire oficială la Rusciuk s'a dat un prânz în onoarea regelui Carol. S'au rostit şi două toasturi de către prinţul Bulgariei şi regele României.

A doua zi regele nostru a plecat la Plevna şi a vizitat câm-

piile unde s'au desfăşurat crâncenele bătălii dela 1877. Apoi, luând loc pe vaporul Krum, a debarcat la Turnu-Măgurele.

Cu prilejul acestei vizite ziarul rus *Novoye Vremia*, explică vizita prin faptul că România a rămas izolată în Peninsula balcanică.

Politica externă a României e greşită fiindcă ţara e guvernată de oameni streini de adevăratele interese ale ţărei. România trebuie să-şi schimbe politica. Ideea panromână aşteaptă realizarea dela Vest nu dela Est. Dela un războiu cu Rusia nu poate aştepta o mărire teritorială, dovadă puţinul timp cât a putut stăpâni cele trei judeţe din Basarabia".

— La începutul lui Noembrie se fac alegeri generale pentru comună. La colegiul I guvernul biruie în majoritate, dar câteva consilii nu pot fi alese căci se declară balotaj din cauză că sunt peste tot trei liste în prezenţă: liberală, junimistă şi conservatoare.

In Bucureşti liberalii întrunesc 1843 voturi, conservatorii 1260 şi junimiştii 677. Majoritatea din 3869 fiind 1935 nici o listă n'a putut triumfa. Au mai fost balotagii la: Câmpulung, Piteşti, T.-Jiu, Roman. La Tecuci şi Drăgăşani au izbutit listele conservatoare.

Pretutindeni — afară de Buzău — lista conservatoare e mult mai sus decât lista junimistă.

Indicaţia electorală este dată.

— In partidul liberal nemulţumiţii iarăşi se agită. şi de data aceasta, G. D. Palade este atacat din toate părţile O remaniere ministerială se impune din nou.

G. D. Palade ese din guvern spre a nu mai reintra, iar Vasile Lascar ia portofoliul internelor, C. Stoicescu trece dela lucrări publice la domenii şi D. Sturza ia interimatul lucrărilor publice.

Intrarea lui Vasile Lascăr în guvern însemnează o nouă eră pentru guvernarea liberală. Vasile Lascăr vine cu reforme însemnate. El reformează poliţia, el aduce multe schimbări în moravurile administraţiei iar trecerea lui pela Ministerul de interne face epocă.

Orator parlamentar distins, cap logic dar fire autoritară. Vasile Lascăr era un om de guvern.

Venind în capul departamentului internelor numeşte ca prefect de poliţie pe Iancu Saita avocat, fost secretar al Camerei de comerciu şi atunci consilier comunal. Saita a candidat pentru postul de prim ajutor de primar dar n'a întrunit decât 6 voturi din 31 votanţi. Această cădere l'a adus în capul poliţiei.

Iancu Saita a fost unul dintre cei mai buni prefecţi despre care se vorbeşte şi astăzi încă la poliţie şi numai în bine.

— O veste foarte tristă ne soseşte: Ion Raţiu preşedintele fostului Comitet Naţional ardelean şi cel d'intâiu implicat în

procesul Memorandumului dela 1894, a murit. Un mare şi hotărît luptător pentru cauza naţională a pierit cu el.

— Noul Consiliu Comunal al Capitalei se întruneşte şi alege primar cu unanimitate de voturi pe C. F. Robescu. Intâiul ajutor de primar este ales Ion Cezărescu avocat contra lui I. Saita numit a doua zi prefect de poliţie.

— La 7 Decembrie încetează de a mai trăi, la vârsta de 62 ani Mina Minovici proprietarul şi directorul revistei economico-financiare: *Curierul financiar*.

Minovici — unchiul doctorilor Minovici, — a fundat cel dintâiu ziar financiar serios care a avut o viaţă destul de lungă. Era un ziarist de rasă, a luptat întotdeauna pentru întrunirea ziariştilor în Asociaţii de presă, a fost un apărător călduros al libertăţei presei.

Era o figură foarte cunoscută a Bucureştilor, am putea spune: un tip bucureştean. Om foarte afabil şi bun camarad

ANUL 1903

— Anul 1903 aduce o ştire de senzaţie: ziarul *La Roumanie* organul partidului conservator de sub şefia lui Gheorghe Cantacuzino, dar sub directa conducere a lui Take Ionescu, publică un articol în care atrage atenţia asupra situaţiei turbure din Balcani. Articolul stărue asupra pretenţiei unora dintre ţările balcanice de a-şi mări teritoriul, adăogând că aceasta nu s'ar putea face fără ca România să primească compensaţiuni.

Bine înţeles articolul vorbeşte de Bulgaria şi aminteşte că România nu are o graniţă strategică la Sud.

Nu trebue să uităm că, de când cu asasinarea lui Mihăileanu, in România născuse curentul antibulgar în toate stările sociale. Toţi Românii vedeau în Bulgaria duşmanul zilei apropiate iar în Bucureşti se profita de toate împrejurările pentru ca să nască manifestaţiuni antibulgare. Şi cu toate acestea, guvernele câte s'au succedat la cârmă, timp de 15 ani deşi cunoşteau, nu numai tendinţele politicei bulgare, dar încă şi puternica pregătire militară a vecinului din dreapta Dunărei, n'au dat decât un preţ mediocru acestor prevestiri.

Articolul ziarului lui Take Ionescu semnala un fapt care trebuea să silească guvernele româneşti să aibă ochii aţintiţi asupra Dobrogei şi a graniţelor sale.

— La începutul lui Ianuarie moare *Mihail Mitilineu* vechiu diplomat de carieră al României. A reprezentat ţara la Bruxelles, Belgrad şi Constantinopol. A scris şi tipărit o colectiune a tratatelor şi Convenţiunilor României dela 1368 la 1874. Drepturile Românilor bazate pe tratate şi România în 1876, toate în limba franceză A fost o figură interesantă in diplomaţia noastră. A murit la 66 ani.

— In acelaş timp moare la Galaţi la 61 ani şi un veteran al scenei româneşti, actorul Alexandru Vlădicescu.

Actor de mare talent, a jucat mai des prin Moldova, împreună cu fratele său mai mare Ion Vlădicescu şi cu eminenta artistă Fani Tardini.

A avut vremurile sale de glorie şi a murit sărac şi uitat.

In Bucureşti a jucat cu trupa lui pe la 1880, în sala Teatrului „Dacia".

— In prima săptămână a lui Ianuarie 1903 izbucneşte o afacere senzaţională zisă „Afacerea tragerilor falşe dela ministerul de finanţe".

Această afacere se rezuma în operaţiunea de tragere la sorţi a titlurilor de rentă ale Statului la epocile legale, însă numerele însemnate ca eşite nu erau cele ce eşau în adevăr, ci numerele unor persoane interesate care plăteau, bine înţeles, acest serviciu.

Rentele fiind scăzute la acea epocă, iar Statul achitând titlurile ieşite la sorţi după valoarea nominală, diferenţa dintre curs şi valoarea aceasta era câştigul.

Indată, după cele dintâi constatări ale parchetului, au fost arestaţi doi funcţionari dela ministerul finanţelor, adică şeful comptabilităţei şi directorul datoriei publice. S'a ordonat şi arestarea unui bancher evreu; acesta a fost arestat la Nisa unde petrecea carnavalul. Arestarea a mai atins şi pe un alt bancher evreu în Bucureşti.

Această afacere a provocat o vie agitaţiune pe piaţă, căci cu încetul s'au descoperit şi alţi vinovaţi şi s'au făcut încă şi alte arestări. Vom ţine pe cititori în curent cu acest proces.

— In ziua de 12 Ianuarie se fac 8 alegeri legislative parţiale, dar guvernul nu poate izbuti decât într'un singur colegiu, la I-ul de Cameră din Dâmboviţa, unde d. Vintilă Brătianu este ales cu 197 voturi contra 170 date candidaţilor junimist şi cantacuzinist.

In schimb Gheorghe Cantacuzino este ales senator la Muscel şi Take Ionescu deputat la Romanaţi.

In celelalte cinci colegii, balotagii din cauză că cele două fracţiuni conservatoare au liste deosebite.

Guvernul a pierdut situaţia în ţară, aceasta este acum văzut.

Dar reaua situaţie electorală a guvernului e datorită şi nemulţumirilor din partidul liberal.

In urma venirei lui Vasile Lascăr la ministerul de interne partidul liberal este în fierbere. Reformele anunţate de acesta, reforma poliţiei, reforma administrativă, reforma comunală, au produs supărări şi ostilitate violentă; mulţi dintre bătrânii fruntaşi ai partidului s'au înscris pe faţă în contra reformelor.

Ca o manifestaţiune în contra ministrului de interne, aceşti nemulţumiţi au lucrat în alegerile parţiale contra candidaturilor guvernamentale.

Frământările în partid vor continua de acum și vor slăbi neîncetat guvernul până în iarna anului 1904, când cabinetul Sturza se va prăbuși.

Tot vechia istorie a mediocrităților cari vor să ia locul oamenilor de valoare.

Revolta împotriva reformelor aduse de Vasile Lascar nu era revolta împotriva legilor autoritare pe cari le prezenta, în realitate era manopera politică împotriva omului de valoare care nu trebuia lăsat să se întărească, să devină popular în partid și în țară și să amenințe cariera altora cari așteptau, nerăbdători, să le vină rândul la întâietate.

Nu legile lui Lascăr supărau, dar Lascăr, însuși, era supărător; de aceea trebuia surpat cu orice preț.

—Din Ploești se anunță, moartea lui C. T. Grigorescu, vechiu liberal din garda lui C. A. Roseti și Ion C. Brătianu, șeful multă vreme al liberalilor din Prahova, timp de 26 ani directorul ziarului *Democratul*. A fost o minte deschisă ideilor democratice și o natură onestă și independentă. A murit la 76 ani.

— Afacerea tragerilor falșe dela ministerul finanțelor se complică, iar numărul acuzaților crește.

Un funcționar învinuit se sinucide aruncându-se din trenul care-l aducea la București. Alți bancheri sunt arestați sau bănuiți. Casierul și în acelaș timp, procuristul Băncei Chrisoveloni este arestat și depus. Acest procurist e acuzat că, în tovărășia altor bancheri, a săvârșit șantagii pe lângă Casele de bancă din Berlin.

Dar să așteptăm dezvoltarea anchetei.

Până atunci să vedem ce face parlamentul.

—Parlamentul votează două legi importante, două reforme de multă vreme așteptate în țară. Intâia reformă este: desființarea accizelor comunale, adică a taxelor de barieră, a doua: reforma poliției Statului.

Accizele sunt desființate deodată cu barierile. Reforma ministrului de finanțe Emil Costinescu este următoarea:

Statul încasează, prin funcționarii săi, taxele cuvenite comunelor asupra articolelor de consumațiune. Cu aceste taxe formează un fond special, din care împarte tuturor comunelor cota ce li se cuvine. Acest regim durează până azi.

Vasile Lascăr prezintă proiectul de reformă a poliției, care provoacă nemulțumiri mari, atât în parlament, cât și în lumea personalului polițienesc. Totuși, legea e foarte bună și la timp venită. Impotriva ei protestează interesații adică oamenii cari trăiau din abuzurile regimului în vigoare.

Prin această reformă se impun condițiunile de admisibilitate în poliție, viitorii comisari nu vor mai fi decât titrați, adică licențiați și doctori în drept; vechii practicanți, cari au stagiul, vor putea rămâne, dar alți oameni fără titluri nu vor mai putea fi numiți.

Această reformă, care a întâmpinat atunci o violentă îm-

potrivire din partea vechilor cadre liberale, doritoare de a răsturna pe ministrul de interne, a fost însă, o reformă binefăcătoare care a dat voie, încetul cu încetul, cadrelor poliţieneşti să se reformeze şi să întinerească.

Datorită inculturei generale şi unei rele educaţiuni politice, cele două partide de guvernământ, aveau urâtul obicei de-a combate la adversari toate actele chiar şi pe cele mai folositoare. Mai ales atunci când o reformă era rău înţeleasă şi se prezinta nepopulară, partidul din opoziţie recurgea la o urâtă demagogie. Aşa s'a întâmplat cu reformele lui Vasile Lascăr.

Omul acesta înzestrat cu un solid spirit practic şi cu multă voinţă, avea oare care aplicări autoritare şi chiar reacţionare, însă era om modern din multe puncte de privire şi era şi om de cârmuire.

Impotriva lui s'au coalizat atunci mare parte din liberali — pentru motivele arătate mai sus — cât şi partidul conservator spre a-şi atrage pe toţi poliţiştii cei vechi pe care, îi atingea legea propusă.

— In dimineaţa zilei de 1 Februarie 1913 o crimă e descoperită în casa cu No. 9 din str Teatrului. O doamnă Urdăreanu veni să vadă pe proprietara casei, d-na Agapia Străchinescu, o văduvă octogenară şi de o rară sgârcenie.

Străchineasca locuia la etajul de sus, iar etajul de jos era închiriat unui advocat Oteteleşanu.

Bătrâna Străchineasca, o femee originală şi maniacă, întreţinea într'o cameră separată vreo 30 animale: câini, pisici şi epuri Când s'a făcut ancheta asasinatului, reprezentanţii parchetului au găsit în acea odăiţă nişte animale famelice, murdare, slabe, râioase, trăind într'o murdărie cu neputinţă de închipuit. Era un adevărat cuib de vrăjitoare.

Femeia aceasta fusese în tinereţe, inteligentă. Originară din Basarabia, a fost întrebuinţată multă vreme de Rusia ca spioană politică. Asasinatul ei a rămas un mister un număr de zile până ce a fost descoperit autorul.

Voi vorbi mai departe de această crimă care a pasionat Bucureştiul.

— Aristiţa Romanescu, cel mai puternic talent al Teatrului Naţional, îşi face retragerea de pe scenă: acest eveniment artistic se întâmplă la 14 Februarie 1903.

Aristiţa, fiind născută la anul 1854, se retrăgea tânără încă la 50 de ani abia.

Romaneasca a plecat din cauza unor neînţelegeri cu direcţiunea teatrului, neînţelegeri atât de repetate pe întâia noastră scenă.

Publicul a regretat sincer această eclipsă.

— In primele două luni ale anului 1903 mor: generalul Rasty, fost prefect de poliţie, sub ultimul guvern conservator al lui Lascăr Catargiu. Al doilea este Ion Ianov cunoscut

om de litere din Iaşi, rămas popular printr'o satiră scrisă în contra lui Strusberg, concesionarul celor dintâi drumuri de fier în România, adică a liniei principale Bucureşti-Brăila. Doctorul Strusberg era prusian de aceea satira lui Ianov începea cu versurile:

Ich herr von Kalikenberg
Tocmai din Berlin alerg
Ca să fac la România
Trum ti fer cu mult hoţia.

Eu traverse şi şosele
Am să fac numai de-acele
Care pârâi şi troznesc
Chind fagoanele pornesc.

Ianov a avut zilele lui de celebritate.

Sub Vodă Cuza, a fost ales deputat de Bucureşti de către unul din guvernele de pe vremuri deşi absolut nimeni nu-l cunoştea în Capitala ţărei.

Mulţi ani după aceea, ziarele liberale au amintit ca o dovadă a ingerinţelor electorale ale guvernului, alegerea lui Ianov.

Cel de-al treilea mort este Grigore Cantacuzino, cunoscut sub numele de Grigri, fost multă vreme director general al Teatrului Naţional.

— Asasinatul Agapiei Străchineasca urmează să intereseze, însă patruzeci de zile după săvârşirea crimei, adică la 10 Martie, autorul e prins. El se numeşte Tănase Cojocaru, ţăran din cătunul Malul Spart, judeţul Ilfov. Fiica lui fusese, nu de mult, în serviciul moartei.

— Câteva fapte bucureştene:

D. Paul Ciuntu, diplomat al Conservatorului din Lipsca şi şef de orchestră la Rostok în Meklenburg, este numit director al Conservatorului de muzică şi declamaţie din Bucureşti. Avea specialitatea solistului de piano. La un concurs ţinut pentru ocuparea postului de şef al orchestrei din Colonia, a reuşit primul din 175 candidaţi. Dar n'a putut obţine postul, deoarece nu era german, ci român.

Acest procedeu nu prea făcea cinste culturizmului şi spiritului de justiţie al germanilor. Dar întrebarea este: dacă numai germanii puteau obţine postul acela, de ce a fost primit străinul Ciuntu la concurs?...

Şovinismul german s'a dat de gol. Dar încă o dovadă că popoarele cele puternice trăiesc prin credinţa naţionalistă.

Cât s'ar fi zbârlit o oare care presă, dacă faptul s'ar fi petrecut în România !...

— D. Ciru Economu, procuror general la Curtea de Casaţie, este ales preşedinte al Clubului Tinerimei în locul d-rului Kalinderu, demisionat.

— La jumătatea lunei Martie 1903, ziarul „Patriotul" a cărui proprietate și direcție o aveam, este chemat în judecata juraților din București, de către d. Radoslavoff, fruntaș politic bulgar, fost mai târziu șeful de guvern care a încheiat, în marele război, alianța cu Germania.

D. Radoslavoff se simțise atins de un articol publicat în acest ziar, articol semnat de către un român macedonean, d. Const. Constant.

D. avocat Valerian, din București, fost redactor la „Adevărul", din partea lui Radoslavoff, face panegiricul clientului său, susținând ca acesta a fost întotdeauna și este un bun amic al românilor, iar nu un dușman, precum a afirmat d Constant. D. I. Th. Florescu, viitorul ministru, a fost apărătorul d-lui Constant.

In atmosfera antibulgară care domnea atunci în țară, verdictul era cunoscut. D. Constant a fost achitat.

Procesul, însă, a fost caracteristic : pentru întâia oară un om politic străin chema în judecată un ziar românesc.

— Duminică 20 Aprilie 1903, a fost inaugurată statuia lui C. A. Rosetti pe piața ce-i poartă numele.

Partidul liberal i-a făcut o inaugurare pompoasă dar rece, căci sufletul partidului nu era — cel puțin în cei din urmă douăzeci de ani — cu ideile marelui ziarist.

De jur împrejurul statuei lume oficială multă, oameni ai poliției, fruntași ai partidului liberal. Apoi foarte numeroase coroane și multe delegațiuni din partea diferitelor societăți bucureștene. Dar poporul nu se vede nicăeri, poporul nu figurează în program și nici poporul însuși nu mai știe despre C. A. Rosetti. De atâtea ori și masele sunt ingrate.

Discursuri au rostit: *Const. Nacu,* fost ministru, din partea comitetului organizator, *Dimitrie Sturza,* primul ministru, în numele guvernului, *Mihail Ferechide,* președintele Camerei, din partea reprezentațiunei naționale; în numele Academiei române *Olănescu-Ascanio*, în numele comerțului și industriei, *G. Assan,* în numele presei *Ion C. Bibicescu,* în numele Capitalei, *C. F. Robescu,* primarul.

C. A. Rosetti era un izolat acum.

Presa nu era organizată spre a-și putea impune voința. De altfel fiindcă ziarele noastre, în mare majoritate, sunt ziare de partid, ziariștii, la rândul lor, sunt siliți să urmeze indicațiile patronilor.

Democrația epocei nu avea legături cu Rosetti. Partidul socialist în naștere avea, cum și acum are, alți Dumnezei de sărbătorit, aproape toți Dumenzei străini : Karl Marx, Lessalle, Vandervelde, Kautsky, etc.

Partidul liberal nu uita că Rosetti fusese disident la sfârșitul vieței.

Poporul, masa bucureșteană, nefiind stimulată de acțiunea nici unui partid, a uitat să sărbătorească pe C. A. Rosetti.

De altfel Rosetti, nici pe când trăia, deşi lupta pentru popor, nu era un om popular.

— La sfârşitul lui Martie o nouă agitaţiune începe pe chestia naţională, ziarul *Tribuna* din Sibiu fiind silită să dispară din cauza prigonirilor, amenzilor şi întemniţărilor, studenţi universitari organizează o întrunire de protestare în sala „Dacia". Ca întotd'auna partidele din opoziţie stau la spate şi aţâţă. După întrunire manifestaţie de stradă, ciocniri cu forţa publică şi arestări de studenţi.

Bine înţeles asupra acestui eveniment se deslănţue de către ziarele şi partidele din opoziţie o vie agitaţiune care face impresiune asupra opiniei publice.

Agitaţia pe chestia naţională, începută de partidul liberal, pe când era în opoziţiune şi dezvoltată prin activitatea părintelui Vasile Lucaci, cuprinsese opinia publică bucureşteană.

Partidul liberal la guvern se vede silit să schimbe atitudinea, dar chestiunea naţională era acum în toate sufletele. Iar partidele de guvern, rând pe rînd, după cum e rau sau nu în opoziţie, agitau chestia, nu numai faţă de Unguri, dar şi împotriva guvernului român, care era ţinut să fie cumpătat.

Astfel cabinetul Sturza n'a avut pedică mai mare în cursul guvernărei sale de astă dată, ca această afacere a Românilor de peste munţi.

— Un, incident picant: Ziarul *The World* din New-York publică ştirea că Miss Paulina Astor, fiica celui mai bogat American — fiindcă are o avere de 200 milioane dolari — este curtenită de către doi europeni cu situaţiuni înalte. Intâiul este Domnitorul Bulgariei, cel d'al doilea este *Ionel Brătianu*. Ziarul american scrie:

„Prinţul Ferdinand ocupă tronul Bulgariei. El nu refuză să primească alături de dânsul pe fiica lui Astor ca mamă vitregă a copiilor săi, spre a beneficia de milioanele ei. Reputaţia lui nu e, însă, din cele mai bune, a făcut multe escapade şi e de 50 de ani.

Ionel (?) Brătianu e tânăr, viguros, bărbătesc. E în genere admis că va fi şeful partidului liberal. E de 35 de ani. El nu poate oferi d-şoarei Astor nici Coroană, nici titlu mai ales, că după un an sau doi, prinţul Ferdinand va fi rege.

D-şoara Astor stă la Bucureşti unde d. Brătianu o înconjoară cu atenţia sa. D-şoara Astor e tovarăşa nedespărţită a prinţesei moştenitoare. E în termeni amicali şi cu regele Carol. D. Brătianu e ministrul favorit al regelui.

Şi un duce a cerut mâna d-şoarei Astor dar ea voeşte să aibă o putere reală în lume şi crede că prin tânărul ministru român va putea influenţa asupra politicei internaţio-

nale. Un deputat l'a felicitat pe d. Brătianu la Cameră. Tânărul bărbat de stat era foarte ambarasat. Un ministru a spus regelui că poporul vorbeşte de logodna d-lui Brătianu. Regele a răspuns scurt dar într'un ton care confirma ştirea.

Fiica lui Astor e foarte drăguţă. „Tonel" (?) Brătianu este bogat. Are un magnific palat la Bucureşti, mai multe moşii în părţile cele mai fertile ale ţărei şi castelul Florica. D. Brătianu ca ministru de externe a adus reale servicii ţărei sale. D-şoara Astor nu s'a pronunţat încă asupra cererei d-lui Tonel Brătianu".

Acest istoric, în care sunt multe exagerări precum, de pildă versiunea asupra marei bogăţii a lui Brătianu, dă totuşi, amănunte interesante asupra intenţiunei viitorului şef al partidului liberal de a deveni unul din cei mai bogaţi oameni de pe planetă. Fiindcă era ştiut că d-şoara Astor posedă jumătate din averea tatului său, adică 100.000.000 dolari. După valuta de astăzi aproape 20 miliarde lei.

D-şoara Astor când a fost prezentată pentru întâia oară reginei Elisabeta în anul 1899 purta giuvaeruri în valoare de 80.000 dolari, un singur colan costa 30.000 dolari.

In Bucureşti numai oarecare cercuri intime cunoşteau intriga.

— Partidele politice se agită acum în vederea alegerilor generale judeţene. Ne având alte alegeri la îndemână partidul conservator, mai ales, profită de prilej, profită şi de agitaţiile studenţeşti spre a impresiona masa electorală.

In sfârşit alegerile generale judeţene, care se fac cu aceleaşi liste ca şi alegerile pentru Cameră, însemnează o înfrângere decisivă pentru guvern la Colegiul I. Din 30 de judeţe liste guvernamentale nu sunt alese decât în 13, iar în 17, se declară balotagiu. La Bucureşti balotagiul este pentru toţi candidaţii. Take Ionescu de pe lista cantacuzinistă vine cu 821 voturi după Procopie Dumitrescu, candidatul liberal care obţine 847.

Take Ionescu era atunci în plină înălţare de popularitate.

Dacă ţinem seamă de presiunile electorale întrebuinţate în totd'auna de guvernele României, acest rezultat spunea definitiv că guvernul liberal a rămas în minoritate.

Peste o săptămână la alegerea în balotagiu a colegiului I-iu, s'au petrecut în Bucureşti mari violenţe. Opoziţia conservatoare, încurajată de succesul de la primul scrutin, e dârză, iar guvernamentalii, temându-se de o înfrângere, se împotrivesc cu disperare. De aceea se întâmplă şi numeroase bătăi şi răniri.

La şcoala Clemenţa chiar şi un fruntaş conservator, unul dintre cei mai moderaţi, Ion Lahovary viitor şef al parti-

dului conservator, este lovit în cap cu ciomegele şi sângerat. Bine înţeles guvernul. conoțm bunului şi vechiului obiceiu. ese triumfător.

— Duminică 18 Mai, a fost inaugurat monumentul lui Ion C. Brătianu.

Pompa cu care se face această inaugurare întrece cu mult. pe aceea dela statuia lui C. A. Rosetti. Acum este adevărata sărbătoare a partidului fiindcă Ion Brătianu a fost adevăratul şef al liberalilor.

Serviciul divin este oficiat de către mitropolitul primat. Când, în urma ordinului dat, monumentul a fost desvelit, Mtropolitul, însoţit de D. Sturza, Ionel Brătianu şi Protopopescu, a făcut înconjurul statuei stropind'o cu apă sfinţită. In acel moment muzica militară a intonat himnul naţional.

Statuia este opera sculptorului parizian Dubois, iar partea arhitecturală, e datorită arhitectului Petre Antonescu.

Au rostit cuvântări: *D. Sturza*, din partea guvernului, *P. S. Aurelian* în numele Senatului, *M. Ferechide* în numele Camerei, *Grigore Macri* (dela Iaşi în numele Moldovei, *Nicolaid* din Craiova în numele Olteniei, *general C. Budiş teanu* în numele celor cari au participat la războiul din 1877, *I. G. Bibicescu* în numele primăriei Capitalei.

Statuia lui Ion Brătianu, contrastează cu aceea a lui C. A. Rosetti nu numai prin proporţiile ei, dar şi prin înţelesul ce i s'a dat: pe când lui Rosetti nu i s'a acordat de cât atitudinea unui scriitor la biroul său, Ion Brătianu trăeşte în postura îndrumătorului de neamuri. Gestul său arată Românilor Ardealul şi le spune: acolo e viitorul!

— Bucureştii de altă dată, chiar cei de dată nu tocmai depărtată—cei de la 1903 de pildă, adică de acum 26 de ani—ne oferă dovezi documentare destul de interesante. Aşa, de pildă, Târgul Moşilor.

Acum e vorba ca Târgul Moşilor să fie modernizat (?), aşa se spune; dar la 1903 era încă târgul aşa cum l'am apucat dar cu preţurile cele mici de care nici nu ne mai aducem aminte astăzi.

Lume multă a fost la Moşi la 21 Mai ziua sfinţilor Constantin şi Elena. Compania tramvaelor a pus în circulaţie 50 vagoane peste cele obicinuite. Au circulat în total 716 vagoane. Numărul pasagerilor, a fost socotit la peste 110.000 dus şi întors. Dacă se adaugă toţi cei veniţi pe jos sau cu trăsurile, evident că aproape 200.000 oameni au vizitat târgul în ziua aceea.

Şi cu cât de puţin se mulţumea lumea! Dulapul (scrânciobul) cel mare, unde fiecare client plătea 10 bani — o monedă necunoscută azi — a câştigat întro singură zi, suma enormă (?) de 1000 lei!?!..

Apoi la Eliade a fost invazie, s'a chefuit toată ziua până noaptea târziu iar restauratorii au realizat câştiguri cu care cei de astăzi nu s'ar mulţumi într'o jumătate de oră.

In Joia Moşilor, a fost vizita regelui. Regelui Carol îi plăcea să viziteze târgul Moşilor în ziua aceea. Dar era o vizită de protocol, cu acelaşi program şi fără nimic original, fiindcă regele Carol era robul tradiţiei neschimbate.

Regele adresa, la întâmplare, cuvântul unei oarecare persoane aflată în pavilionul oficial, apoi trecea înainte.

In anul acesta regele s'a oprit în faţa unei case de carton, aci se adresează persoanei care păzea acea lucrare de artă şi întreabă :

— Ce meserie ai dumneata ?

— Sunt samsar, Majestate.

— Ah ! samsar, vrea să zică dumneata câştigi bani mulţi !

Şi trecu înainte.

— Un caz într'adevăr extraordinar pentru moravurile noastre şi mai ales pentru oamenii cari au fost actorii acestei drame. Doi studenţi de la drept : Manolescu şi Răşcanu, în urma unei violente certe, au eşit pe teren. Cauza, o rivalitate amoroasă. Studentul Manolescu a fost grav rănit în regiunea inimei.

Duelul, nefiind în moravurile studenţimei române, cazul a făcut senzaţie.

— Gheorghe Palade, fostul ministru de finanţe, este atacat de ziarele conservatoare în chestia tragerilor falşe de la ministerul de finanţe. Atât conservatorii cât şi junimiştii susţin că întâile trageri falşe s'au făcut pe când Palade era ministru de finanţe. Faţă cu aceste atacuri Palade pleacă la Bârlad şi convoacă o întrunire publcă spre a se apăra. In ziua de 25 Mai 1903 întrunirea se ţine şi Palade rosteşte un lung discurs timp de trei ore. Seara partizanii îi oferă un banchet în grădina publică a oraşului. După ce au vorbit câţiva oratori Palade s'a sculat să le răspundă, dar nu-şi rosti bine cuvântarea şi căzu grămadă.

Gheorghe Palade îşi sfârşea tocmai discursul cu fraze adresate tinerimei. El tocmai spunea ca tinerii liberali să aibă de la bătrânii liberali, drept talisman onestitatea politică.

Tocmai când pronunţa cuvântul „talisman", gura i se contractă şi deodată căzu în nesimţire.

Locul unde şi-a găsit moartea a fost însemnat spre a i se rdiica acolo o statue. Şi statuia a fost inaugurată 21 de ani mai târziu.

Şi apoi două fapte triste au urmat imediat. D'abia a murit subit Palade, că un mare incendiu izbucni pe strada principală, iar la ora 5 se simţi şi un cutremur de pământ.

Pentru cabalişti a fost materie de comentat. Superstiţioşii au văzut, în aceste două întâmplări, mâna providenţei.

Palade a murit de un atac de anghină de piept. Diagnosa doctorului Minovici spune că Palade a murit de anghină pectorală datorită unei arterio-scleroze generalizate, foarte înaintată, cu miocardită şi nefrită interstiţială. Era, deci, un cardiorenal. Arterio-scleroza era atât de înaintată în cât arterele erau osificate în cele mai mici ramificaţiuni, chiar acele ale membrelor. Cele ce mergeau la creer erau mai puţin atinse.

Lui Palade guvernul i-a făcut funerarii naţionale în Bucureşti unde corpul defunctului a fost adus.

— Chestiunea tragerilor false ia proporţii şi devine un cal de bătaie împotriva multor liberali fruntaşi ; între alţii este acuzat şi Take Protopopescu, fost secretar general al ministerului de finanţe, om de o mare activitate, foarte sever în serviciu, organizatorul serviciilor acelui minister şi unul din membrii acelei oculte în fruntea căreia, se zicea că stă Eugeniu Carada.

Take Protopopescu este atacat şi acuzat de către ziarul „Evenimentul" din Iaşi: un proces de presă este deschis, Take Protopopescu dă în judecată ziarul eşan, al cărui redactor răspunzător este însă, achitat.

Zilnic noui denunţuri se fac, aşa că la un moment foarte mulţi fruntaşi funcţionari sunt bănuiţi şi chiar acuzaţi că au practicat tragerea falsă şi s'au folosit de pe urma ei. Opoziţia de amândouă nuanţele începe o campanie împotriva guvernului pe această chestie pe care o aduc în întrunirile publice.

Afacerea degenerează în scandal politic. Procurorul general Tătăranu, însărcinat cu ancheta, demisionează, afirmând că a fost împiedicat să-şi facă datoria, că a fost oprit de a depune pe unele persoane vinovate dar protejate de politicianii zilei.

Ministrul de finanţe Emil Costinescu, cumnatul lui Tătăranu, este delegat să facă demersuri pe lângă acesta spre a'l hotărî să rămâie în funcţiune măcar până ce va depune raportul anchetei; dar Tătăranu refuză.

Această chestiune contribue mult la zdruncinarea guvernului, dar, în realitate, guvernul nu este vinovat fiindcă s'au făcut trageri false de către unii funcţionari, el este vinovat pentru că nu voeşte ca unii bănuiţi să fie atinşi.

Adevărul, tristul adevăr, este că tragerile false se practicau la ministerul de finanţe de mulţi ani, şi se practiau ca un fel de operaţiune foarte inocentă. Adică, spuneau operatorii : Statul pierde ceva ? Nu, fireşte. De oarece nu se trag la sorţi de cât tot numai atâtea titluri câte trebuie, este

indiferent cu totul, dacă sunt scoase din urnă hârtiile lui A. sau hârtiile lui B.

Şi astfel, unii funcţionari ori cumpărau în ajunul tragerilor titluri pe cotă scăzută şi le notau apoi ca scoase din roată spre a câştiga diferenţa, ori notau ca eşite la sorţi, titlurile oare căror bancheri cari câştigau sistematic sume însemnate la fiecare etragere. Şi, bine înţeles, serviciul acesta era întotdeauna plătit.

Sistemul favoritismului şi al proteguirei partizanilor politici este demoralizator, bănuiala se întinde, ea învălue şi pe mulţi nevinovaţi, aşa că în cele din urmă, cu greu se poate şti cine e inocent şi cine culpabil.

Justiţia a lovit în cele din urmă pe câţiva din autorii materiali.

— Nemulţumirile împotriva guvernului cresc şi din cauza felului de a administra al lui Vasile Lascăr, ministrul de interne, şi al prefectului de poliţie Iancu Saita.

Vasile Lascăr s'a pus cu râvnă la lucru ca să purifice şi să formeze administraţia, însă cu această hotărîre a trebuit să lovească în multe deprinderi rele şi în multe drepturi câştigate în acest domeniu. Toţi răi nărăviţi se ridică împotriva ministrului de interne care e săpat chiar în partidul liberal.

Un alt ponegrit şi rău atacat din toate părţile este prefectul de poliţie Ioan Saita.

Om integru şi funcţionar intelectual, sârguitor şi animat de aceleaşi bune intenţiuni ca şi şeful său, Saita se pune pe lucru ca să aducă elemente noui în poliţia Capitalei. Apoi face administraţie şi pune ordine acolo unde era atâta dezordine.

Localurile de petrecere nocturnă le reglementează ; acestea nu pot ţine deschis decât până la o anumită oră, lăutarilor nu le mai este ertat să cânte noaptea întreagă; neguţătorilor le interzice să ocupe trotuarele cu mărfurile ce debitează, vânzătorilor ambulanţi nu le mai permite să plimbe micii descoperiţi pe cobiliţe, o mulţime de obiceiuri sălbatice le reprimă.

Bine înţeles toate aceste măsuri supără, irită şi măresc curentul opoziţionist.

Agenţii partidelor de opoziţie lucrează neobosiţi ca să atragă pe toţi cei loviţi prin nouile măsuri şi să-i înregimenteze în partidele opozante; aşa creşte şi se umflă valul de nemulţumire care va copleşi în curând guvernul şi'l va sili să se retragă.

Dar nu este mai puţin adevărat că reformele lui Vasile Lascăr au adus o viaţă nouă în administraţiunea ţărei, după cum administraţiunea lui Ioan Saita a fost binefăcătoare. Amândoi au fost slujbaşi civilizaţi cari au făcut cinste ţărei.

Dar moravurile politice erau corupte şi lumea nepregătită pentru reformele adoptate.

Cât timp erau, faţă în faţă, în rivalitate, numai cele două mari partide de guvern, după idealul englez al regelui Carol, competiţiunea era mare, fireşte, dar nici o dată n'a ajuns la crâncenia la care a ajuns atunci când şi al treilea partid a intrat în linie.

Ivirea partidului conservator, zis constituţional, de sub şefia lui Petre Carp, a înzecit goana după recrutarea partizanilor.

Amatorii de funcţiuni publice ca şi aceia cari visau situaţiuni politice înalte, distincţiuni parlamentare şi altele la fel, au început să se înmulţească îngrijitor. Când mai târziu se va înfiinţa şi partidul democrat sub şefia lui Take Ionescu, va fi apogeul în dezastru.

Dar nu Petre Carp personal era autorul acestei recrudescenţe de competiţie ,politică ; Carp dinpotrivă n'avea nici stimă, nici încredere în manoperile electorale. Visător lipsit cu desăvârşire de talentele cerute organizatorului şi electorului, el credea numai în sprijinul regelui pe care nu l'a avut niciodată întreg.

Partidul carpist avea, însă doi puternici electori unul era Nicolae Filipescu, cellalt era Alexandru Marghiloman. Cu o deosebire de nuanţă. Pe când Filipescu era primejdiosul electoral în opoziţie, Marghiloman era de temut când se afla la guvern.

Filipescu a făcut multe zile negre diverselor guverne, Alexandru Marghiloman şi-a practicat aptitudinile, mai ales în calitate de ministru de interne în cabinetul de la 1910 prezidat de Petre Carp.

— Ziarele cu data de 30 Mai publică cum o telegramă din Belgrad anunţă că regele Alexandru al Serbiei şi regina Draga au fost detronaţi şi alungaţi din ţară. Dar ziarele de a doua zi publică, cu amănunte, adevărul: regele şi regina au fost asasinaţi de către un număr de conjuraţi militari.

In afară de rege şi de regină au fost ucişi în luptele ce au urmat : Nicolae şi Nicodem Lunieviţa fraţii reginei, generalul Ţinţar Marcovici preşedintele consiliului de miniştri, generalul Pavlovici ministrul de război, generalul Lazăr Petrovici aghiotantul general al regelui, colonel Naumovici al doilea aghiotant, căpitanul Milicovici şi locotenent Gogovici ofiţeri de ordonanţă. Grav răniţi au fost Velimir Teodorovici fost ministru şi colonelul Dimitrie Nicolici omandantul diviziei Dunărei.

Pe la orele 2 noaptea un însemnat grup de ofiţeri, au pătruns cu forţa în palatul regal după ce au ucis, ori au prins pe oamenii de pază.

Locotenentul-colonel Naumovici aghiotant al regelui, dar câştigat complotului, somă pe rege să se predea. Regele Alexandru apucă revolverul şi culcă la pământ pe Naumovici. Atunci începu goana împotriva regelui şi a reginei care s'a apărat cu mult curaj.

In camera perechei regale s'a găsit o dezordine spăimântătoare, ceeace dovedeşte că lupta acesteia cu ofiţerii asasini, a fost lungă şi crâncenă.

După ce au fost doborîţi amândoi, unii s'au repezit asupra corpului reginei şi l-au necinstit, ceilalţi au apucat corpul regelui şi l-au aruncat pe fereastră. Asupra acestui corp s'au găsit cel puţin 30 lovituri provocate de gloanţe; apoi în cădere a suferit fractura craniului şi a coloanei vertebrale, Totuşi regele a mai trăit două ore.

Corpul reginei Draga, necinstit, zăcea măcelărit, cu numeroasele lovituri de săbii, de revolver şi de pumnale.

In fruntea conjuraţilor se afla colonelul Maşin. In timpul acesta militari călări patrulau prin oraş şi tunurile împodobite cu flori, circulau. A doua zi tot oraşul a fost pavoazat şi înflorit, s'au organizat danţuri şi cântece, iar ziua a fost prefăcută în sărbătoare naţională. Corpul locotenentului-colonel Naumovici a fost înmormântat cu onoruri naţionale iar „Monitorul Oficial" anunţă ziua următoare că colonelul a murit pe câmpul de onoare.

Imediat, ofiţerii conjuraţi au proclamat rege pe Petru Caragheorghevici, încoronare aclamată de trupe prin toate cazărmile.

Locotenentul-colonel Misici a povestit astfel tragica întâmplare :

„Ultimele ordine au fost date de colonelul Maşin, cumnatul reginei. La ora 11 jum., toate secţiile poliţieneşti, conacul şi cazarma jandarmilor, au fost înconjurate de trupe. La un semn al nostru, căpitanul Lyuba Costici deschise cele două porţi despre Vest, pe când eu forţam poarta dela Est şi am pătruns în conac cu părţi din regimentul 6 de infanterie. Garda palatului a opus o împotrivire desnădăjduită, dar a fost răpusă; în luptă au căzut 6 morţi şi 20 răniţi.

Uşa de intrare la vechiul conac fiind închisă, a fost spartă cu dinamită; cu acest prilej a murit lt.-colonel Naumovici, aghiotantul regelui care venea să deschidă pe dinăuntru. Deci, nu este adevărat că a fost ucis de rege".

Locotenentul-colonel Misici urmează:

„Am găsit pe rege şi pe regina în pat în costume sumare şi l'am somat să se predea. El mi-a răspuns:

— Eu nu sunt regele Milan, ca să mă sperii de câţiva ofiţeri.

I-am cerut atunci să expulzeze pe regina Draga; drept răspuns, însă, regele o luă în braţe şi o sărută.

Atunci ofiţerii au tras asupra lor şi i-au împuşcat Peste 20 de gloanțe au străpuns corpul regelui, dar mai multe gloanțe au intrat în corpul reginei. Apoi amândouă trupurile au fost aruncate pe fereastră. Acolo au fost găsite a doua zi dimineaţa".

Dar alte versiuni au povestit asasinatul în alţi termeni, aşa că nu se pot cunoaşte precis toate amănuntele.

Acest tragic eveniment a pricinuit o mare emoţiune la Bucureşti şi la Curtea regală. Mai ales era nesiguranţa asupra urmărilor, căci mulţi vedeau în acest asasinat mâna Rusiei.

Am spus că colonelul Misici a pătruns în conac în capul unui batalion din regimentul 6 de infanterie. Dar acest regiment purta numele de „regimentul Regele Carol al României". In urma tragicului fapt, regele Carol a telegrafiat la Belgrad, anunţând că renunţă la onoarea de a fi capul acelui regiment.

Deşi dramaticul eveniment dela Belgrad nu a fost un eveniment bucureştean, totuşi fiindcă în *„Bucureştii de altă dată"* am crezut nimerit să introduc toate întâmplările din afară, care, prin importanţa lor, au preocupat cu deosebire lumea bucureşteană de pe vremuri, de aceea am înregistrat asasinatul perechei regale sârbeşti.

Imi amintesc că acest fapt a produs la Bucureşti, nu numai senzaţie, dar şi îngrijorare, căci mulţi voiau să vadă în suprimarea regelui Alexandru, preludiul unei apropiate ofensive a Rusiei, care era gata să atace Austria.

— Pe la jumătatea lui Iunie 1903 moare Mihail Văcărescu, acela care dobândise o mică celebritate ca cronicar teatral şi „monden" al ziarului „L'Indepéndance Roumaine" sub pseudonimul Claymoor.

Descendent al unei familii aristocratice, a fost mai întâi ofiţer de cavalerie, apoi, eşind din armată, a ocupat locul de cronicar la ziarul francez timp de 24 ani.

Era un om foarte afabil, de perfectă colegialitate şi bun camarad. Moartea lui a lăsat un gol în presă.

Claymoor era, ceea ce se chiamă, un tip. Era ziarist, dar prin nici o lature nu făcea parte din lumea ziariştilor; trăia în sânul societăţei boereşti în care crescuse şi căreia îi aparţinea. Câte anecdote nu au rămas de pe urma acestui om, foarte bun dealtfel !

Claymoor, fiind complect chel, purta perucă. Intr'o vară la Constanţa, pe vremurile când plaja era la vii, Claymoor se scălda în Mare. Imprejurul lui mai mulţi cunoscuţi. La un moment unul îi smulge peruca de pe cap şi o aruncă în apă. Valurile încep să gonească ornamentul capilar al lui Mişu Văcărescu, iar el îşi da silinţe neputincioase ca să-şi reia ornamentul. Şi toată plaja răsuna de o mare veselie.

Fostul nostru confrate întru presă trăia acum în mijlocul fustelor spre a putea izbuti cronicele sale lumeşti. Şi, în adevăr, aceste cronice dedeau de minune şi cu multă competenţă descrierea tuturor toaletelor doamnelor la deosebitele serate. Unii pretindeau că autorul lor era plătit de cusătoresele cele de lux, însă lucrul n'a ost nici odată dovedit.

Adevărul este că timp de 24 ani Bucureştii au avut epoca lui Claymoor.

Astăzi nimenea nu-şi mai aminteşte măcar de omul acesta care era un fel de arbitru al eleganţei femenine, neavând cu Petroniu decât afinitatea vocabulei. Petroniu era arbitrul eleganţei masculine, pe când Claymoor era arbitrul eleganţei feminine.

Răutăcioşii afirmau că omul avea aplecări femeeşti uşor de explicat, dar ceeace nu era o fabulă e faptul că, atunci când Claymoor lăuda o toaletă sau recomnda o cusătoreasă, toată *lumea bună* adopta şi cusătoreasa şi toaleta.

— In sfârşit procesul tragerilor false dela ministerul de finanţe vine înaintea justiţiei. Ministerul numeşte, pentru apărarea intereselor statului, nu mai puţin de 5 avocaţi: pe Gheorghe Panu, Const. Stere, Vasile Missir, Toma Stelian şi Alexandru Djuvara.

Tribunalul e compus astfel: preşedinte d. Mavrodin, judecători d-nii Balş şi Schina. Apărătorii acuzaţilor sunt: Constantin Disescu, N. Vlădescu, I. Tanoviceanu, Gr. Urlăţeanu, Stavri Brătianu, Em. Pantazi, Mitescu, Al. Ionescu şi Neagu.

Cititorii vor şti, că în acest proces au pledat aproape toţi fruntaşii baroului, atât din partidul liberal cât şi din opoziţie. Cauza era că afacerea, nu numai a pasionat mult opinia publică, dar şi pentru că foarte însemnate interese de tot felul erau în joc.

— In ziua de 1 Iulie 1903 a fost inaugurat pe piaţa Lucaci, în faţa liceului Matei Basarab bustul lui August Treboniu Laurian, fost profesor de filosofie la liceul Sf. Sava înainte de anul 1848.

Laurian a desfăşurat o mare activitate culturală şi naţională şi a fost profesorul de limba română al regelui Carol când a venit acesta în ţară. Piaţa a primit numele de „Piaţa Laurian", iar la inaugurare au vorbit d. profesor Ştefan Ion şi C. F. Robescu Primarul Capitalei.

— O telegramă din Bruxella cu data de 18 Iulie 1903 anunţă moartea generalului Brialmont. Acest eminent şi cult general era cunoscut în toată lumea militară ca specialist în arta fortificaţiunilor. La el a făcut apel guvernul român în anul 1883, — când a ridicat forturile din jurul Bucureştilor şi fortificaţiile dela Nămoloasa-Galaţi.

— Pe la sfârşitul lunei Iulie 1903 o ştire tristă soseşte dela Carlsbad: Anghel Demetrescu, unul din cei mai eminenţi profesori secundari, a murit după o scurtă suferinţă.
Anghel Demetrescu era un om cult, făcuse studii frumoase atât în ţară cât şi în Germania şi a fost o figură interesantă şi în presă. A scris numeroase articole de politică externă în Naţiunea, ziarul lui Dumitru Brătianu. In cele din urmă se înscrisese în partidul conservator şi a fost ales deputat al colegiului III de Teleorman.

Profesor de mare merit şi om cu vastă cultură generală, a lăsat păreri de rău unanime, cu atât mai mult că a murit tânăr, numai de 55 ani.

— In ziua de 5 August 1903 principesa moştenitoare Maria, viitoarea regină, naşte un nou principe căruia i se pune numele Nicolae-Ferdinand.

— O telegramă din Paris anunţă moartea lui Bernard Lazare autorul cărţei : „O eroare judiciară" cu privire la osândirea lui Dreyfus. Bernard Lazare — n'au uitat cititorii — este acele care, venind în România să ancheteze personal cauzele emigrărei evreilor, a fost primit cu entusiasm de populaţia evree.

Vestea morţei sale aruncă jalea în lumea evreească dela noi.

— Un incendiu în condiţiuni ciudate izbucneşte pe bulevardul Carol la proprietatea arhitectului Ion Socolescu. Acest incendiu dă naştere unei afaceri judiciare senzaţionale. Arhitectul Socolescu, un cunoscut foarte activ constructor, aceluia căruia îi datorim Casa de depuneri şi alte clădiri, este acuzat că a dat foc imobilului spre a încasa prima dela socfietatea de asigurare. Socolescu este arestat iar cererea lui de liberare pe cauţiune este respinsă până la Curtea de Casaţie.

— La 8 Septembrie 1903 a murit generalul Eracle Arion comandantul corpului II de armată, unul din cei mai eminen'i generali ai noştri.

— Arhitectul Socolescu este achitat de Curtea cu juraţi de învinuirea că şi-a dat foc imobilului în care locuia spre a încasa prima asigurărei.

— Duminică 12 Octombrie se face alegerea noului consiliu de disciplină al advocaţilor.

Decan este ales M. Antonescu cu 241 voturi contra d-lui G. Danielopolu care întruneşte 91.

— Cu intrarea în toamnă mişcarea politică activă reîncepe. De odată cu campania de răsturnare a guvernului dusă de conservatori, se afirmă o nouă mişcare de nemulţumire în partidul de la guvern. De astă dată ministrul justiţiei Eugen Stătescu, demisionează.

In locul acestuia şeful guvernului introduce în cabinet

pe Alexandru Giani, fost consilier la Curtea de Casaţie, retras de curând la pensie pentru limită de vârstă.

Complectarea cabinetului în acest fel, cu un om care nu făcea politică a provocat mari nemulţumiri în partid.

Nemulţumirile sunt în adevăr, foarte mari, ele se abat, mai ales asupra preşedintelui Camerei Mihail Ferechide care, fiind prieten personal cu Alexandru Giani, l'a impus primului ministru.

Ca demonstraţiune în potriva acestuia, o mare parte dintre deputaţii majorităţei hotărăsc să nu-l voteze la preşedenţie când se va deschide parlamentul.

In adevăr în Noembrie Camera face un vădit act de ostilitate la alegerea preşedintelui. Iau parte la vot 130 deputaţi, majoritatea este de 66, iar scrutinul dă următorul rezultat: 71 voturi pentru Ferechide, 50 buletine albe şi 1 abţinere. Astfel Ferechide scapă numai cu 5 voturi peste limită, jumătatea Camerei fiindu-i ostilă.

Votul este semnificativ şi arată că majoritatea nu mai este omogenă ci e adânc divizată; de aci înainte regimul merge spre disoluţiune, cei trei ani de guvernământ liberal au uzat cu desăvârşire partidul.

De la moartea lui George Palade, personalitatea cea mai activă care agită majoritatea şi solicită un loc în guvern, este Alexandru Djuvara. Dimitrie Sturza, văzând că dihonia a intrat adânc în rândurile majorităţei, ia hotărîrea să treacă opoziţiei puterea de îndată ce se va sfârşi legislatura.

Una din cauzele dezagregărei este chestiunea tragerilor falşe dela finanţe, opoziţia agită şi acuză guvernul opinia publică crede că fiind implicate persoane influente, ancheta nu a fost întinsă mai departe. Această credinţă se întăreşte şi mai mult când unul din condamnaţi, — principalul vinovat — dispare din ţară.

Opinia publică e aproape unanimă a crede că fuga acestuia a fost înlesnită de guvern în schimbul tăcerei câtorva nume compromise. Se spune că fugitul, văzându-se pierdut, a ameninţat să spue tot ce ştie şi să dea de gât pe toţi vinovaţii In faţa primejdiei guvernul a stăruit la Camera de punere sub acuzare ca acuzatul să fie liberat pe cauţiune, apoi i s'au dat bani cu care să poată trăi în străinătate şi, în sfârşit i s'a înlesnit fuga.

— Vechile ziduri ale bisericei Zlătari încep să fie dărâmate

Biserica Zlătari era până la 1903 înconjurată de un rând de ziduri, cu prăvălii şi un etaj, prăvălii în care erau instalate multe magazinuri, între altele cunoscuta cofetărie Baltador, băcănia Păun Popescu, birtul „La Pisica Albă", berăria „La Carul cu bere", etc. La etaj au fost pe vremuri ministerul de justiţie şi ministerul cultelor.

Biserica era ascunsă între aceste ziduri şi nu se vedea. din stradă. In subsoluri au fost instalate un număr de zărăfii.

Biserica Zlătari a fost închinată de călugării greci Patriarhului din Egipt. Când s'a făcut dărâmarea zidurilor s'a descoperit o frescă reprezentând Naşterea Domnului purtând inscripţia: „Ton Ieron Apostolikon thronon Alexandreias".

Fără să fi fost o clădire artistică totuşi aceste ziduri reprezentau o epocă istorică, un trecut trăit al ţărei noastre, de aceea s'ar fi cuvenit ca dărâmarea să se facă în mod sistematic, aşa ca inscripţiile şi icoanele să fie păstrate, măcar ca documente istorice.

Biserica Zlătari avea o tradiţie nebuloasă şi misterioasă. Se spunea — din bătrâni cum se zice —, cum că zidurile acestei biserici au păstrat multe crime şi fapte necunoscute de lumea din afară. Călugării greci se dedeau aci la orgii mari. Femei frumoase, fie din lumea galanteriei fie din societatea cea mai bună, veneau şi petreceau nopţi luxurioase cu călugării cari — cei mai tineri — erau foarte viguroşi.

De multe ori negustori cu averi însemnate, dispăreau fără a li se mai da de urmă. Zvonul public spunea că oamenii aceştia erau ademeniţi de călugări, pentru împrumuturi şi alte afaceri, oamenii veneau cu încredere, aduceau banii ceruţi, apoi nu mai eşau niciodată. Asasinaţi, aceştia erau îngropaţi în pimniţele Zlătarilor.

Care era originea acestei biserici şi de unde numele de Zlătari ?

Inainte de a se fi clădit biserica aci era un loc viran, iar pe acest loc îşi aveau corturile un număr de ţigani nomazi a căror profesie era poleitoria. Erau poleitori în aur. Când s'a hotărît clădirea ţiganii au fost expulzaţi, însă numele lor a rămas şi locului şi bisericei. Crimele călugărilor erau făcute cu ajutorul oare căror boeri cari împărţeau cu aceşti călugări banii jefuiţi de la cei pe cari 'i ucideau.

— La 9 Noembrie moare Luigi Cazzavilani fondatorul ziarului „Universul". Născut în Italia Cazavilani a venit în Bucureşti în urma războiului din 1877 spre aşi căuta norocul. A înţeles repede că aci este o ţară în care ar putea găsi ceea ce căuta. Dar la început şi mai mulţi ani după aceea, norocul nu l'a ajutat după speranţă.

A fost numit profesor de limba italiană la liceul Matei Basarab, a făcut să apară ziarul „Frăţia Italo-Română", a scos mai târziu „Necesarul", a vândut apa de scos petele de pe stofe, în sfârşit a făcut tot felul de încercări fără să poată reuşi.

Intr'o zi a făcut să apară *Universul* foiţă mică de No. 6 pe o singură foae plină numai cu fapte diverse, un foileton

senzațional, diferite crime, plus preparatele medicamentoase ale farmacistului Bertelli din Italia, care a fost primul furnizor de anunciuri pentru ziarul *Universul*.

Cazavilani a fost un muncitor și un stăruitor. Negreșit nu era un intelectual și nu a înțeles să facă din ziarul său un instrument cultural, el era numai un comerciant și un om cu priceperea afacerilor, de aceea de la început a pus ziarul pe o bază comercială.

Acest fel de a înțelege ziarismul a contribuit ca, mulți ani după aceea, *Universul* să fie considerat în cercurile gazetărești drept un organ inferior, nedemn de prea multă considerație. Pentru intelectualii și ziariștii mai vechi era numai gazeta crimelor și a foiletoanelor pentru birjari.

Cazavilani, ne fiind cetățean român, nu voia ca ziarul său să se ocupe de luptele politice dintre partide. El spunea în tot d'auna redactorilor săi ca să nu ia partea nici unui partid.

— Niți cu ala, niți cu ala; asta este *Universul*.

Mai târziu înfiripându-se a cumpărat casa în care este instalat și astăzi ziarul și a deschis apoi un magazin cu tot felul de mărfuri: coloniale, manufactură medicamente, parfumerie, jucării, articole de toaletă, etc.

Intr'o iarnă a adus din Italia oare care hapuri de catramină, un preparat al farmacistului Bertelli. Ajutat de reclama *Universului*, hapurile de catramisă — specific în contra tusei și bronșitelor — s'au vândut ca pâinea caldă. Farmaciștii au început să fie alarmați și au reclamat Direcțiunei sanitare susținând că celebrele hapuri sunt vătămătoare rinichilor. Analiza a dovedit inofensivitatea lor, însă a obligat pe Cazavilani să nu le deliteze de cât în urma unei ordonanțe medicale. Cu același spirit comercial el a rezolvat problema. Știind că aproape nici un medic nu va recomanda hapurile de catramină, a angajat un medic personal, l'a instalat într'o cameră la *Universul* unde avea orele sale zise de consultație. Toți cei cari veneau la *Universul* ca să cumpere hapurile treceau mai întâi prin camera doctorului Georgescu, primeau ordonanța fără să plătească nici un onorar, apoi treceau în magazin. Pentru acest oficiu doctorul Georgescu primea 300 lei pe lună. Dar i-a rămas și o poreclă: în corpul medical toată lumea îl numea: doctorul Catramină. Inainte de acest medicament Cazavilani lansase: pomada italiană pentru creșterea părului. In fiecare număr al *Universului* se citeau cele câteva scrisori trimise de aceiași doi-trei clienți, cari spuneau: „Pomada italiană pentru creștearea părului dândumi rezultate minunate, vă rog mai trimitețimi două borcane".

Asupra acestei pomezi lumea făcea tot felul de zeflemele,

de obiceiu se spunea pomezei sale că are darul să facă să crească părul şi în palmă.

Luigi Cazavilani a fost atins de un cancer al stomacului sau al ficatului şi muri, încă în toată puterea de muncă, la 51 de ani.

— La 30 Decembrie 1903 moare Mihail Paleologu, consilier la înalta Curte de Casaţie, unul dintre cei mai distinşi magistraţi, o fire originală şi un caracter independent.

Paleologu n'avea decât 56 de ani.

ANUL 1904

— La balul obicinuit ce se da, pe vremea aceea, la palatul regal la 1 Ianuarie s'a petrecut anul acesta un incident destul de hazliu. Iată că prin marele salon de recepţie se observă un domn îmbrăcat în costum de consul, care se plimba în sus şi în jos fără să cunoască pe cineva, fără ca cineva să-l cunoască. S'au făcut grabnice cercetări dar în zadar, nimenea nu ştia cine e domnul, de unde vine şi cine îl introdusese.

In sfârşit adevărul — dar numai în parte — fu cunoscut: misteriosul străin era Sir Reginald Ward, consulul României la Londra.

Nu se ştia însă cine l-a introdus în Palat şi afară de asta, trebuia găsit cineva autorizat care să-l prezinte regelui. Asupra primei întrebări misterul a urmat, să planeze, asupra celei d'a doua s'a găsit, în fine soluţia, Ionel Brătianu ministrul de externe, fu însărcinat cu prezentarea.

Un al doilea incident urmă imediat. Obiceiul la Curte era ca, în cadrilul de onoare să figureze de-o potrivă doamne române şi doamne străine, dar principesa Maria şi prinţul Ferdinand nu mai respectau tradiţia. In anul acesta nici o doamnă română n'a fost invitată, fapt care a provocat critice unanime şi protestări zgomotoase.

Regele Carol, care era un hotărît supus al tradiţiilor şi care, pe de altă parte, nu admitea ca la Palatul regal să se petreacă fapte menite a nemulţumi lumea, a fost foarte supărat de incident. S'a spus atunci că o explicaţie destul de acră a fost între rege şi principesă.

Acest incident a creiat principesei moştenitoare o atmosferă cam neplăcută în lumea oamenilor din societatea de sus, întrucât incidentului i s'a dat înţelesul că principesa Maria are o stimă mediocră pentru femeile române.

Mai târziu unele din aceste doamne au hărăzit pe principesa cu o poreclă. Fiindcă locuia la palatul dela Cotroceni au botezat-o: Miţa Cotroceanca.

Principesa a făcut mult haz de vorbă şi nu s'a supărat.

— La începutul lui Ianuarie 1904 scriitorul francez Ca-

tulle Mendes a ţinut la Ateneu o Conferinţă asupra istoriei poeziei franceze în secolul al 19-lea.

Sala Ateneului era plină până la ultimul loc. A doua conferinţă a fost asupra subiectului: „Personalitatea lui Wagner".

— In lumea advocaţilor o chestiune nouă agită spiritele. Consiliul de disciplină al baroului a luat hotărîrea ca, dela 1 Ianuarie 1903 începând, toţi advocaţii să fie obligaţi a purta roba în faţa instanţelor.

„Monitorul Oficial" din 30 Decembrie 1903 a publicat următoarea deciziune a consiliului de disciplină:

„Având în vedere că conform decretului publicat la 29 Decembrie 1864 avocaţii sunt obligaţi ca şi magistraţii de a purta uniformă când sunt în şedinţă.

Având în vedere că dispoziţiunile acestui decret au fost consacrate prin art. 88 procedura civilă din 1865, care au fost menţinute la modificarea făcută în 1900.

Având în vedere că caracterul obligatoriu al uniformei prevăzută de decretul din 1864 a fost recunoscut de ministerul justiţiei atât în 1869 prin raportul No. 7128 din 21 Iunie cât şi în 1900 cu ocaziunea desbaterilor asupra Procedurei civile în Senat.

Pentru aceste motive Consiliul decide că, de la 1 Februarie 1904, advocaţii vor fi obligaţi a purta uniforma prevăzută prin art. 2 al decretului din 29 Decembrie 1864 când se vor prezenta în şedinţă : la tribunalul Ilfov, la Curtea de Apel din Bucureşti şi la Inalta Curte de Casaţiune, fie pentru a răspunde la apel, fie pentru a pleda".

Această măsură foarte bună, precum am spus, a produs agitaţiune, un număr de advocaţi s'au împotrivit să se supună sub cuvânt că măsura ar fi medievală şi... catolică. Adevarul, însă, era altul: unii avocaţi se codeau ca să cheltuiască, alţii erau animaţi de acel spirit de împotrivire încăpăţânată şi sistematică pe care unii îl pun în toate împrejurările.

Roba a fost aplicată atunci, însă, n'a trecut mult şi a căzut în desuetudine.

— La 15 Ianuarie s'au făcut 5 alegeri parţiale la colegiile I de Cameră şi Senat: Tutova, Vaslui, Tecuci, Argeş şi Teleorman. Guvernul este bătut pe toată linia. La Vaslui e ales junimistul Delavrancea şi la Tecuci conservatorul Ion Lahovari; în celelalte trei judete balotagiu. Guvernul este cu desăvârşire ruinat, opinia publică îl respinge pretutindeni. Dacă n'ar avea puterea guvernamentală, candidaţii săi n'ar putea întruni decât un număr foarte neînsemnat de voturi.

La balotagiu guvernul a biruit la Tutova şi Argeş dar a fost bătut la Teleorman unde a eşit d. Constantin Disescu. Cu alegeri libere nici un guvernamental nu ieşea.

— Vasile Lascăr prezintă reforma comunală, în calitate de ministru de interne. Proiectul stârneşte agitaţie în partid. Prin această reformă comunale rurale — foarte multe din ele — neputând fi bine administrate din cauza insuficienţei fondurilor, erau întrunite câte 2 sau chiar 3 spre a forma comune mai mari şi mai bogate.

Această dispoziţie provoacă furtună. Aproape întregul stat major liberal: M. Ferekide, Anton Carp, C. Stere, Take Protopopescu, Matei Corbescu, au combătut reforma. Faţă de această împotrivire şi prevăzând căderea sigură a proiectului, Lascăr a cedat. Totuşi curentul împotriva ministrului de interne e atât de mare încât căderea lui e privită sigură.

— Telegraful aduce o ştire senzaţională: războiul ruso-japonez a izbucnit.

Incă cu două-trei luni mai înainte era mare tensiune între cele două ţări, aşa că războiul părea de neînlăturat; acum faptul s'a îndeplinit.

Inainte chiar ca declaraţia de războiu să ajungă la St. Petersburg flota japoneză a intrat în acţiune şi a scos din luptă cuirasaţii „Retwisan", „Cesarevici" cât şi crucişătorul „Palada". Cu chipul acesta flota rusă, rămânând în inferioritate, Marea a rămas în stăpânirea japonezilor cari au putut acum trece trupe în Coreea.

Aproape întreaga opinie publică la noi este de partea japonezilor; afară de câţiva fruntaşi conservatori, rusofili cunoscuţi, toată lumea doreşte înfrângerea ruşilor.

Mă întâlnesc la clubul conservator cu generalul Lahovary, ale cărui simpatii pentru ruşi sunt cunoscute. Ii comunic părerea mea că japonezii vor fi învingători atât din cauza depărtării câmpului de luptă de Rusia europeană cât şi din cauza incapacităţii ruşilor.

Generalul râde şi-mi răspunde:

— Ştii ce sunt japonezii faţă de ruşi? La fel ca şi când un căţeluş te-ar apuca de pantalon; cu o lovitură de picior îl arunci cât colo. Victoria ruşilor este absolut sigură.

Generalul Lahovary trecea drept un militar de mâna întâia, dar, de data aceasta a văzut falş.

— O dramă care pasionează publicul: un medic din Ploeşti, doctor Iacobsohn, fiind acuzat că şi-a ucis soţia prin otravă, este depus. Când va veni procesul în faţa Curţei cu juraţi, voiu vorbi mai pe larg.

— Celebra artistă franceză Jeanne Hading joacă la teatrul Lyric rolul Fany Legrand din piesa *Sapho* a lui Alphonse Daudet. Apoi joacă în *La Chatelaine* de Alfred Capus, în *Denisa* şi în *Frou-Frou*.

Toată elita Capitalei asistă, regina Elisabeta şi principii moştenitori deasemenea.

— In partidul liberal luptele devin acute; oculta adică Eu-

geniu Carada, temându-se ca Vasile Lascar să nu dobândească un presitigiu prea mare cu reformele sale și să se impue la șefia partidului, îl combate energic prin toți amicii săi. Carada lucrează spre a pregăti șefia lui Ionel Brătianu, fiul amicului său intim Ion C. Brătianu.

Carada, ca demonstrație, văzând că părerile sale nu sunt urmate de Dimitrie Sturza, demisionează din comitetul executiv al partidului liberal Oculta stărue pentru ca partidul **să părăsească puterea și să treacă în opoziție spre** a pregăti mai bine șefia lui Ionel Brătianu. A doua zi și-a trimis demisia și Constantin Nacu. Toți bătrânii liberali cer capul lui Vasile Lascar, a cărui situație în guvern a devenit foarte șubredă.

— In Manciuria armatele rusești sunt bătute în toate părțile de japonezi. Port-Arturul este asediat dar se apără încă deși japonezii îi dau asalturi crâncene. Rușii nu pot birui nicăeri, mai ales din cauza rivalităților dintre amiralul Alexief și generalul-șef Kuropatkin La sfârșitul lui Martie un nou dezastru se abate asupra rușilor; într'o luptă navală, cuirasatul *Petropavlosk* este scufundat cu 600 oameni. Pe cuirasat se afla și amiralul Makharoff, comandantul suprem al flotei rusești. Marele Duce Ciril, care se afla pe bord, s-a putut salva înotând până la vasele trimise în ajutor.

— O nouă afacere la ordinea zilei este comanda tunurilor cu tragere repede. Dimitrie Sturza stărue să se facă comanda în Germania la fabrica Krupp, pe când generalul Lahovary fruntaș al partidului conservator, face campania pentru ca să se primească concurența cu tunurile Erhardt și cu tunurile franceze care sunt superioare. O luptă crâncenă, polemică prin presă și interpelări în parlament.

Rezultatul acestei campanii a fost: 1) Comisiunile militare au cerut să se facă oarecare modificări tunului Krupp, — ceeace fabrica a primit; 2) generalul Lahovary n'a mai putut veni la departamentul războiului când partidul conservator a venit la putere.

De altfel generalul Lahovary nu se sfia ca să-și manifesteze sentimentele sale franco-file ca și pe cele ruso-file în fața evenimentelor.

Generalul adresează în Senat o interpelare lui Dimitrie Sturza, ministrul de război, asupra relei administrațiuni a armatei.

Sturza răspunde furios numind pe generalul Lahovary : fanariot.

— La 29 Aprilie un mare incendiu a izbucnit la Palatul funcționarilor din Piața Victoriei. Mai toți locatarii au suferit pagube mari, dar cel mai greu încercat a fost pictorul Verona. In acel dezastru pictorul a pierdut 180 de pânze.

O mulțime de documente istorice, costume, arme adunate

pentru un mare tablou intitulat „Venirea lui Mahomet în ţară", totul a pierit. Au pierit albumuri scumpe, covoare de Persia, armuri, draperii orientale, în sfârşit tot ceea ce face distincţia unui atelier artistic. Dar faptul tot atât de tragic pentru pictor ea că poliţa asigurătoare de 56.000 lei ce o plătea societăţii de asigurare, neglijase să o plătească de câteva luni.

Artistul a rămas zdrobit de durere în faţa acestui dezastru.

— La mijlocul lunei Iunie 1904 moare Frosa Sarandy, una din cele mai mari artiste ale Teatrului Naţional.

Frosa Sarandy era născută la 1840, deci a murit la 64 ani. A jucat în multe piese, dar creaţiunea ei de căpetenie a fost în rolul văduvei Frochard din „Două orfane".

Artista nu învăţase în şcoală, aşa că nu ştia nici ceti, nici scrie; rolurile i le citea altcineva iar dânsa le învăţa ascultând. Un caz foarte original fireşte.

Bolnavă, deşi nu prea bătrână, nu mai era un element activ al teatrului.

— La sfârşitul lunei Iunie 1903 moare subit Ionescu-Gion (recte Gheorghe Ionescu), profesor şi om de litere distins.

Ionescu-Gion era un muncitor, a scris „Istoria Bucureştilor" şi multe alte cărţi. A scris multe cronici literare şi articole prin ziare, a tradus piese de teatru atât singur cât şi în colaborare cu Alexandru Odobescu. Activitatea lui a fost mare, ca scriitor, profesor şi conferenţiar.

Când a murit era profesor la liceul Matei Basarab.

Deşi foarte activ, n'a avut idei originale, de aceea n'a lăsat urme mai adânci.

— La 1 Iulie a venit vestea morţii lui Krueger, fostul preşedinte fără noroc al republicei Transvaal din Africa de Sud.

— Situaţia guvernului fiind critică, se fac încercări, atât din tabăra conservatorilor cât şi din tabăra junimiştilor, pentru împăcarea celor două ramuri; oamenii cu prevedere amintesc că liberalii au putut veni la putere în 1901, numai după doi ani de opoziţie, fiindcă au ştiut să uite neînţelegerile dintre ei şi să se unească într'un singur partid; dacă conservatorii ar face acelaş lucru acuma, peste o lună ar fi la guvern. Dar conservatorii n'au ascultat niciodată de asemenea motive, pentru că ambiţia şefiei avea precădere asupra oricărui alt interes general. De aceea încercările de împăcare nu au putut izbuti. De aceea şi partidul conservator s'a stins peste mai puţin de 15 ani.

Pe când în partidul conservator se menţinea dezbinarea, în partidul liberal începea lupta latentă pentru împingerea lui Ionel Brătianu către şefie; acest curent lovea şi în Dimitrie Sturza, care pornea să fie pus aproape sub autoritatea tânărului concurent. Oculta nu mai voia să recunoa-

scă pe Sturza de şef, sau, dacă îl recunoştea, făcea aceasta numai pentru aparenţă.

Pus la carantină de ocultă, Dumitru Sturza s'a văzut nevoit ca să se sprijine pe foştii drapelişti, adică Vasile Lascar, Emil Costinescu, P. S. Aurelian.

Frământările cuprindeau tot partidul.

La un moment Ionel Brătianu a rupt bunele relaţiuni cu tinerii generoşi, adică cu foştii socialişti intraţi în partidul liberal. Cu ocazia pelerinajului la mormântul lui Ion Brătianu dela Florica, în ziua de 5 Mai s'a petrecut un fapt semnificativ. Ionel Brătianu a invitat la masă, în casa părintească numai pe fruntaşii din vechile cadre, iar tinerii generoşi toţi în grup, au luat masa pe la bărăcile ridicate, cu acea ocazie, pentru serviciul poporului.

In faţa acestei situaţii, care ameninţa nu numai viaţa guvernului, dar şi unitatea partidului, fruntaşii din toate nuanţele fură convocaţi la o consfătuire la Senat. Erau de faţă toţi membrii guvernului cu Dimitrie Sturza în cap. Mai mulţi fruntaşi au vorbit. Apoi luă cuvântul bătrânul P. S. Aurelian. După ce adresă un apel la unirea tuturor liberalilor, el făcu aluzie la silinţele pe cari le face oculta ca să înlăture pe Dimitrie Sturza dela şefie şi să aducă pe Ionel Brătianu. Cu multă fineţă Aurelian spuse:

— „Se face în partid o lucrare pentru schimbat chiar şi şefia, dar, pentru moment, chestia nu este încă coaptă".

Şi spunând aceste vorbe, îşi întoarse privirile către Ionel Brătianu, care, pe vremea aceea, era încă tânăr.

— Ion Saita, prefectul de poliţie, a luat multe măsuri bune, precum am mai spus. Intre altele a reglementat funcţionarea cafeurilor cu cântăreţe, numite „cafeuri şantante". Cu acest prilej să mă întorc înapoi şi să arunc o privire asupra vieţi bucureştene cu douăzeci de ani în urmă.

— Obiceiul în Bucureşti era, pe atunci, ca în aceste teatre de varietăţi cântăreţele să nu fie plătite şi nici o taxă de intrare să nu plătească vizitatorii: antreprenorul afacerei se mulţumea cu câştigul din consumaţiuni, iar cântăreţele făceau cheta plimbând farfuria printre mese.

Această chetare era o adevarată morişcă, căci fiecare cântăreaţă nu cânta decât un singur cântec, foarte scurt, şi imediat scobora de pe scenă, lua farfuria şi pornea după cerşit. Astfel spectatorii trebuiau să stea în permanenţă cu mâna în buzunare, spre a scoate parale.

De obiceiu la acest disc nu se dedea decât câte 5 bani, încât cântăreţele, spre a ispiti şi a păcăli pe naivi, puneau în farfurie câţiva lei de argint. Era o invitaţie ca să dea monede la fel, pentru acei clienţi cari nu cunoşteau moravurile locului sau pentru aceia cari făceau curte cântăreţei care cheta.

Dar dacă erau naivi cari cădeau în cursă şi dădeau lei în loc de 5 bani, în schimb erau şi aceia cari declarau că sunt artişti pentru ca să nu dea de loc. Obiceiul, în aceste localuri era ca artişti, de orice fel, să fie scutiţi de chetă.

Asemenea cafe-şantan era la Singer, în strada Doamnei. (Acum pe acel loc s'a clădit aripa cea nouă a Băncii Marmorosch Blank). Apoi era, — până la dărîmarea localului — la Stadt-Pesth, unde este acum Pasagiul Vilacros. Apoi era la Alcazar în dosul Pasagiului român, la Raşca în strada Academiei. Mai târziu în strada Regală în sala de marmoră a Otelului Union, local care se numea „La Pisici", la Papaianopol teatrul de Varietăţi numit „Imperial" în strada Câmpineanu colţ cu strada Sf. Ionică, local ce a dispărut etc. etc.

Dar Cafeul-şantan cel mai vechiu, acela pe care l'am găsit în Bucureşti la 1871, era cel de la Paţak în strada Carol.

Ion Saita a pus capăt chetei care devenise o adevărată spoliaţiune şi a impus antreprenorilor să înlocuiască cheta cu o plată la intrare. Această invitaţiune n'a fost nici pe placul patronilor nici pe placul cântăreţelor, însă cheta a dispărut de atunci.

— Cu câţiva ani mai nainte — se introdusese în Bucureşti Academia de biliard. Cea d'întâiu Academie a fost înfiinţată de către doi domni : Brătianu şi Papamihalopolu ; această Academie a fost instalată mai întâiu pe bulevardul Academiei, apoi pe strada Academiei în sala unde, după acea, s'a instalat Restaurantul Parlamentarilor.

Această Academie funcţiona cu jucători de biliard aduşi dela Paris, cari făceau partida prin bila roşie şi cu prinsori. Cei mai cunoscuţi jucători erau Dede, Drouet, Murtra, Feiler, etc.

Fiindcă această Academie atrăgea mulţi amatori şi câştiga sume bune, n'a trecut mult şi s'au înfiinţat şi altele : una sub Otel Bristol, unde a fost mai târziu un cinematograf, una la Otel de France şi mai târziu alta în curtea Otelului Oteteleşanu (Frascati). Insă, după o glorie de vreo doi-trei ani, Academiile acestea au degenerat, n'au mai produs câştiguri şi au dispărut definitiv.

— Viaţa bucureşteană a cunoscut şi sportul bicicletei. Intre anii 1880 şi 1895, timp cam de 15 ani, sportul bicicletei a fost cultivat cu destulă pasiune. De dimineaţa la Şosea întâlneai multă lume din societatea de sus, doamne şi domni, cari făceau bicicleta. Indată s'au înfiinţat câteva şcoli de bicicletă printre care, aceea a lui I. Dumitrescu pe Bulevardul Elisabeta, pe un loc viran unde s'a clădit acum Palace-Otel, cât şi şcoala lui P. Antonescu pe şoseaua Basarab.

Bicicliştii cei mai tari au fost : un domn Zisu, apoi Mihăescu-Gherasi, Mitică Vlădoianu, Alois Pucher etc. Iancu

Kalinderu administratorul Domeniilor Coroanei făcea bicicleta, ca sport higienic. Ca o concesiune personală i se dăduse autorizaţia să se plimbe cu bicicleta pe aleele Cişmigiului. Câţi-va ani în şir s'au organizat întreceri cu premii între biciclişti, iar Luigi Cazavilani a construit chiar un velodrom pe partea dreaptă a Şoselei Kiselef.

Pasiunea a ţinut, însă, numai câţiva ani, lumea de sus a părăsit bicicleta după scurt timp, iar lumea cealaltă n'a practicat-o decât vreo 10—15 ani. Şi sportul bicicletei a dispărut, bicicleta rămânând numai la dispoziţia oamenilor de serviciu de prin localurile de comerciu.

— Cu încetul viaţa bucureşteană se motifică. A dispărut grădina Zdrafcu, au dispărut Herăstrăul Vechiu şi Bordeiul şi Avedic şi Sans-Souci şi moara de la Floreasca, şi grădina lui Nae Ulmeanu, moda a impus pe Fronescu peste podul de la Herăstrău.

— Preumblarea la Şosea cu muscalul era marele şic. Cu 20 de lei aveai pe cel mai luxos muscal, pe Mişca, ai cărui cai n'aveau egali nici ca frumuseţe, nici ca trap, nici ca iuţeală. O preumblare la Şosea, cu ori care muscal, pentru două ocoluri costa 10 lei. Şi în totd'auna găseai muscali liberi pe piaţa Teatrului.

— Lăutarul cel mai căutat, cel mai bine plătit şi fără rival era Christache Ciolac. Ooamenii de petreceri nu înţelegeau o masă cu prieteni sau un chef fără arcuşul lui Ciolac. Nimeni nu cânta ca dânsul „Ciocârlia" şi nici de atunci încoace nimeni nu a mai cântat ca dânsul această bucată. De altfel Ciolac a avut succese mari şi la Paris în timpul ultimei Expoziţiuni.

Acest mare artist care avea în arcuşul său un suflet deosebit, care mişca inimile, smulgea aplauzele şi muia ochii de lacrimi, a făcut în Bucureşti o epocă şi a fost o autoritate. Iar când a murit, în urma sicriului său au defilat... trei oameni...

— Vechiul Bucureşti se preface. Apare automobilul, cinematograful începe să ocupe un loc însemnat în viaţa bucureştilor, fără să ne dăm seama, vedem că cinematografele răsar în numeroase săli la Băile Eforiei, la Otel Bristol, la Otel de France, în strada Doamnei—azi Paris — la Volta, la Venus, la Terra, la Lux, la *L'Indépendance Roumaine*, etc.

— O societate înfiinţează taximetre de piaţă, însă, după câţiva ani de circulaţie dispar; locomoţia rămâne tot pe grija birjarilor şi a tramvaelor cu cai, până în ziua 'n care se înfiinţează societatea tramvaelor comunale cu tracţiune electrică.

— Să reviu la evenimentele anului 1904.

La 22 Mai s'a dat la palatul Cotroceni o serată în be-

neficiul societăţei *Materna*, organizată sub auspiciile principesei Maria.

Serbarea s'a dat în parcul castelului.

Au fost 2 scene pe care s'au jucat: teatru de varietăţi, o comedie de Courteline: *La paix chez soi* şi pantomima *Visul Domniţei* montată cu pricepere de Alexandru Davila.

Au jucat numai diletanţi din societate Comedia lui Courteline a fost jucată de d-na Jeanne Olănescu şi Rudi Catargi. A cântat d-na Lily Cerkez. Mica d-şoară Wachman a dansat cake-valkul. D-nele Cerkez şi Olănescu s'au distins în dansuri serpentine.

In *Visul Domniţei* rolul protagonist a fost ţinut de principesa Maria în costume de rară frumuseţe. D-şoara Jouell, o engleză, a făcut pe Făt Frumos, d-na Aristia C. Disescu pe Muma Pădurei, Alexandru Davila ciobanul, d. Aurel Orăscu bufonul Curţii, d-nii Ion Al. Lahovary şi Gheorghiţă Robescu cei doi împăraţi. Prinţul Carol şi principesa Elisabeta doi pagi.

In rolul damelor de onoare ale Domniţei, d-nele şi d-rele: Tătăranu, Odobescu, Durma, Adjuchievici, Lakman, Cucu Starostescu, Barozi, Poenaru, Vlădoianu, Balasch, Zosima, Gâlcă, Crauffurt, Radu Diamandescu. Florile reprezentate prin d-nele şi D-şoarele: Maria Ghica, Nicoleanu, Economu, Catargi, Mărculescu, Iliescu, Moroianu, Petrescu, Căpitanovici. Orchestra condusă de profesorul Dinicu.

Spectacolul s'a încheiat cu o cavalcadă feerică care a zmuls aplauzele ovaţionale ale spectatorilor.

Acest obiceiu de a se juca teatrul cu actori diletanţi luaţi din societatea de sus era susţinut de câţiva domni şi câteva doamne cu mult talent. Astfel doamna Lily Cerkez avea un real talent de cântăreaţă şi de Cumătră (Comeră) în Reviste. După spusa cunoscătorilor nici chiar o profesionistă nu ar fi putut juca mai bine. Apoi era Alexandru Davila.

Davila era un superior director de teatru, avea energie, avea pricepere şi avea gust, dar avea şi talentul interpretului. Spectacolul de care vorbesc aci a fost organizat şi condus de el.

La 1904 mai exista încă o societate aristocratică, care astăzi a dispărut aproape cu desăvârşire.

— In ziua de 19 Iulie 1904 a sosit la Sinaia o delegaţie a regimentului 2 de dragoni din garda imperială germană al cărui proprietar era regele Carol.

In delegaţie erau: lt.-colonel Bartsch de Sieisfeld, căpitan de Jena şi locotenent de Levetzov.

Li s'a făcut o primire pompoasă, în eceeaşi zi li s'a oferit un dejun de gală la Castelul Peleş, iar primul ministru şi ministru de război D. Sturza a primit în persoană defi-

leul batalionului de vânători. La Bucureşti ofiţerii germani au fost primiţi cu multă atenţiune şi li s'a oferit un prânz de gală la Cercul Militar.

Ce departe suntem de acele vremuri!

Sunt acum 20 de ani, o altă lume, o altă mentalitate. Aproape toate întâile roluri au dispărut. Dintre conducătorii ţărei n'a mai rămas aproape nici unul.

Regele Carol şi regina Elisabeta au murit. Fruntaşii partidului liberal: Dimitrie Sturza, P. S. Aurelian, Emil Costinescu, Vasile Lascăr, Alexandru Djuvara, G. D. Palade, Spiru Haret, Mihail Ferichide, Alecu Constantinescu, Ionel Brătianu, etc. sunt în mormânt. Acelaş drum l'au luat şi fruntaşii partidului conservator: Gheorghe Cantacuzino, general Manu, Petre Carp, Titu Maiorescu, Teodor Rosetti, Take Ionescu, Nicu Filipescu, Alexandru Marghiloman, Barbu Delavrancea.

Ei bine, toată lumea aceasta respecta politica de alianţă cu Germania, pe care toată lumea în ţară o privea ca pe o putere militară şi economică fără rival.

Despre România Mare de astăzi doar visătorii ar fi vorbit.

— La 27 Iulie s'a deschis expoziţia agricolă a societăţei agrare a marilor proprietari. Era aşezată la Soseaua Kiselef pe o întindere de 15 pogoane formând un drept, unghiu străbătut de două axe.

La inaugurare erau gata multe pavilioane precum: al regiei monopolurilor, Domeniile Coroanei, Inchisorilor, Otto Harnisch, Iuliu Saxon, Geiser, Salm, Löwenbach, principele Brâncoveanu, fabrica Luther, Z. Zusman, Păianu, Drăghiceanu şi Popescu, plus o sondă în mărime naturală

Iată câteva preţuri ca să ne dăm socoteală:

Poarta principală a costat 2500 lei, chioşcul pentru muzică 1250, palatul agriculturei 28.000 lei pe o suprafaţă de 1400 m. p., pavilionul regal în stil românesc, unde a fost industria casnică a costat 6850 lei. In total Societatea Agricolă a cheltuit 125.000 lei. Astăzi la 1929 cu această sumă nu s'ar putea construi decât d'abia un şopron.

Preşedinte al societăţei era marele proprietar Ştefan Greceanu.

— In ziua de 2 Iulie 1904 s'a dat la şosea, sub auspiciile ministrului de instrucţie Spiru Haret, o serbare pentru aniversarea de 400 ani a morţei lui Ştefan cel Mare.

A fost serbare grandioasă cu participarea tuturor şcolilor din Capitală şi a unui foarte numeros public.

S'au ridicat tribune şi terase. De la orele 6 dimineaţa au început să vie şcolile, delegaţiile tutulor regimentelor din Capitală. Ministrul Haret a venit cel d'intâiu la ora 6 exact.

Slujba religioasă a fost oficiată de arhiereul Nifon Ploeşteanu, asistat de arhirei Sofronie Vulpescu şi Calist Ialomiţeanu. După ce corul şcoalei a cântat un imn au început cuvântările. Au vorbit: Victor Raţiu, student, Bogdan decanul facultăţei de litere şi Spiru Haret.

Incepe apoi defileul. Intâi armata, apoi studenţii universitari şi şcolile secundare, şi elevi în bluze albastre ai şcoalei de meserii.

Veni rândul cortegiului istoric, în ordinea următoare: o avant-gardă de jandarmi, apoi: pe cai mici şi iuţi, ţinuţi în frâu anevoe, trecură buciumaşii purtând lungi buciume pe după gât.

Toboşarii având tobe de fiecare parte a şelei, un grup de surlaşi şi trâmbiţaşi, în urmă ceata steagului care forma garda de onoare a unui steag imitat credincios după steagul lui Ştefan cel Mare aflat la muntele Atos In mijloc mergea steagul iar în dreapta şi în stânga lui alţi doi ostaşi. Aceştia purtau halebarde şi steaguri mai mici.

Venea grupul domnesc.

Mic de stat, blond pe un cal vioiu, Ştefan cel Mare trecu îmbrăcat în hainele albe de ceremonie. Pe cap avea coroana şi în mână sceptrul. Alături de el călărea Vlad Ţepeş.

După ei grupul copiilor de casă, sfetnici, sfatul boerilor mari, sfetnicii domniei, pârcălabii de Hotin, Cetatea Albă, Neamţ Roman şi Orhei.

Urmau aprozii şi corpul armatei lui Ştefan cel Mare.

In sfârşit au urmat şiruri dese de ţărani moldoveni călări, cu plete lungi şi cu costumele epocei.

Insufleţirea era în toate inimile.

Studentul Raţiu fiind prezentat lui Dumitru Sturza, primul ministru, acesta l'a felicitat pentru cuvântarea rostită, dar l'a şi mustrat în acelaş timp. Sturza i-a spus:

— „Sileşte-te să deprinzi graiul simplu şi frumos al ţăranului care e cel curat romänesc, atunci cuvântările dumitale vor fi mai frumoase".

Cortegiul a defilat şi pe calea Victoriei.

— La 13 Iulie o dramă se petrece în cafeneaua *Macedonia* cu intrarea prin strada Paris, situată în imobilul epitropiei Nifon.

De mai multă vreme o vrajbă mare frământa colonia românilor-macedoneni. Aceştia erau acum despărţiţi în două tabere, una cu Lăzărescu-Lecanta, alta cu fraţii Papahagi şi alţii.

Lăzăescu-Lecanta redacta un ziar „Balcanul" şi era acuzat că susţine politica grecească.

Din cauza acestei animozităţi într'o zi Dimitrie Papahagi, venind la cafeneaua Macedonia şi văzând pe Lecanta stând

la masă cu mai mulţi greci, se repede la dânsul şi-l bate. Lăzărescu-Lecanta obţine un certificat dela un medic dovedind leziunile căpătate pe corp în urma bătăiei suferite şi face plângere la parchet.

De teama de-a nu mai fi atacat Lăzărescu nu mai calcă pe la cafenea, însă în ziua de 13, ca împins de o fatalitate, se duce ca să caute pe un doctor Caragiu; pe când convorbea cu acesta la o altă masă se aflau mai mulţi profesori macedoneni printre cari Nuşi Tulin, Ilie şi Petre Papahagi, Sadima Diamandi şi alţii. Toţi aceştia erau profesori înlocuiţi în Macedonia de Sturza, aceia cari întreţineau agitaţia în Bucureşti. Cum îl văd pe Lecanta încep să strige:

— Afară trădătorul!

Lăzărescu protestează dar toţi se reped asupra lui şi'l znopesc cu bastoanele. Răzbit şi încovoiat sub lovituri, el scoate revolverul şi trage la întâmplare în grămadă; glonţul nimereşte pe cel mai inofensiv, pe Ilie Papahagi.

Văzând cadavrul camaradului lor, unul trage cu revolverul asupra lui Lecanta. Acesta fu lovit aproape de ochiul stâng, alte două gloanţe îl lovesc la piept în dreapta şi în stânga, apoi o lovitură de cuţit sau de şiş la buză şi la piept.

După primele cercetări Nuşi Tuliu declară că el este acela care a tras asupra lui Lecanta când a văzut cadavrul lui Papahagi.

Nuşi Tuliu, mărturisind fapta, a fost depus, toţi ceilalţi macedoneni au fost lăsaţi liberi. Nuşi Tuliu era ziarist şi lucra la mai multe ziare din Bucureşti.

— Războiul ruso-japonez se apropie de desnodământ. Ruşii sub comanda generalului Kuropatkin, suferă o mare şi sângeroasă înfrângere la Liaoyang. Bătălia a fost foarte crâncenă Kuropatkin a trebuit să se retragă în grabă spre Mukden urmărit de armatele victorioase ale generalilor Oku, Nodzu şi Kuroki.

Ziarul „Times" scrie, însă, că succesul strategic moral a stat de partea lui Kuropatkin care a putut zădărnici planul de înconjurare al japonezilor.

Aceştia şi-au datorit victoria infanteriei lor care, singura pe lume, a putut da timp de 5 zile cele mai omorîtoare asalturi în contra poziţiilor întărite ale ruşilor. Şi, totuşi, având pierderi îngrozitoare ,să poată reîncepe atacurile cu aceiaşi vigoare. Prada luată de japonezi a fost foarte neînsemnată, ei n'au putut lua nici o locomotivă măcar. Căci totul a fost din vreme, ori distrus ori retras.

Ruşii anunţă că la Liaoyang au pierdut 250 ofiţeri printre cari 2 generali şi 21.552 soldaţi, plus 233 tunuri. In bani perderile suferite costau 57 milioane ruble

— Pe la sfârşitul lunei Septembrie 1904 moare Pană Buescu, membru al partidului liberal, deputat al colegiului

II de Ilfov, fost şef politic al culoarei de galben, fost profesor de chimie la şcoala dela Herăstrău, în urmă inginer hotarnic. Impreună cu marele orator Nicolae Ionescu a condus ziarul *Buna Credinţă.*

Părăsind pe Ion Brătianu a făcut parte din disidenţa lui Dumitru Brătianu. A fundat societatea de asigurare mutuală „Unirea" şi a fost eroul luptelor nesfârşite date în jurul acestei societăţi spre a o poseda. A murit la vârsta de 71 ani.

— La începutul lunei Octombrie generalul rus Kuropatkin suferi o a doua mare înfrângere în bătălia dela Mukden numită bătălia dela Yantai. Ziarele franceze spun că au căzut 80.000 oameni din ambele părţi.

— Vineri 30 Septembrie s'a întâmplat un caz tragic la Curtea de Casaţie.

Constantin Mărăcineanu, osândit de Curtea cu juraţi la 12 ani muncă silnică, pentru un omor săvârşit în calea Şerban-Vodă, se prezintă în faţa Curţei ca recurent. El era apărat de avocaţii Iancu Brătescu şi Al. Şonţu. Curtea era astfel compusă: preşedinte Buicliu, membri Economu, Duca, Kivu, Iulian şi Şişman.

Foarte multă lume venise să audă rezultatul, fiindcă asupra cazului lui Mărăcineanu era controversă, nici un fapt material nevenind să confirme verdictul.

După pledoarii Curtea se retrage dar peste un sfert de oră aduce sentinţa: recursul era respins.

Mărăcineanu se opreşte un minut, râde sarcastic, apoi se repede, dă la o parte pe cei doi soldaţi ce-l păzeau, smulge arma din mâna unuia şi o aruncă în mijlocul sălei. Apoi scoate un revolver şi trage mai multe focuri asupra judecătorilor. O panică neînchipuită cuprinde pe toţi, şi toţi fug care încotro.

Mărăcineanu, cu revolverul în mână aleargă prin sală şi trage, intră în camera procurorului general Stătescu, îl vede şi trage asupra lui. Dar acesta se ascunde repede sub pupitru.

Mărăcineanu străbate Palatul de justiţie cu revolverul în mână, ese din palat urmat de public şi sare într'o birjă strigând birjarului să mâne. Acesta răspunde că are muşteriu. Mărăcineanu îl ameninţă cu revolverul. Birjarul, speriat, sare de pe capră şi fuge. Mărăcineanu ia hăţurile cu o mână, ţine revolverul cu cealaltă şi porneşte într'o goană nebună pe calea Rahovei.

In dreptul bisericei Domniţa Bălaşa un proprietar D. Popescu şi un locotenent din infanterie sar în trăsură şi caută să oprească pe Mărăcineanu. Acesta, fiind de o forţă erculană, loveşte cu putere pe antagoniştii săi cari, totuşi, rezistă curagios. Insfârşit apar portărelul Mircea Pilat şi un

jandarm care, lovind pe Mărăcineanu cu baioneta, îl dă jos.

Publicul, adunat în mare număr, s'a repezit atunci asupra condamnatului snopindu-l cu bastoanele care cădeau mai mult asupra celor cari l'au arestat. Cu mare greutate a putut fi apărat de furia mulţimei.

In urma acestui fapt Curtea de casaţie, constituită în Curte criminală, a judecat pe Mărăcineanu şi l'a osândit la munca silnică pe viaţă. Mărăcineanu a fost apărat de d. C. Disescu.

— La începutul lunei Octombrie 1904 moare la moşia Brazi din judeţul Roman la vârsta de 80 ani marele orator Nicolae Ionescu.

Nicolae Ionescu, fost profesor de Istorie la universitatea din Iaşi, membru al Academiei Române, fost deputat şi fost senator, fost ministru de externe, avusese ceasurile lui de glorie ca unul din cei mai mari oratori ai parlamentului român.

Mare naţionalist, a fost şeful unui partid liberal din Moldova numit „Fracţiunea liberă şi independentă". Toată viaţa a fost liberal mai mult contra lui Ion Brătianu de cât alături de el.

Ministru de externe în ajunul războiului dela 1877, atitudinea lui nu a convenit lui Ion Brătianu care l'a înlocuit cu Mihail Kogălniceanu. Alături de Dumitru Brătianu a combătut pe Ion Brătianu.

Acum era bătrân iar vârsta îl ţinea departe de activitatea politică.

— La 4 Octombrie 1904 se prezintă în faţa Curţei cu juraţi procesul macedoneanului Nuşi Tuliu omorâtorul celuilalt macedonean Lăzărescu Lecanta.

Curtea este prezidată de d. Stambulescu asistat de d-nii Balş şi Robescu judecători. Procuror d. Vercescu.

Nuşi Tuliu e apărat de Al. Djuvara şi Delavrancea. Pe banca apărărei se mai aşează: Petre Grădişteanu, Take Ionescu, Constantin Cernescu şi Constantin Disescu.

Juriul este compus din : N. Olmazu, Daniel Patrulius, Ion Procopie Dumitrescu, Dr. Stoianovici, I. P. Mărgăritescu, Vasile Asan, Ilie Dumitrescu, C. Apostolescu, Vasile Smărăndescu, N. Bărcănescu, dr. I. G. Radovici şi I. N. Anghelovici.

Au susţinut apărarea avocaţii în următoarea ordine: C. Cernescu, Al. Djuvara, Barbu Delavrancea, Petre Grădişteanu, Take Ionescu şi Constantin Disescu.

Nuşi Tuliu a fost achitat.

Cu acest prilej un mare număr de studenţi au urmat desbaterile. După liberarea lui Nuşi Tuliu un cortegiu impunător, de peste 1000 studenţi, s'a format şi l'a condus în urale triumfale.

Pentru acest proces cele trei partide politice au căutat să facă o manifestaţie politică luând apărarea lui Nuşi Tuliu prin reprezentanţii lor fruntaşi. Astfel Petre Grădişteanu, Alexandru Djuvara şi Const. Cernescu erau liberali, Take Ionescu şi C. Disescu conservatori iar Barbu Delavrancea junimist. Manifestaţia se făcea faţă de greci cari persecutau atunci pe români şi făceau toate încercările ca să-i desnaţionalizeze.

Este interesant de constatat pentru moravurile noastre politice că, deşi era în joc un asasinat, totuşi cele trei partide de guvern, care teoreticeşte osândeau omorul, nu s'au sfiit ca să se aşeze pe banca apărărei în mod demonstrativ.

Take Ionescu, mai impulsiv din natură, s'a dus la juraţi şi a apărat pe Nuşi Tuliu, el angaja astfel răspunderea partidului conservator. Ceva mai mult, între cele trei pardite se născuse chiar o emulaţie. Când junimiştii au văzut că Take Ionescu şi C. Disescu merg la juraţi, ei au dat delegaţie lui Barbu Delavrancea, cu toate că Petre Carp, se împotrivise formal.

— Suntem în luna lui Octombrie şi ne apropiem de ziua fatală pentru liberali: aceasta e ziua când ei vor trebue să părăsească puterea, dar nici conservatorii şi nici junimiştii nu ştiu care din ei vor fi chemaţi la succesiune. Alegerile parţiale au dat în general o indicaţie hotărîtoare, partidul de sub şefia lui Gheorghe Cantacuzino a întrunit pretutindeni un număr de voturi îndoit decât partidul junimist: regele nu are nici un cuvânt ca să prefere pe Carp.

De altfel Carp este un om cu totul lipsit de activitate politică; este un visător şi se mângâe încă cu speranţa că regele îl va chema pe dânsul.

In timpul acesta Take Ionescu lucrează pentru situaţia lui personală, căci nu se ştie ce surprinderi pot interveni. El ştie, însă, că sunt mulţi conservatori şi mulţi junimişti cari lu crează pentru împăcarea celor două partide conservatoare dar se poate foarte uşor ca împăcarea să se facă pe spinarea lui. De aceea îşi ia măsurile ca să-şi facă partizani personali şi să aibă în mână şi presa partidului.

Eu făceam să apară ziarul *Patriotul*. Intr'o zi un amic personal al lui Take Ionescu îmi propune să mă scape de grija administraţiunei şi să-i cedez editura, păstrându-mi eu direcţiunea politică. Am căzut la învoială. A doua zi amicul îmi prezintă o ciornă de contract în care figura şi un articol prin care declaram că voiu urma linia politică a lui Take Ionescu, recunoscându-l de şef.

Am rămas un moment nedumerit, apoi am răspuns editorului meu prezumptiv că, atât timp cât Gheorghe Cantacuzino este şeful partidului, nu pot semna astfel de anga-

jament. Din zioa aceea Take Ionescu a fost faţă de mine de o temperatură foarte scăzută.

Dar şi eu am văzut limpede în jocul său; Take Ionescu îşi pregătea încă de pe atunci şefia, făcând aderenţi, recrutând partizani şi silindu-se să aibă cât mai multe ziare favorabile. De *Adevărul* dispunea, *La Roumanie* ziarul francez al partidului, îl avea în mână. Acum se silea să captureze şi *Patriotul* care, pentru vremurile de atunci, avea un bun tiragiu, căci trăgea 10.000 foi.

De şi partidul conservator avea un comitet executiv din care făceau parte Gheorghe Cantacuzino, general Manu, Iancu Lahovary, general Lahovary, Tache Ionescu, în realitate partidul era condus de un triumvirat compus din Gheorghe Cantacuzino, general Lahovary şi Take Ionescu ; sau mai bine zis, adevăratul conducător era Take Ionescu care sugera generalului Lahovary toate soluţiunile pentru ca amândoi, apoi să le sugereze lui Cantacuzino. Generalul Manu şi Iancu Lahovary nu erau decât figuranţi.

Dar generalul Lahovary, deşi i se atribuise şefia electorală a Capitalei, era prizonier în mâna lui Take Ionescu. el personal nu avea absolut nici un partizan. Afară de d. J. Th. Florescu şeful coloarei de albastru, care nu era takist, ci cantacuzinist, toţi ceilalţi şefi de colori cât şi aproape toţi ceilalţi candidaţi pentru locurile de deputaţi şi de senatori, erau takişti.

Take Ionescu a combătut sistematic pe toţi candidaţii cari nu-i erau devotaţi personal, aceasta s'a văzut mai bine când au venit conservatorii la guvern peste trei luni.

— Pe lângă celelalte motive de slăbiciune ale guvernului, iată că isbucnesc şi numeroase răscoale ţărăneşti parţiale prin unele judeţe din Moldova mărginaşe cu Rusia In Rusia, cu doi ani mai înainte, au fost răscoale ţărăneşti foarte sângeroase, acum ele se reproduceau în România absolut pe acelaşi picior şi cu aceleaşi forme.

Ancheta administrativă descoperă că răscoalele din judeţul Iaşi au fost puse la cale de un domn anume Butman. Apoi, fără multă greutate, răscoalele se potolesc. Ele fură potolite însă numai la suprafaţă şi pentru puţină vreme, fiindcă peste doi ani, în primăvara anului 1907, trebuiau să izbucnească cu vechemenţă mare, să ameninţe Capitala şi să puie ţara în primejdie de a suferi invazia austro-ungară

— In Septembrie 1904 se judecă de către consiliul permanent dela ministerul instrucţiunei publice, procesul călugăriţelor catolice cari conduc institutele de educaţie „Notre Dame de Sion".

De mai multă vreme presa a dat alarma cum că în şcolile acestor călugăriţe se practică prozelitismul pe scară întinsă şi că aceste călugăriţe, în loc să se mărginească, a da

educație și cultură elevelor ce li sunt încredințate, se silesc să le convertească la catolicism. Mai ales fetele de oameni cu avere erau ținta acestei intenții.

In țară cu încetul, se naște un curent de îngrijorare. Se publică cum că domnișoarele Basarabeanu din Brăila au fost convertite, d-șoara Nadejdia Șuțu din Iași, asemenea. Fratele acestei d-șoare, d. Rudolf Șuțu publică prin ziare cum că sora sa cheltuește în institut sume însemnate, că a donat până atunci 20 mii lei făcând daruri pentru fie care sfânt, și că, în fine, și-a cerut întreaga parte din avere spre a o face danie școalei.

Se zvonește cum că în școalele acestea se petrec și acte imorale. Zvonul public, firește, mărește toate proporțiile, exagerează și născocește, tot felul de infamii sunt atribuite acestor călugărițe.

Dar în țară vâlva crește și capii religiunei ortodoxe intervin; atunci ministrul instrucțiunei Spiru Haret, dă în judecata consiliului permanent școala „Notre Dame de Sion" din Galați. Avocatul călugărițelor este istoricul și profesor universitar A. D. Xenopolu.

Direcția institutului este acuzată pentru nerespectarea legilor țărei și a reglementelor școlare: *a)* că n'a cerut autorizarea impusă de lege, spre a funcționa; *b)* că are un profesor de religie care nu este nici ortodox nici doctor în teologie; *c)* că se predau în școală numai cursuri în limba franceză; *d)* că școala nu funcționează conform legilor țărei; *e)* că în institut se găseau 4 profesori neautorizați de minister; *f)* că în institut se face propagandă catolică, etc., etc.

In dezbatere profesorul Teodoru, care îndeplinea rolul procurorului, acuză pe călugărițe cum că disprețuesc pe rege și regină, dovadă e faptul că în convorbirea particulară, îi numeau în derâdere: *„Monsieur et madame Charles"*.

Trebue să spunem că aceste călugărițe erau mai toate franceze.

Pe lângă profesorul Xenopolu, acela care înaintea guvernului, își luase însărcinarea de a apăra pe călugărițe era Mihail Ferichidi președintele Camerei.

Procesul s'a judecat timp de 6 zile înaintea consiliului permanent. Consiliul, cu două voturi contra unul, a hotărît:

1) Toate cele trei institute ale congregațiunei „Notre Dame de Sion" să fie închise pe timp de un an;

2) Superioarele și personalul actual al acelor institute să nu mai aibă dreptul de a funcționa în învățământ;

3) Ministerul instrucțiunei să aibă latitudinea de a lua măsuri ca toate institutele confesionale și particulare care

nu vor funcţiona în limitele prevederilor legilor şi regulamentelor ţărei să fie închise.

Consiliul era astfel compus: C. Demetrescu-Iaşi preşedinte, I. Bianu şi Coculescu membri.

Acum începe, lupta în guvern pe această chestie, deoarece Spiru Haret cerea să se aplice sentinţe închizându-se şcolile, iar Sturza era contra închiderei. Se spunea că regele Carol însuşi a intervenit în sensul părerei lui Sturza.

Pe când se discuta chestia apare în ziare o scrisoare a d-nei Basarabeanu, mama celor 2 tinere care au fost convertite. In această scrisoare spune : *„Fetele mele inclusiv Cornelia şi Nasika, sunt botezate în religia ortodoxă de preot român. Cornelia şi Nasika au fost convertite la catolicism în institutul călugăriţelor din Galaţi, pe timpul când erau minore, fără ştirea noastră a părinţilor. Călugăriţele au împedecat pe fiicele mele a se mărita făcându-le să părăsească casa părintească. Scopul călugăriţelor este de a pune mâna pe toată averea fiicelor mele. Până acum le-au luat deja 300 mii lei“.*

In guvern conflict. Spiru Haret amenința cu demisia iar Sturza, pentru motive superioare, nu putea aproba închiderea şcolilor catolice. Sturza mai trebuia să ţină seama şi de stăruinţele lui Mihail Ferichide şi ale lui Eugeniu Stătescu cari susţineau şcolile. Bine înţeles doi avocaţi plătiţi bine.

In sfârşit consiliul de miniştri, faţă de intransigenţa lui Haret şi ameninţarea lui de a eşi din guvern, a fost silit să aprobe închiderea provizorie a tutulor şcoalelor congregaţiunei lăsând ministrului latitudinea de a le redeschide când se vor conforma legilor ţărei.

— Juriul secţiunei zootehnice dela Expoziţia agrară a acordat medalia de aur următoarelor herghelii: 1) Fraţii Seceleanu; 2) Cantacuzino-Paşcanu; 3) Primăriei Capitalei; 4) Domeniului Coroanei; 5) D. Apostoiu; 6) C. Miclescu şi A. Pariano.

— Pe la jumătatea lunei Octombrie 1904 s'a inaugurat spitalul pentru tuberculoşi în strada Viilor din câmpul Filaretului. Au vorbit D. Sturza prim ministru, C. F. Robescu primarul Capitalei, dr. Petrini-Galaţi şi dr. I. Radovici.

— La 26 Octombrie moare generalul Ion Algiu

Generalul Algiu era un militar distins, a luat parte de două ori cu armata italiană la campaniile făcute contra Austriei. Cuzist convins, n'a luat parte la conjuraţia militară care l'a detronat pe Cuza. Dimpotrivă când a aflat, a doua zi că Vodă-Cuza a fost detronat, a isbucnit în hohote de plâns.

Când după războiul din 1866 a părăsit armata italiană regele Victor Emanuel a scris principelui Carol o scrisoare

în care spunea, între altele: „*Fericită țara a cărei armată posedă ofițeri de valoarea maiorului Algiu*".

Algiu a compus cel dintâi Anuar militar în calitate de redactor la „Monitorul Oastei". La 1 Decembrie 1877 a fost înaintat colonel pe câmpul de bătaie și a intrat în Plevna cu cele dintâi trupe.

Părăsind armata a intrat în partidul conservator și de două ori a fost prefect al poliției Capitalei.

Generalul Algiu a murit la vârsta de 70 ani de un atac subit de inimă.

— La 1 Noembrie Curtea cu jurați prezidată de consilierul C. Dâmboviceanu, începe judecarea procesului doctorului Iacobsohn din Ploești.

Rare ori un proces a produs mai multă senzație. Înfățișat de două ori înaintea Curței cu jurați din Ploești a fost de două ori amânat și în sfârșit, permutat la București pe motive de suspiciune legală.

Doctorul Iacobsohn era acuzat că și-a otrăvit soția cu arsenic.

Repetatele amânări au avut de motiv numeroase expertize și analize cerute de părți, toți specialiști și bacteriologii noștri au fost puși la cotribuție. Și astfel în jurul acestui proces se face o vâlvă fără precedent aproape.

In ziua procesului sala Curței cu jurați gemea de lume, mai ales doamnele din societatea de sus erau în număr covârșitor.

Au depus în acest proces somitățile noastre medicale și șefi de laboratorii: d-rii Babeș, Ion Cantacuzino, Istrati, Stoicescu, Riegler etc. Bine înțeles oamenii științei s'au contrazis și au stârnit veselia sălei prin dovada făcută că, în câmpul științei pozitive chiar, se cultivă controversa.

Acest proces, atât de celebru, mai ales firește, prin banii cheltuiți cu atâta desfășurare de aparat, a ținut 10 ședințe. Iar avocații au fost nenumărați: B. Delavrancea, Al. Radovici și Davidescu din Ploești, C. Cernescu, N. Xenopol etc.

D-rul Iacobsohn, după atâtea amânări și cheltueli, a fost achitat.

— Marea artistă Sarah Bernhardt sosește în București. Joacă la teatrul Lyric, apărând la prima reprezentație în *Dama cu Camelii*.

Tot Bucureștiul elegant este în picioare. Doamnele din elită fac cele din urmă jertfe ca să apară cât mai elegante și cât mai bogate în bijuteriile lor sau ale.. altora.

Este o adevărată frenezie. Franțuzomania patologică a unei părți femenine din România, împinge pe aceste femei la cheltueli ruinătoare și ridicole.

— La jumătatea lui Noembrie moare generalul Șomănescu fost aghiotant regal.

Militar de valoare, a făcut campania dela 1877 în tranşeele dela Plevna. Cu acel prilej a lăsat o anecdotă: Intr'o zi, vine în tranşeea unde se afla, maiorul Hubsch, german-austriac de origină, comandantul muzicilor militare. Următorul dialog se încinge între ei :

Hubsch. — Ce zici, Şomănescu, pot intra în tranşeea ta, nu e nici un pericol?

Şomănescu. — Vino de vezi; hai cu mine, şi ai să constaţi ce bine e aci. Suntem la adăpost.

Hubsch. — La adăpost, la adăpost dar nu se poate rătăci un glonţ turcesc?.

Şomănescu. — O întâmplare se poate produce ori unde, dar suntem 99 la sută în siguranţă.

Hubsch.— Merci, du-te tu în tranşee, eu rămân aci, căci e mai sigur.

Şomănescu. — Adevărat neamţ c...

Hubsch. — Dar, de ce neamţ c... ? Apoi dacă te-o lovi pe tine un glonţ şi ai muri, toată lumea are să te laude ca pe un erou iar la Bucureşti au să-ţi ridice statue. Dar dacă m'o omorî glonţul pe mine, toată lumea o să spuie: „Bine i-a făcut, ce.. (o înjurătură).. a căutat în tranşee, că era dela muzică !.."

Acest cuvânt de duh a circulat mulţi ani prin Bucureşti.

— Odată cu deschiderea Camerelor, la 15 Noembrie, frământările din partidul liberal reîncep. De data aceasta, ele sunt crâncene şi nu pot sfârşi decât cu căderea guvernului.

Oculta şi mulţi din vechile cadre dau asalt ministrului de interne Vasile Lascar spre a-l scoate din minister. Obosit de atâtea atacuri şi acuzări, Vasile Lascăr îşi prezintă demisiunea lui Sturza.

Eugen Carada împinge la retragerea guvernului, de aceea povăţueşte toate loviturile în contra lui Lascar.

Preşedintele Camerei, M. Ferichide şi vice-preşedintele D. Protopopescu, fiind în înţelegere cu Eugen Carada, anunţă intenţia lor de a demisiona dacă Sturza nu va sacrifica imediat pe Lascar. Ionel Brătianu nu se arată la Cameră, făcând astfel o demonstraţiune tăcută. In toate cercurile politice căderea guvernului e privită ca foarte apropiată.

Adevăratul plan al ocultei nu era plecarea partidului liberal dela putere, din potrivă, dar oculta voea ca partidul liberal rămânând la putere şi prezidând viitoarele alegeri generale, să aibă un ministru de interne devotat ei. Toată chestia era, prin urmare, să se asigure şefia apropiată a lui Ionel Brătianu prin introducerea în viitorul parlament a unor elemente sigure.

In sfârşit criza începe. Preşedintele Camerei M. Ferechide

şi vice-preşedintele D. Protopopescu demisionează. In locul lui Ferichide este ales preşedinte Ştefan Şendrea cu 70 voturi.

Sturza reclamă dela Cameră o moţiune de încredere şi toţi liberalii, chiar şi ocultiştii i-o votează.

Dar deputaţii partizani ai ocultei se pun în grevă. Ministrul C. Stoicescu dela domenii, ocultist şi el, îşi dă demisia din guvern.

Guvernul nu mai poate merge înainte.

In şedinţa Camerei dela 12 Decembrie şeful guvernului anunţă demisiile miniştrilor Vasile Lascar dela interne şi Ionel Brătianu dela externe. Sturza comunică cum că a luat interimatul externelor iar Spiru Haret pe al internelor.

A doua zi şi Emil Costinescu ministrul finanţelor îşi prezintă demisia.

In timpul acesta deputaţii partizani ai ocultei se ţin de cuvânt şi fac greva, nici unul nu intră în incintă, aşa că şedinţa nu se poate deschide.

Delegaţiile diferitelor grupuri din partid se duc la Sturza spre a-i cunoaşte intenţiile, dar Sturza rămâne hotărît în părerea sa, ministerul să meargă înainte cu cele două interimate, fără Lascar ca şi fără Ionel Brătianu. El garantează că în aceste condiţii va rămâne la putere şi va prezida alegerile generale.

Dar acestea erau numai vorbe. Pentru cine îşi da seama de situaţie era peste putinţă ca un cabinet lipsit de concursul lui Mihail Ferechide, Eugen Carada, Emil Costinescu, Vasile Lascar, Ionel Brătianu, C. Stoicescu, adică al majorităţei statului major şi al celor mai de frunte fruntaşi, să mai poată trăi.

Afară de asta, nu faptele şi vorbele dela suprafaţă dezvăluiau adevărata situaţie, ci lucrurile ce se petreceau în culisă.

Situaţia era dominată de două fapte de întâia importanţă: întâiul fapt era lupta din partidul liberal spre a se asigura definitiv şefia lui Ionel Brătianu, al doilea era dorinţa regelui de a schimba guvernul spre a linişti opoziţia conservatoare dându-i puterea.

Dimitrie Sturza nu avea nici o voinţă, cel puţin în faţa voinţei regelui el se pleca întotdeauna. Insă regele Carol era prudent, el nici odată nu făcea acte făţişe de autoritate personală, dar provoca evenimentele şi profita de ele.

Cu toată dorinţa sa de a da puterea conservatorilor, nici odată nu ar fi înlăturat pe liberali, dacă aceştia ar fi rămas strâns uniţi în jurul şefului; dar de îndată ce rivalităţile au început să se manifeste le-a alimentat indirect prin acţiunea lui Sturza. Când dezbinarea a fost adâncă şi când a văzut că guvernul s'a descomplectat prin demisiunea celor mai im-

portanți, plus demisia preşedintelui Camerei, a cerut şi lui Sturza să se retragă.

Astfel nu regele gonea pe liberali, dar aceştia se retrăgeau.

Gheorghe Cantacuzino, şeful partidului conservator, fiind însărcinat de rege ca să formeze cabinetul, s'a achitat de misiune prezentând următoarea listă care a fost aprobată:

G. Cantacuzino preşidenția şi internele.
General Manu, războiul.
Take Ionescu, finanțele.
Ion Lahovary, domeniile.
General Lahovary, externele.
Al. Bădărău, justiția.
Mihail Vlădescu instrucția.
Ionaş Grădişteanu lucrările publice.

Indată ce s'a aflat despre formarea cabinetului conservator, atât parlamentarii ocultişti cât şi tineri generoşi s'au adunat în localul ziarului „L'Independance Roumaine" spre a se confătui. Acolo au venit, braț la braț, Ionel Brătianu şi Vasile Lascar unde au fost primiți cu aplauze entusiaste.

Amândoi au făcut apel la unire, cerând ca tot partidul să se adune în jurul lui Dimitrie Sturza spre a lupta în alegeri.

Cum se poate explica această punere în scenă? Cărui fapt se datora venirea, în aşa bună armonie aparentă, a celor doi rivali?

Iată explicația:

Când Vasile Lascar s'a retras silit şi aproape izgonit din guvern, era vădit că mare parte a partidului s'ar fi solidarizat cu el. Ori care ar fi fost victoria ocultei, partidul liberal ar fi rămas divizat, o puternică disidență s'ar fi format iar şeful — oricare ar fi fost — Sturza sau Brătianu. — rămânea numai şeful unei fracțiuni de partid. Atunci a urmat sacrificiul cel mare. Ionel Brătianu, nevoind să se zică că a triumfat prin plecarea lui Vasile Lascar din guvern, a demisionat şi el imediat ce a demisionat Lascar. Şi spre a se da acestuia o satisfacție şi mai mare, guvernul liberal n'a mai rămas la putere fără Vasile Lascar.

Actul a fost foarte politic căci Vasile Lascar nu s'a mai simțit jignit, iar partidul a trecut întreg în opoziție.

Intâiul funcționar numit fu — după obiceiul vremei — prefectul de poliție. Dimitrie Moruzzi, cunoscut sub numele „Kneazul" rudă a primului ministru, fost prefect şi sub Ion Brătianu la 1887—88, ocupă acel post. Dar Moruzzi era un om foarte de treabă, un perfect gentlemen. Al doilea funcționar superior care — tot după obiceiul epocei — primeşte decretul de numire, e Mihail Rahtivanu numit secretar general al ministerului de interne.

Pentru primăria Capitalei, fu hotărît fiul cel mai mare al șefului guvernului, Mihail Cantacuzino. Lucrurile se petrec în familie.

Această boală a conservatorilor de a guverna numai cu membrii familiei, a pricinuit izolarea partidului de mase, și a adus desființarea lui apropiată.

Acestea sunt faptele. Acum să vedem ce s'a petrecut în culisele partidelor.

— La liberali se pune chestia șefiei; dacă nu chiar a schimbărei imediate, dar moștenitorul prezumtiv, trebuia proclamat.

Trebuia să i se asigure ziua de mâine și situația în partid. Deaceea lupta între vechile cadre, având în cap pe Dimitrie Sturza și cadrele noui în frunte cu oculta, se deschide.

Oculta este Eugeniu Carada având alături pe Mihail Ferechide, Dimitrie Protopopescu, Constantin Stoicescu, Anton Carp, frații Brătianu, toată Banca Națională și întreg tineretul generos.

Dimitrie Sturza, care a simțit jocul ocultei, s'a grăbit să se împace cu drapeliștii spre a întări vechile cadre în jurul său. Aceasta am mai spus.

Cadrele vechi sunt reprezentate acum prin Dimitrie Sturza, P. S. Aurelian, Spiru Haret, Vasile Lascar, Ștefan Șendrea, Emil Costinescu și cei mai mulți șefi de județe, Eugeniu Stătescu nu se manifestă fățiș pentru nici o grupare întrucât rolul său în partid este sfârșit.

El care trebuia să fie șef înaintea lui Dimitrie Sturza, — cel puțin așa credea și se credea — acum trebuia să-și facă sânge rău spre a susține fie pe Sturza fie pe Ionel Brătianu ?.. Neavând entusiasm pentru nici una din aceste două atitudini, a preferit să se abție.

Unul care plutea, neștiind cu cine să se dea, era Alexandru Djuvara, iar Gheorghe Panu a ales francamente pe Dumitru Sturza.

Oculta cu frații Brătianu au dat cu piciorul baracei spre a nu da timp lui Vasile Lascăr să se întărească în partid și nici celor din jurul său.

Soarta a ajutat pe Ionel Brătianu încă odată, fiindcă Vasile Lascăr, ca și Gogu Cantacuzino, au murit și prematur.

Pe când la liberali aceasta era culisa, fapte tot atât de interesante se petreceau și la conservatori și la junimiști.

Simțind că li se apropie momentul, conservatorii cantacuziniști, în special Take Ionescu și general Lahovary, s'au dedat la o acțiune de descompunere a partidului carpist; în special s'au făcut demersuri pe lângă Constantin Olănescu și Ionaș Grădișteanu. Dar singurul care a putut fi

ademenit a fost acesta din urmă. I s'a oferit în noul minister un portofoliu.

Ceea ce făcea Ionel Brătianu în partidul liberal făcea Take Ionescu în partidul conservator; şi unul şi cellalt îşi pregăteau şefia.

In partidul conservator, a fi cu Take Ionescu, însemna să ai tot ce voiai, a fi cu Cantacuzino, însemna aproape nimic. Dealtfel Cantacuzino nu se ocupa decât de fiii săi, mai departe nu punea inimă pentru nimeni.

Inainte ca regele să primească demisia lui Dimitrie Sturza şi să însărcineze pe Cantacuzino cu formarea cabinetului, au fost trei zile de aşteptare, acele zile în care — după expresia consacrată — „regele aviza".

„Regele aviza" însemna că regele făcea cele din urmă încercări spre a-şi alege guvernul ce-i convenea.

Regele, în timpul acestor zile care erau zile mortale pentru politiciani, zile în care se trăgeau sforile, se intriga, se întrebuinţau conrupţia, intimidarea, şiretenia, se colportau ştiri născocite şi se puneau la cale cele mai de fantezie formaţiuni ministeriale, stetea departe de coteriile politice. Câte odată chema la palat pe şefii de partide şi pe preşedinţii Camerelor spre a-i consulta de formă, însă el lua numai avizul secretarului său Basset şi al experienţei sale. De cele mai multe ori răgazul de trei zile era numai o simplă formalitate menită să nu-i trădeze ideea preconceputǎ, căci de fapt, guvernul cel nou era de luni de zile hotărît în mintea sa.

La sfârşitul zilei de-a doua m'am dus la Gheaorghe Cantacuzino; l'am găsit singur, izolat cu totul şi într'o dureroasă aşteptare. Regele îl chemase ca să-l consulte dar chemase şi pe Carp, şi regele nu dăduse nici unuia vre-o indicaţie că el va fi preferatul.

Cantacuzino era tragic.

— Domnule Bacalbaşa, îmi zise el, vă rog să staţi strânşi uniţi în jurul meu ; spuneţi la toţi să facă la fel. Toţi cei cari veţi rămâne lângă mine veţi avea tot ceeace vi se cuvine.

Eram prim-redactor la ziarul oficial al partidului. De îndată ce conservatorii au venit la putere salariile redactorilor n'au mai fost plătite. Am aşteptat două luni, în aşteptare zadarnică: aveam de primit leafa pe trei luni. Şi rămăsesem corect alături de şef ?!?..

In desnădejdea de cauză am luat pe d. Rusu Abrudeanu administratorul oficiosului şi ne-am dus acasă la premierul. I-am expus scopul vizitei. I-am zis :

—Domnule Cantacuzino, când acum două luni am venit la d-voastră mi-aţi spus că toţi cei cari vom rămâne lângă d-voastră vom avea tot ceeace ni se cuvine; mie mi

se cuvine leafa de la gazetă pe trei luni, vă rog să mi se dea.

Mi se pare, deşi nu sunt prea sigur, că am fost achitat mai târziu. Dar din ce fond ??! Nu ştiu. Dar cu mare greutate bătrânul şef a hotărît achitarea. Işi frângea mâinile căci nu ştia de unde să scoată mijloacele de plată. Ce timpuri !...

—Petre Carp credea serios că el va fi fericitul urmaş al lui Sturza, dar s'a înşelat.

Când a doua zi după chemarea lui Cantacuzino, a venit la Cameră, deputaţii liberali l'au înconjurat şi l'au întrebat care i-a fost convorbirea cu regele. Fiindcă trebue să spun că, după ce M. S. a încredinţat puterea lui Gheorghe Cantacuzino, l'a chemat şi pe Carp spre a-i comunica desnodământul crizei şi spre a-l consola. Regele Carol avea cruzimi de acestea fine şi... constituţionale !?..

Şi Carp a răspuns deputaţilor liberali:

— Când regele mi-a anunţat că a dat puterea lui Iorgu Cantacuzino ia-m zis: *„Majestate, fac de 30 de ani politică de principii aşa că amicii mei îmi spun că sunt un iluzionist. Acum văd că spre a veni la putere nu e destul să ai principiile dar trebue să ai şi strada. Eu nu o să mă schimb de acum înainte, dar cei mai tineri au s'o facă"*.

Ce neegalitate în mintea şi caracterul acestui om politic care — orice s'ar spune — era un om.

Pe de o parte dârz, mândru, greu să se încovoaie, pe de altă parte aşteptând puterea numai de la mărinimia regelui.

Când Carp vorbea cu dispreţ de „stradă", în realitate avea dispreţ de corpul electoral; fiindcă regele Carol dăduse puterea lui Cantacuzino numai pentru că în toate alegerile parţiale, ori bătuse guvernul ori dovedise marea superioritate a partidului conservator asupra partidului junimist. Şi acest bărbat politic care dispreţuia voinţa colegiilor electorale numindu-le „stradă" şi care cerea puterea dela atotputernicia regelui, cu câţiva ani în urmă, eşise din partidul conservator al lui Lascăr Catargiu şi fondase partidul *Constituţional* şi ziarul *Constituţionalul* ?!?..

Ciudat fel de-a înţelege constituţionalismul din partea unui om atât de cult şi de inteligent !

Petre Carp a crezut până în ultimul moment, că regele îl va chema la guvern.

Dar regele Carol nu credea în seriozitatea şefului junimiştilor. Următoarea anecdotă va dovedi ce spun:

Regele Carol avea pentru exerciţiile sale fizice, o instalaţie de tâmplărie într'o casă din dosul Palatului. Acolo se ducea aproape în toate zilele, ca să se recreeze. In

capul tâmplăriei se afla un german, un om cult, un meseriaş aproape artist adus din Germania.

Tocmai în zioa în care, înainte de amiază, regele dăduse puterea lui Gheorghe Cantacuzino, una din cocotele cele mai nostime ale Bucureştilor se afla în camera tâmplarului. Tâmplarul petrecea. In momentele cele mai plăcute regele îşi face apariţia!...

Tâmplarul, zăpăcit, n'a avut decât timpul ca să tragă perdelele patului — fiindcă în faţa patului era un rând de perdele groase — şi primi pe M. S.

Convorbirea începu imediat, căci regele era în termeni familiari cu tâmplarul său. Regele vorbi despre politică şi anunţă că a chemat pe Cantacuzino la putere.

Tâmplarul, mirat, întrebă :

— Ce fel, Majestatea Voastră n'a preferit pe Carp? Carp este un om cu mult mai cult şi superior.

— Carp este un nebun, răspunse scurt regele.

Femeea, care ştia limba germană, a auzit toată convorbirea.

A doua zi unul din fruntaşii noştri politici s'a dus să viziteze pe frumoasa curtezană. Din vorbă în vorbă ea îi povesti şi ceea ce auzise după perdeaua tâmplarului.

Fruntaşul politic era din partidul lui Carp. Bine înţeles el s'a grăbit să comunice şefului său povestirea curtezanei.

ANUL 1905

— Anul 1905 nu ne procură nici un fapt interesant din punct de vedere politic, de altă parte opoziţia, nefiind încă organizată şi neavând nici un prilej ca să intre în luptă, calmul absolut domneşte.

— Numai când ministrul justiţiei prezintă legea prin care se înfiinţează la Curtea de Casaţie o a treia secţiune, zisă a Contenciosului administrativ, liberalii, intră în acţiune cu o violentă împotrivire.

Liberalii atacă inovaţiunea pe motiv că este neconstituţională şi, declară cum că o vor diesfiinţa când vor veni la putere.

In parlament nu fac discuţie ci se mărginesc a citi în Cameră, prin glasul lui Ionel Brătianu, o declaraţiune în sensul celor arătate aci.

— Un conflict se iveşte între căpitanul Alexandru Sturza şi ofiţerii regimentului 10 artilerie. Căpitanul Sturza, fiul şefului partidului liberal, venea din Germania—unde îşi făcuse studiile şi stagiul militar — cu aere de superioritate care a displăcut din întâiul moment tuturor ofiţerilor români.

Căpitanul Sturza avea obiceiul să critice în public pe ofiţerii români cărora le nega capacitatea şi — cu drept cuvânt de altfel — cerea reforme însemnate în armata română, fără de care forţa noastră militară nu ar avea nici o valoare.

Acest conflict s'a prelungit multă vreme. Mai întâi a provocat demisiunea din armată a colonelului Zahareanu, apoi scuzele căpitanului Sturza prin care retracta termenii ofensători pentru ofiţeri cuprinşi într'o scrisoare a sa. Apoi căpitanul Sturza, anunţând o conferinţă la un regiment de infanterie, a fost invitat să nu vie la acest regiment întru cât nu-i aparţine.

Conflictul a adus un duel între căpitanul Zizi Cantacuzino, astăzi generalul Cantacuzino-Grănicerul, duel din care căpitanul Sturza a eşit cu o uşoară rană.

Trebuia să spun, pentru stabilirea adevărului istoric, cum că cea mai mare parte a criticilor căpitanului Sturza erau întemeiate. De altfel în războiul de la 1916 s'a văzut cât de găunoşi eram. Insă căpitanul Sturza a însoţit criticile sale cu atitudini antipatice. Lipsit de tact, a înţeles să o fenseze şi să umilească întreg corpul ofiţeresc, ceeace nu i se putea tolera.

Conflictul a venit, deci, nu de la cele ce spunea, ci de felul în care le spunea.

— La sfârşitul lui Decembrie 1904 cetatea Port-Arthur fusese luată de japonezi, apoi telegraful aduce ştirea îngrozitoarei înfrângenri a ruşilor în bătălia navală din Extremul Orient. Aceasta se întâmplă în Mai 1905.

Flota rusă de sub conducerea amiralului Rodjezwenski a fost complect nimicită de flota japonezilor, comandată de amiralul Togo. Din şapte cuirasaţi câţi avea flota, trei au fost pierduţi; din doi crucişetori cuirasaţi unul pierdut; din şase crucişători protejaţi unul pierdut. Apoi întreaga flotă a amiralului Nebogatof a fost pierdută împreună cu comandantul. Această flotă cuprindea cinci vase de luptă.

Formidabila înfrângere a flotei ruse face o mare impresiune în toate cercurile din ţară.

— In sfârşit opoziţia a găsit o bogată platformă de luptă: este convenţiunea concesionărei terenurilor petrolifere ale Statului către „Deutsche-Bank" din Berlin.

Pe această chestiune se face o înţelegere între liberali şi junimişti, iar în guvern se produce ruptura unanimităţei şi a simpatiilor.

Chestiunea aceasta a concesionărei petrolului este începutul răcelei dintre Gheorghe Cantacuzino şi Take Ionescu. Take Ionescu este partizanul concesiunei, iar Gheorghe Cantacuzino este cu totul ostil părerei de a se înstrăina, chiar sub ori şi ce formă, pământul ţărei.

Societatea „Deutsche Bank" e acuzată că are tendinţa

de a acapara toate terenurile petrolifere. Inceputul l'a făcut cu „Steaua Română" care cumpăra mereu noui terenuri, deşi atunci dispunea de peste 30.000 pogoane în concesie, cu toate că nu putea exploata de cât vreo câteva sute.

Faţă cu tendinţile lui Tacke Ionescu, opoziţia unită hotărăşte, sub inspiraţia lui Eugeniu Carada, să înfiinţeze o bancă sub numele de „România", cu capital românesc care să ceară concesiunea exploatărei terenurilor petrolifere.

Propunerea pentru cedarea în concesiune a terenurilor petrolifere ale Statului a fost făcută de mai înainte de către *„Standard Oil"* companie americană care urmărea monopolizarea petrolului mondial. Dar s'a lovit de concurenţa germană reprezentată prin „Deutsche Bank" din Berlin.

Dimitrie Sturza, care era un călduros filogerman, a început o vehementă campanie împotriva lui „Standard Oil" mai ales spre a complace germanilor.

De aceea, în timpul ultimei sale guvernări a primit o ferta lui „Deutsche Bank" şi a rămas să o studieze. In nici un fel această ofertă nu l'a revoltat şi nici nu i s'a părut a fi vătămătoare intereselor româneşti.

Propunerea venise şi sub guvernul Cantacuzino. Faţă cu revolta ambelor partide de opoziţie şi cu ameninţarea unei violente campanii pe o chestie naţională, şeful guvernului bate în retragere şi declară că nu va putea aproba propunerea în condiţiunile în care este făcută.

Banca „România" a partidelor de opoziţie, cere să i se dea concesionarea terenurilor petrolifere, dar nu' fixează cantitatea de hectare. In curând voi arăta în ce chip a fost rezolvată controversa.

Această afacere se prezintă sub două feţe : faţa politică şi faţa naţională.

Germania, fiind în epoca aceea, atotputernică în Europa şi foarte influentă în România, făcea tot ce se poate pentru ca să acapareze producţia petroliferă a României. Cunoscând rolul pe care îl va juca benzina în cel mai apropiat viitor, ţinea cu stăruinţă ca să aibă petrolul românesc fără concurenţă.

Sub guvernul liberal germanii, adică băncile „Disconto" şi „Deutsche Bank", au trimis la Bucureşti pe un oare care domn Fiala care a prezentat lui Dimitrie Sturza un memoriu cuprinzând convenţia ce ar fi fost de încheiat cu băncile germane. Sturza a citit proectul şi, când a căzut de la putere, a parafat fiecare pagină, unii pretind că a semnat fiecare linie pentru ca, între timp, să nu se aducă modificări textului.

Inainte de a fi venit la Bucureşti acest domn Fiala, fusese la Berlin Anton Carp, ministrul industriei care se interesase de chestiune şi primise impresiile cercurilor finan-

ciare germane. Venit în ţară a comunicat cât de mult se interesează germanii de petrolul nostru şi câte stăruinţe pun pentru ca să-l acapareze.

Dar Anton Carp era membru al ocultei iar Eugeniu Carada — şeful acestei grupări — era ostil ofertei germane.

Văzând cât de mult stărue regele Carol ca oferta băncilor germane să fie admisă, ştiind, pe de altă parte, că Dimitrie Sturza este foarte obedient şi cu totul supus voinţei regelui, n'a văzut scăparea de cât în căderea partidului liberal de la putere. Atunci a început acea campanie care, făcută pe alte motive aparente, a trimis partidul liberal în opoziţie.

Aceasta era o nouă versiune asupra căderei liberalilor de la putere. O dau cum a circulat în cercuri restrânse.

Sub noul regim, regele Carol a repetat încercarea.

Take Ionescu — căci pe acea vreme România Mare nu exista în calculele apropiate — îşi dădea silinţa ca să fie agreat de Germanii atotputernici, intrase în simpatiile Cancelarului german Kiderlen Waechter şi era bine văzut şi de ambasadorul Germaniei la Bucureşti Mareşal von Bieberstein, se face apărătorul proiectului. Cu chipul acesta devenea şi agreatul regelui Carol. Take Ionescu care — clar-văzător cum era — simţea că ar putea veni momentul când bătrânii şi tinerii conservatori se vor împăca pe spatele lui, îşi căuta proptele şi înăuntru şi în afară: înăuntru pe regele Carol, în afară Germania.

Insă opoziţia se pune pe lucru. Oculta ia direcţia împotrivirei crâncene. Pe lângă opoziţia propriu zisă, dată de la partid la partid, era nevoie şi de făcut spărtura în guvern. O întrevedere se face între Gheorghe Cantacuzino şeful guvernului şi Eugeniu Carada de la Banca Naţională. In urma acestei întrevederi, Cantacuzino îşi proclamă împotrivirea faţă de proiect şi aşa începe răceala între vechii conservatori şi Take Ionescu.

Take Ionescu, acuzat că vrea să vândă străinilor pământul strămoşesc, concesionând terenurile petrolifere aparţinând statului român, face să fie publicate prin ziarele devotate lui, contractul semnat de către Dimitrie Sturza pe când era şef al guvernului. Acest contract scris în limba germană era semnat de Sturza în numele statului român, şi de d-rul Fiala, avocat din Viena, care lucra precum am spus, în numele finanţei germane.

Pe lângă ceeace se publica făţiş, cercurile devotate lui Take Ionescu şopteau cum că nici Oculta n'a fost, din principiu, potrivnică proiectului Fiala, însă ea a pus condiţii: una din aceste condiţii era ca, în fruntea societăţii ce urma să se înfiinţeze, să fie pus d. Vintilă Brătianu. Germanii opunând că în fruntea unei societăţi de această importanţă nu

poate fi numit un om fără nici o experiență și fără nici o cunoștință de afaceri (căci pe vremea aceea d. Vintilă Brătianu era foarte tânăr și nu excelase prin nimic), Oculta și-a declarat ostilitatea ireductibilă.

Nu voiu transcrie în întregime acest contract, dar îi voiu da înțelesul.

Se constituia, prin acest contract, o societate cu firma: „*Societate anonimă a petrolurilor statului român*" și cu sediul în București.

In contract se spunea că Societatea nu depinde de *Standard Oil*, ceeace însemna că americanii erau excluși.

Compania se lega a întrebuința *„pe cât posibil"* ingineri români și lucrători indigeni. Durata convențiunei era 50 ani. Din totalul terenurilor petrolifere ale statului, Societatea își rezerva dreptul de a-și alege după socotință: 30 mii hectare. Societatea va plăti statului român în numerar o redevență de opt la sută asupra totalității producțiunei anuale a petrolului brut. Redevența va fi orientată de prețul petrolului la locul de producțiune. Statul român își rezerva dreptul de a percepe redevența și în natură. Statul își mai rezerva un anume procentagiu asupra excedentului-beneficiu dela o sumă calculată înainte. Societatea se angaja să-și mărească, pe cât posibil, producțiunea, instalând în cei dintâi șase ani cel puțin 20 sonde pe an la adâncime de cel puțin 250 metri fie care, întru cât n'ar permite exploatarea la o adâncime mai mică.

In primii zece ani Societatea avea privilegiul de a importa tot materialul necesar producțiunei cu scutire de taxe vamale și altele. Statul își rezerva dreptul de a instala și exploata conductele publice. Conductele între sonde și rafinării intrau în dreptul Societății. Statul se angaja să se aprovizioneze, pe cât posibil, cu petrol brut, rafinat și reziduri, dela Societate.

Contractul era semnat sub rezerva aprobărei cât mai repede, a parlamentului român.

Printr'o scrisoare adresată doctorului Fialla la 10 Septembrie 1904, Dimitrie Sturza propunea ca redevența de 8 la sută să fie înlocuită printr'o participare la beneficii, cerând ca un număr de membri numiți de guvern să intre în consiliul de administrație.

Dar fapt interesant este că, chiar după căderea sa de la guvern, adică la 14 Ianuarie 1905, Dimitrie Sturza înțelegea să urmeze tratativele cu doctorul Fialla, căci iată scrisoarea ce i-a scris la data aceea:

Mult apreciate d-le doctor,

„Vă rog primiți mulțumirile mele cele mai sincere, pentru amabila dv., scrisoare din 11 corent și pentru buna amintire binevoitoare.

„In ceeace priveşte relaţiunile încheiate anul trecut vă rog să bine voiţi a le urma pe cale directă, şi sub discreţiunea cea mai absolută. Adresa mea : „Dumitru Sturza secretar al Academiei Române“.

„Angajamentele luate rămân tot în vigoare (?).

„Aştept, dar, foarte liniştit noutăţile asupra dezvoltărei ulterioare a afacerilor.

„Rămân cu perfectă consideraţiune devotatul d-v

Această scrisoare arată că Sturza luase cu doctorul Fialla angajamente. Iar în altă scrisoare cerea d-rului Fialla discreţia absolută pe timp de şapte luni, angajându-se ca, în tot timpul acesta, să nu trateze, în acelaş sens, cu vre-o altă Societate.

Proiectul pe care-l prezinta acum ministrul domeniilor Ion Lahovary nu se depărta decât foarte puţin de la conrtactul încheiat de Sturza.

In sfârşit primul ministru ia şi el poziţie în contra acestui proiect şi adoptă un altul primit şi de opoziţie.

Din ziua aceea răceala Cantacuzino-Take Ionescu începe.

— La 26 Mai moare în Germania fratele regelui Carol, principele Leopold de Hohenzollern.

— Chestia petrolului agită încă opinia publică. La Senat Dimitrie Sturza laudă pe rege, zicând că respingerea proiectului susţinut de Take Ionescu se datoreşte nu d-lui Cantacuzino ci regelui. Dar d-sa mai adaugă că şi respingerea propunerilor lui „Standard Oil“ a fost tot opera regelui. Declaraţia face senzaţie căci prin aceasta regele era descoperit că a lucrat în contra americanilor spre a înlesni afacerile germanilor.

Regele a făcut lui Petre Carp observaţiunea că se miră de opoziţia junimiştilor la proiect, pe câtă vreme, el Carp, a fost în totdeauna partizanul introducerei capitalurilor străine în ţară :

Atunci Carp a răspuns :

—Da, Sire, sunt pentru introducerea capitalurilor străine, dar când ele ni se impun sunt contra.

Banca şi societatea „România“ se constitue. La constituire participă: P. S. Aurelian, Eugen Carada, I. Procopie Demetrescu, Nicu Filipescu, Al. Marghiloman, Anton Carp, Vasile Missir, Vintilă Brătianu, Al. Vericeanu Lascăr Catargi, Dimitrie Carp, C. Alimănişteanu.

Din toţi aceştia astăzi mai trăesc doi.

— Lipsa de sinceritate a poilticianilor este flagrantă.

Dimitrie Sturza, care era un dinastic obedient şi care pe de altă parte, simţea că situaţia lui în fruntea partidului liberal e şubredă, a profitat şi de acest prilej ca să-şi concilieze sprijinul regelui.

Ştiind că opinia publică începe să acuze pe regele Carol

cum că susține darea petrolului românesc germanilor, a voit să se pună paravan în fața regelui și să-l apere de acuzație. Dar nimeni nu lua în serios această declarație.

In cercurile politice se știa precis că regele susține proectul prezentat de doctorul Fialla, iar imputarea făcută de rege lui Petre Carp, arată destul de clar, cum că regele era partizanul proectului susținut de Take Ionescu.

Negreșit, când a văzut că se dezlănțue furtuna regele Carol — credincios tacticei sale de întotdeauna, — a făcut obișnuitul pas înapoi. Dar adevărul este că l'a făcut cu mare părere de rău.

Cât despre atitudinea lui Dimitrie Sturza nu a mirat pe nimeni.

Sturza, care cel dintâi, tratase cu doctorul Fialla, Sturza, care și după ce căzuse dela putere, era în corespondență cu acesta, — după cum am arătat mai înainte, Sturza, care parafase fiecare pagină și fiecare rând al proectului, pentru ca nu care cumva să se schimbe măcar o iotă din text, acum se declara hotărât în potrivă, ba aducea și felicitări regelui.

Dar Sturza era tot atât de supărat de căderea proectului cât era și regele.

Adevărul era însă că Sturza avea acum o atitudine impusă de partid și de Eugen Carada cu întreaga oculță. Spre a nu pierde imediat șefia partidului a fost silit să-și schimbe atitudinea după cum altădată și-o schimbase în chestia națională.

Iată adevărul asupra agitației pe chestia petrolului.

— Se hotărăște în timpul acesta, facerea unei expoziții generale în București, în anul viitor 1906, spre, a se comemora 40 ani de domnie ai regelui Carol. D-rul Istrati este numit comisar general.

In prospectul ce se publică, însă, din luna Iunie 1905, se anunță că Expoziția va avea următoarele secțiuni: agricultura, silvicultura, horticultura și viticultura, creșterea vitelor și zootechnia, piscicultura și pescuitul, mine și cariere, industriile, geniul civil și militar, architectura, mecanica și electricitatea, mijloacele de transport, armata, instrucțiunea și educațiunea, instrumentele și procedeurile generale ale literilor, științelor și artelor, artele frumoase, higiena, asistența publică și economia socială, cultul, trecutul.

Pentru alegerea locului unde va fi instalată această expozițiune o luptă aprigă începe să se dea între șefii de colori ai partidului conservator. In special este luptă mare între Verde, Negru și Albastru.

Șeful coloarei de Negru susține cu tărie că nu este loc mai potrivit decât Târgul Moșilor cu grădina Eliade, cu vechiul său vad comercial Oborul, cu liniile sale de tramvai, etc., etc.

Șeful culoarei de Verde, susținut de șeful din Galben,

este pentru Şoseaua Kiselef. Aci Iancu Brătescu — nenea Iancu — pledează cu căldură şi argumentează că nu e loc mai potrivit decât Şoseaua unde s'au făcut toate expoziţiile, unde avem hipodromul, unde este plimbarea de lux a Capitalei, unde avem o alee bogată şi o grădină naturală.

Dar a venit d. I. Th. Florescu cu laudele lui înflorite privitoare la pitorescul Dealului Filaretului. Şi Filaretul a câştigat cursa.

Ion Lahovary, ministrul domeniilor, a ales câmpia şi dealurile unde se află acum Parcul Carol, împotriva părerei d-rului Istrati care ţinea, cu orice preţ, ca expoziţia să fie instalată sub Cotroceni la dreapta Bulevardului Independenţei pe un teren de 11 hectare. Argumentul de căpetenie al d-rului era că terenul dela Cotroceni aparţine statului, pe când cel dela Filaret aparţine la diferiţi particulari cari cer preţuri de exploatare spre a fi expropriaţi.

Precum vedem, lupta s'a dat mai mult pe motive electorale. Fiecare, şef de culoare susţinea ca expoziţia să fie aşezată în coloarea sa, pentru ca să dea maximum de satisfacţie populaţiei din coloare şi să procure câştiguri însemnate partizanilor. Cu chipul acesta situaţia electorului şef s'ar fi întărit considerabil. Dar ministrul de domenii a ales Filaretul, care cădea în culoarea de Albastru, bine înţeles, nu pentru motive electorale.

Locul cel mai potrivit din punctul de vedere al înlesnirei mijloacelor de transport şi al creărei unui frumos cartier care ar fi provocat întinderea Capitalei în direcţia aceea, ar fi fost Şoseaua Kiseleff, în prelungire, dar ministrul a fost impresionat de pitorescul dealului Filaretului.

— Duminică 11 Iunie s'a inaugurat în squarul Ateneului bustul poetului Traian Demetrescu.

Const. Mille, în numele Comitetului a predat bustul primăriei Capitalei.

Radu Rosetti a vorbit despre viaţa şi opera poetului.

Au mai vorbit : Ion Livescu din partea artiştilor Teatrului naţional, Barbu Constantinescu în numele studenţilor în litere, I. Frimu în numele Cercului România Muncitoare, Radu Demetrescu fratele poetului şi Băbeanu.

— In Rusia izbucneşte revoluţia cu o putere cu mult mai mare ca anul trecut. La Petersburg se dau lupte crâncene pe străzi între lucrători şi armată, iar la Odessa revoluţia provoacă aplicarea stărei de asediu.

Flota dela Sevastopol se revoltă iar marele cuirasat Kneaz-Potemkin cu un echipagiu de 750 oameni, împreună cu alte unităţi mai mici, fuge şi ancorează la Constanţa.

Potemkin soseşte la Constanţa cu torpilorul Nr. 275. Marinarii revoltaţi au silit pe cei 8 ofiţeri să conducă vasul.

Oamenii comitetului diriguitor cu revolverele în mână silesc pe ofiţeri să li se supună.

Un marinar artilerist scăpat de pe cuirasat şi sosit în Constanţa pe o şalupă a parlamentarilor, spune că pe cuirasat nu mai sunt decât 10 tone cărbuni, 10 butoaie cu vutcă şi lipsă totală de alimente.

Marinarii revoltaţi cer ca să fie imediat aprovizionaţi cu alimente şi cărbuni ameninţând că în caz contrar vor bombarda Constanţa.

In Bucureşti este nelinişte mare.

Generalul Lahovary, ministrul de externe, pe care mă duc să-l văd, îmi spune că s'a dat ordin flotilei noastre ca să ia toate măsurile şi să fie gata de luptă dacă marinarii revoltaţi îşi vor pune ameninţarea în aplicare.

Regele este foarte îngrijorat şi chiamă la Sinaia pe generalul Manu, ministrul de războiu.

Autorităţile române pun răsculaţilor alternativa ori să se predea, dezarmaţi, ori să părăsească Constanţa. Li se dă asigurarea că în nici un caz nu vor fi extrădaţi, ci vor putea rămâne în România să lucreze. Pe bordul vasului s'a ţinut un consiliu în care unul din şefii mişcărei revoluţionare a spus că România e prea mică spre a se împotrivi Rusiei, că dacă Rusia îi va impune, România va trebui să extrădeze pe revoltaţi, deci cu nici un preţ să nu părăsească vasul. Şi astfel scoborîrea pe teritoriul român n'a fost admisă.

Potemkin a părăsit apoi Constanţa.

Dar după două zile s'a reîntors, după ce a acostat în portul Feodoşia, unde s'a aprovizionat cu alimente şi cărbuni.

Oamenii de pe *Potemkin* au declarat că s'au reîntors crezând că la Constanţa s'a refugiat şi un alt vas revoltat, anume *Sinope*.

In sfârşit toţi oamenii de pe *Potemkin* şi de pe torpilorul 257 se predau ca dezertori liberi iar cele două vase ruseşti sunt predate autorităţilor române.

Dar câteva ore după predare escadra rusă a Mărei Negre a intrat în portul Constanţa spre a lua cele două vase revoltate. In publicul din Bucureşti emoţia e mare. Căci actul escadrei ruseşti e calificat un act de violenţă şi de ofensă.

Guvernul explică, însă faptele.

Generalul Lahovary ministrul de externe arată că, imediat după predarea echipagiilor revoltate, din ordinul regelui Carol s'a telegrafiat la Petersburg cum că România ţine vasele ruseşti predate, la dispoziţia guvernului imperial. Escadra rusă a intrat dar, în apele române autorizată şi cu respectarea tuturor regulelor internaţionale.

— Abia s'a terminat emoţiunea pricinuită de cazul „Potemkin“ şi o altă afacere începe să alarmeze opinia publică.

Este vorba de persecuțiile îndreptate de greci în contra românilor din Macedonia.

Generalul Lahovary începe o acțiune energică în această chestiune.

— Pe la sfârșitul lunei Iunie sosesc în București 1500 bulgari toți tineri membri ai Societăților de gimnastică din Bulgaria.

Acești tineri fac o impresie excelentă ca disciplină, seriozitate și pregătire technică.

Primirea a fost făcută în chip atât de prost încât e mai bine să nu vorbesc. Abia vre-o două sute de oameni au ieșit să-i primească și nici nu era hotărît omul care să le ureze bună venire.

Această răceală era datorită, în mare parte, amintirilor neplăcute de pe vremea asasinării lui Ștefan Mihăileanu.

Ca condescendență bulgarii dau o serbare cu exibiții gimnastice în grădina Cișmigiu în folosul săracilor din București.

Serbarea s'a făcut, adică bulgarii au putut executa producțiile lor foarte frumoase în mijlocul unui public nedisciplinat care nu voia să stea dincolo de funiile puse pe alee. Au fost gheonteli și scandal cu poliția până ce, în sfârșit, s'a putut face oare care ordine.

A treia zi după sosirea bulgarilor s'a anunțat un concert la Ateneu, care, însă, nu s'a ținut, fiindcă, nici la ora indicată, nici după o oră, concertiștii n'au venit. Bulgarii, asfixiați de căldură după două ore de așteptare, s'au sculat și au plecat izbucnind în aplauze frenetice.

Bulgarii au plecat din București cu cele mai urîte impresiuni.

— Mișcarea în contra grecilor ia proporții.

Se formează o ligă antigrecească la care aderă multă lume, apoi se convoacă un mare meeting la sala „Dacia". O mare mulțime participă. Liberalii și junimiștii nu se arată, afară de liberalul independent Petre Grădișteanu, care vorbește. Mai țin discursuri d-rul Leonte, și d-nii I. Th. Florescu, Constatin Disescu, Diamandi și d-na Ecaterina Dimonie, profesoară din Macedonia.

Meetingul a fost prezidat de arhiereul Sofronie Vulpescu.

Grecii anunță că vor răspunde cu un meeting antisemit. Ei spun că meetingul dela „Dacia" cât și toată campania contra grecilor este inventată de evrei și de ziarele conduse de evrei spre a face diversiune; în țară fiind o puternică mișcare antisemită, evreii vor să îndrepte acum toate resentimetele românilor împotriva grecilor.

Campania unora dintre ziare împotriva grecilor crește zilnic; se publică scrisori din Macedonia în care se poves-

tesc atrocitățile grecilor. Aceștia sunt acuzați cum că vor să desființeze elementul românesc prin cele mai sălbatice mijloace.

In curând apoi, guvernul începe să expulzeze din toate orașele țărei un număr de greci de cea mai bună condiție. La timp le vom da numele.

— Un incident hazliu a descrețit frunțile bucureștenilor pentru câteva zile.

Intr'una din serile lunei August, — pe la 9 sau 10 ale lunei, — sergentul postat pe dealul Mitropoliei, a dat peste câțiva oameni cari săpau dealul. Erau cam orele 10. Sergentul se duse repede să dea de știre, prefectului de poliție. Acesta — Kneazul Moruzi — veni la fața locului unde găsi vre-o 6—7 oameni cu sape și cazmale cari făcuseră o groapă destul de adâncă. Voind să aresteze pe acești stricători ai dealului, din umbră apăru Alexandru Bacaloglu, consilier comunal, fost multă vreme casier al primăriei București, un personagiu foarte cunoscut în Capitală.

Bacaloglu explică cum că trei persoane, cu petiții în regulă, au cerut primăriei autorizarea de a face săpături pe dealul Mitropoliei fiindcă au certitudinea că acolo se află o comoară. După multe tărăgăneli și stăruințe din partea celor trei, primarul acordă autorizația săpăturilor — fiindcă terenul era al comunei — și îl deleagă pe consilierul Bacaloglu cu supravegherea. Apoi a urmat conflictul cu prefectul poliției deși consilierul comunal era în perfectă regulă căci ceruse și primise autorizația inspectorului polițienesc d. C. Solomonescu.

Totuși bucureștenii au râs mai mult zile pe socoteala acestei afaceri hazlii.

— O dramă întristează o familie onorabilă și emoționează publicul.

D-șoara Locusteanu, o fată frumoasă de 16 ani, fiica doctorului Locusteanu, directorul școlei de medicină veterinară se înamorezează de portarul școalei anume Trandafir Grigorescu și fuge într'o noapte cu el. A doua zi amândoi sunt găsiți împușcați în strada Viorica No. 9, unde portarul locuia cu soția sa.

Portarul Trandafir Grigorescu era țigan, mai târziu s'a aflat că fusese proxenet, avea, deci talentul de a ademeni pe minore. Din scrisorile lăsate s'a văzut că el făurise planul de a ucide pe doctorul Locusteanu, fără, însă ca să facă cunoscut motivul.

Tot în scrisorile lăsate soției mărturisește că această copilă l-a scos din minți, că l-a făcut să-și uite de nevasta pe care o iubea atât de mult, și-i cere ertare. Nevasta lui, țigancă și ea, era spălătoreasă la școala veterinară.

Ancheta a stabilit că ţiganul a ucis mai întâi fata şi apoi s'a sinucis cu un revolver. Moartea ţiganului a fost imediată, pe când fata a mai trăit un număr de ore. A doua zi când drama a fost descoperită, fata mai trăia încă.

Intr'o scrisorică scrisă înainte de dramă, dar scrisă într'un stil care nu descoperă deloc un om ordinar, portarul cere ertare soţiei, cere ertare domnilor profesori cât şi iubiţilor lui absolvenţi. Pentru ca să fi putut fascina până la uitarea tuturor datoriilor pe o copilă de categoria socială a d-şoarei Locusteanu, se'nţelege că omul acesta trebuie să fi avut oarecare însuşiri deosebite.

— Telegraful aduce ştirea cum că pacea ruso-japoneză a fost încheiată. Rusia iese umilită din acest războiu dar nici Japonia nu trage toate foloasele pe care ar fi trebuit să le tragă de pe urma marilor ei victorii.

Foarte mulţi factori au mijlocit pentru ca Japonia să se mulţumească cu mai puţin.

Primul factor a fost America care nu putea admite ca o Japonie prea puternică să se înfigă în vecinătatea ei. Al doilea factor a fost Anglia care, deşi foarte binevoitoare Japoniei, prevedea viitorul şi vedea alianţa viitoare cu Franţa şi cu Rusia împotriva Germaniei.

Anglia înţelegea că o înfrângere prea dureroasă a Rusiei însemna desfiinţarea ei ca putere militară de întâiul ordin pentru multă vreme, ceeace ar fi întărit considerabil puterea Germaniei.

Pe de altă parte dacă Anglia ar fi trecut cu totul de partea Japoniei, Rusiei nu-i mai rămânea decât să se arunce în braţele Germaniei. Aceste considerente de înaltă politică, au făcut ca Anglia să contribue, şi ea ca înfrângerea Rusiei să fie mai puţin dureroasă iar pentru Japonia victoria mai puţin remuneratorie.

— Conflictul greco-român se dezvoltă. In faţa agitaţiei greco-fobe din România şi a manifestaţilor contra grecilor, grecii din Elada încep să mişce. O telegramă aduce ştirea că vaporul „România", acostând, după obiceiu în portul Pireu, a fost bombardat cu pietre de către populaţie. Ofensa era gravă, de aceea a pricinuit mare fierbere în Bucureşti. Aci spiritele se agită şi sânt temeri de agresiuni în contra supuşilor greci.

Vapoarele române nu mai pot acosta la Pireu. Vaporul „Impăratul Traian", comandat de comandantul Perieţeanu — cel mai distins ofiţer al marinei noastre comerciale, — este atacat şi el. tot la fel şi comandantul lovit Guvernul român este pus în grea situaţie faţă de opinia publică din regat. Intr'un moment e vorba ca reprezentantul României la Atena să fie rechemat.

Faptul se va produce, totuşi, fiindcă evenimentele făceau cu neputinţă ca bunele raporturi dela stat la stat, să fie menţinute.

— Pe când faptele acestea se produc apar şi cele dintâi simptome ale dezagregărei partidului dela guvern.

Chestia petrolului şi opoziţia lui Cantacuzino de a primi concesiunea patronată de Take Ionescu, au răcit raporturile între cei doi bărbaţi politici. Ziarele care susţin pe Take Ionescu — în special *Adevărul* şi *Dimineaţa*, — încep să atace pe Cantacuzino, acuzându-l că este un neputincios şi o simplă păpuşe în mâinile lui Nicu Filipescu.

Fii lui Cantacuzino intră în conjuraţie alături de Filipescu şi o serie de măsuri sunt puse la cale spre a mărgini puterea şi autoritatea minstrului de finanţe.

Take Ionescu face în guvern bloc cu generalul Manu, unul dintre cei mai ireductibili adversari ai lui Carp. Astfel în guvern avem triumviratul general Manu-Take Ionescu-Bădărău hotărît să lupte din toate puterile în contra reîmpăcării cu junimiştii.

Văzând apropiinduse o nouă explozie în partidul conservator, liberalii încep să-şi strângă rândurile şi să se reorganizeze. Dar şi în sânul acestui partid sunt neînţelegeri, mai ales prin faptul că Dimitrie Sturdza nu poate primi tutela pe care vrea să i-o impue oculta.

Cea dintâi explozie se produce la Creditul Rural, unde Sturza este director iar Take Protopopescu subdirector. Protopopescu fiind membru al ocultei şi devotat lui Eugeniu Carada intră repede în dizgraţia lui Sturza. In curând voiu arăta în ce chip Dumitru Sturza a executat pe Take Protopopescu, în urma, unei anchete drastice.

Faptele acestea slăbesc partidul liberal care se arată tot atât de neunit precum este şi partidul conservator. Insă, pe când în faţa puterii liberali au ştiut întotdeauna să se unească şi să se solidarizeze, la conservatori germenul disoluţiei a lucrat în permanenţă.

— Take Ionescu profită, însă, de ocazie ca să-şi creieze partizani; destitue dela ministerul de finanţe mulţi funcţionari de carieră şi în locul lor numeşte tot felul de partizani lipsiţi de orice pregătire, apoi lucrează proiectul de lege al Loteriei Statului, menită să înlocuiască faimoasa loterie ungară care scotea anual din ţară multe milioane.

— Am spus că în ambele partide de guvern, marile şi neîncetatele frământări nu erau datorite luptelor de idei ci numai goanei după şefie. Dacă în partidul conservator aceste lupte nu s'au sfârşit decât atunci când partidul şi-a dat sfârşitul, în partidul liberal, dimpotrivă, problema a fost rezol-

vată: toată lumea a căzut de acord cum că, după Dimitrie Sturza, șefia va reveni lui Ionel Brătianu.

Vasile Lascar, despre care se vorbise un moment, a declarat formal că nu are nici o ambițiune în această direcție, iar P. S. Aurelian, șeful foștilor drapeliști, a declarat într'o întrunire intimă — întrunire de care am vorbit mai înainte — cum că înțelegerea asupra viitoarei șefii este făcută, dar că... chestia nu este încă coaptă.

Chestia nu era încă coaptă, adică nici Dimitrie Sturza nu era încă pe deplin istovit, și nici Ionel Brătianu nu avea experiența și autoritatea trebuincioase. Spre a da un semn exterior al acestui aranjament, la alegerile generale pentru parlament au candidat alături la Brăila, Dimitrie Sturza la colegiul I de Senat și Ionel Brătianu la colegiul I de Cameră. Au candidat la Brăila fiindcă acolo opoziția era foarte tare. Au candidat prezentul și viitorul, șeful de azi și șeful de mâine.

— Conflictul greco-român se înveninează, pe de-o parte din cauza expulzărilor numeroase ale grecilor din România, pe de altă parte din cauza ofenselor pe cari grecii la Atena și Pireu le adresează României.

La începutul lunei Septembrie 1905 „Agenția Română" trimite presei următorul comunicat:

„D. Tombazis ministrul Greciei la București, a plecat în concediu fără a lăsa un însărcinat de afaceri.

D. Papiniu, ministrul României la Atena, a primit de asemenea, ordin să plece în concediu, lăsând la legațiunea de acolo numai un amploiat însărcinat cu paza arhivelor, astfel după cum a plecat și d. Tombazis din București".

Prin urmare relațiunile diplomatice cu Grecia au fost rupte de fapt.

— Numirea lui Alexandru Davila ca director general al teatrelor, a fost salutată cu căldură de toată presa, dar în curând noul director intră în conflict cu actorii.

Cel mai vechiu și cu mai multă autoritate dintre societari, artistul C. Nottara publică o scrisoare și dă un interview unui ziar prin care se plânge că Davila îl jignește în atribuțiile lui de director de scenă și în demnitatea lui de om și artist. Nottara adaugă că nu poate face mai mult la teatru din cauza piedicilor zilnice pe care i le pune Davila. In urma acestui interview directorul convoacă comitetul, declară că nu mai poate lucra cu un director de scenă care prin publicitate îl acuză cum că-l împedecă să-și facă datoria. Și Nottara este scos din direcția scenei. Acesta își înaintează imediat demisiunea din calitatea de societar cl. I al Teatrului Național.

In urma acestei demisiuni artiștii societari ai Teatrului

Național au înmânat ministrului instrucțiunei un memoriu prin care formulează următoarele plângeri: 1) că sunt rău tratați de către actualul director; 2) că directorul calcă legea când nu consultă comisia financiară și consultativă la facerea cheltuelilor și a repertoriului; 3) societarii cer readucerea în teatru a camaradului lor C. Nottara.

Această chestiune a dat loc unei lungi agitațiuni. C. Nottara a jucat pe scena teatrului Lyric și după fiecare reprezentație publicul îi făcea ovațiuni și-l conducea în urale până acasă. Cu toate acestea Davila, în urma memoriului dat de artiști și a consfătuirei avută cu ministrul instrucției, a declarat să. are toată stima pentru artiști, că purtarea sa față de dânșii e datorită temperamentului său prea viu, făgăduește că pe viitor va consulta comisia financiară, și anunță că a respins demisia d-lui C. Nottara care nu poate fi înlocuit la teatrul Național.

— La 16 Septembrie a murit senatorul Barbu Gănescu, acela care în ședința istorică a Camerei dela 12 Februarie 1901, fiind deputat, a luat cel dintâi cuvântul spre a apăra cabinetul Carp împotriva atacurilor coaliției Cantacuzino-General Manu-Take Ionescu.

— Consiliul comunal al Capitalei votează noua concesiune a luminatului orașului, acordată tot vechei societăți.

Liberali încep, imediat, o violentă campanie împotriva acestei concesiuni pe care o socotesc păgubitoare pentru comună.

Intruniri particulare încep pe la fruntașii liberali. Intr'una din aceste întruniri se redactează o ofertă a unui număr de capitaliști români cari se oferă să ia asupra lor concesiunea iluminatului.

Condițiile oferite sunt următoarele :

1) Comuna să aibă dreptul de a răscumpăra totul oricând, iar nu după 25 ani, precum pretinde compania de gaz;

2) Prețul unitar al gazului și al electricității va fi mai scăzut decât cel al companiei ;

3) La încheierea concesiunei, societatea românească să acorde comunei un împrumut de 6 milioane.

Cea mai mare sumă, adică un milion, a subscris Jacques Elias.

Junimiștii au participat și ei la subscripție.

— Joi 20 Octombrie s'a făcut ascensiunea balonului „România" a societăței *Aero-Club* de sub președinția de onoare a regelui.

Se aflau în nacelă : d. George Bibescu, maiorul Demetriad, locotenentul Moruzi și locotenentul Asaky, cel care a condus ascensiunea.

Balonul s'a urcat în uralele frenetice ale publicului și a luat direcția în spre Bărăgan.

După o călătorie de 4 ore, pe un timp foarte frumos, balonul s'a coborît la Periș pe câmpia numită Țarina Polizoaia. La orele 6 s'a deschis ventilul, iar la 6 jumătate călătorii au pus piciorul pe pământ.

Balonul s'a urcat până la o înălțime de 2500 metri.

— Duminică 11 Decembrie a fost adunarea generală a Sindicatului Ziariștilor. Este interesant de văzut care erau pe atunci proporțiile acestui sindicat.

Au participat la ședință 36 membri, iar bugetul a fost încheiat, la venituri și cheltueli, cu cifra de 9 mii 25 lei.

Adunarea a luat cunoștință de cedarea de către primărie a terenului pe care s'a înălțat în urmă Palatul Sindicatului Ziariștilor.

Noul comitet ales a fost compus din : Al. Ciurcu, C. Mille, Gr. Ventura, N. P. Ianovici, Al. Hodoș, I. Procopiu, Virgil Dărăscu, Ion Popescu și I. Rusu-Abrudeanu.

Afară de Ianovici și Rusu-Abrudeanu, nici unul nu mai trăește astăzi la 1929, când scriu aceste rânduri.

— La Teatrul Național scandalurile urmează și se înrăesc. Constantin Nottara, care revenise în teatru, demisionează pentru a doua oară, sub cuvânt că nu poate în nici un chip lucra cu directorul A. Davila.

Petre Liciu, alt artist de valoare mare, este exclus pentru totdeauna din teatru, fiindcă, printr'o scrisoare publică, a luat apărarea lui Nottara.

Scandalurile acestea emoționează parlamentul. Eșirea din teatru a lui Nottara și Liciu este o pagubă foarte mare pentru prima noastră scenă.

— Genialul artist italian Ermete Novelli este în București. sălile în care joacă sunt pline, artistul italian este în memoria bucureștinelor de când a jucat, în mod magistral rolul lui Papa Lebonard.

— In jurul situației dela Creditul Rural conservatorii duc o aprigă campanie de acuzațiuni. Principalul acuzat este Take Protopopescu, subdirectorul.

— In chestia conflictului cu Grecia Societatea Olympicile revine la ordinea zilei. Trei avocați de mâna întâia : C. Boerescu președintele Senatului, Eugeniu Stătescu și Sipsomo sunt avocații Olympicelor și își pun în joc toată influența spre a obține dela guvern să nu retragă societății dreptul acordat odată, de a sta în instanță.

Generalul Lahovary, ministrul de externe, este de părere că acest drept poate fi retras, pe când jurisconsultul Constantin Disescu e de părere contrarie.

Spre a paraliza o acțiune de partid pe această chestie

societatea „Olympicele" a avut grija să angajeze un avocat influent din partidul conservator şi altul din partidul liberal.

In contra lui Constantin Boerescu s'a deslănţuit o mare furtună în Senat; la deschiderea sesiunei ordinare, majoritatea nu mai voia să-l aleagă. Numai cu mare greutate şi după stăruinţele primului ministru, Boerescu a fost reales.

— La 30 Decembrie 1905 moare Eugeniu Stătescu, personagiul cel mai important din partidul liberal, alături de Dimitrie Sturza.

Stătescu a murit la vârsta de 69 ani.

Avocat de mâna întâia, jurisconsult ascultat şi cu mare autoritate, a fost ministrul de justiţie care a exercitat cea mai mare influenţă asupra magistraţilor.

Un magistrat, astăzi consilier la Inalta Curte de Casaţie, dar adversar al liberalilor, îmi spunea odată:

— *„Acest Stătescu e un om extraordinar. Am vorbit în viaţa mea cu atâţi oameni mari, cu Alexandru Lahovary, cu Maiorescu, chiar cu regele, dar faţă de nici unul nu m'am simţit intimidat cum m'am simţit de câte ori am vorbit cu Stătescu".*

Stătescu şi-a legat numele de o circulară dată în favoarea libertăţei presei, când, pentru întâia oară, a luat portofoliul justiţiei la 1876.

De şi mare avocat foarte căutat, Stătescu a murit relativ sărac.

Pentru înţelegerea lucrurilor şi a epocei trebue să spun că un alt ministru de justiţie cu puterea politică şi autoritatea lui Eugen Stătescu n'a avut România. El a fasonat magistratura, el dicta sentinţele în pricinile cele mai importante, el, după ce părăsea portofoliul justiţiei, era angajat de împricinaţi, nu atât ca să pledeze, ci numai ca să se arate în instanţă. Atât de mare era autoritatea lui Stătescu asupra magistraţilor încât — aşa spuneau adversarii liberalilor —, era destul ca aceştia să-l vadă figurând într'o parte pentru ca balanţa justiţiei s'o plece într'acolo.

Această dictatură pe care Eugeniu Stătescu a exercitat-o, şi fiind ministru al justiţiei şi fiind numai avocat, a neliniştit opinia publică şi lumea politică. Din cauza influenţei lui Stătescu asupra mersului şi împărţirei justiţiei, mai târziu un parlament conservator a votat o lege prin care se interzicea foştilor miniştri de justiţie, de a pleda în faţa instanţelor judecătoreşti un număr de ani, după ce au părăsit acest minister.

ANUL 1906

— La începutul anului 1906, opinia publică atât de mobilă în România, procură guvernului conservator o dureroasă surprindere de anul nou: din 4 alegeri parțiale pentru Cameră, făcute la 8 Ianuarie, opoziția birue în două, la un colegiu e balotaj și într'un singur colegiu guvernamentalii înving cu 11 voturi în plus. Cel mai însemnat rezultat, din punctul de vedere politic, a fost cel dela Buzău, unde Petre Carp este ales cu 695 voturi contra 617 date candidatului guvernamental.

— Conflictul greco-român se înrăește pe zi ce trece: Guvernul, având informațiuni cum că există o societate grecească secretă care lucrează pentru grecizarea Macedoniei, deci și contra românilor, a ordonat un număr de perchiziții.

Aceste perchiziții au pus în mâna autorităților documente dovedind că în România se află o secție a societății grecești „Etniki Eteria" și că președinția este dată bancherului Chrissoveloni din București. Membrii secțiunii erau: Christos Zappa, Panaiotache Haitas, Petre Spandonidi, Anton Valsamachi, Constantin Chichipulos, dr. Miliaresi și ziaristul Simos. Aceștia erau toți membri ai eforiei comunității eline din București.

Societatea de care vorbim nu era sub alt nume, decât tot societatea „Elenismos" din Atena înființată la anul 1891. Cele două puncte principale din programul acestei societăți erau: 1) Lupta pe toate căile pentru revendicarea provinciilor: Macedonia, Epir, Albania și Tracia; 2) Răspândirea ideilor și scopurilor grecești prin publicațiuni întinse, ziare și reviste, prin crearea a cât mai numeroase societăți filiale, toate în legătură cu centrul major din Atena.

In vederea realizării scopului statutar, grecii fundează în țară numeroase societăți zise literare. Astfel au fost înființate: Apollo, Patris, Velvendo, Darda, Liga din Brăila, Aghios Gheorghios din Pitești și altele.

Societatea „Patris" din București era pusă sub direcția unui comitet compus din: Chiriacos Stavropulos președinte, Ianis Chialuris vice-președinte, Iacobos Cocaliados casier, Alexandros Munițos secretar, Const. Ziropulos, C. Constantinopulius, Zisos Papadopulos consilieri.

Unele ziare publică zilnic acte și articole ce probează că grecii au organizat în România o vastă conspirație spre a acapara și tot comerțul de cereale și mare parte a vieții economice. Agitația cuprinde cercurile parlamentare, încât guvernul este silit să procedeze mai eficace. Un consiliu de

miniştri hotărăşte expulzarea din România a unui număr de greci.

Sunt expulzaţi Chr. Zappa, P. Haitas, Const. Chichiopulos, dr. Miliaresis, L. Cirilianos, Inapoulos Petre Spandonidi, doctor Cecikas, Valsamachi şi bancherul Crissoveloni.

Expulzarea acestuia din urmă s'a făcut cu mare greutate şi împotriva voinţei generalului Lahovari, ministrul de externe.

— La Cameră un mare scandal izbucneşte între Nicu Filipescu şi ministrul de justiţie Bădărău.

Se votau împământenirile. Ministrul de justiţie susţinea împământenirea unui evreu, când deodată Filipescu, la o observare a lui Bădărău că este în număr Camera, se repede dela locul său strigând:

— Minţi, pungaşule! Ce, noi am venit aci ca să-ţi votăm pe jidanii tăi?

Ministrul justiţiei trimite a doua zi martori lui Filipescu pe Nestor Cincu şi Victor Ionescu. Nicu Filipescu constitue martori pe Horia Rosetti şi Const. Isvoranu.

Intrunindu-se martorii, Rosetti şi Isvoranu au declarat că a se spune lui Bădărău că este un pungaş patentat, nu înseamnă a-l insulta. Martorii lui Bădărău s'au retras imediat.

După moravuri ar fi trebuit ca martorii lui Bădărău să provoace pe martorii lui Filipescu, însă acesta avusese precauţiunea să şi aleagă doi martori cari erau doi dintre cei mai buni trăgători din România, pe când martorii lui Bădărău erau departe de această virtuozitate.

Martorii închee procese verbale prin cari declară că întâlnirea nu s'a putut face.

In urma acestui desnodământ, tânărul Andrei Bădărău, fiul mai mare al lui Bădărău, student la Paris, scrie lui Filipescu o scrisoare insultătoare. Imediat Filipescu îşi constitue martori pe Al. Calimachi şi C. C. Arion, iar tânărul Bădărău pe Paul Brătăşanu şi A. H. Verona. Intâlnirea s'a făcut la hipodrom. S'au schimbat două gloanţe fără rezultat. Adversarii şi-au întins mâna.

— In timpul acesta chestia Creditului Rural intră într'o fază acută.

Mai întâi relaţiunile între Dimitrie Sturza, directorul Creditului, şi Take Protopopescu, sub-directorul, se înrăesc cumplit. Take Protopopescu este silit să demisioneze.

Ministrul de finanţe Take Ionescu numeşte o anchetă compusă din d. N. P. Căpităneanu, comisarul guvernului, şi Andricu, şeful contabilităţii generale a statului. Ancheta

nu poate descoperi fraude precise, dar conchide că: „pentru un mare număr de operațiuni nu există aprobarea consiliului de administrație și că faptele denotă a mare confuziune în administrația și contabilitatea Creditului".

In urma acestor constatări, parchetul este sesizat să-și facă ancheta sa iar guvernul începe campania pentru acapararea Creditului Rural.

La ordinea zilei erau tocmai alegerea a patru membri în consiliul de administrație; lupta pentru câștigarea acestor locuri devine aprigă. Fiindcă la Credit se putea vota și cu procuri, guvernul, cu ajutorul administrației, începe campania pentru obținerea unui număr cât mai mare de procuri

Procurile se centralizau la secretarul general al ministerului de interne, Mihail Rahtivanu.

Candidații prezentați de conservatori pentru cele patru locuri erau Grigore Cantacuzino, Mișu Antonescu și Pavel Brătășanu. Opoziția prezintă o listă cu P. S. Aurelian, Emil Costinescu, Ionel Brătianu și din partea junimiștilor, Const. Olănescu.

La junimiști a fost contraversă, dacă partidul să participe sau nu la alegere. Filipescu, C. C. Arion și Delavrancea au fost pentru abținere, sub cuvânt că nu trebuie ajutați liberalii să se întărească încă și mai mult la Credit, pe când Carp, Maiorescu și Al. Marghiloman au fost de părere contrarie.

La 5 Martie se face alegerea.

Incă din ajun fiecare partid și-a adus alegătorii cari, înarmați cu procuri, au fost convocați la diferite întruniri. Niciodată o alegere la Creditul Rural n'a deslănțuit atâta pasiune

A doua zi de dimineață, strada, curtea Creditului și peronul cu scara sunt ocupate de alegători, cei mai mulți membri și agenți ai partidului liberal.

Poliția este în mare număr, șiruri lungi de sergenți de oraș ocupă str. Paris și str. Colței. La orele 10, Dimitrie Sturza deschide ușa principală și alegătorii intră în grupuri de câte 10. De prisos a spune că toți aceștia sunt liberali.

Localul Creditului este complect asediat. Conflictele între liberali și conservatori sunt numeroase. Reporterii ziarelor d'abia pot pătrunde pe ferestre.

Cu mare greutate, d'abia la ora 1 s'a putut deschide ședința. Președinte a fost proclamat Ștefan Greceanu, președintele consiliului de administrație, iar d-rul Stoicescu și Grigore Golescu din partea Băncii Agricole, ca scrutatori. Secretari d-nii G. Mumuianu și Emil Lăzărescu.

In sala plină și înțesată, unde oamenii stau aproape unii peste alții, și unde căldura înăbușe, constituirea biroului se face cu mare greutate din cauza zgomotului.

In sfârșit se deschide ședința. D-nii Grigore Cantacuzino și Mișu Antonescu cer amânarea alegerii, deoarece ancheta asupra Creditului nu este încă terminată. Dimitrie Sturza și I. Kalinderu recunosc că au fost nereguli administrative la Credit, dar n'au fost fraude.

Antonescu cere să nu se înceapă votarea până ce n'or intra în sală alegătorii rămași afară, cari reprezintă trei părți din alegători.

In tot timpul acesta, scandalul e înspăimântător. Nimenea nu poate vorbi. Majoritatea din sală este a liberalilor și manifestațiile ei predomină.

Ferbinţeala devine foarte mare.

Biroul aduce urnele ca să se înceapă votarea; atunci scandalul devine groaznic. Conservatorii și liberalii se încaeră, urnele sunt răsturnate. Mulți alegători sunt loviți, alții bătuți foarte serios, toată sala este în culmea surescitării.

Deodată face erupție în sală prefectul de poliție Kneazul Moruzi, în fruntea unui mare număr de sergenți de oraș. Liberalii îi primesc cu huidueli feroce, agitația în sală este de nedescris. Protestările și vociferările curg din toate părțile.

Președintele Greceanu și Cantacuzino-Pașcanu, membrii conservatori din consiliu, se retrag, iar președenția o ia Ion Kalinderu, care anunță ridicarea ședinței și începerea votării a doua zi.

A doua zi, Luni, cele două strade din fața Creditului erau înțesate de public și de armată, iarăși au fost bătăi, iarăși poliția a trebuit să intervie, până ce, în sfârșit candidații conservatori s'au retras.

Adevărul asupra retragerii este constatarea făcută că marea majoritate a voturilor era de partea liberalo-junimiștilor.

Inainte de alegere, Take Ionescu sondase pe liberali, propunându-le o combinație: să nu mai fie luptă la Credit și să se aleagă, de comun acord, câte doi membri din fiecare partid Conservatorii propuneau pe d-nii Brătășanu și Grigore Cantacuzino. Dar liberalii, conștienți că au mare majoritate a voturilor, au refuzat.

Incercarea conservatorilor de a pune mâna pe Creditul Rural n'a izbutit.

— In seara de Luni 13 Martie societatea *Obolul* organizase la Teatrul Național o reprezentație filantropică: Trebuia să se joace, cu diletanți din societatea bucureșteană, câteva piese în limba franceză.

Impotriva acestui obiceiu de a se juca în limba franceză se făcea de mai multă vreme o propagandă vie printre studenţi; unul din propagatorii cei mai aprigi era d. Nicolae Iorga, pe atunci un naţionalist şi xenofob înflăcărat.

La ora 6 d. a. înainte de reprezentaţie D-l Iorga şi-a desvoltat o conferinţă în sala din strada Câmpineanu No. 12. D. Iorga a relevat faptul că clasele societăţei româneşti nu dau dovezi de solidaritate, probă reprezentaţia în limba franceză dela Teatrul Naţional.

Studenţii surescitaţi au eşit dela întrunire şi s'au dus la Teatrul Naţional. Voind să pătrundă înăuntru au fost împedicaţi. De aci în colo începe un mare scandal care ţine câteva zile.

Directorul Teatrului Alexandru Davila, apare în frac la intrare şi cere studenţilor să se retragă. Cum îl văd studenţii isbucnesc în huidueli şi îi amintesc retragerea din Teatru a lui Nottara şi Liciu. Câţiva studenţi vor să pătrundă îmbrâncindu-l. Davila ridică bastonul şi loveşte în cap pe studentul Slăvescu. Surescitarea este la culme.

Fiind martor ocular al întregei acţiuni pot reda în mod credincios tot ce s'a petrecut.

Pe piaţa Teatrului un mare grup de studenţi, cu tricolorul desfăşurat, cântă „Deşteaptăte Române", „Pe al nostru steag!" şi alte cântece patriotice. Trăsurile încep să aducă lumea la Teatru, dar studenţii nu lasă pe nimeni să intre. Domni în frac şi doamne în toaletă de serată sunt apostrofaţi şi siliţi să se înapoeze. Tot felul de invective răsună, se produc chiar scene violente cu unele persoane care vor să treacă la Teatru cu forţa.

Faţă de aceste acte poliţia aduce compania de jandarmi pedeşti cari se înşiruesc în faţa casei Török unde era instalată atunci, berăria „Cooperativa".

In timpul acesta svonul răspândindu-se în oraş cum că la Teatrul Naţional e scandal mare, lumea a alergat din toate părţile. Peste o oră cel puţin 6 ori 7000 de oameni umpleau Calea Victoriei şi piaţa Teatrului.

Surescitarea face că, deodată încep să zboare pietrele. Mare parte din studenţi şi din public se refugiase la „Cooperativa", de acolo începură pietrele să lovească în jandarmi. Doi jandarmi sunt scoşi din rânduri cu capetele sparte.

Trupa este enervată şi nu mai poate sta în loc. Atunci se dă ordin să fie evacuată cafeneaua. Trupa porneşte ca o trombă asupra cafenelei. Geamurile cad în uruituri sgomotoase, iar soldaţii intră în cafenea, cari pe uşi cari pe ferestre.

Inăuntru este o stâlcire crâncenă. Soldaţii lovesc cu pa-

turile puştilor tot ce le ese înainte, cine poate fuge, ceil'alţi urlă sub lovituri.

Jandarmii călări sosesc şi ei. Piaţa Teatrului este repede curăţită.

Pe când publicul era împins, care spre strada Regală, care spre Bulevard pe Calea Victoriei, trâmbiţele răsunau dinspre cofetăria Capşa. Panica creştea şi publicul înebunit fuge înapoi.

Dinspre Capşa apar roşiorii iar dinspre Teatru gonesc jandarmii călări. Prinşi între cele două trupe, bărbaţi, femei, copii nu mai ştiu unde să se adăpostească; unii intră prin ganguri, alţii se strecoară cum pot pe lângă case: momentul este tragic.

Vagoanele tramvaiului de pe strada Regală sunt oprite, studenţii se urcă pe ele şi aruncă în soldaţi cu pietre şi cu lemne luate nu ştiu de unde. Locotenetul Tomescu din jandarmii călări, lovit în cap, cade de pe cal.

Trupele de vânători şi cavalerie fură împinse înainte Din mulţime s'au tras focuri de revolver care au rănit pe trei soldaţi din vânători.

Bătăile şi violenţele au urmat mereu. Petre Grădişteanu, preşedintele Ligei Culturale a fost huiduit fiindcă, în frac, se ducea la reprezentaţie. Contesa de Larïsch soţia ataşatului militar austro ungar, fiind dârză, a fost dată jos cu sila din trăsură şi cupeul răsturnat. Deputatul Ciolac a fost crunt bătut, D-rul Cantacuzino a suferit agresiuni, iar cupeul tocat cu pietre şi bastoane. Cu fuga de-abia a putut scăpa preşedintele Senatului C. Boerescu.

Insuşi prefectul poliţiei, D Moruzi, a fost atacat pe str. Teatrului şi silit să scoboare din trăsură.

Foarte mulţi răniţi au căzut din amândouă părţile. Mare parte din ei au fost internaţi în localul Teatrului Naţional iar alţii au fost duşi la spitalul Colţea.

In strada Regală la împreunarea cu strada Academiei, în faţa hotelului Union, studenţii au oprit 8 vagoane de tramvai, le-au răsturnat şi au format întâile baricade în Bucureşti. Aci s'au dat cele mai crăncene lupte căci din dosul baricadei, studenţii şi publicul aruncau asupra trupei tot felul de proectile.

Felurite veşti sinistre încep să circule. Se spunea că mai mulţi studenţi au fost omorâţi. Mulţi martori oculari pretindeau că au văzut trecând pe dinaintea lor un student străpuns de baionetele soldaţilor, condus la spitalul Colţea. Alţii afirmau că un student a murit în Teatrul Naţional.

Zvonul acesta se răspândeşte şi agită pe studenţi a doua zi. Se spunea că studentul, pe care nimeni nu'l poate găsi

a fost ascuns de Davila în podul Teatrului Național. Noaptea, o delegație de studenți cu prefectul de poliție, sergenți și comisari au căutat cu felinarele prin întregul pod al Teatrului, au scotocit prin toate colțurile dar nu au găsit, bine înțeles, nimic. Aceste exagerări se reproduceau sistematic în București de câte ori se reprima o mișcare de stradă; în totd'auna publicul născocea câțiva morți cari nu mureau niciodată.

In sfârșit se face o oarecare potolire.

Autoritățile convin să retragă armata, iar studenții și tot publicul de câteva mii, care e în majoritate, defilează pe calea Victoriei, apoi se duc la statuia lui Mihai Viteazul

Studentul mort (?) e descoperit a doua zi. El se numea Aurel C. Ionescu, dispăruse e adevărat, din rândurile studenților, însă în zioa următoare colonelul recrutor din județul Dolj, telegrafiază că Aurel Ionescu s'a prezentat la recrutare.

După această noapte studenții au ocupat Piața Teatrului și calea Victoriei. Intre Bulevard și Palatul regal timp de trei zile, circulația cu trăsurile se făcea cu mare greutate iar agitația a urmat cu toate manifestările cunoscute: întruniri publice, discursuri la statuia lui Mihai Viteazul, procesii pe stradă, etc.

Partidele din opoziție au avut atitudini deosebite. Liberalii au hotărît nici să apere, nici să atace pe studenți dar să atace guvernul fiindcă a scos armata în stradă și a făcut măcel. Junimiștii au atacat mai violent guvernul și administrația.

Adevărul este că nici guvernul nici administrația nu aveau vină.

Și unul și cea l'altă când au văzut că strada e ocupată de o mulțime violentă care turbura ordinea, oprea cu forța reprezentația de la Teatru, ataca pe cei cari veneau în trăsuri și lovea vehiculele, nu puteau face altceva decât să reprime spre a restabili ordinea. In astfel de împrejurări marginile sunt în totd'auna întrecute și actele reprobabile se produc.

Vinovăția fundamentală era a Societății „Obolul" ca și a tuturor persoanelor din elita aristocratică sau asimilată ei, care dsprețuia limba română. Această clasă de sus a disprețuit în totd'auna limba neamului. A vorbit când bulgărește, când grecește, când franțuzește numai în limba românului nu i-a venit bine să vorbească. Așa înțelegem de ce Ion Văcărescu a lăsat drept testament politic versurile:

Urmaşilor mei Văcăreşti
Las vouă moştenire,
Creşterea limbei româneşti
Şi-a patriei iubire.

Astăzi parcă s'a făcut o îmbunătăţire, democratizarea instituţiilor a redat limbei române o parte din drepturile ei în această ţară.

Dragostea pentru limba franceză era pentru societatea de sus o adevărată boală, a nu vorbi bine româneşte era în acest mediu, un lucru şic, a nu vorbi bine franţuzeşte era o mare ruşine.

Suntem singurul popor pe lume care posedă o clasă conducătoare înstreinată cu totul prin limbă. Dacă sentimentele ei au putut fi patriotice, în alte manifestări, în ceea ce priveşte însă limba, această clasă socială a fost antiromânească.

Cele mai înstreinate, din acest punct de vedere, au fost şi sunt încă femeile.

Dacă bărbaţii vorbesc limba ţării lor siliţi de barou, de politica, de relaţiile cu oamenii celor-lalte clase, femeile lor în schimb, au vorbit o românească stricată şi încă şi aceea foarte rare ori, rezervând-o pentru schimbul de cuvinte cu slugile.

Ruşine de limba neamului lor; ruşinea e pentru ele. Dacă, în ţara aceasta n'ar fi existat poporul de jos, astăzi o limbă românească n'ar mai fi existat.

Scandalul de la 13 Martie 1906 a dat, însă roade. Din seara aceea nu a mai îndrăznit nici o Societate filantropică şi nici o altă alcătuire socială să apară în public — mai ales pe scena Teatrului Naţional — cu reprezentaţiuni în limbi străine.

Cel puţin în public elitei noastre nu'i mai e ruşine de limba poporului.

Sufletul neamului românesc a răsuflat, cum a putut în acea noapte istorică de 13 Martie 1906.

— Mă opresc acum din povestirea evenimentelor curente spre a'mi arunca o privire retrospectivă asupra oamenilor şi asupra fizionomiei Bucureştiului.

PRIVIRI GENERALE

— Până cu 20 ani în urmă pe lina întâia în vederea ţărei, hotărând evenimentele cu autoritatea lor erau: Ion Brătianu, Lascăr Catargiu, C. A. Rosetti, General Florescu, Beizade Dimitrie Ghica, Nicolae Ionescu, Manolache Costache Epureanu, Vasile Boerescu, Alexandru Lahovari, Gheor-

ghe Vernescu, Mihail Kogălniceanu ; de 20 de ani încoace bătrânii au dispărut unul câte unul iar la 1906 avem în vedetă pe Dimitrie Sturza, Gheorghe Cantacuzino, general Manu, Eugen Stătescu, Petre Carp, Titu Maiorescu, etc.

In urmă, intraţi de curând în scenă şi ambiţionând locurile d'intâiu, vedem pe : Gogu Cantacuzino, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Ionel Brătianu, Vasile Lascăr, Alexandru Djuvara, Alexandru Marghiloman, etc.

Sunt trei generaţiuni care se întâlnesc în acelaşi moment istoric. Colaborarea lor în câmpul politic nu e lungă. Cei din prima grupare abia au timpul să facă cunoştinţă cu cei din gruparea a treia şi dispar. Cei din gruparea a doua suferă împinsătura celor din gruparea a treia şi se văd chiar contestaţi. Gheorghe Cantacuzino e contestat când de Take Ionescu când de Filipescu, Dimitrie Sturza e contestat de Ionel Brătianu. In afară de Petre Carp şi Dimitrie Sturza gruparea de a doua, adică generaţia intermediară între întâia şi a treia, n'a dat oameni cu o mare înrîurire asupra politicei generale. Eugen Stătescu a fost un însemnat om de drept, iar Titu Maiorescu, fruntaş mare în câmpul culturei, a jucat un prim rol ocazional la anul 1913, dar nici unul n'a ajuns să aibă suprafaţa marilor bătrâni dinaintea lor.

Surprinşi de marile evenimente internaţionale de la 1912 la 1918, cei din gruparea a treia au fost siliţi să joace roluri cu mult mai glorioase de cât cei din gruparea a 2-a. Unii din ei aveau ştofa din care se fac oamenii de mâna întâia, alţii erau mai puţin înarmaţi, dar mai toţi aveau temperamentul mai combativ şi spiritul mai aventuros ca cei din generaţia intermediară. Cu oameni ca Gheorghe Cantacuzino, general Manu sau Dimitrie Sturza nici odată nu s'ar fi putut încerca loviturile atât de îndrăzneţe dela 1913 şi 1916.

Insă, afară de Ionel Brătianu, nici unul din bărbaţii fruntaşi ai grupărei din urmă n'a putut da ţărei tot rodul gândirei şi autorităţei lor şi nici unul n'a putut ajunge să aibă aureola autorităţei pe care o da numai vârsta crescută în tovărăşia meritului. Unii au murit prematur — precum Vasile Lascăr, Gogu Cantacuzino, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, — alţii — precum Alexandru Marghiloman — au fost împiedecaţi de evenimente.

La punctul unde am ajuns cu povestirea „Bucureştilor de altă dată", adică la anul 1906 linia întâia şi marea autoritate politică o deţin regele Carol, fireşte, şi, dintre oamenii politici : Dimitrie Sturza, Gheorghe Cantacuzino şi Petre Carp.

Imediat după ei, strângându-i de aproape, vin Take Io-

nescu, în urmă, şi nu departe Nicu Filipescu şi Alexandru Marghiloman pe aceiaşi linie, apoi Ionel Brătianu ridicându-se atunci spre a revendica în numele tatălui său — fiindcă merite nu avea încă — locul d'intâiu în partidul liberal.

— Din punctul de vedere al vieţei sociale, Bucureştiul se modifică cu încetul său, mai bine zis, foarte încet.

Totuşi, pe nesimţite, au dispărut aproape toate petrecerile şi grădinile de vară în care bucureştenii petreceau nopţile cheflii. S'a dus şi Herăstrăul Vechiu, şi Bordeiul, şi Avedic, — precum am mai spus — şi în loc avem teatrele ce încep să funcţioneze şi vara prin grădini, teatre rudimentare, teatre de varietăţi în care predomină actori vienezi şi budapestani.

Apoi este marele exod în staţiunile balneare şi climaterice. Toată Valea Prahovei este invadată de bucureşteni cari nu mai pot rămâne în oraşul lor în Iulie şi August.

Şi multe din vechile obiceiuri se transformă ori pier. Fostul prefect de poliţie Saita a interzis „Steaua" şi „Vicleimul" în cele 2 săptămâni de la Crăciun la Bobotează... Constatând că tradiţia a degenerat şi că aceste colinduri nu mai sunt de cât întreprinderi ale unor mahalagii cari speculează copii în profitul lor, pe de altă parte că mulţi cavaleri ai buzunarului întrebuinţează „Vicleimul" şi „Steaua" spre a putea intra prin curţi ca să fure, a dat o ordonanţă de prohibire.

Apoi au fost desfiinţate mustăriile.

Un tradiţional obicei al Bucureştiului era mustăria. In toate colţurile Capitalei, pe la locuri şi cârciumi cunoscute, bine înţeles nu tocmai în centrul oraşului, se instalau linuri şi teascuri în care se fabrica mustul în plin aer, iar alături se frigeau mititeii pe grătare. Pe la mese aşezate pe trotuare ori prin curţi clienţii chefuiau iar doi lăutari cântau de foc. Având în vedere că acest obicei era un motiv de murdărie şi mai mare într'un oraş destul de murdar şi aşa, primăria a oprit într'o bună zi funcţionarea mustăriilor.

Dulapul nu mai este nici el, o petrecere populară atât de căutată. A mai rămas dulapul dela capătul stradei Dudeşti şi încă unul spre Colentina, dar ceea ce era odinioară nu mai este. Poezia dulapului a dispărut deodată cu poezia Stelei, Vicleimului, mustăriei, zalhanalei, bordeiului, deodată cu Zdrafcu, grădina cu cai etc. etc.

Cu încetul a intrat în obiceiuri, tot mai mult consumaţia berei. Când am venit în Bucureşti, berea era introdusă; însă în ce proporţie minimă se consuma ! Pretutindeni nu întâlneai decât răcitorile cu vin şi borviz de Borseck. Vinul costa ieftin iar borvizul plăcea. Fără să ne dăm seama, bor-

vizul fu înlocuit cu apa gazoasă servită în sifoane și cu apa de Gieshübler.

— In vremea aceasta, o căutare deosebită are opereta companiei Grigoriu la Parcul Oteteleșanu. Această trupă este în apogeul ei, cu toate elementele bune care au dat în urmă pe toți protagoniștii teatrelor de operetă și revistă.

In trupa aceasta erau concentrați : Carusi, Maximilian, Niculescu-Buzău, Ciucurette, Leonard începător, Stănescu la fel; apoi d-șoara Teodorescu, actuala d-nă Mavrodi, d-na Miciora, Florica Florescu, excelenta artistă d-na Grant, mai târziu d-na Apăteanu, Leontina Ioanid artistă apreciată, etc. Pentru 2 lei se putea sta la mesele foarte apropiate de scenă și se putea petrece o frumoasă seară de vară.

Iarna era a teatrului Edisson. Acolo o trupă de varietăți, cu stele aduse din Paris și cu comici de pretutindeni făceau deliciile bucureștenilor. Dar pe vremea aceea, adică acum 18 ani, era încă atât de puțin public pentru teatre, că această singură trupă, în condițiuni cum astăzi nu mai poate fi alcătuită una, d'abia dacă își putea ține zilele.

Mulțimea de spectatori pe care îi vedem astăzi umplând toate teatrele și cinematografele, nu exista la 1906. Publicul acesta atât de numeros l'a creat cinematograful care a deprins lumea să iasă din casă în toate serile momindu-l cu prețurile eftine — de la 1 la 3 lei.

Din punctul de vedere economic cinematograful a fost un mare rău căci a creiat o nevoie nouă și costisitoare.

Numerosul public pe care îl întâlnim acum în toate serile la teatru și la cinematograf mai cu seamă, este format și din populația evree care, pe la 1906 era aproape nevăzută la teatrele românești. Spiritul de economie care încă domnea atunci, a dispărut, cu încetul ; astăzi teatrul și cinematograful au ajuns nevoi organice care înghit o bună parte din veniturile cele mai modeste.

Evreii, care stau mai înainte retrași cu totul în familiile și cercul lor, acum umple teatrele și invadează stațiunile de vară. Valea Prahovei, Câmpulungul, Călimăneștii etc., sunt pline de evrei, iar românii încep să se plângă. Evreii sunt toți plini de bani, iar cu bani se cumpără totul.

Vechiul București avea cafeneaua *Fialkovsky* — după cum am spus la vreme — ca loc de întâlnire al tuturor acelor cari făceau politică, mai ales a celor din opoziție. Dar acum Fialkovsky a dispărut.

A dispărut și cafeneaua *Brenner* din strada Stavropoleos, pe locul unde este astăzi Banca de Credit. Aci se adunau arendașii greci și alții, aci se făceau petrecerile și se jucau cărțile, până ce s'a deschis cafeneaua Colaro din strada Smârdan.

A dispărut şi cafeneaua Labes din aceiaşi stradă. Aci se juca bileardul şi şahul, iar vara în grădină, o bună orchestră atrăgea numeroase familii cari — după vechiul obiceiu bucureştean — se mulţumeau, drept orice altă petrecere, cu ascultarea muzicei şi consumarea câtorva pahare cu bere.

Bucureştiul se transformă, văzând cu ochii. Cu încetul atâtea vechi deprinderi dispar iar altele — mai ales deprinderi aduse de străini — le iau locul.

Capşa este acum cafeneaua la modă unde se întâlnesc politicianii şi ziariştii vânători de noutăţi.

La Capşa găseai în totdeauna, mai ales vara, pe octogenarul Costache Bălcescu, fost ministru sub Cuza Vodă, fratele poetului Nicolae Bălcescu. In totdeauna la o măsuţă pe trotuar, îşi lua cafeaua cu lapte şi îşi fuma tradiţionala ţigară de havana de întâia calitate de care nu se despărţea nici odată.

— Vă salut, coane Costache !

— Salutare, domnule !

— Ce mai spui, dumneata, de lumea nouă care apare zilnic ?

— Ce vrei să zic, toate se transformă. Pe vremea când eram tânăr erau puşti cu cremene şi... oameni cu repetiţie; acum au ajuns puştile cu repetiţie şi oamenii cu cremene.

Mişu Deşliu, — care a murit de curând — era un capşist nestrămutat.

Foarte mare apărător al sănătăţei sale, nu bea niciodată apă obicinuită şi nici răcită la ghiaţă, avea întotdeauna în păstrare o sticlă de apă de Evian la temperatura camerei. Se păzea de boale cu o mare atenţie, ceeace nu l'a împedecat să moară relativ tânăr.

O figură obicinuită era baronul de Herz, unchiul scriitorului cu acelaş nume, ginere lui Beizadea Mitică Ghica, fost ofiţer în armata austriacă. Aproape în toate dimineţile îl găseai la terasa lui Capşa, picior peste picior la o masă, ochind femeile şi pierzându-şi vremea.

Din oamenii politici au fost mai ales doi cari făceau în cofetăria şi în cafeneaua Capşa lungi staţiuni, înconjuraţi de ziarişti şi alţi cunoscuţi politiciani. Aceştia erau : Anastase Stolojan dintre liberali şi Nicolae Filipescu dintre conservatori.

Anastase Stolojan, fost ministru liberal, om cu o cultură destul de variată dar obţinută târziu, mai mult autodidact, era un agreabil vorbitor. Aduna în jurul său pe reporterii ziarelor de toate culorile politice şi ţinea conferinţe. De cele mai multe ori oferea şi sticle de şampanie, căci „Conul Năstase" era un mare iubitor al bunei mâncări şi băuturi.

Nicolae Filipescu nu fusese încă ministru la 1906, el perora în grupul său ca un simplu „frondeur" politic şi nu oferea niciodată sticle de şampanie.

Filipescu nu era de loc băutor de vin sau alcoolice, spre deosebire de Anastase Stolojan care, fără a fi un adept al vinului, era, însă un rafinat care abuza de hrana bună şi subţire.

Toată lumea care-i înconjura, atât pe Filipescu cât şi pe Anastase Stolojan, astăzi a pierit de la Capşa, expulzată de invazia celor din noile provincii.

Birtul la modă, pentru lumea de sus, era ca şi azi, Capşa; care, pe vremea aceea, nu avea nici un concurent. Un dejun bun, cu vin, cu bogăţie de feluri, costa cel mult între 8 şi 10 lei; un prânz ceva mai mult. Vara cel mai căutat restaurant pentru toată lumea zisă „bună" era Enescu din dosul palatului regal. Motivul acestei preferinţe era grădiniţa din faţă, în acest restaurant se dejuna puţin, însă seara grădina şi sala restaurantului erau atât de pline în cât nu se mai găseau locuri.

Afară din oraş nu mai existau, cum am spus, toate vechile grădini şi localuri de petreceri ale tinereţei mele.

Numai Vila Regală se mai menţinea Grădina Fronescu începe să fie cunoscută şi să atragă lumea; tot la fel, dar, cu mai puţin succes, o altă grădină din faţă zisă la „Ene". Insă grădina la modă este acum „Flora".

Administrată de către nişte germani de origină este îngrijită, mâncarea e bună şi nu tocmai scumpă.

Bucureştiul — dacă privim cu 50 de ani în urmă — s'a transformat, fără să ne dăm seama. Preţurile sunt încă ieftine, un bun dejun la un birt de bună calitate, la Iordache sau la Andrei costă tot 3 sau 4 lei; o preumblare la şosea cu un luxos muscal costă tot 10 lei: un rând de haine la cei mai buni croitori nu trece de 120 lei; numai la unul sau doi croitori de mare lux ajung până la 150 sau 180 lei. O mie kilograme lemne de foc costă 30 lei, un kilogram de icre moi 40 sau 50 lei după sezon. Astăzi, când scriu aceste rânduri, costumul de haine costă 7000 lei, iar la croitor de lux 10 şi 12.000, mia de kilograme lemne 1400 lei, kilogramul de icre moi 2000.

In curând, însă, va veni Expoziţia jubilară care va da o lovitură de biciu preţurilor pe toată linia, aşa că, deodată, vom vedea spectrul scumpetei abătându-se asupra Bucureştilor.

Dar ce comparaţie putem face între scumpetea de atunci şi scumpetea de azi !

Şi când compar preţurile de la 1906 cu preţurile de la 1871 când am venit în Bucureşti, constat iarăşi că scumpe-

tea este datorită unui proces economic constant și fatal care, cu intensități variabile, apasă asupra societăților în mersul lor secular.

La 1872, kilogramul de icre moi costa 16—18 lei; la 1906 ajunsese 30—40—50 lei.

La 1872 exista încă obiceiul ca oamenii să dea pentru sufletul morților apă de pomană. Pe vremea când am venit în București și mai târziu, sacagiul angajat cu această împărțeală a apei, trecea pe stradă strigând: *„De pomană, aaaapă!...”* Și atunci eșeau de prin curți femei sărace sau servitoare cu câte o doniță, sacaua se oprea, sacagiul scotea dopul și da câte o doniță, nu mai mult, de fiecare persoană până ce sacaua se golea. O saca mică coprindea 12 donițî, o saca mai mare 15 sau 16.

— Am vorbit de Bucureștiul comercial, de Bucureștiul oraș de petreceri, de prețurile mărfurilor, de unele obiceiuri; să spun câteva vorbe și despre Bucureștiul intelectual.

Bucureștiul a avut odinioară cenaclele lui literare, grupuri de intelectuali, de literați despre care am mai vorbit la timp. Acum toate acestea au dispărut.

Cel mai vechi grup de care îmi aduc aminte, acela pe care l-am găsit în București la 1872 și i-am urmărit foarte imperfect activitatea — deoarece eram încă un copil, — a fost grupul *Revistei Contemporane* și cel al *Columnei lui Traian*.

Cea mai veche din două, *Columna lui Traian*, a apărut în anul 1870 sub direcțiunea lui *B. P. Hașdeu*. A fost o publicație cu tendința de a face critică și istorie, dar și polemică literară în stil general. A luptat împotriva *Junimei* de la Iași și a avut multe momente fericite.

Revista Contemporană a avut mai multe apariţiuni: cea dintâi la începutul anului 1873. A doua oară, reformată, a apărut la 1 Iulie 1876, dar n'a durat decât foarte puțin.

Intâia oară reprezinta un cenaclu literar cu Petre Grădișteanu, Pantazi Ghica, poetul Zamfirescu, etc., cu aceiași tendință de a lupta împotriva curentului Junimei ieșene. A doua oară iese, literară și științifică, cu un comitet de patronaj, însă fără bază programatică, tendința nefiindu-i bine definită. Din comitetul cel numeros fac parte — bineînțeles numai pentru reclamă—francezul dr. E. Acollas, Mihail Cogălniceanu, Dimitrie A. Sturza, V. A. Ureche, Petre Grădișteanu, Ciru Economu, Anghel Demetrescu, D. Gusti, Gh. Crețeanu, Aron Densușianu, Ștefan C. Mihăilescu, Rosetti Roman, poetul M. Zamfirescu, N. Scurtescu, etc., etc.

Era epoca polemicilor literare duse chiar prin ziarele politice.

Aşa, pe vremuri, am fost spectator al luptelor literare între Junimea din Iaşi şi literaţii din Bucureşti.

Apoi între B. P. Haşdeu, adept al arhaismului în limbă şi profesorul de limba latină dela liceul Sf. Sava, Ion Maxim admirator al latinizărei limbei române adică al lui Ion Heliade Rădulescu cel din epoca decadentă.

Mai târziu este N. Scurtescu care ţine coarda cu articolele şi foiletoanele sale literare din ziarul *Telegraful* şi altele, căruia îi răspunde profesorul V. D. Păun în cronici rimate şi agresive. Insă Scurtescu n'a avut talia omului care rămâne.

Dar Eminescu?! Iată un luptător cu mare putere de sugestiune.

Eminescu era nu numai ziaristul de mare talent, nu numai poetul care lumina minţile şi scotea licăriri geniale dar era şi marele polemist. Scrisul lui pasiona şi înarma pentru luptă. Era viaţă împrejurul producţiei sale; de câte ori se tipărea o poezie nouă a lui Eminescu era simpatie, era polemică şi era luptă. Fără preocupare de crezurile curente şi de opinia dominantă a galeriei, când ignorantă când fals cultivată, Eminescu arunca în obrazul publicului convingerile sale şi după aceea îşi descoperea pieptul şi aştepta nepăsător adversarii.

A fost o frumoasă epocă, plină de geniu, de rodnicie şi de viaţă prin luptă.

Şi mai târziu Grigore Tocilescu în polemică apărându-şi operele istorice. Şi V. A. Ureche atacat cu energie. Şi Ionescu Gion care inaugurează, în ziarul *Binele Public* foiletoanele literare şi critice trimise dela Paris. Şi mai înainte puţin, Duiliu Zamfirescu care publică în *România Liberă*, de sub direcţiunea lui D. A. Laurian şi Ştefan Mihăilescu, cronicele sale intitulate *De las Palabras*.

Zamfirescu era un începător şi n'avea destulă prudenţă literară. Fiind foarte agresiv în cronicele sale, şi-a făcut duşmani. Intr'o zi un profesor — dacă memoria nu mă înşală, profesorul de limba latină dela liceul Matei Basarab, anume Ţârcă — îl ia la vale spunându-i că, dacă nu ştie limba spaniolă, de ce o întrebuinţează : *De las palabras* este genetivul, prin urmare cuvântul român „Palavre", nu poate fi tradus decât prin „Palabras". Duiliu Zamfirescu a înţeles şi s'a executat. Cronicele sale viitoare au purtat acest simplu titlu.

Contemporanul revista fraţilor Nădejde din Iaşi, publicaţie socialistă, în care scriu toţi tinerii cu idei înaintate ai epocei — precum Ion, Gheorghe şi Sofia Nădejde, Al. Bădărău, C. Mille, A. C. Cuza şi alţii — face senzaţie la Bucureşti în cercurile studenţeşti.

Metoadele noui ca şi ideile, criticismul ştiinţific necunoscut până atunci în presa şi publicaţiile bucureştene impresionează şi fac adepţi.

Literatura socialistă începe să apară pe la 1882—83, deodată cu venirea lui C. Dobrogeanu, mai târziu Gherea.

In acelaş timp Alexandru Macedonsky face încercări cu *Literatorul* lui Theodor Stoenescu, însă fără prea mare răsunet.

Apoi Vasile Alexandri cu teatrul său Epoca liniştită şi fericită, cea mai potolită din toate punctele de vedere din câte le-am cunoscut. Teatrul lui Vasile Alexandri — „Fântâna Blanduziei" şi „Ovidiu" opera de odihnire ca şi de înălţare sufletească, — se ciocneşte, în aceiaşi epocă, cu teatrul lui Caragiale, teatru de polemică. Satiră a vremei cu tendinţa de a biciui nu numai moravurile unui coprins cronologic dar şi pe aceia cari le reprezentau la cârma ţării. Aşa sunt *Noaptea Furtunoasă* şi *Scrisoarea Perdută*.

Dacă piesele lui Alexandri sunt primite cu aplauze şi aprobări generale, mai ales de către acei cari nu le prea înţelegeau, în schimb piesele lui Caragiale sunt salutate cu sentimente de toate felurile, iar critica clasică le dezaprobă categoric.

Incetul cu încetul vine potolirea şi lipsa de activitate în cuprinsul literilor.

Alexandri moare, Maiorescu din literat ajunge avocat, B. P. Haşdeu care mai aruncă câteva licăriri printr'o Revistă a lui de sfârşit de viaţă, apune în fanteziile spiritizmului. Caragiale şi cu Anton Bacalbaşa, prin *Moftul Român* publicaţie umoristică, intitulată: „revista spiritistă naţională, organ bi-hebdomadar pentru răspândirea ştiinţelor oculte în Dacia Traiană" rup monotonia, cu începere dela anul 1893 cu întreruptii până la 1901.

Dar ceilalţi au plecat. Petre Grădişteanu a îmbătrânit. Pantazi Ghica a murit de mult, Duiliu Zamfirescu este diplomat în Italia. Gion are alte preocupări, Laurian nu mai scrie, Ştefan Mihăilescu a murit, poetul Zamfirescu s'a stins în demenţă şi după ei... neantul.

Vreo patru ani a ţinut încordată atenţiunea publică, Gheorghe Panu cu activitatea lui ziaristică. Ziarul „Lupta" aduce, pe lângă nota vie, combativă, nouă definitiv ca concepţie, frază şi metodă de a polemiza, şi o înfăţişare culturală. Este un ziar dirijat, de un om care ştie carte şi care ştie ce să pună în el.

Politica, patimele şi luptele între partide, sforţările mari pentru răsturnarea gigantului care se numea Ion Brătianu a sleit puterile şi a îndreptat toate energile şi toate inteligenţele într'o singură direcţiune: politica.

Intelectualii nu mai știu face altceva decât să fie pentru ori contra lui Ion Brătianu, iar peste câmpul literilor se așează, cu încetul, un văl care poruncește ochilor să nu mai vadă și urechilor să nu mai audă.

Totuși avem producție literară, ceeace nu mai avem este discuția și polemica literară.

La 1906, avem opera lui Vlăhuță, avem opera lui Delavrancea, avem opera lui Coșbuc. Avem pe Brătescu-Voinești, avem pe Sadoveanu. Scriitori mai avem, cum am spus, dar ceeace a dispărut este acea ambianță, frământată, exteriorizarea valorilor, nu numai în vitrinile librarilor, dar și în polemicile din publicitate, în freamătul din toate sufletele pe care le interesează literatura națională și mișcarea ei.

La 1906 este acalmie. Publicul are alte preocupări mai aproape de realitatea vieței, polemica literară ori nu mai e cultivată, ori a căzut pe mâinile câtorva obscuri scribi cari își închipue că a scri versuri este a face poezie, și a produce fraze este a face literatură.

— Suntem în preajma Expozițiunei jubilare, să urmez cu privirea înapoi și să vedem ce progrese a făcut Capitala, din punct de vedere edilitar, dela 1870 până la 1906, adică în timp tala dela 1870 până la 1906, adică în timp de 36 de ani.

Mai întâi la 1871 Capitala nu avea iluminatul cu gaz aerian. Orașul întreg era luminat cu petrol, iar în casele particulare luminatul se făcea la fel plus — pentru mai mare lux — lumânările de stearină, numite curent, lumânări de spermanțetă.

Apoi Capitala nu avea Dâmbovița rectificată cu cheiurile de astăzi. Dâmbovița era joasă, la nivelul stradei: sacagii aveau un număr de vaduri pe unde intrau direct în gârlă și se aprovizionau cu apa pe care o vindeau apoi în oraș.

Această apă se limpezea în două feluri: pentru gătit bucatele, spălatul vaselor, spălatul rufelor și toate celelate trebuințe menajere, se întrebuința apa dintr'o putină mai mare care era bătută cu piatră acră. Această apă nu era gustoasă la băut.

Apa de băut era limpezită și filtrată întrebuințând niște recipiente de piatră spongioasă sub care se așezau vase de colectare în care apa filtrată cădea picătură cu picătură.

La 1906 Dombovița fiind canalizată, iar malurile înalte, sacagii, au dispărut. Apoi, în urma lucrărilor de captare a apei din apa subterană a Bucureștiului și a instalărei filtrelor de nisip dela Arcuda, Capitala primea apa filitrată prin conducte speciale.

Au dispărut la fel și pietrele de filtrat și limpezit, a dispărut și sistemul apoi bătută cu piatră acră. Acum, când sunt epidemii, mai ales holerinele, holera și febra tifoidă, medicii recomandă consumarea apei fierte.

In anul 1871 nu existau nici marile bulevarde, nici bulevardul Lascăr Catargiu, nici bulevardul Filipescu, nici bulevardul Maria, singur bulevardul Academiei exista între calea Victoriei — pe atunci Podul Mogoșoaiei — și strada Colței.

Aceste patru mari lucrări au fost executate în următoarea ordine chronologică: gazul aerian la 1871; Rectificarea Dâmboviței imediat după războiul din 1877 — 78, lucrările unmând un număr de ani. Canalizarea orașului aproape concomitent dar pe loturi de lucrări într'un șir de ani mai mare. Introducerea apei filtrate pe conducte, începută sub guvernul liberal al lui Ion Brătianu, a fost urmată de către primarii Pake Protopopescu, Nicolae Filipescu și alții după ei.

Marile bulevarde, într'o parte de la strada Brezoianu până la Cotroceni, de cealaltă parte dela strada Colței până la Obor, sunt opera exclusivă a lui Pake Protopopescu. bulevardul Colței și bulevardul Maria, opera lui Nicolae Filipescu.

La 1871, cum am spus, nu era în oraș decât luminatul cu petrol, la 1906 avem și luminatul parțial cu electricitate. Pake Protopopescu a pus să se instaleze în Cișmigiu jocurile apelor luminoase.

Bineînțeles jocurile au fost de scurtă durată findcă, cu proasta întreținere a tuturor lucrurilor înființate la noi, și această instalație a dat greș în curând.

La 1871 nu exista decât o singură linie de tramvaiu, aceea care pleca de la gara de Nord trecea pe calea Griviței, strada Manea Brutaru, Fântânei, Luterană, Câmpineanu, Piața Teatrului. Regală, Biserica Enei, Colței și Moșilor până la barieră.

După aceea s'a înființat o altă linie, care, plecând dela Piața Sfântului Gheoghe deservește Calea Călărașilor. Și mai târziu a venit o nouă companie belgiană care a înființat mai multe linii suplimentare, precum aceea din Isvor care merge la Opler aceea care merge la fabrica Luther, linia care merge pe strada Cantacuzino (fostă Polonă) și merge pe strada Romană, linia de pe strada 11 Iunie până la gara Filaret, linia de pe strada 13 Septembrie, etc.

Deodată cu instalarea luminei electrice pe marile bulevarde și instalarea uzinei dela Grozăvești, s'a înființat și tramvaiul electric dela Cotroceni la Obor.

La 1871 toate casele din regiunea stradei Isvorul, Plevnei (pe atunci Podul de pământ) cu grădina Cişmigiului, Brezoianu, etc., erau igrasioase. Apa gârlei fiind foarte sus ca nivel, infiltraţiile se făceau cu uşurinţă, pivniţele erau de obicei umede, iar când veneau ploi mari dela munte, Dâmbovita se revărsa şi inunda tot cartierul. Atunci toate stradele de care am vorbit şi grădina Cişmigiului steteau sub apă zile numeroase până ce apele se retrăgeau:

Ultima mare revărsare a Dâmboviţei a fost sub domnia lui Vodă Cuza la 1864. De această inundaţie este legată şi o legendă.

Vodă Cuza, deşi însurat cu domniţa Elena sora lui Theodor Rosetti fost prim-ministru, nu avea copii; avea însă doi băeţi din flori născuţi de către principesa Obrenovici amanta lui.

Legenda mai spune că după ce apele Dâmboviţei s'au revărsat şi au înecat Bucureştii cu cartierul Izvorului, Vodă Cuza a eşit călare, însoţit de un aghiotant ca să viziteze stradele inundate.

Pe când mergea prin apă, calul având-o până aproape de pântec, iată că vine spre el o mică luntre în care se aflau doi copii înfăşaţi. Vodă Cuza dete ordin aghiotantului ca să-i ia. Cu ajutorul soldaţilor copii fură scoşi din luntre iar Vodă — văzând în această întâlnire un semn misterios al providenţei — îi adoptă.

Copii, — spunea gurile rele sau bune — erau copii Obrenovicioaei, rod al amorului ei pentru Cuza Vodă, iar apariţia copiilor în luntre întru întâmpinarea lui Vodă fusese potrivită mai dinainte cu autorizarea acestuia. Vodă profitase de inundaţie spre a găsi mijlocul cel mai bun ca să-şi înfieze pe proprii lui fii.

La 1906 teama de inundaţie a dispărut, dar nu de tot, fiindcă la 1890 am avut inundaţia dela Grozăveşti Totuşi cartierul Izvorului este astăzi însănătoşit, casele nu mai sunt umede fiindcă nivelul Dâmboviţei a fost simţitor scăzut de când cu rectificarea gârlei şi canalizarea.

Cât priveşte circulaţia în oraş tot birja cu doi cai a muscalului este trăsura de lux. Câteva încercări de a introduce birja cu un cal nu a izbutit fiindcă distanţele sunt prea lungi iar pavagiul foarte prost afară de câteva strade din centru.

Automobilul abia s'a arătat şi nu ţine decât un loc foarte restrâns în circulaţie

Incercările făcute cu pavagiul din cuburi de lemn şi cu pavagiul de asfalt au dat greş. Porţiunile pavate cu lemn erau : calea Victoriei dela Teatrul Naţional până la grădina

Ateneului (fostă grădina Episcopiei), — dorință a regelui Carol pentru ca în fața palatului regal zgomotul trăsurilor să fie înăbușit — și în strada Lipscani.

Piatra cubică domina în stradele centrale, piatra în bolovani pe celelalte strade.

In 36 de ani incontestabil Bucureștiul a făcut câțiva pași înainte. E vorba de edilitate.

Să mă întorc la actualitate.

— Bucureștiul este în plin sezon al luptelor greco-romane. In anul acesta este concentrată la Circul Sidoli, unde dă reprezentații trupa de circ Henry, cea mai bună alegere de luptători.

Aci lupta celebrul Zbisko Țiganiewitci, cât și popularul Lurich căruia publicul îi face în fiecare seară ovațiuni.

Lurich i-a învins pe toți, căci așa era convenția ; l-a învins chiar și pe Zbisko a căruia forță musculară era formidabilă. Dar aceste lupte greco-romane nu sunt adevărate concurențe de forță și tehnică ci numai numere de circ în care învingătorul este hotărît mai dinainte.

— La 28 Martie, adică 4 zile numai după marele scandal din Piața Teatrului, procesul arestaților se judecă de către secția I-a a tribunalului Ilfov. Tribunalul e compus din d. Mavrodin, prim președinte: d-nii Peretz și Riureanu, judecători, Procuror d. Eftimie Antonescu.

Apărătorii acuzaților în număr de 27 sunt : Petre Grădișteanu, Barbu Delavrancea, Emanoil Antonescu, V. Fotescu, G. Vercescu, Al. Ionescu, Cesar Pascu, N. Vlădescu, Gh. Eh. Elefteriu, Chr. Tomulescu, D. Davidescu, Z Dimitriu, V. Antonescu, G. Mumuianu, N. Paraschivescu-Bosnief, T. Policrat, Maxim Lenș, G. Clinceanu, Iancu Brătescu, C. Xeni, Aurel Eliescu, Iorgu Ionescu, Em. Ioachimescu.

Tribunalul a condamnat pe câțiva dintre arestați la pedepse variind între 15 zile și 3 zile închisoare, pe alții la 50 lei amendă. Un număr de arestați a fost achitat.

Totuși agitația studențească continuă.

La o întrunre publică ținută în sala „Dacia" asistă din lojă Nicu Filipescu, înconjurat de prietenii săi politici : C. Hiotu, actual ministru al Palatului regal, prințul Al. Calimachi, Dristorian etc. Iar dela tribună au vorbit Barbu Delavrancea și N. Iorga. Trebue să spun că d. Iorga era, pe vremea aceea, înscris în clubul junimist.

Această întrunire fusese convocată nu de studenți ci de oamenii de litere.

Bătrânul istoric B. P. Hașdeu a trimis dela Câmpina d-lui A. C. Cuza următoarea telegramă pe care a citit-o în întrunire d. N. Iorga :

„Iubiţi colegi, fapta studenţilor a fost un frumos şi adevărat avânt francez. Francezii ar fi făcut întocmai. Felicit, însă, nu pe studenţi cari şi-au îndeplinit o sacră datorie, dar felicit pe floarea profesorimei curat românească din care fac şi nu voi înceta de a face parte".

Au mai trimis telegrame de felicitare şi adeziune : Lupu Costache din Bârlad, Becescu-Silvan din Ploeşti, C. Barcan din Drăgăşani, Scarlat C. Moscu din gara Bărbăteşti, Nicu Ganea din Iaşi, sublocotenentul Vulkovici din Craiova, cavaler de Flondor din Bucovina, Aurel Suluţiu din Transilvania, I. Brătescu-Voineşti din Târgovişte, I. A. Basarabescu din Ploeşti, Elena Farago-Fatma, Matilda Poni, G. Orleanu, profesorii şi elevii din Brăila, Stroe Beloescu şi Romniceanu din Bârlad, N. P. Romanescu din Craiova, etc.

După eşirea dela întrunire, publicul a făcut o călduroasă maniestaţie la Legaţia franceză, pentru ca actul studenţilor să nu fie interpretat ca o încercare de rea voinţă împotriva Franţei şi a limbei franceze.

Toată opinia publică — afară de acea minoritate din lumea mare care nu mai ştie vorbi româneşte — aprobă actul studenţilor.

— La 22 Martie vine ştirea din Iaşi că Vasile Pogor fost ministru, fost multă vreme primar al Iaşilor, unul dintre cei mai culţi oameni din România şi unul dintre întemeietorii cercului „Junimea", împreună cu Titu Maiorescu, fraţii Negruţi şi Petre Carp, a murit la vârsta de 73 ani.

— In jurul evenimentelor de pe Piaţa Teatrului o polemică de presă isbucneşte între Petre Grădişteanu, distinsul membru al baroului bucureştean şi preşedinte al Ligii Culturale şi d. Nicolae Iorga.

D. Iorga atacase pe Grădişteanu fiindcă, în calitate de preşedinte al Ligei nu-şi îndeplineşte datoria în chestia naţională, iar Petre Grădişteanu îi răspunde printr'un lung rechizitoriu punându-l în contradicţiune cu scrisul şi conferinţele ţinute mai înainte. Intre altele Grădişteanu aminteşte că tatăl d-lui Iorga ar fi murit de o boală mintală şi că pe bunicul d-lui Iorga din Botoşani, îl numeau Constantin Iorga Buzatu. Nicolae Iorga răspunde printr'o telegramă prin care profesorul trimite avocatului toată expresia desgustului său. Şi d. Iorga anunţă că „stă la dispoziţia lui Grădişteanu".

— Vine 10 Mai 1906 şi serbările jubilare pentru aniversarea de 40 ani a suirei lui Carol I pe tronul României încep.

Sărbătorile se desfăşură după un program întocmit cu parăzi, reprezentaţii teatrale, defilări de trupe, iluminaţiuni, banchete, decoratiuni etc.

Pentru aceste serbări s'au tipărit mai întâi o întreagă serie de mărci iubilare. Aceste mărci au fost acaparate —

bineînțeles cu complicitatea unora dintre funcționarii poștali, — de către unii speculatori. Aceștia au realizat mari câștiguri.

Apoi s'au bătut serii de monezi de aur și de argint. Monetele jubilare erau: cele de aur de 100, 50 și 20 lei; cele de argint de 5, 2 și 1.

In program erau și recepțiile la palat.

In ziua de 13 Mai au fost primiți și delegații Sindicatului ziariștilor: Al. Ciurcu, Gr. Ventura, Virgil Dărăscu și Rusu Abrudeanu. Când l'a văzut pe Grigore Ventura, principele Ferdinand i-a spus :

— Ah ! d-voastră vorbiți multe limbi !...

Regele Carol erea foarte simțitor la asemenea atentiuni, iar unii din membrii guvernului, au pus la cale serbările mai mult spre ași atrage favoarea regală.

Serbările jubilare coprindeau, pe lângă seria de monete bătute ad-hoc și pe lângă seria de timbre postale, un număr de banchete, apoi, ca culminație, Expoziția dela Filaret.

Dar despre Expoziție, voiu vorbi mai departe.

— La 4 Iunie sosește în București doctorul Lueger primarul Vienei. Un manifest semnat de către un comitet de recepție este împărțit și lipit pe ziduri cu următorul cuprins:

Cetățeni,

Primarul Vienei doctorul Lueger vine la București însoțit de o delegație a consiliului comunal al Vienei, cu prilejul inaugurărei Expoziției jubilare.

Sosirea acestui bun prieten al românilor în Capitala țărei este un eveniment fericit.

Să-i ieșim cu toții înainte spre a-i ura bună venire drept semn de recunoștință pentru simpatiile ce în toate ocaziunile a arătat neamului românesc.

Comitetul de primire :

M. Cantacuzino, primarul Capitalei; *N. Filipescu*, fost ministru, fost primar al Capitalei, deputat; *Al. Ciurcu*, ajutor de primar; *D. Nenițescu*, vicepreședintele Adunărei deputaților; *C. G. Disescu*, profesor universitar, fost ministru ; *Barbu Catargi*, deputat.

Primirea făcută d-rului Lueger a fost călduroasă, iar prezența lui Filipescu în comitetul de recepție era datorită faptului că, primarul Vienei era un adversar hotărît al ungurilor, atacat de mai multe ori, din această cauză, în Camera dela Budapesta.

Ziarele adversare junimiștilor, între care *Adevărul*, atacau pe Filipescu pe care îl acuzau de inconsecvență. In adevăr conform bunului obiceiu al partidelor noastre politice de a boicota sistematic tot ceeace realizează adversarii lor, opoziția de atunci n'a voit să recunoască Expoziția. Dar prima-

rul Vienei venea pentru inaugurarea expoziţiei, prin urmare cum putea Filipescu, primi pe acest primar ?

Distinsul oaspe a fost primit în gara de Nord de către primarul M. Cantacuzino înconjurat de membrii consiliului comunal, Petre Grădişteanu, preşedintele Ligii culturale, cavalerul Nicolae de Vasilko şeful rutenilor din Bucovina, Petre Sfetescu prefect de Ilfov, membrii secţiei austriace dela expoziţie, o delegaţie a românilor din Ardeal şi o delegaţie a studenţilor.

Este foarte interesant de cunoscut astăzi când Austro-Ungaria nu mai există, care au fost cuvintele primarului Vienei, rostite în gara de Nord.

După cuvântarea de bună primire a primarului Capitalei, a economului stravrofor Simion Popescu în numele românilor austro-unguri din Capitală şi a lui Petre Grădişteanu în numele Ligii Culturale, a răspuns primarul Vienei :

„Am venit aci îndemnat de marile simpatii pe care le nutresc pentru poporul român.

Sunt de părere că Austria şi România au împreună de deslegat mari probleme de înaltă civilizaţie.

Când România şi Austria vor lucra împreună vor fi o mare putere căreia nici unul din inamici, ori de unde ar veni el, nu-i vor putea face vre-un rău.

Am venit în România spre a cunoaşte acest popor pentru care nutresc de mulţi ani cele mai mari simpatii.

Vă mulţumesc, d-le primar, dv. şi celorlalţi cari au venit spre a mă întâmpina.

Vă mulţumesc, încă odată pentru această primire prietenească care mă onorează foarte mult şi la care nu m'am aşteptat.

Trăiască poporul român !“

Fapt caracteristic a fost că guvernul austriac, cunoscând caracterul antiunguresc ce se va da de către români primirei d-rului Lueger, a ordonat ministrului Palavicini, să nu iasă la gară. Ca manifestaţie marchizul Palavicini, ministrul Austro-Ungariei a plecat ostentativ la Sinaia. De altfel nici guvernul român n'a fost reprezentat.

D-rul Lueger a fost stăruitor rugat ca să vie la Bucureşti la inaugurarea Expoziţiei pentru ca să se poată manifesta împotriva ungurilor.

I s'au dat multe banchete, s'au rostit multe toasturi semnificative.

Pe vremea aceea se găseau mulţi români cari aveau încă naivitatea de a crede că la ora cea mare, austriacii îşi vor da mâna cu românii împotriva ungurilor !

Nu mult prea târziu după această zi strada Fântânei a primit numele de „Strada Carol Lueger" drept recunoştinţă pentru simpatiile româneşti de atâtea ori manifestate chiar în parlamentul din Viena. Dar în urma războiului din 1914—1918 tăbliţele cu numele acestui filo-român au fost scoase şi în locul lor puse tăbliţe cu numele generalului Berthelot.

Suprimarea numelui doctorului Lueger a fost un act regretabil. Oricât de austriac a fost el, cu toate că România s'a războit contra Austriei, simpatiile d-rului Lueger pentru România au fost reale.

Franeczii s'au războit de atâtea ori cu germanii şi austriacii, dar niciodată nu s'au gândit ca să suprime din Paris stradele Meyerbeer, Vienne, etc.

Imi amintesc de o comedie jucată pe vremuri la Teatrul Naţional de către artistul Pascali. Comedia era, mi se pare de V. Alexandri sau de V. A. Ureche, în ea se ridiculizau moravurile vremurilor de înjosire naţională când ţara era invadată succesiv de către ruşi şi austriaci.

Un boer al vremurilor căuta să se strecoare printre evenimente şi de aceea avea două portrete, unul al împăratului Austriei şi altul al Ţarului Rusiei. Când intră în ţară armatele ruseşti boerul scotea din perete portretul Impăratului şi agăţa pe al Ţarului. Iar când plecau ruşi şi veneau austriaci, aducea portretul Impăratului şi arunca la coş pe al Ţarului.

D-rul Lueger a fost simpatic cauzei românilor şi a manifestat acest simţământ curagios înfruntând toate ocările isbucnite în parlamentul dela Budapesta. A-l arunca astăzi la coşul uitărei este a face o faptă fără bărbăţie.

Cu aproape 50 de ani în urmă s'a petrecut un caz identic: actuala „strada Carol", se numea până la 1871 „Strada Franceză". După ce francezii au fost bătuţi de germani în 1870-71, un primar tot atât de puţin „curagios ca şi cei cari au desfiinţat pe Lueger, a suprimat „Strada Franceză" şi a pus în loc numele princepelui domnitor.

Dar la 1871 nu făcusem încă războiul pentru neatârnare şi nici întregirea neamului...

Este drept, că pentru consolaţie, numele D-rului Lueger a fost dat unei mici stradele ce leagă str. Berthelot cu str. Ştirbei-Vodă.

— Expoziţia jubilară din parcul Carol I, care trebuia să fie inaugurată Duminică 4 Iulie 1906, a fost inaugurată Marţi 6 Iunie din cauza unor ploi torenţiale ce s'au abătut asupra Bucureştilor.

In acord cu obiceiurile lumei politice în această ţară, din partea opoziţiei singur Vasile Misir, fost ministru de domenii al partidului liberal, a fost de faţă.

Asupra abținerii opoziției au fost lungi discuțiuni și aprinse în partidele de opoziție.

La liberali Dimitrie Sturza, șeful partidului, în calitatea lui de credincios al regelui Carol, a susținut că deoarece Expoziția nu este numai un act al guvernului dar și un act pentru aniversarea de 40 ani a urcărei pe tron a regelui Carol, abținerea ar fi considerată de rege ca o ofensă personală.

Această supărare ar putea avea consecințe urâte pentru partid căci regele, susceptibil cum este, ar putea ține pe liberali mai mult timp în opoziție.

Dar era și clopotul cel l'alt, reprezentat prin Eugeniu Carada și toată oculta, aceștia s'au opus energic participărei.. Așa că, în cele din urmă, Dimitrie Sturza a trebuit să se plece.

Intr'o întrunire restrânsă ținută în casa șefului a urmat o discuțiune aprinsă asupra subiectului. La un moment Sturza a spus că abținerea ar putea avea valoare dacă și cel l'alt partid din opoziție — partidul carpist — s'ar abține; însă prezența lui Nicu Filipescu în comitetul de recepție al doctorului Lueger este o dovadă cum că carpiștii vor merge la Expoziție. In acest caz partidul liberal ar rămâne într'o izolare ridicolă.

Atunci partizanii abținerei au început acțiunea de acaparare a partidului carpist pentru ideia abținerei.

Să povestim cele petrecute în cele trei culise politice.

Ideea Expoziției jubiliare a fost a lui Take Ionescu. Take Ionescu era fecund în astfel de lovituri.

Pentru a măguli pe regele Carol, omul foarte simțitor la astfel de lingușeli, lui Take Ionescu i-a venit ideea ca să se serbeze Jubileul de 40 de ani de domnie ai regelui. Culminată să fie o Expoziție jubilară.

Lucrul nu se prea potrivea fiindcă cifra de 40 de ani nu spunea nimic.

Dacă ar fi fost aniversarea de 50 de ani era altceva. O jumătate de secol putea fi o dată demnă de comemorat.

Dar partidele de opoziție s'au alarmat. Ele — mai ales carpiștii — și-au zis că, dacă Expoziția și toată închegarea pusă la cale de guvern reușesc, în acest caz partidul cantacuzinist se întărește, și, mai ales, se întărește Take Ionescu rămas singur viitor șef al partidului.

Nicu Filipescu era cel mai dârz adversar al lui Take Ionescu, însă el a fost convins că, mai sigur îl va înlătura pe acesta dacă va intra în bunele grații ale lui Iorgu Cantacuzino, care era șeful partidului. Fiind și rudă cu Nababul, a primit să figureze în comitetul pentru primirea

d-rului Lueger numai spre a contribui la înfrângerea lui Take Ionescu.

Acum a început lupta cea mare.

Nicu Filipescu n'a putut obţine ca partidul carpist să asiste la inaugurarea Expoziţiei de şi Filipescu şi chiar Petre Carp erau de această părere. Insă Marghiloman, care nu putea vedea cu ochi buni un succes prea mare al lui Nicu Filipescu, s'a opus din răsputeri. Opoziţia lui a convins pe Carp, şi astfel, din toate aceste intrigi de culise, în care interesele personale au jucat întâiul rol, a ieşit abţinerea întregi opoziţii de la serbările oficiale al Expoziţiei.

Dar Filipescu luase contact cu partidul cantacuzinist şi, prin sugestiile lui, fii primului ministru — în speciaj d. Grigore Cantacuzino — încep lucrarea pentru reîntregirea partidului conservator cu carpiştii dar cu eliminarea lui Take Ionescu.

Puterea lui Take Ionescu devenea, în adevăr, prea mare; însuşi regele Carol era îngrijorat. El era omul tradiţiei şi avea grijă ca vechile familii boereşti să nu'şi piardă influenţa în Stat.

Gheorghe Panu avu, în vremea aceasta o audienţă la rege; acolo, fireşte, s'a vorbit de politică. Panu — care avea o neîmpăcată ostilitate, în potriva lui Take Ionescu — îşi manifestă temerea că acesta a acaparat partidul conservator şi că, nu va trece mult, şi i se va impune ca şef. Dar regele a răspuns:

— *Să nu aveţi nici o teamă; sunt acolo fiii domnului Cantacuzino cari veghează.*

Regele Carol exagera puterea fiilor lui Cantacuzino.

La inaugurarea Expoziţiei a asistat întregul corp diplomatic afară de ministrul Turciei Kiazim Bey. Acest ambasador s'a abţinut din cauză că în Expoziţie figura şi bateria de la Calafat, aceea care a tras primul tun în războiul de la 1877.

Ceremonia s'a desfăşurat în chipul următor: După serviciul divin oficiat de amândoi mitropoliţii şi toţi episcopii, au vorbit în ordine; Ion Lahovary ministrul domeniilor, dr. C. Istrati, comisarul general al Expoziţiei şi la sfârşit regele care a răspuns.

Pe când vorbea doctorul Istrati principele Carol, fiul moştenitorul tronului, a avut un uşor leşin din cauza căldurei şi a uniformei ce purta. Generalul dr. Teodori, medicul palatului ia dat să miroasă eter.

Caracteristice sunt următoarele cuvinte ale regelui pe care le transcriu din cuvântarea rostită:

„Dar să nu uităm să adresăm prinosul nostru de recu-

noştinţă bărbaţilor de stat cari au condus poporul român pe această cale rodnică, desfăşurând, de asemenea, pe terenul economic, falnica deviză a coroanei de oţel: PRIN NOI INŞINE".

Aceste rânduri spun, fără putinţă de tăgadă, cum că formula a fost emisă mai întâiu de regele Carol, că a fost şi este deviza Coroanei de oţel, iar nicì de cum, precum se crede astăzi, o formulă sau un eres al partidului liberal.

Discursului regal i'a urmat semnarea actului comemorativ care a fost semnat de rege şi de familia regală, de mitropoliţi şi episcopi, de miniştri etc.

Apoi regele, şi cu cei din urma sa, au vizitat Palatul Artelor şi pe cele l'alte pavilioane treptat.

Am spus că partidele din opoziţie — liberalii şi junimiştii — au boicotat Expoziţia, dar şi ungurii s'au asociat acestui boicot. Ziarul „Braso Hirlap" din Braşov a publicat un articol intitulat: „Lueger şi România".

In acest articol sunt pasagiile următoare:

„Expoziţia română a fost primită cu multă simpatie de unguri fiindcă ei credeau că invitaţia făcută ungurilor ca să participe la inaugurare era o dovadă de prietenie din partea românilor.

„Acum, însă, în urma primirei ce s'a făcut lui Lueger în România, s'a priceput că totul nu era altceva de cât o demonstraţie contra ungurilor".

Şi ziarul din Braşov a făcut apel la toţi Ungurii ca să boicoteze Expoziţia.

A treia zi după deschiderea Expoziţiei a luat foc cofetăria regală a lui Dobriceanu şi a fost mistuită cu desăvârşire.

Nu voiu face aci o descriere amănuţită a Expoziţiei căci nu e locul. voiu spune numai că această expunere a reprezentat, în mare măsură. momentul rodnic al ţărei, fără, însă să fie cu totul completă. La acest neajuns a contribuit şi abţinerea ca şi boicotul partidelor din opoziţie.

— Pe când atenţia publicului este atrasă către Expoziţie şi cu toate că suntem în sezonul de vacanţă. în guvern şi în partidul conservator lupta devine, din zi în zi mai crâncenă între fracţiunea Cantacuzino şi fracţiunea Take Ionescu.

Alexandru Bădărău, takist de frunte şi ministru al justiţiei, este ţinta celor mai crâncene atacuri. Incă de un an de zile ziarele din opoziţie îl acuză de numeroase fapte necorecte şi de asociaţiuni neiertate cu unii oameni de afaceri evrei din Moldova.

Pe la sfârşitul lunei Iunie criza ministerială latentă izbucneşte. Fii lui Gheorghe Cantacuzino iau poziţie în contra

lui Bădărău, pe când, din altă parte tratează cu Nicu Filipescu o reîmpăcare cu partidul junimist. Se lucrează, cu alte cuvinte, la revenirea către anul 1900 când iarăş Take Ionescu a fost jertfit în folosul luiPetre Carp şi al partidului său.

Timp de o lună de zile Bădărău este atacat cu cea mai mare violenţă punându-i-se în sarcină acte ruşinoase; în sfârşit pe la jumătatea lui Iunie ministrul justiţiei este silit să demisioneze iar în locu'i e numit Dimitrie Greceanu, un fruntaş conservator din Iaşi. Dimitrie Greceanu a fost omorît după 1918, în atentatul cu bombe săvârşit la Senat.

Această remaniere înseamnă înfrângerea lui Take Ionescu ca şi începutul marei lupte care va duce în mai puţin de un an, pe de o parte la căderea dela guvern a conservatorilor, la fuziunea cu junimiştii şi la proclamarea lui Carp ca şef al partidului conservator, iar pe de alta la fundarea partidului conservator-democrat.

Eşind Bădărău din minister Take Ionescu rămâne izolat. căci toţi ceilalţi miniştri aparţin clasei boereşti. Insuş d. Mihail Vlădescu, care nu trece drept boer — deşi de altă parte, susţine cum că are hrisoave că scoboară din Mihai Viteazul — este cantacuzinist.

Prin deznodământul acesta, fireşte, influenţa politică a lui Take Ionescu scade considerabil.

Presa lăturalnică a lui Take Ionescu consideră lovitura ca un succes al junimiştilor, întru cât junimiştii au declarat că nu pot participa la inaugurarea Expoziţiei pe câtă vreme din guvern face parte un om ca Alexandru Bădărău.

— In mijlocul acestor evenimente aflăm moartea lui Petre Albulescu un „tip" bucureştean.

Albulescu a înveselit multă vreme Bucureştii. Originar din Craiova, om de familie bună şi moştenitor al unei însemnate averi, a trăit o viaţă de risipă şi de lux pe picior mare. La Bucureşti s'a semnalat ca sportsman figurând pe hipodrom cu un cal arab de culoare albă pe care îl călărea singur. Calul însă neavând fond şi fiind de talie mică nu putea ţine pe distanţe prea lungi, de aceea venea în tot d'auna cel din urmă în aplausele ironice ale publicului

Purta o barbă neagră foarte frumoasă şi lungă. Odată fiind la Marsilia, cu scopul de a se îmbarca spre a se înrola în legiunea străină a Franţei, a intrat într'un magazin de coafură : Un marsiliez, cum îl vede, exclamă :

— *Oh! ce barbă frumoasă!*

— *E de vânzare*, răspunde Albulescu.

— *O fi scumpă*, adăogă marsiliezul, crezând că e o glumă.

— *Numai 5 franci*, zice Albulescu.

Şi târgul s'a făcut imediat. Albulescu, care tocmai venise

să'şi radă barba spre a se putea angaja în legiune, a pus de i s'a ras barba imediat şi a încasat suma.

Fire foarte originală, făcând impresia că e nebun, dar şi foarte activ şi hotărît, când a văzut că nu mai are nici un ban şi nici un mijloc de traiu, a redactat un ziar sui generis intitulat *Turnul Babilonului* pe care îl vindea singur pe stradă.

Deviza gazetei sale era:

Stau în cale şi mă mir
Şi'mi dau singur cu sictir!

Odată în gara de Nord Ion Brătianu prim ministru atunci, pleca la Florica; Albulescu cum îl vede se duse la vagon şi'i oferi ziarul. Brătianu ea un exemplar şi'i dă o piesă de 5 lei. Albulescu ia piesa, o bagă în buzunar, salută, mulţumeşte şi dă să plece.

— *Ai uitat cusurul*, îi strigă Ion Brătianu.

— *Ion Brătianu nu are cusur*, răspunde Albulescu şi dispare.

Acest om original, bine înţeles, şi puţin dezechilibrat, a luptat până la sfârşitul vieţei — 56 ani — după ce a cunoscut toate binefacerile une mari averi şi a murit în cea mai neagră mizerie.

Iată câteva notiţe de pe frontispiciul gazetei *Turnul Babilonului*:

„Director- proprietar, redactor, administrator perceptor şi casier, obraz subţire şi fără garanţie e Petre Albulescu".

„Abonamentul 100 lei pe an pentru apanagişti, şi fiecare foaie : colegiul I 1 leu, al 2-lea 50 bani, al 3-lea 25 bani. Un număr în toată ţara: pentru ciocoi 2 lei noui; pentru boeri, cum le-am vândut eri; pentru intimi şi intime, 50 centime; pentru mitocani 25 bani; pentru calici preţuri mai mici".

„Scrisorile nefrancate se primesc cu regrete".

Omul acesta a făcut tot felul de farse în viaţa lui. Odată a luat cu el un număr de prieteni spre a-i duce la Paris. Totul era pe cheltuiala lui. Ajuns în gara de Est, a dat chiar în gară un banchet copios prietenilor. Masa fiind sfârşită i-a urcat pe toţi în tren şi i-a readus la Bucureşti fără a-i lăsa să vadă Parisul. Bineînţeles toţi au fost furioşi de mânie dar, fiindcă Albulescu îi învitase să nu ia nici unul parale, bieţii oameni au suferit supliciul lui Tantal. Aduşi până la porţile Parisului nici unul n'a putut vedea Parisul.

Când era bogat făcea tot felul de năzbâtii în Bucureşti. Odată a cumpărat un docar la care a înhămat 4 catâri în tandem, gătiţi cu panglicuţe, pe care îi mâna singur. Inainte un trâmbiţaş călare deschidea drumul strigând: *La o-parte căci trece Conul Petrică".*

A fost un tip !

— Expoziția, cu toate petrecerile ei noui, cu lacul arzător, cu luptele pe lac, cu luptele greco-romane din arene, cu topoganul, cu waterşutul, etc., atrage lumea bucureşteană.

La 21 Iunie o groaznică explozie se întâmplă la Expoziție dintr'un accident provocat de sergentul marinar Alexandru Lăzărescu. Tocmai când trebuia să înceapă luptele pe lac, un depozit de praf de puşcă şi alte explosibile au luat foc. Cinci persoane au fost grav rănite. Magazinerul Tomescu a fost omorît.

Expoziția, instalată în mod primitiv, n'avea nici un instrument şi nici alte mijloace de salvare. Apoi telefonul ne mai funcționând dela orele 8 seara, — explozia s'a produs la orele 9, — n'a mai fost mijloc de a se comunica cu oraşul spre a cere ajutorări grabnice.

Pe lac, un antreprenor, d. Morgan, a instalat o simulare a Port-Arturului în jurul căruia se dau luptele cu flota inamică. Din cauza focurilor de artificii şi a împuşcăturilor expozanții erau îngrijorați temându-se ca să nu ia foc toată Expoziția.

— Relațiunile între greci şi români se înăspresc iarăşi. O telegramă anunță că 20 români-macedoneni, din comuna Huma, ținutul Megleni, au fost omorîți pe când călătoreau.

Printre ucişi erau şi 5 copii de câte 12 şi 10 ani elevi ai şcoalei româneşti.

Această ştire aprinde din nou spiritile mai ales pe macedonenii aflați în Bucureşti, aşa că două zile mai târziu, pe bulevardul Academiei, pe trotuarul din fața berăriei Cosman, astăzi Mircea, un tânăr macedonean anume Pandele Magiaru, ucide, cu un foc de revolver, pe grecul Nicolachi Paraschidis.

Acest Paraschidis era cunoscut ca unul dintre cei mai primejdioşi propagandişti greci şi duşman al revendicărilor aromânilor. Atentatorul, tânăr de 19 ani, a declarat că este în Bucureşti de 14 zile unde a venit înadins ca să omoare pe Paraschidis.

Acesta contribuise ca un membru al familiei lui Magiaru să fie deposedat de avere şi astfel toată familia să rămâie pe drumuri. Pe lângă caracterul politic omorul avea şi caracterul răzbunărei personale. Magiaru era croitor de meserie.

Tot felul de ştiri vin din Macedonia, menite să aprindă ura între români şi greci.

Intr'o zi se povesteşte că la 6 Iulie 1906 o bandă de 400 greci au pătruns în comuna Paticina din județul Pelleis-Vodena. In frunte erau mai mulți voevozi cu scopul de a omorî pe mai mulți români printre cari pe preotul Papanicole

fiindcă oficia româneşte, iar pe un alt român anume Hrista Popa voiau să-l omoare fiindcă, în această comună pur românească, a adus dascăl român.

Banda venind noaptea n'a putut pătrunde în casa lui Popa, a intrat în alte case, a legat pe românii ce a găsit, i-a aruncat în foc şi i-a ars de vii.

Cetirea acestor fapte contribue ca să crească curentul antigrecesc în Bucureşti.

— Pe la sfârşitul lunei Iulie moare subit la Sinaia doctorul C. Răuţoiu, cunoscut doctor de copii în Bucureşti.

Aflându-se în viligiatură la Sinaia împreună cu soţia, a luat parte la o petrecere la Sf. Ana împreună cu mai mulţi prieteni : sublocotenent Ghica, Petrică Durma, Al. Tak, Cartamişef etc. Lui Răuţoiu — originar din Rucăr, — îi plăcea mult să joace danţurile naţionale. După masă se sculă şi începu să joace, cum juca el, ca o furtună. Dar deodată se opri, se aşeză pe scaun şi capul îi căzu pe piept. Răuţoiu murise.

— Pe la 22 sau 23 August sunt primiţi la Expoziţie *românii veniţi din Bucovina* în număr de 1650. Au intrat în Expoziţie precedaţi de muzică şi având în frunte pe d-nul dr. Doboş. Primirea fu foarte caldă şi întâlnirea a provocat manifestări patriotice.

Apoi au venit şi *românii cu româncele din Ardeal.* Cu acest prilej s'au dat serbări speciale la Expoziţie unde venise un public românesc foarte numeros.

Au defilat societăţile corale de peste Carpaţi. Femeilor siliştence li s'au făcut ovaţiuni pentru frumuseţea lor. Apoi au cântat într'un mare concert, toate corurile. Concertul a fost deschis de corul de 100 persoane, din Reşiţa-Montana, Bocşăneni şi Bozovicenii, din Cacova, din Beiuş, corul Hilaria, corul din Coştei, corul din Oraviţa română corul Armonia, corul din Sîn Miclăuş al lugojenilor.

La sfârşit, toate împreună cu cele 800 voci, au cântat „Hai la horă !" „Imnul regal" şi „Pui de lei !".

La unele bucăţi s'a asociat şi muzicile militare. Apoi în urmă s'a cântat „Deşteaptă-te Române" de către toate corurile prezente, inclusiv cele din vechiul regat, muzicile militare şi tot publicul din Arene, numeros de mai multe mii de oameni. A fost unul din spectacolele cele mai grandioase şi din momentele cele mai înălţătoare. Condeiul nu o poate reproduce cu viaţa de atunci !

A fost parcă divina prefaţă a măreţiei istorice de la 1918.

Dar cu acest prilej s'a întâmplat următorul incident.

Alături de corurile româneşti a venit să contribue şi corul german al Societăţii germanilor din Ardeal stabiliţi în

Bucureşti, intitulată : „Transilvania". Acest cor se afla sub direcţia unui cunoscut muzicant anume Paschill.

Când corul a sfârşit cele două bucăţi din program deodată s'a ridicat d. Iorga din lojă şi a strigat :

— *Foarte frumos !.. Nu mai rămâne acum decât să se cânte şi turceşte.*

Imediat s'a ridicat un tunet de aplauze dar şi protestări.

Făcându-se un moment linişte d. Iorga se ridică din nou şi spuse :

— *Noi am protestat acum de curând fiindcă la Teatrul Naţional se juca în limba franceză ; aceasta nu însemnează că preferim să se cânte în limba germană.*

Publicul s'a împărţit în două tabere : unii au aplaudat iar alţii au fluerat şi protestat. Puţin după acestea un număn de studenţi s'au dus la loja d-lui Iorga, l-au luat pe sus şi pe braţe l'au suit pe scenă. De pe acea înălţime profesorul a rostit câteva cuvinte.

— Fiindcă veni iarăşi vorba de oprirea *reperezentaţiei societăţii „Obolul"* unde trebuia să se joace în limba franceză, să mai adaog câteva amănunte.

Ministrul instrucţiunei de pe vremuri Mihalache Vlădescu a primit o somaţiune, în urma celor întâmplate pe Piaţa Teatrului, ca să nu dea autorizare nici marelui artist francez Le Bargy ca să joace în sala Teatrului Naţional.

Dar artistul francez avea un angajament încheiat mai de mult prin care era autorizat să dea mai multe reprezentaţii în acest Teatru ; a-i revoca acum încuviinţarea ar fi însemnat — pe lângă o jignire adusă francezilor, — dar şi a se expune Teatrul Naţional la un proces pierdut la sigur. După ce, însă, sala Teatrului a fost acordată d-lui Iorga spre a ţine o conferinţă, studenţii n'au mai făcut nici o opoziţie şi artistul Le Bargy a putut juca.

Cu aceste evenimente începe să se pună temelia carierei politice a d-lui Nicolae Iorga.

Până atunci aproape nu era cunoscut decât ca profesor. Marele public nu-l cunoştea, însă actul violent din Piaţa Teatrului şi faptul cum că, deodată, se relevă ca un profesor cu o atât de mare influenţă asupra tineretului universitar, l'au impins atenţiunii publicului.

D. Iorga apare ca cel dintâi profesor şi om politic naţionalist-extremist.

— In timpul acesta în partidul dela guvern şi în guvern situaţia începe să devie de netolerat.

Take Ionescu izolat acum cu totul în sânul cabinetului, nemai având, spre a se rezema la nevoie, decât pe generalul Manu — un om fără activitate politică de altfel — începe să

fie atacat făţiş de către fii şefului guvernului şi chiar de unii înalţi funcţionari.

In capul atacului se pune fiul cel mai mic al şefului d. Grigore Cantacuzino, căruia bătrânul îi cedase proprietatea ziarului *Patriotul* a căruia direcţiune o avem, însă, eu.

D. Grigore Cantacuzino, însoţit de către amicul său Mihai Rachtivan secretarul general al ministerului de interne, se duce la Brăila şi acolo ţine o întrunire publică. Scopul este de a proclama şef al partidului conservator din localitate pe Mihail Rahtivan în locul lui Christache Sulioti care era takist. Cu prilejul acestei întruniri amândoi — Cantacuzino şi Rahtivan — atacă făţiş şi fără nici o sfială pe Take Ionescu.

Intrunirea dela Brăila a făcut imediat o mare senzaţie în toate cercurile. Lumea începe să înţeleagă că între cantacuzinişti şi junimişti iarăş este o conspiraţie, de astădată conspiraţia tinde la eliminarea din partid a lui Take Ionescu sau, măcar, la reducerea lui la o cantitate neglijabilă. Era bineînţeles că dacă Take Ionescu nu primise să fie redus de un Petre Carp, mai puţin va primi să fie îngenunchiat de către d-nii Griguţă Cantacuzino şi Rahtivan.

Bătrânul Cantacuzino, pentru moment nu mai era în curent cu cele ce se petrec. Fiica sa cea mai mare doamna Irina Ghica, copilul pe care'l iubea mai mult, murise după o scurtă boală. Bătrânul zdrobit de durere, a stat mai multe săptămâni departe de trebile politice, de aceea nu putea fi răspunzător de loviturile fiului său mai mic.

Dar situaţia era lămurită şi zarul era aruncat ; peste 6 luni guvernul a căzut şi a doua zi Petre Carp era şeful partidului conservator.

— Ştirile venite din Rusia sunt iarăşi foarte grave ; revoluţia izbucnise în deosebite puncte. Ţarul Nicolae dăduse poporului o constituţie şi un parlament, astfel întâia Dumă este aleasă. Dar funcţionarea ei este grea fiindcă în Dumă predomină elementul înaintat.

Impărăteasa şi călugărul Rasputin, proorocul ei, combat Duma, lor li se asociază camarila, aşa că triumful este al reacţiunei. Duma este dizolvată şi o a doua Dumă este chemată pe baza unui sufragiu mai restrâns. La auzul dizolvărei primei adunări parlamentare poporul începe să se mişte aşa că guvernul este silit să întrebuinţeze violenţa şi teroarea. Flăcările revoluţiunei lucesc din nou.

Dar aceste flăcări se întind departe şi se apropie de graniţele României. In curând, mai repede decât cred toţi la noi, a doua zi după nesfârşitele petreceri din Parcul Carol, ţăranii se vor revolta începând dela graniţa Rusiei. Sămânţa aruncată acolo, a fost adusă de furtuna răzvrătirei şi a rodit aici. Peste zece ani cea mai puternică revoluţiune va izbucni

în marele imperiu şi, peste tot atâţi ani, ţărănimea românească va fi împroprietărită.

Dar Bucureştiul de altădată, adică Bucureştiul dela 1906 era nepăsător de toate şi nu presimţea viitorul. Aci la noi unii petreceau pe câmpia Filaretului iar alţii îşi pierdeau vreme şi energie în intrigi meschine, pentru supremaţia politică.

Şi în timpul acesta flacăra creştea sub cenuşe.

— La 15 Septembrie 1906 au apărut şi au fost puse în vânzare mărcile poştale jubiliare ale Expoziţiunei. Aceste mărci, care au fost vândute publicului numai timp de 3 zile, au apărut într'o serie de 14 valori dela 3 bani până la 3 lei. Seria totală a costat 9 lei 50 bani. Au fost tipărite numai 15 mii bucăţi, în două culori, cu vederi din Expoziţie.

Cum era şi firesc această emisiune a dat naştere la destule speculaţiuni, mai ales prin faptul că favoriţii au putut obţine sute de serii de odată.

— La 1 Septembrie se deschide anul judecătoresc. Prim preşedinte al Curţei de Apel din Bucureşti era Scarlat Popescu un magistrat foarte independent care a lăsat în magistratură, amintirea unui caracter integru.

In anul precedent, pe când era ministru al justiţiei Al Bădărău, rostise o cuvântare atât de usturătoare pentru ministru încât cuvântarea nu i-a fost publicată în „Monitorul Oficial". Anul acesta a rostit iarăşi un discurs, plin de independenţă, din care reproducem următoarele pasagii demne de a rămâne în Istorie.

Făcând aluzie la nepublicarea discursului său în „Monitor", fapt care se întâmpla pentru întâia oară, Scarlat Popescu spune:

„Se poate ca discursul nostru să fi conţinut părţi care nu au plăcut. In orice caz ele erau expresiunea adevărului, pe care nu avem deprinderea a-l ascunde; şi ştiut este că adevărul e crud câte odată. Afară de asta suntem dintre acei cari nu ştiu să-şi plece capul, de aceia cred că ne găsim şi astăzi încă în capul acestei Curţi. Tot astfel se explică cum magistraţii vechi şi de valoare, ca d-nul consilier Al. Zamfirescu, au fost lăsaţi la o parte şi alţii le-au trecut înainte. Ţin, însă, să se ştie că noi aceştia suntem plămădiţi dintr'un aluat şi că n'am învăţat la şcoala linguşirei".

Apoi mai departe:

„Un fapt e, însă cert, că la noi magistratura a pierdut mult din prestigiul de care se bucura până aci şi văd cu mâhnire cum, pe zi ce trece, scade încrederea în justiţia ţărei".

Această cuvântare n'a plăcut, bine înţeles, în cercurile conducătoare fiindcă nu o dată, oamenii de caracter au

fost puşi la index de către cei cari ajung numai prin capitulări de conştiinţă. Numai integritatea caracterului său contribuise ca, unul din cei mai distinşi şi oneşti magistraţi să rămâe la Curtea de Apel şi să vadă trecându-i pe dinainte, spre a se înălţa la Curtea de Casaţie, oameni cari, nici de departe, nu-l egalau.

Cuvintele lui Scarlat Popescu nu i-au atras simpatii din sferele olimpice. Partidul conservator nu-l putea iubi fiindcă atacase pe un ministru conservator; partidul liberal nu-l simpatiza mai mult căci atacase la fel şi pe un fost ministru de justiţie liberal. De altfel partidele politice, se feresc, în general, de oamenii prea independenţi, îi ocolesc, îi nesocotesc, şi caută, prin toate mijloacele, ca să-i desfiinţeze din viaţa publică.

Cazul lui Scarlat Popescu nu a fost singurul în România.

Numele lui Scarlat Popescu a pierit odată cu trupul lui. Ar fi meritat o statue pe care magistraţii ar fi trebuit să i'o ridice în Palatul justiţiei. Pentru acoperirea acestei lipse îi pun aceste puţine rânduri admirative care nu vor muri după cum, cred, că nu va muri nici această carte.

— Expoziţia este vizitată în luna Septembrie şi de către o delegaţie *a românilor macedoneni*. Au venit mai mulţi profesori cu 70 elevi.

Motivele politice cereau ca aromânii să facă o manifestaţie de simpatie la legaţia turcească. De aceea delegaţii s'au adunat în curtea legaţiunei şi au strigat de trei ori: *„Padişah Keimal cioc iza"* (Să trăiască padişahul nostru!)

Una din cauzele rivalităţii dintre greci şi aromâni era şi aceea că, pe când grecii luptau contra Turciei, aromânii susţineau pe turci. Dar această atitudine era dictată de un interes forţat: aromânii fiind atacaţi cu furie de greci şi ameninţaţi cu desnaţionalizarea, erau siliţi să se rezime pe turci spre a nu pieri.

Cu venirea macedonenilor, toţi românii subjugaţi au venit să viziteze Expoziţia, afară de basarabeni.

Singuri *basarabenii*, supuşi regimului sălbatic al ruşilor, nu puteau manifesta dragostea lor pentru statul român.

— In ziua de 9 Septembrie s'a întâmplat o tragedie la Casa de depuneri şi consemnaţiuni. Ion Vlădoianu unul dintre cei mai destoinici şi cinstiţi funcţionari, fost, multă vreme, director general al Regiei monopolurilor statului, era acum director general al Casei de depuneri, fiind bolnav de inimă boala făcuse atât de mari progrese încât nu mai era speranţă de vindecare.

In ziua de 9 Septembrie, fiind prins de un acces de angină pectorală, a eşit din cameră cerând aer, apoi s'a a-

runcat de pe balustrada etajului întâiu pe podeala de marmură a holului.

Căzând pe craniu, moartea lui Vlădoianu a fost instantanee.

Această tragică moarte a fost prilej de durere pentru toţi cei cari au cunoscut pe foarte simpaticul şi integrul defunct.

— Consiliul municipal al cetăţii eterne, a trimis Capitalei României o *copie de pe legendara Lupoaică dela Roma*. D. di Sin Martino a venit cu darul. La 10 Septembrie primăria a oferit un banchet d-lui di Sin Martino în palatul ministerului de externe.

Lupoaica a fost instalată pe piaţa din faţa bisericei Sf. Gheorghe Nou, unde se găseşte şi azi.

— Take Ionescu ministru de finanţe înfiinţează *loteria statului român pe clase*.

Loteria este înfiinţată pe următoarele baze: 60.000 bilete emise. Sunt 30.000 câştigătoare cu 8 premii mari în valoare totală de 7.322.000 lei printre cari, un câştig mare de 900.000 lei.

Costul biletului, varia crescând succesiv, dela clasă la clasă.

Clasa I este cea mai eftină dar şi cu câştigurile cele mai mici, costul unui bilet întreg e 12 lei, jumătate 6 lei, sfertul 3 lei şi optimea 1.50 bani.

Bine înţeles că lotul cel mare, spre a fi realizabil, trebuia să îndeplinească un număr nenumărat de condiţiuni, de aceea nici n'a ieşit vreo dată. Afară de asta, câştigătorul era dator să piardă 20 la sută din câştig în favoarea casei loteriei, de unde rezulta că marele premiu de 900.000 lei nu era, în realitate, decât de 720.000.

Această loterie a dat o mare lovitură loteriei ungare dela Budapesta care invadase România de unde sustrăgea multe milioane anual. Loteria ungară era şi un isvor de venituri pentru unele ziare, fiindcă reclamele şi prospectele erau plătite foarte scump în raport cu beneficiile ce trăgea.

Infiinţându-se loteria română, cea ungară a fost cu totul interzisă aşa că Ungaria a pierdut un însemnat venit scos din România.

— Ministerul de finanţe pune în circulaţie o emisiune de monede de nikel de cinci, zece şi două zeci bani având o gaură la mijloc. Monetele sunt fabricate în Belgia.

Printr'o decizie a ministerului, monedele de nikel negăurite nu mai pot avea putere circulatoare decât până la 31 Octombrie 1906.

— Fricţiunile din partidul conservator devin, din zi în zi tot mai primejdioase pentru partid.

Dacă pe timpul vacanţei lovitura dată lui Take Ionescu, prin scoaterea din guvern a lui Bădărău a putut trece fără urmări, acum când ne apropiem de epoca deschiderei parlamentului, situaţia este cu totul alta. Take Ionescu dispune în amândouă Camerile de numeroşi partizani cari, de sigur, nu vor primi situaţia făcută şefului lor. Take Ionescu cere să se restabilească situaţia ce o avea în guvern, deci reclamă ca, în locul d-lui Mihail Vlădescu să ia portofoliul instrucţiei d. Const. Disescu.

D. Mihail Vlădescu era cel de al doilea ministru împotriva căruia se dădeau mari asalturi. D. Mihail Vlădescu avea o presă rea şi era ţinta a numeroase acuzaţiuni. In fine pe la sfârşitul lui Octombrie d. Vlădescu este înlocuit cu d. Disescu. Take Ionescu şi-a luat revanşa, situaţia lui în guvern şi în partid se întăreşte din nou.

— In noaptea de 24 spre 25 Octombrie moare Dimitrie August Laurian.

Take Laurian a fost o figură bucureşteană, o falä a învăţământului, o podoabă a presei. Fiu al lui August Treboniu Laurian, el a ocupat postul de profesor de filozofie al liceului Sf. Sava. Licenţiat în litere dela Bucureşti şi doctor în filosofie dela Bruxelles, fusese născut în Bucureşti la anul 1846. A murit, deci, tânăr încă, de o dublă pneumonie la 60 ani.

A ocupat funcţia de secretar general al ministerului de instrucţie, a fost deputat al Capitalei, a fundat foaia *Transacţiuni Literare* şi, împreună cu profesorul Ştefan Mihăilescu, ziarul *România Liberă*.

A fost şi preşedintele celei de a două Societăţi a presei.

Laurian n'a avut în viaţă răsplata meritelor, culturei, inteligenţei şi a talentului său. A fost unul dintre acei oameni cu cari soarta este nedreaptă şi cu care contemporanii sunt ingraţi.

Fiu al lui August Treboniu Laurian, — un ardelean plin de patriotism, dascăl distins şi profesor de limba română al regelui Carol, — Take Laurian era unul dntre cei mai străluciţi oameni ai epocei lui.

Intelectual fin, foarte cult, om de spirit şi scriitor de elită, a dirijat cel d'intâi ziar politic cotidian independent scris cu toată îngrijirea. *România Liberă,* — unde s'a perindat, debutând, toată pleiada marilor scriitori de mai târziu: Ştefan Mihăilescu, Barbu Delavrancea, Al. Vlăhuţă, Duiliu Zamfirescu, etc. etc., — a fost nu numai un ziar politic, dar şi ziarul intelectual.

La Clubul Tinerimei, Take Laurian strălucia prin verva lui întotdeauna vie.

— La 4 Noembrie s'a făcut la Expoziţie în Arenele Ro-

mane solemnitatea împărțirei premiilor la expozanți. Solemnitatea a început cu imnul jubilar, opera maestrului Gheorghe Enescu. Imnul a fost cântat de o fanfară compusă din elementele cele mai bune luate de la diferitele muzici militare.

— La 6—7 Noembrie au fost curse de automobil organizate de Automobilul-Club pentru obținerea cupei Plagino. Cupa se dedea automobilului care a parcurs kilometrul în cel mai scurt timp.

In afară de acest premiu au mai fost și trei categorii de curse potrivit mărimei și puterei automobilului:

1) Categorie: *automobile mici de la 18—24 cai putere.*

2) *Automobile mijlocii de la 24-40 cai putere.*

3) *Categoria marilor automobile de la 40 cai în sus.*

Iată rezultatul:

a) Categoria automobilelor de la 40 cai în sus:

1) Gobron Brillie, proprietatea casei Leonida, condus de Leon Leonida. Kilometrul în 33.3/10 secunde.

2) Mercedes proprietatea prințului Valentin Bibescu condus de proprietar în 33.11 și 10 secunde.

b) Categoria II-a.

1) Mercedes 40 cai proprietatea lui Mihai Cantacuzino primarul Capitalei, condus de proprietar în 36.3 și 10 secunde.

2) Dietrich 40 cai, propr. C. Plagino condus de propr. în 40. 1/5 secunde.

3) Berliet 40 cai propr. N. Lahovary condus de d. Grigore Cantacuzino în 43 2/5 secunde.

4) Mors propr. casei Al. Prager condus de propr. în 45 minute.

c) Categoria celor mici.

1) Rochet Sneider 18 cai propr. Societatea Leonida condus de mecanicul Marius în 48.1/5 secunde.

2) Pippe propritatea casei Ressel s'a retras.

— Cu cât se apropie deschiderea parlamentului cu atât takiștii devin mai dârzi și mai pretențioși, ei pun piciorul în prag. Ei cer demisiunea lui Mihail Rahtivan secretarul general dela interne care, în această calitate, a rostit la Brăila un discurs în contra lui Take Ionescu. Șeful guvernului se execută, Rahtivan își dă demisia și Petre Sfétescu prefectul de Ilfov e numit în locul său.

— Parlamentul se deschide. Acum elementul takist apare în toată puterea lui și domină situația. La alegerea preșadinților de secțiuni, sunt aleși cinci takiști: Pavlică Brătășanu, Al. Bădărău, Virgil Arion, Toma Cămărășescu și Nestor Cincu și doi conservatori cantacuziniști: Gr. Triandafil președintele Camerei și Vasile Vlădoianu.

Dar deschiderea parlamentului este şi prilej de luptă, nu numai între guvernamentali şi opoziţie dar şi în familia guvernamentală. Acest spectacol determină iarăşi pe liberali să-şi strângă rândurile căci văd apropiindu-se zioa venirei lor la putere. Liberalii hotărăsc ţinerea unui congres al partidului lor în zilele de 3, 4 şi 5 Decembrie 1906. La liberali se anunţă însă un proces de reîntinerire a cadrelor prin eliminarea din organizaţie a unora dintre cei mai vechi luptători ai liberalismului. Astfel, după cererea d-lui Vintilă Brătianu au fost şterşi de pe lista invitaţilor la congres: Nicolae Dimancea din Piteşti, Racoviţa dela Tecuci, Dornescu, Adamescu şi Predescu dela Piatra Neamţ, Roşeanu dela Câmpulung, Coco Demetrescu-Iaşi, Vespasian Pella, St. Sihleanu şi încă vre-o câţiva.

— Joi 23 Noembrie 1906 s'a făcut închiderea oficială a Expoziţitunei. Din zioa aceea locul pe care s'a instalat Expoziţia, a primit numele de „Parcul Carol I".

— Regele Carol este bolnav de mai mult timp fără ca doctorii din ţară cât şi somitatea vieneză d-rul Ortner să poată găsi cauza boalei. Mai târziu a fost chemată şi o somitate din Berlin doctorul Norden, care n'a aprobat diagnoza lui Ortner.

Diagnoza celui de-al doilea era: „Arterioscleroza cardioartritică" iar diagnoza lui Norden: „Catar al stomacului cu multiple mici ulceraţii".

Cât a stat doctorul Norden în Bucureşti, jumătate Capitală s'a înscris ca să-l consulte. Savantul german a trebuit să refuze sute de persoane din cauza lipsei de timp.

Dar boala regelui Carol a fost vindecată mai târziu de către un medic român cu mult mai modest, de către doctorul Mamulea care a descoperit calcule hepatice în dejecţiunile regale.

— Pe la începutul lui Decembrie, a fost judecat procesul românului macedonean Magiaru cel care a ucis în faţa berăriei Cosman, bulevardul Academiei pe grecul Paraschides. Acuzatul a fost apărat de advocaţii Petre Grădişteanu şi Radu Rosetti. Şi a fost achitat.

— In partidul conservator se desemnează acum hotărît tendinţa de fuzionare cu junimiştii.

Gheorghe Cantacuzino, şeful partidului conservator, este obosit şi amărât. Văzând că nu poate consolida partidul, văzând că, pe de o parte, junimiştii nu vor să reintre în partid fără condiţiuni, văzând, pe de altă parte, că Take Ionescu lucrează ca, în zioa când şefia va fi vacantă, şefia să-i revie lui, apoi suferind şi influenţa fiilor săi, cari pledează pentru reîntregirea partidului cu elementul junimist, ajunge la concluzia să cedeze şefia lui Petre Carp.

Tratativele pentru fuzionare peste capul lui Take Ionescu se fac în secret, dar Take Ionescu are oarecari indicii. Ziarele care se inspiră dela el — precum *Adevărul* — anunță că fuziunea este un fapt îndeplinit. In plus aceste ziare dau şi lista guvernului partidului fuzionat.

Partidul este ros de intrigi.

Generalul Manu, la rândul său, ajunge la concluzia că fuziunea este necesară, dar nu o primeşte sub şefia lui Petre Carp. Generalul Manu preconizează un cabinet sub preşedenţia sa, în care ar intra atâţi vechi conservatori câţi junimişti, iar lui Take Ionescu îi rezerva un portofoliu de minimă importanţă.

Dar această combinaţie este de pură fantezie.

Pentru ca fuziunea să poată fi realizată şi guvernul cel nou sub preşedenţia lui Petre Carp să poată funcţiona trebuia, neapărat, ca parlamentul să fie dizolvat. Fiindcă parlamentul de atunci era, în mare majoritate, takist.

La o întrunire ţinută la Iaşi, un ministru conservator a vorbit despre dizolvarea aceasta ca despre un lucru sigur. Takiştii au intrat atunci la o mare îngrijorare.

Parlamentul ia vacanţa de Crăciun.

Conservatorii şi junimiştii voiau să dea lovitura după deschiderea parlamentului dar ceva mai târziu. Odată fuziunea proclamată şi şefia trecută lui Petre Carp, trebuea ca Gheorghe Cantacuzino să prezinte demisiunea cabinetului şi să recomande, în locul său, pe Petre Carp spre a forma guvernul. Dar Petre Carp, ar fi cerut, în acelaşi timp, şi dizolvarea Camerelor. Evenimentele au voit însă altfel.

In vacanţa Crăciunului Take Ionescu se duse la Berlin pentru afacerile statului şi stărui să fie primit de Kaiser.

Ministru al României la Berlin era Alexandru Beldiman, amic al lui Dumitru Sturza. Nu prin Beldiman, prin urmare, putea Take Ionescu să obţină această favoare. El avea ceva mai bun în tolba sa cu săgeţi : intrase pe sub pielea lui Kiderlen Vaechter ministru al Germaniei la Bucureşti.

Prin influenţa acestuia Take Ionescu a fost primit de împărat şi reţinut la prânz.

Prânzul dat în onoarea lui Take Ionescu a fost un prânz de gală. Ministrul de finanţe al României a fost aşezat la stânga Impărătesei. Această cinste deosebită era o lovitură a lui Take care era în curent cu complotul ce se urzeşte la Bucureşti împotriva sa. El şi-a zis, şi cu drept cuvânt, că a doua zi după atâta distincţie făcută de puternicul monarch, era cu neputinţă ca regele Carol să iscălească sacrificarea sa.

Iată cuvântul pentru care — pe lângă alte motive — lovitura fuziunei nu a putut fi dată, imediat după vacanţă.

Cititorii vor vedea mai departe cum Take Ionescu a parat pentru a doua oară primejdia, trecând liberalilor puterea, cu ajutorul majorităţei Camerei care îi era devotată.

Dar să urmărim firul evenimentelor şi să povestim fie care fapt la vremea lui.

— Agata Bărsescu anunţă în Bucureşti o serie de reprezentanţii în turneu de adio. Cel puţin în turneu de retragere de pe scena română şi de pe scenele europene. Marea artistă anunţă că va pleca în America unde va rămâne.

— Ca şi în partidul conservator, la liberali nu era bine.

Dimitrie Sturza dimpreună cu Ion Kalenderu administratorul Domeniilor Coroanei, pleacă la Constatinopole în misiune. Cercurile liberale spun că Sturza, în calitate de secretar al Academiei române, s'a dus la Constantinopole ca să cumepere oare cari documente. Dar alte ştiri pretind că Sturza, fiind foarte aproape de a veni la putere, s'a dus ca să obţină un aranjament în chestia românilor macedoneni.

Dar mai sunt şi alte semne că liberalii se apropie de putere: este congresul dela 3-5 Decembrie. Dacă partidul ar fi fost destinat să mai rămâie în opoziţie, congresul n'avea nici un rost.

Apoi, cu prilejul acestui congres mulţi liberali, unii foarte vechi în partid, alţii mai noui dar oameni de valoare, au fost excluşi din organizaţie. Dacă partidul n'ar fi fost foarte aproape de putere nu şi-ar fi permis ca să excludă membri şi mai ales, membrii din cadre. Un partid în opoziţie are tot interesul ca să atragă lume cât mai multă.

Partidul liberal se apropia de putere dar, mai înainte, fraţii Brătianu voiau să netezească terenul.

— Inainte de vacanţă, generalul Manu ministrul de războiu, a avut un incident neplăcut care îl hotărîse, un moment, să se retragă din guvern.. Iată incidentul:

In armată se afla un domn general Moise Grozea, român transilvănean venit în armata română din armata austriacă. Pe acest general, ministrul de războiu l'a trecut la pensie, fără drept.

Generalul s'a adresat Curţei de Casaţie care, a infirmat hotărîrea ministerului de război. Casaţia a hotărît ca generalul să fie reintegrat în drepturile sale. Această sentinţă a fost considerată de generalul Manu ca jicnitoare. Dar mai târziu şi-a luat de seamă şi a rămas la postul său.

— Relaţiunile între cantacuzinişti şi Take Ionescu se înăspresc zilnic.

ANUL 1907

Din Berlin s'a scris la 1 Ianuarie în Bucureşti că lui Take Ionescu împăratul i-a făcut o favoare specială căci l-a primit la dejun în mod cu totul intim, la masă nefiind decât împărăteasa, unica fiică a împăratului. Luisa, ministrul de externe Kirski şi ministrul României la Berlin, Al. A. Beldiman.

Este interesant de ştiut cum a fost primit Take Ionescu de presa germană.

KOELNISCHE ZEITUNG: „Take Ionescu, prin marea sa putere de muncă şi vastele sale cunoştinţe în materie finaciară, ocupă un loc de frunte în ministerul român şi e, în tot cazul, unul dintre acei *cu cari trebuie contat în viitor. El face parte dintre acei români cari sunt convinşi că România, întreţinând relaţiuni vii cu Germania, îşi apără cât mai bine propriile interese*.

VOSSISCHE ZEITUNG: *„Sub auspiciile lui Take Ionescu s'au desvoltat întreprinderile germane de petrol din România care promit atât de mult“.*

LOKALANZEIGER: „Ministrul de finanţe român d. Take Ionescu a sosit la Berlin. Nu e vorba de nici un împrumut. *Ministrul, care e un credincios amic al Germaniei*, voeşte numai să anime relaţiunile politico-comerciale între România şi Germania spre folosul ambelor ţări.

Iar corespondentul din Berlin al ziarului *„Adevărul“*, cât şi acest ziar, care susţinea pe Take Ionescu, scriau:

„Incheiu corespondenţa că nota dominantă în întreaga presă de aci, este că *d. Take Ionescu e un fidel amic al Germaniei, pentru că înţelege că o strânsă amiciţie a României cu imperiul este spre folosul amândorora“.*

Acest limbagiu avea tâlcul său. Pe vremea aceea Germania era atot puternică în Europa iar influenţa ei în România era covârşitoare. A fi un personagiu agreat de către împăratul Wilhelm, era o calitate de care şi regele Carol trebuia să ţină seamă.

Regele Carol, însă, deşi devotat politicei germane, nu era în termeni calzi cu împăratul Wilhelm, (deoarece după vârstă regele României era şeful Casei de Hohenzollern, ceeace Kaizerul nu voia să primească) — şi afară de asta, nu-i plăcea ca miniştrii săi să aibă absolut mână liberă. Mai voia ca toţi oamenii politici din ţară să ştie că deasupra voinţei sale nu mai este alta. Un intim al regelui Carol a spus odată:

— *Regele Carol nu admite ca miniştrii şi guvernele să-i fie impuse fie ori de unde: nici de partide, nici de stradă, nici de cei din afară.*

Take Ionescu, însă, în lupta pe care trebuia s'o susţie spre a se urca până la şefia partidului, a judecat că o favoare excepţională a împăratului Wilhelm va face o mare impresie în ţară şi va aduce în jurul său pe cei mai mulţi politiciani ca şi pe toţi cei cari trăesc din binefacerile bugetare.

Regelui nu i-a plăcut gestul, de aceea — pe lângă altele — n'a voit niciodată să dea puterea întreagă lui Take Ionescu.

Berlinul însă, care voia să aibă oameni politici siguri în România — în vederea evenimentelor viitoare —, ţinea să-l aibă pe Take Ionescu care, după rapoartele lui Kiderlen-Waechter, era omul politic cu cel mai mare viitor în ţara noastră.

Insuşi regele Carol spusese, odată, faţă de mai multă lume şi faţă de miniştri străini:

— *Cel mai inteligent român născut sub domnia mea este domnul Take Ionescu.*

Vorba nu era tocmai exactă fiindcă Take Ionescu se născuse mai 'nainte; adevărul era că sub regnul său se dezvoltase şi crescuse.

Vizita lui Take Ionescu la Berlin şi primirea ce i-a făcut împăratul a îngrijorat atât pe conservatorii bătrâni cât şi pe junimişti. Atunci s'au început tratativele foarte energice de fuzionare a partidelor Cantacuzino şi Carp spre a conjura primejdia apropiatei înălţări a lui Take Ionescu la şefia partidului conservator.

— Se alcătueşte o comisiune care să plece la Paris spre a trata încheierea unei convenţiuni comerciale. Prim delegat este numit d. Grigore Cantacuzino fiul primului ministru, iar al doilea delegat Nicolae Xenopolu, takist. Acesta, considerându-se superior primului delegat — căruia nu-i acorda decât calitatea de fiu al şefului guvernului, — îşi prezentă demisiunea.

— In ziua de 3 Ianuarie a plecat la Viena, spre a înapoia vizita primarului Lueger, o comisiune compusă din *Mişu Cantacuzino* primarul Capitalei, *Al. Ciurcu* primul ajutor, *G. Stroescu* al doilea ajutor, *locot.-colonel Obedenaru, Nicu Lahovary, N. Voinescu, N. Bărcănescu, N. Cuţarida, C. Steriu* şi *Ulpiu Hodoş* consilieri comunali, *inginerul Giulini* şi d. avocat *Pascal Toncescu*, amicul personal al primarului.

— Ziarele din Bucureşti, relevă un foarte important discurs rostit în Camera din Budapesta de către deputatul român d. Iuliu Maniu cu ocazia discuţiei bugetului cultelor.

D. Iuliu Maniu a fost foarte vehement acuzând guvernul că este numai guvernul maghiarilor iar naţionalităţile le sugrumă voind să le reducă la rolul de slugi. 46 ani de

închisoare — a spus d-sa — au dictat maghiarii în anul trecut „agitatorilor" români, adică acelor români cari nu tolerează ca maghiarii să se folosească de putere spre a deznaționaliza un neam întreg.

Discursul d-lui Maniu a impresionat mult toate cercurile politice.

— Bucureștiul este în sărbătoare artistică, marele și neîntrecutul violonist Kubelik, concertează la Ateneu. In Sonata Kreuzer și Legenda de Wieniawsky, Kubelik a repurtat succese triumfale.

— Cum se schimbă vremurile și prețurile! Astăzi la 1929 ziarele făgăduesc câte 10.000 lei premiu pentru o poezie, — dar la 1907 un ziar publica un concurs pentru cele mai bune poezii politice, cu următoarele premii: 100. 50 și 25 lei.

— Partidul liberal anunță că începe campania de răsturnare împotriva guvernului. O întrunire publică este hotărîtă fiindcă în todeauna, în cei din urmă 20 de ani, campaniile de răsturnare au început cu întruniri publice. La întrunire vor vorbi: D. Sturza, M. Ferichide, Spiru Haret, N. T. Pop din Craiova, V. G. Morțun și I. I. C. Brătianu.

Dar la întrunire s'a petrecut un fapt fără precedent în viața și moravurile noastre politice.

Iată-l:

V. G. Morțun, fostul socialist trecut în partidul liberal, a rostit un discurs ultra-naționalist. D-sa a atacat guvernul conservator pentru toate avantagiile ce le da străinilor. Toți străinii sunt favorizați, mai ales în industriile de petrol, oamenii politici primesc să figureze în consiliile de administrație ale acestor societăți străine, iar ministrul de finanțe se duce la Berlin să banchetuiască cu bancherii și samsarii. Guvernul actual are o tendință de deznaționalizare, peste tot se aude vorbindu-se numai limbi străine.

Dar Dimitrie Sturza, șeful partidului se supără și intervine.

— *Nu această chestie e la ordinea zilei. Și eu vorbesc nemțește și franțuzește. Unde am ajunge cu astfel de exagerări dacă am exclude limbile străine din școli? Și eu sunt patriot!..*

Dar Morțun urmează pe aceiaș notă iar sala îl aplaudă fiindcă vorbea o vorbă plăcută maselor....

Dimitrie Sturza iar taie cuvântul oratorului și apostrofează chiar publicul.

— *Dumneavoastră nu-mi veți impune cu vociferări. Aci trebue să se petreacă totul în ordine și cu disciplină.*

Incidentul a provocat o vâlvă trecătoare, ceea ce n'a împiedicat pe liberali să vie la guvern peste trei luni.

— Pe la sfârşitul lunei Ianuarie, moare doctorul Florea Teodorescu, senator conservator, unul dintre cei mai distinşi practiciani din Bucureşti. Florea Teodorescu a murit de o boală de rinichi. In ultimul moment a fost operat de către doctorul Leonte asistat de d-rii N. Bărdescu, Drugescu şi Hristodorescu.

— La 8 Februarie vine din Paris ştirea că generalul Iacob Lahovary, ministrul de externe, a încetat din viaţă.

Mă aflam în cameră, când îl văd intrând, cu faţa abătută pe primul-ministru Gh. Cantacuzino care ţinea în mână o scrisoare. De cum ajunse în faţa băncii ministeriale, se adresează celor din faţa sa cu verbele!

— Bunul nostru amic Jack nu mai este!

Fiind născut la 1846, generalul a murit relatv tânăr, la 61 ani. Boala care l'a răpus a fost cancerul.

Retrăgându-se din armată, a intrat în politică unde, prin activitatea şi relaţiile sale de familie, a putut ocupa un loc de frunte în partidul conservator.

Spre a-l rupe din partidul lui Petre Carp, Take Ionescu i-a făgăduit şefia partidului conservator după moartea sau după retragerea lui Cantacuzino.

Am povestit cum într'o noapte cei cinci şefi de culori ai partidului conservator l'au proclamat.... Kronprintz.

Generalul era inteligent şi activ, însă nu avea inteligenţă politică şi nici cultura generală a omului politic. Moartea lui n'a fost o prea mare pierdere pentru partidul conservator, de şi ocupa în fruntea lui un loc de mâna întâia.

— O grevă la universitate!..

De astă dată greva nu este a studenţilor, — cum se întâmplă — dar este a profesorilor. In urma prezentării unui proiect de reformă al învăţământului superior, de către d. C. Disescu ministrul învăţământului. profesrii universitari au procedat la o întinsă acţiune de protestare, urmată de grevă.

Senatul universitar s'a întrunit sub preşedinţia lui C. Demetrescu-Iaşi, rectorul. Au fost de faţă profesorii: Chiriţescu şi Cornoiu dela teologie; Valerian Urseanu şi C. Nacu dela drept; Toma Ionescu şi Petrini-Galaţi dela medicină; Pangrati şi Voinov dela ştiinţe; Bogdan şi Onciul de la litere.

Au votat pentru grevă şase profesori, au votat contra dr. Toma Ionescu şi Chiriţescu; s'a abţinut Cornoiu.

Greva profesorilor universitari a fost hotărîtă spre a sili guvernul să retragă proiectul d-lui Disescu.

Au luptat cu mai multă tărie pentru grevă Titu Maiorescu înăuntrul universităţii şi Nicu Filipescu în afară.

Dintre profesori, cel mai activ şi hotărît susţinător al

grevei a fost d. Emil Pangrati. D-sa a susţinut că legea d-lui Disescu atinge autonomia universităţilor. D-sa a găsit şi motivul grevei. Legea spune că Senatul universitar poate suspenda cursurile în caz de turburări grave. Or turburările sufleteşti provocate de proectul de lege al învăţământului superior, pot legitima greva.

— La Ateneu dirijează orchestra ministrului instrucţiunei marele Pietro Mascagni. Primul său concert simfonic l'a dat la 12 Februarie. Pe din afară a condus „Uvertura din Tanhäuser", „Simfonia în do minor" de Beethoven şi mai multe lucrări personale.

— Criza politică se desvoltă.

Bătut din toate părţile, dar mai ales minat de intrigile dinăuntru, guvernul începe să se simtă zguduit.

Faţă de greva universitarilor, guvernul hotărăşte să retragă proectul de lege al învăţământului, iar în şedinţa Camerei dela 16 Februarie, d. C. Disescu face declaraţia că, în înţelegere cu guvernul, retrage proiectul. Cu cinci minute mai 'nainte, legea fusese luată în consideraţie cu 82 bile albe contra 7 negre.

Aceasta era doar o manoperă.

Spre a nu se bănui cum că între Cameră şi guvern nu ar fi înţelegere deplină, legea n'a fost retrasă decât după ce a fost luată în considerare cu o mare majoritate. Aparenţele erau salvate, guvernul, însă, nu.

In culise se operase mult.

D. C. Disescu era takist; prin urmare înfrângerea şi umilirea lui nu displăcea conservatorilor cantacuzinişti.

Ca mai toate manifestaţiunile publice dela noi, şi mişcarea universitarilor era o acţiune politică: dela spate profesorii erau împinşi de partidele respective. Dovadă votul din Senatul universitar. Au votat pentru grevă 6 profesori şi anume: d-nii C. Demetrescu-Iaşi, Valerian Urseanu şi Petrini-Galaţi liberali; d-nii Pangrati şi Bogdan junimişti şi d. Voinov socialist liberal. Au votat contra Toma Ionescu, takist şi Chiriţescu conservator; s'a obţinut Cornoiu care nu era înscris în nici un partid.

De îndată ce guvernul a retras legea, greva profesorilor universitari a încetat.

După lungi tratative între cele două fracţiuni din guvern, cabinetul este complectat prin numirea unui succesor generalului Lahovary. In locul său la externe a trecut fratele său Ion Lahovary de la domenii, iar la acest departament a fost numit takistul doctor Istrati.

— In zilele acestea moare şi preşedintele Camerei, Grigore Triandafil, un fruntaş şi vechiu conservator.

In locul său este ales C. Cantacuzino-Paşcanu unul dintre vice-preşedinţi, iar vicepreşedinte, în loc, e ales d. Pavlică Brătăşanu. Amândoi sunt takişti.

Takiştii au pus piciorul în prag şi triumfă pe toată linia.

Cât timp Camerile au fost închise, cantacuziniştii erau cei mai tari fiindcă aveau şefia guvernului şi majoritatea în cabinet, dar Camerele fiind deschise şi Take Ionescu având majoritatea parlamentului pentru el, dictează acum condiţiunile.

Dar baraca se prăbuşea.

Primirea făcută lui Take Ionescu de către kaizerul Vilhelm a pus groaza printre conservatorii, tineri şi bătrâni, cantacuzinişti sau junimişti; de aceea lucrarea pentru fuzionarea tuturor conservatorilor începe cu stăruinţă.

Cele din urmă evenimente parlamentare şi victorii takiste, numirea d-lui Disescu la departamentul instrucţiei cât şi alegerea preşedintelui şi vicepreşedintelui Camerei, toţi takişti — a lăsat cantacuziniştilor impresia că sunt în minoritate şi că sunt la discreţia lui Take Ionescu. Inferioritatea lor era demonstrată.

Takiştii complotau în secret. La adunările lor intime, cei mai îndrăzneţi au pus pe faţă chestia proclamărei ca şef al partidului conservator a lui Take Ionescu. S'a propus atunci ca majorităţile parlamentare să facă proclamarea. Dar Take Ionescu nu îndrăznea.

De şi uns dela Berlin, îi era teamă. Pe regele Carol îl ştia că-i este ostil, fiindcă odată spusese intimilor săi :

— *Neamţul nu mă vrea, dar am să-i silesc mâna.*

Regele Carol fusese informat despre vorbele acestea şi nu uita. Bătrânii conservatori, ca şi junimiştii, se foloseau de indiscreţiile lui Take Ionescu şi lucrau în umbră atât la palat cât şi în sânul partidului.

Take Ionescu, cu toate marile lui calităţi intelectuale, avea două mari lipsuri, mai ales pentru un om politic : era fricos şi vorbea prea mult. N'avea îndrăzneala loviturilor mari şi nu-şi putea ţine limba. Acest din urmă cusur i-a făcut în viaţa politică mult rău. Cât despre lipsa de curaj, numai acestei infirmităţi se datoreşte faptul că, deşi era bărbatul politic cel mai talentat, cel mai activ şi cel cu mai multe cunoştinţe în străinătate, n'a putut nici odată ajunge unde dorea.

Cu toată şovăiala lui Take Ionescu — căci nu se împotrivea categoric — takiştii hotărăsc să puie piciorul în prag şi să cucerească preşedinţia Camerei cât şi locul de vice-preşedinte. Dacă Cantacuzino se va opune, să dea lovitura cu forţa şi să treacă peste el.

Cantacuziniştii sunt puşi în curent. Cum fuziunea cu junimiştii nu era încă făcută — fiindcă tratativele erau deabia începute — ei s'au temut de o înfrângere în Cameră ; de aceea şeful a cedat la toate cererile lui Take Ionescu. Insă cu aceasta, hotărîrea lui Cantacuzino de a se împăca cu junimiştii deveni definitivă

Negociatorii i-au pus înainte viitorul urmaşilor săi, au făcut apel la sentimentele lui de tată. I s'a spus că dacă Take Ionescu va ajunge şef al partidului, fii săi, cari au luptat, împotriva lui cu atâta hotărîre, vor fi anihilaţi; dimpotrivă dacă va lua Petre Carp şefia, este sigur că, după Alexandru Marghiloman sau Nicu Filipescu, şef va fi proclamat fiul său cel mai mare.

Take Ionescu, din lipsă de curaj, a pierdut situaţia.

Nicu Filipescu se agita mult şi lupta ca să hotărască pe Cantacuzino să cedeze lui Carp şefia partidului conservator, deşi o veche rivalitate îl făcea să nu vadă cu ochi buni pe Marghiloman. Insă pericolul cel mare, pericolul imediat, era Take Ionescu.

Răscoalele ţărăneşti, care au isbucnit peste câteva zile, dela evenimentele pe care le povestesc, au grăbit soluţia crizei din sânul partidului conservator.

Cum putea oare guverna un partid ai căruia fruntaşi erau mai mult preocupaţi de intrigile din sânul partidului şi de ambiţiile personale decât de lucrările departamentelor ?

Toţi fruntaşii, miniştrii în cap, erau mobilizaţi pentru războiul dinăuntrul partidului ; fiecare veghea ca să-şi apere pielea aşa că nu mai putea avea capul liniştit pentruca să îngrijească şi de trebile ţării.

— Pe când în Bucureşti se petreceau aceste fapte iar partidul liberal se pregătea să ia puterea, din Bulgaria vine vestea asasinării primului ministru Petcov. Acest asasinat— făptuit pe stradă pe când primul ministru, era însoţit de alţi miniştri, — era în legătură cu agitaţiile politice şi balcanice care pregăteau evenimentele viitoare. De aceea la Bucureşti asasinatul a produs emoţie.

— Capitala României începe să sufere mai serios de pe urma Expoziţiunei din Parcul Carol : scumpetea traiului.

In ziare apar primele articole purtând titlul : *Traiul se scumpeşte.* Acest neajuns nu împedecă însă lumea să petreacă iar numeroşi artişti străini să dea reprezentaţiuni.

Din rândul acestora am avut în iarna lui 1906—1907, pe violonistul Kubelik, pe dirijorul Mascagni, o trupă de operetă franceză la teatrul Liric, o trupă de operă franceză la teatrul Naţional, un circ rusesc, circul Beketov în circul Sidoli, în sfârşit pe marele pianist al nostru A. Boscoff.

Trupa de operă dela teatrul Național era de calitate inferioară, de aceea s'a dat naştere la scandaluri şi la procese între unii artişti şi impresar. Pe vremea aceea—de şi Bucureştiul avea un public care ştia să aprecieze pe artişti, totuş unii impresari aduceau trupe în care figura un artist sau o artistă de oarecare valoare, apoi complectau trupa cu ciurucuri culese de prin oraşele de provincie.

Câte odată aceşti artişti, dacă nu plăceau publicului şi acesta îşi manifesta nemulțumirea la spectacol, deveneau insolenți. Imi amintesc de un scandal petrecut în grădina Liedertafel.

Inainte de a fi primit clădirile actuale, locul şi casa de astăzi din strada Academiei, numită Liedertafel, poseda o grădină măricică numită „grădina Stavri". Aci se juca vara teatru. Intr'una din veri juca o trupă de operetă franceză care, la un moment, nu plăcu publicului. Acesta manifestă ostil.

A doua seară directorul trupei — actor şi el — apăru pe scenă cu un purcel la subțioară spunând :

— Cântă tu, căci vocea ta poate să placă mai mult publicului.

Şi ciupind purcelul de ureche, acesta începu să guițeze ca un nenorocit.

Indată a izbucnit un mare scandal în grădină iar câțiva domni din staluri săriră pe scenă ca să bată pe obraznic. Cu mare greutate poliția a putut astâmpăra scandalul.

In schimb n'a fost artist sau artistă mare în Franța şi în Italia, — câte odată şi artişti vienezi — care să nu fi jucat în Bucureşti. In tot timpul cât țin minte, dela 1872 în jos, am văzut pe scena teatrului Național sau la Ateneu defilând cele mai mari stele ale artei : Ristori, Adelina şi Carlota Patti, Rossi, Salvini, Coquelin cel Mare şi cel mic, Sarah Bernard, Judic, Eleonora Duse, Ermete Novelli, Mounet Sully, Feraudy, Kubelik, Huberman, şi atâți alții pe care memoria nu mi-i prezintă în această clipă.

Societatea bucureşteană dinaintea marelui război dela 1916—1918, avea un oarecare rafinament al clasei de sus manifestat, de predilecție pentru toate produsele civilizației franceze.

— Pe când frământările politice ocupau atenția şi activitatea tuturor politicianilor, o ştire de o mare gravitate cade ca un trăznet : țăranii din nordul Moldovei s'au răsculat.

Răscoalele pornesc cu un caracter antisemit pe la sfârşitul lui Februarie.

Țăranii se răscoală mai întâi în județul Iaşi, pe moşia Bădeni, apoi trec la Ceplenița şi în Târgul Frumos. Oamenii

din administrația arendașului Mochi Fischer sunt bătuți, conacul devastat și dat pradă focului. Un originar de pe moșia Flămânzi mi-a scris, însă, că răscoalele au început mai întâiu pe această proprietate, această moșie din județul Botoșani fiind atunci cea d'a doua din țară ca întindere. Cea mai mare era Jigalia din Ialomița. Proprietarul moșiei era principele Mihai Sturza, moșia era arendată lui Mochi Fischer și administrată de către fratele acestuia Abram.

Guvernul îngrijorat, căci răscoalele se întindeau, trimite la fața locului pe secretarul general al ministerului de interne, Petre Sfetescu, apoi sunt trimiși și jandarmi din București și trupe din județele învecinate.

La Botoșani prefectul Văsescu, este antisemit declarat. Răscoalele se întind în județul Botoșani iar la București toată lumea politică este în fierbere. Partidele și oamenii politici caută acum să tragă foloase din mișcare.

George Cantacuzino, ministrul de interne, cheamă pe prefectul de Botoșani pe care îl mustră că nu l'a ținut în curent cu mișcarea. Acum primejdia a început să fie mare. Prefectul răspunde că pentru Români nu e nici o primejdie.

Ministrul îi spune:

— Nu e vorba numai de Români ci de viața și siguranța tuturor locuitorilor țării.

Prefectul răspunde :

— Eu nu dau un suflet de creștin pentru un milion de jidani.

Primul ministru observă atunci prefectului cum că nu este în stare să menție ordinea, deci să tragă consecințele. Iar prefectul îi replică cum că nu-și dă demisia și așteaptă să fie destituit pe acest motiv.

Pentru înțelegerea acestei convorbiri, trebue să lămurim că prefectul Văsescu era takist.

Take Ionescu, de când își pusese în gând să ia șefia partidului conservator, lucra nu numai în parlament dar și în toată țara ca să-și atragă partizani, astfel că, în momentul acela, deși Cantacuzino era șef al partidului, șef al guvernului și ministru de interne, majoritatea prefecților erau takiști.

Așa se explică de ce prefectul Văsescu a sfidat, precum am arătat pe șeful său.

O dovadă că mișcarea era cu caracter antisemit este și aceea că puține zile după izbucnirea răscoalelor, studenții universitari din Iași s'au pus în grevă. Motivul grevei era arestarea câtorva studenți acuzați că au fost printre autorii răscoalelor.

Se 'nţelege că răscoalele aveau şi un motiv social şi economic. După cum au dovedit însă faptele în urmă — modul de a opera al ţăranilor, era identic cu felul în care au operat ţăranii Ruşi răsculaţi câţiva ani mai nainte. Adevărul este că vreo câţiva studenţi Români, veniţi din Basarabia, au fost dovediţi printre instigatori. Patru dintre aceştia au fost arestaţi la Târgul Frumos.

La Bucureşti oamenii politici din opoziţie se agită. Presa liberală, pe lângă că atacă guvernul fiindcă n'a făcut nimic în favoarea ţăranilor, tună împotriva trusturilor arendăşeşti şi a tuturor acelora cari au acaparat marile întinderi de moşii.

In Moldova, cel mai mare arendaş este evreul bucovinean Mochi Fişcher; de aceea presa liberală ataca cu violenţă pe arendaşii evrei.

Ionel Brătianu interpelează în Cameră guvernul asupra răscoalelor şi-l acuză că n'a venit cu o lege care să spargă trusturile arendăşeşti. Făgădueşte, în acelaş timp, cum că partidul liberal când va veni la putere, va aduce o asemenea lege.

Primul ministru nu răspunde dar opinia publică este în contra acestor acaparări.

Petre Carp, însă, nu admite aducerea unei asemenea legi în momentele de faţă când ţăranii s'au răsculat. Leacul, — a spus şeful junimiştilor — ar fi mai periculos decât boala.

Aceste răscoale sunt exploatate chiar înăuntrul partidului conservator. Ziarul „La Roumanie" organul personal al lui Take Ionescu, acuză guvernul că nu a adus în cursul legislaturei, legile agrare făgăduite prin mesagiul tronului.

In acest articol ziarul takist lasă să se înţeleagă, destul de străveziu, cum că vinovatul principal este primul-ministru.

Guvernul, pentru a lua răscoalelor elementele cele mai viguroase şi active, ordonă concentrarea tuturor rezerviştilor din judeţele răsculate. Tot la fel sunt mobilizaţi şi miliţieni.

Ziarul takist „La Roumanie" acuză pe profesorii universitari din Bucureşti că au dat semnalul răscoalei în spirite cu greva lor recentă. Apoi acuză pe d. A. C. Cuza dela Iaşi, care, în calitate de profesor universitar, a agitat pe studenţi cu un naţionalism exagerat.

Ştirile ce vin din Moldova spun toate cum că ţăranii cer pământ. Mai întâi au cerut dela arendaşii evrei pe unde au comis devastări, apoi au trecut şi la proprietarii şi arendaşii români.

Răscoalele ţărăneşti iau o întindere îngrijitoare — aproape toată Moldova este în flăcări — ba a trecut şi în Muntenia, în judeţul Buzău.

La Bucureşti, politicianii au perdut capul. La Cameră circulă tot soiul de ştiri exagerate şi se fac tot felul de propuneri.

Comisiunea bugetară a Camerei a hotărît să numească o comisiune permanentă care să lucreze cu guvernul la legile agrare urgente.

In Cameră se agită formarea unui guvern de coaliţiune, compus din fruntaşi ai tuturor partidelor, care să liniştească ţara, şi să realizeze reformele agrare.

Dar ce este mai urgent, este potolirea răscoalelor cari acum ameninţă toate oraşele. Ţăranii, după ce au devastat Târgul-Frumos, sânt acum la bariera Iaşilor vrând să intre.

La Botoşani ţăranii vor să pătrundă în oraş dar sunt opriţi de armată. Ţăranii atacă cu pietre, lemne şi revolvere. Trupa răspunde şi patru ţărani cad morţi.

Camera trece de urgenţă în secţiuni, alege un raportor şi votează, în câteva clipe proiectul de lege pentru concentrarea rezerviştilor.

La Senat interpelează Dimitrie Sturza şeful liberalilor. Acesta arată că în Moldova două familii: Fişcher şi Iuster au acaparat cele mai mari moşii, pe care au impus ţăranilor cele mai neomenoase condiţiuni de muncă.

Trustul Fişcher şi Juster plăteşte patru milioane arendă ceeace reprezintă un capital de 80 milioane. iar întinderea de pământ ce exploatează este egală cu nouă judeţe ale ţării.

In partidul conservator, continuă lupta între cele două fracţiuni — takişti şi cantacuzinişti, — chiar şi în aceste vremuri grele.

Dimitrie Sturza atacase guvernul că întrebuinţează excedentele bugetare pentru cumpărături de palate luxoase în loc să le destine pentru îmbunătăţirea stărei ţăranilor.

Tocmai atunci Take Ionescu, în calitate de ministru al finanţelor, depusese proiectul pentru cumpărarea casei Vernescu, unde se află acum instalat ministerul industriei. Atacul lui Sturza îl lovea pe el. Când proectul a fost adus la Senat, Mihail Rahtivan a făcut o puternică propagandă contra proectului.

Presa publică ştiri din ce în ce mai grave. La Băcău trupa a tras în ţărani unde au căzut 14 morţi. La Iaşi ţăranii au pătruns cu forţa în oraş. Pretutindeni evreii stau baricadaţi prin case şi ţin prăvăliile închise.

La Cucuteni, unde majoritatea populaţiei este ungurească, s'a întâmplat o ciocnire cu ţăranii români. Trupa intervenind, au căzut 30 ungureni răniţi şi patru morţi.

La Bacău o nouă ciocnire cu armata, unde au căzut mai mulţi morţi.

In sfârşit răscoalele au trecut în Muntenia, şi se apropie de Capitală. Acum toată lumea şi'a perdut capul. Guvernamentalii sunt cu totul aiuriţi şi nu mai ştiu la ce soluţie să se oprească.

Guvernatorul Bucovinei telegrafiază la Bucureşti că cete mari de ţărani bucovineni, cuprinşi de agitaţie, vor să treacă în Moldova spre a da ajutor ţăranilor răsculaţi.

Pe de altă parte presa austriacă se ocupă cu multă stăruinţă de răscoale.

Ionel Brătianu fiind la Viena este interview-at de către ziarul „Neues Wiener Tageblatt" asupra răscoalelor.

D-sa a spus că partidul liberal a ezitat multă vreme să înfiinţeze casa rurală spre a nu deştepta la ţărani pofte prea mari: acum însă, când partidul va veni la putere Casa rurală va fi înfiinţată pe noui baze. Brătianu a acuzat toate guvernele cari s'au succedat la putere în România, că n'au făcut nimic pentru ţărani, criticând şi modul sum sunt arendate moşiile.

Ziarul „Volksblatt" scrie că Brătianu a fost chemat telegrafic la Bucureşti.

O ştire sinistră circulă în Cameră.

Se spune că Austro-Ungaria, văzând proporţiile luate de răscoale şi temându-se ca ele să nu ajungă în Ardeal şi în Bucovina, a hotărât să treacă în România două divizii spre a potoli răscoalele.

La Cameră tot felul de ştiri zăpăcite. Unii deputaţi propun instituirea stării de asediu conform legii din 1864.

Din Teleorman vin la Cameră ştiri foarte rele. Se spune că Zimnicea a fost devastată de tot. La Roşiorii de Vede ţăranii dau năvală.

Toată lumea se aşteaptă la cele mai rele urmări.

— Inainte de a povesti ceeace a fost la Cameră în şedinţa istorică dela 13 Martie, să aruncăm o privire înapoi asupra faptelor petrecute.

Pe când în ţară curgea sângele şi luminau flacările răscoalei şi ale incendiilor, la Bucureşti era o lume care petrecea.

Marele artist G. Feraudy dela Comedia franceză dădea reprezentaţii foarte mult vizitate.

La teatrul Naţional se întâmplă un scandal. Al. Davila directorul teatrului adusese o trupă de operă în regia sa personală, dar trupa fiind foarte proastă, publicul a ocolit-o aşa că falimentul a urmat.

Intr'o bună zi, publicul care trecea prin faţa Teatrului Naţional vede o aglomeraţie de oameni foarte agitaţi. Oa-

menii — bărbaţi şi femei — ţipau, ameninţau şi erau foarte agresivi.

Ce se întâmplase?

Erau gagiştii, coriştii şi muzicanţii din trupa Operei defuncte, cari, nefiind plătiţi de impresar, îşi cereau acum dreptul. Aceştia arătau că Davila le datorează 6000 lei şi că acum nici nu voeşte să-i primească spre a-şi arăta reclamaţiunile. Cu mare greutate poliţia a putut potoli lumea.

— La Creditul Rural se face alegerea pentru noi membri în consiliu. In urma înţelegerei dintre liberali şi conservitori, pe lista oficială figurau liberalul V. Misir şi conservatorul N. Cantacuzino, fiul primului ministru. Dar unii membri din oculta liberală nu voiau cu nici un preţ să fie ales fiul Nababului. O luptă aprigă se dă. Toţi fraţii Brătianu vin la Credit şi fac o intensă propagandă în favoarea listei oficiale şi astfel d. Cantacuzino este ales. Dar este ales cu 1500 voturi mai puţin decât candidatul liberal.

— In mijlocul vâltoarei, adică numai cu câteva zile mai înainte de căderea guvernului, în partidul conservator erau cele mai copilăreşti preocupări.

Aşa într'una din zile se întrunesc acasă la şeful partidului, şefii de colori. Erau de faţă: Barbu Păltineanu şeful din roşu, Iancu Brătescu, şeful din verde, Petre Sfetescu, şeful din negru, I. Th. Florescu, şeful din albastru şi Nicu Lahovary, şeful din galben.

Se pune în discuţie grava (?) chestiune a şefiei electorale a Capitalei. Afacerea se regulase în familie. Gheorghe Cantacuzino — care voia să aibă în mână maşinăria electorală pentru ca să n'o acapareze Take Ionescu — propune pentru şefie pe fiul său Mihail Cantacuzino, primarul Capitalei. Dar Barbu Păltineanu se împotriveşte.

Barbu Păltineanu era takist, dar pe lângă tendinţa de a nu lăsa Cantacuzinistilor organizaţia politică a Capitalei, era şi ambiţia personală: vroia să fie el şeful. Luând cuvântul declară că nu poate aproba această numire.

D-sa declară că au venit vremuri când lumea nu mai poate primi aceste întâietăţi datorite numai naşterei şi combinaţiilor politice. De şi are toată stima pentru d. Mişu Cantacuzino, nu-i poate primi şefia.

Bătrânul prim ministru, în faţa acestei opoziţii — împărtăşită şi de alţi şefi de colori — declară că-şi va da numai de cât hotărîrea. Eşi din salon şi trecu în camera de alături unde era adunată familia în mare complect. Acolo urmă sfatul.

Peste zece minute Iorgu Cantacuzino se înapoiază şi

declară că, în fața obiecțiilor ce-i s'au făcut, a decis să ia dânsul personal șefia Capitalei.

Cei de față au rămas nedumeriți.

Aceasta însemna, în mod indirect, tot șefia lui Mișu Cantacuzino.

Iată cu ce fel de lucruri mici se ocupau conservatorii atunci când una din cele mai grave încercări străbătea țara.

Aceste scăderi ale guvernului și ale partidului conservator aduc desnodământul, D. Sturza e chemat la cârmă cu Ionel Brătianu la ministerul de interne.

Guvernul liberal se prezintă înaintea Camerei la 13 Martie.

Deputații din majoritate erau în mare fierbere și cei mai mulți deprimați. Deși guvernul conservator însărcinase pe trei miniștri — pe I. Lahovary, Take Ionescu și C. Disescu — cu alcătuirea unui proiect de lege în contra trusturilor arendășești, nimeni în Cameră nu se mai gândea la asemenea lucruri.

La ora 2, Dimitrie Sturza apare.

Il întâmpină d. Pavlică Brătășanu vice președintele Camerei, care-i urează bun sosit ; apoi îl felicită pentru marea jertfă patriotică pe care a făcut'o primind să ia puterea în împrejurările atât de grele prin care trece țara.

Dimitrie Sturza răspunde că și-a făcut numai datoria și apoi cade imediat în mania lui religioasă care-l bântuia de câțiva ani.

Spune că toate se vor îndrepta dacă oamenii vor crede iarăș în Dumnezeu. Sfătuește pe toți să nu mai citească alte cărți care duc la pierzarea sufletului, ci să citească numai Evanghelia.

Sturza era în declin cu totul. Ciudățenia lucrului era că, pe când Cantacuzino fusese înlăturat de la cârmă pentru motivul că era prea slab, în locul lui este adus Dimitrie Sturza omul a căruia slăbiciune mintală era acum notorie.

Sturza intră în incintă și este înconjurat de membrii majorității.

Ședința se deschide, Sturza, în cuvinte apocaliptice, face apel la toții Românii să se unească în fața marei primejdii ca să scape țara adusă până la marginea prăpăstiei.

Take Ionescu se scoală imediat.

Președintele Cantacuzino-Pașcanu fiind takist, Take Ionescu îi ceruse ca să-i dea lui cuvântul îndată după primul ministru, pentru ca să nu-i ia înainte Ion Lahovary reprezentantul Cantacuziniștilor.

Take Ionescu rosti o cuvântare emoționantă declarând în numele majorității că va da guvernului întregul concurs.

„In împrejurările de faţă toţi Românii trebue să ne dăm mâna pentru salvarea ţării şi să uităm deosebirile ce ne despart"

Cuvintele lui Take Ionescu sunt subliniate cu aplauze zgomotoase întocmai ca şi discursul primului ministru.

Ia cuvântul apoi Ion Lahovary din partea celorlalţi conservatori şi face o declaraţie identică.

Petre Carp vorbeşte cel de al treilea cerând şi el ca legile guvernului să fie votate însă face rezerve asupra programului cabinetului.

Primul ministru ia din nou cuvântul şi declară că nici odată in viaţa lui n'a fost mai emoţionat. Mulţumeşte călduros celor trei oratori conservatori căci au dovedit că sunt mari patrioţi

Ese apoi din bancă şi se duce direct la Take Ionescu, îi ia amândouă mâinile şi i le strânge afectuos în aplauzele furtunoase ale Adunărei.

Strânge apoi pe rând mâinile lui Ion Lahovary şi Petre Carp mulţumindu-le la fel, apoi se reîntoarce către Take Ionescu şi-i strânge din nouă mâna.

Scena a fost foarte emoţionantă dar n'a fost sinceră din partea tuturor actorilor.

Mai toţi actorii principali ai evenimentelor de atunci au murit. Dimitrie Sturza, Gheorghe Cantacuzino, Emil Costinescu, Ion Lahovary, Petre Carp, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Titu Maiorescu, V. G. Morţun, Spiru Haret, Anton Carp, general Manu, Ionel Brătianu, Mihail Ferichidi, Al. Marghiloman, dorm astăzi somnul de veci. Dintre primele roluri de atunci nu mai sunt în viaţă de cât vreo trei-patru: Generalul Averescu, C. Disescu şi poate încă unul.

Gheorghe Cantacuzino, şeful partidului conservator şi fost şef al guvernului n'a asistat la şedinţă. A evitat, fireşte, să fie silit a vorbi al doilea după Take Ionescu. Acum majoritatea îi era prea ostilă, mai ales din cauza versiunilor puse în circulaţie din partea takiştilor cum că incapacitatea lui ar fi pricinuit alungarea partidului de la putere.

Şedinţa istorică dela 13 Martie a mai avut şi alte incidente. Ionel Brătianu nu cunoştea pe Take Ionescu. După ce a vorbit Dimitrie Sturza, ministrul de interne s'a dus şi el la Take Ionescu şi i-a întins mâna: *„Nu ne-am cunoscut dar trebue să ne cunoaştem, fiindcă o să facem politică împreună.*

„Ziua de astăzi a dovedit că în ţară sunt mulţi patrioţi şi că printre cei dintâi eşti dumneata".

Take Ionescu i-a răspuns că nu şi-a făcut de cât datoria. Şi iar s'a cutremurat Camera de aplauzele Adunărei.

Martori oculari ai scenei au spus că au văzut oameni plângând. S'a spus că şi ministrul Germaniei. care se afla într'o lojă, ar fi plâns. Pot spune însă că asupra marelui public scena nu a produs o prea mare impresie, căci gesturile oamenilor politici sunt considerate în România numai drept manifestaţiuni de oportunitate.

Numai discursul lui Petre Carp, care a luat făţiş apărarea marei proprietăţi, a făcut vâlvă în rândurile proprietarilor şi arendaşilor. Trebuie să mai spun că graba conservatorilor proprietari de moşii, de a susţine guvernul Sturza, era datorită mai ales spaimei de a nu pierde pământurile.

— Odată cu venirea guvernului liberal încep măsurile pentru potolirea răscoalelor.

Ministrul de finanţe depune în prima zi a prezentărei guvernului liberal în faţa parlamentului, patru proiecte de legi : a) pentru suspendarea taxei de 5 la sută pentru pătulele de rezervă; b) pentru suprimarea taxei pe vin; c) pentru revizuirea recensământului fiscal din 1905 în scop de a egala evaluarea proprietăţii mici şi mari; d) suspendarea inamovibilităţei funcţionarilor financiari.

Iar Ionel Brătianu prezintă următoarele proiecte : pentru suspendarea stabilităţii şi inamovibilităţii funcţionarilor poliţieneşti şi administrativi; pentru abrogarea examenelor de stabilitate şi inamovibilitate; pentru prelungirea mandatelor consiliilor judeţene şi comunale şi a comisiilor interimare aşa cum va crede guvernul.

Spaima făcuse ca aceşti oameni să piardă noţiunea realului. Fireşte, în împrejurările grele de atunci, nu era rău ca parlamentul conservator să ajute silinţele guvernului liberal de a linişti ţara. dar acest concurs trebuia dat cu discreţie şi pudoare. Din contra, la Cameră aveai impresia că te afli în faţa unei majorităţi — după cum se spunea pe vremuri — de mameluci liberali, atât de sgomotos aplaudau aceşti deputaţi fiecare gest al miniştrilor.

La Senat este mai multă demnitate. Acolo majoritatea nu este takistă. Senatorii îşi dau seama mai bine decât deputaţii că guvernul profită de împrejurări şi de groaza laşă a conservatorilor spre a se întări. ca partid la guvern.

Vin însă Take Ionescu. Ion Lahovary şi Bădărău cari dau sfaturi şi cer senatorilor să voteze toate legile guvernului. Senatorii refuză să voteze legea care suspenda stabilitatea şi inamovibilitatea funcţionarilor fiindcă-i pricep tendinţa. Faţă de stăruinţele fruntaşilor, ei sfârşesc prin a se supune.

La toate legile acestea este raportor d. Constantin Dissescu. Un singur senator, d. C. Stoenescu de la Teleorman,

le combate făcând constatarea, foarte nemerită de altfel, că parlamentul conservator s'a transformat într'un parlament liberal.

Ministrul Spiru Haret redactează din prima zi un apel către preoţi şi învăţători din comunele rurale. Apelul este semnat şi de : Iosif mitropolit primat, Partenie, mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Atanasie episcop al Râmnicului şi Noul Severin, Dionisie episcop al Buzăului, Conon, episcop al Huşilor, Gherasim, episcop al Argeşului şi Pimen episcop al Dunării de jos.

Regele adresează o proclamaţie către ţară, iar guvernul un manifest.

Dar pe când în parlament se petrec scene de duioasă înfrăţire între partide, ziarul oficios al guvernului. „Voinţa Naţională" publică un articol foarte violent împotriva fostului guvern conservator. Senatorii protestează cu vehemenţă

— Imediat după căderea dela putere Gheorghe Cantacuzino convoacă majorităţile la Senat. Vin senatorii şi puţini deputaţi.

Cantacuzino prevede liberalilor o scurtă guvernare şi o revenire a conservatorilor întăriţi şi cu mai mult prestigiu. Comunică cum că a propus lui Sturza un minister de coaliţie a tuturor partidelor, însă Sturza a refuzat sub cuvânt că un asemenea guvern ar fi căzut pradă neînţelegerilor.

Arată apoi că a propus şi lui Carp colaborarea; Carp a primit; însă, prea târziu.

Refuzul lui Sturza avea, însă, o altă cauză destul de binecuvântată : avea făgăduiala regelui de a veni singur la putere. Cum ar fi primit deci o situaţie secundară de vreme ce era sigur că peste trei zile va fi primul ministru al ţărei ?

Situaţia devenind tot mai gravă, portofoliul războiului este încredinţat generalului Averescu. Represiunea începe cu o vigoare extraordinară. Unele sate răsculate sunt bombardate cu artilerie.

Se constată că în capul răscoalelor se află preoţi şi învăţători; aceştia sunt ofiterii ţărănimii. La ministerul de interne vin rapoarte că printre ţăranii căzuţi se găsesc mulţi preoţi şi învăţători. Ţăranii luptă cu tot felul de manopere.

La Olt — aşa se raportează oficial la Cameră — câte doi oameni călări merg în capul răsculaţilor în haine ţărăneşti, având pe piept portretele regelui şi reginei, sunt încinşi cu o eşarpă tricoloră şi poartă câte un steag.

Lângă călăreţi merg doi ţărani, unul cu o tinichea cu vopsea roşie, altul cu vopsea neagră. Conacurilor unse cu roşu li se dă foc, cele unse cu negru sunt dărâmate.

La Cameră unii deputaţi acuză pe Take Ionescu cum că a provocat venirea liberalilor. Take Ionescu, cum se iveşte în incintă, este înconjurat şi i se cere să dea explicaţii. Take Ionescu e foarte iritat. El răspunde :

— Nu vă pot spune nimic acum, dar vă pot declara că nu mai era de suferit. De un an de zile un membru al opoziţiei era în guvern.

Situaţia devenind tot mai gravă guvernul cere Camerei să-i acorde starea de asediu, ceeace Camera face subliniind cu aplauze frenetice.

La Senat, precum am spus, d. Const. Disescu a fost raportor la toate legile guvernului, căruia i-a dat cel mai cald concurs. A doua zi la Senat, Sturza se duce la d. Disescu, îi mulţumeşte şi îi spune :

— Mi-ai plătit pe Watzman !

Ce era Watzman ?

Alpinist pasionat, Dimitrie Sturza se afla, în vara anului 1897 pe culmea alpină Watzman cu d. Disescu. Acesta făcând o mişcare greşită, era să cadă în prăpastie, dar Sturza îl prinse repede cu vigoare şi-l aduse înapoi.

— In cursul represiunilor trei sate au fost distruse cu tunurile. Acestea sunt: Hodivoaia, Vieru şi Stăneşti din Vlaşca.

Stăneşti este un loc istoric cu amintiri din timpul lui Mihai Vitezul. Aci. după o luptă dată între armatele române şi tătare, a urmat un duel între hatmanul tătarilor şi comandantul românilor Stroe Buzescu.

Compania pe care o comanda căpitanul Mareş la Stăneşti a fost degradată şi ştearsă din controalele armatei fiindcă a lăsat ca ofiţerii să fie atacaţi şi grav loviţi. Căpitanul Mareş n'a murit pe loc, cum se spusese, dar a rămas în stare gravă.

In Bucureşti starea spiritelor e în surescitare.

Poşta refuză să transporte scrisorile de valoare pentru Oltenia.

Valuta s'a înrăutăţit dar ascultaţi, oameni dela 1929, în ce proporţie : Cecul Londra s'a urcat de la 25 lei şi 50 la 25 şi 80; cecul Paris dela 100 şi 70 la 102, etc.

Cartierele evreieşti sunt în fierbere fiindcă se zvoneşte că vor fi mişcări antisemite.

D. Iorga este acuzat că agită pe studenţi. Dânsul nu ese din casă, ci, în strada Buzeşti unde locueşte, este înconjurat de o gardă de studenţi care-l păzesc zi şi noapte.

Foarte mulţi, mai ales evrei, vin la prefectura poliţiei să ceară paşapoarte pentru familiile lor de oarece în Capitală n'ar mai fi în siguranţă.

Pe străzile Capitalei încep să circule convoiuri de țărani arestați. Un furgon cu soldați din Vlașca, regimentul 10 artilerie, aduce mulți țărani legați cot la cot cu funii. Se văd mulți moșnegi cu bărbile albe.

Câteva sate sunt bombardate și în Dolj, printre care marele sat Băilești.

La Stănești țăranii au folosit telefonul. După uciderea locotenentului Nițulescu și rănirea gravă a căpitanului Mareș, țăranii s'au dus la primărie să audă la telefon ordinele date de autorități. In adevăr, au auzit ordinele date ca comunele Stănești, Hudivoaia și Vieru să fie bombardate. Indată s'a dat alarma și locuitorii s'au refugiat în cătunele Ghizdarcu și Bălanu.

A doua zi săteanul Stoica Iorga s'a dus călare la Giurgiu ca să afle când sosesc tunurile. Repede s'a întors și a vestit lumea.

Satul Stănești a fost bombardat câteva ore, astfel că absolut toate casele au fost distruse, afară de școală și biserică. In sat nu mai erau decât două femei bătrâne care s'au refugiat în tinda bisericei.

Gheorghe Panu publică în *Săptămâna* sa un articol asupra răscoalelor intitulat : „Invățăminte". Panu scrie :

„Răscoalele sunt datorite multor cauze economice, morale, culturale și politice.

„Răscoalele țărănești, pe lângă altele, au și următoarele cauze : Am neglijat de a face educația politică a țăranului.

„Ba ceva mai mult, am făcut totul ca să întârzie această educație.

„Ca consecință a ideii de mai sus, am lăsat rolul de educatori, pe care era datoria noastră să-l avem, agitatorilor de meserie, energumenilor și derbedeilor.

„Iată adevărul".

Primul ministru acordă un interview unui ziar unguresc asupra răscoalelor, în care spune :

— N'am crezut că voiu vedea ca om bătrân asemenea orori. Scumpa mea patrie este paralizată pentru timp de 30 de ani.

„Cu inima grea m'am decis să iau guvernul în speranța că voiu putea restabili liniștea în timpul cel mai scurt. Nebunia poate fi reprimată numai cu energie.

„Pagubele trec de 300 milioane lei"

Bine înțeles, Sturza exagera fiind sub impresia evenimentelor.

— In timpul acesta marea artistă Eleonora Duse da reprezentanții în București, dar din cauza evenimentelor e nevoită să renunțe.

După ce a fost primită în audienţă de regina Elisabeta, a trimis următoarea telegramă impresarului Feder:

„Cu cea mai mare părere de rău, recunosc că trebue amânată pentru vremuri mai bune urmarea reprezentaţiilor noastre.

Cu durere şi mâhnre părăsesc ţara dv. atât de trist încercată în acet moment.

Păstraţi, vă rog, urarea adâncă şi sinceră a unei inimi care speră în liniştea ţării d-voastră.

„Eleonora Duse"

Cu toate acestea Bucureştii petrec. Deşi suntem în răscoale şi în postul Paştelui ziarele publică anunciul teatrului Edison cum că în fiecare Duminică şi Joi este bal mascat !... Iar la Eforie lucrează cinematograful Pathé cu teatrul de marionete. După cum la circ sunt lupte şi alte exibiţii.

— Take Ionescu sfătueşte pe toţi amicii săi politici să nu mai facă politică o bucată de vreme, să dea peste tot concursul administraţiei, iar acei conservatori cari ocupă funcţiuni să le păstreze dacă li se va cere aceasta. „Politică vom face mai târziu", a spus dânsul.

— In ziua de 22 Martie moare Vasile Lascăr unul dintre cei mai de seamă fruntaşi ai partidului liberal. Lascăr a murit de boala lui Bright complicată cu o boală de inimă. El a fost o strălucită podoabă a partidului liberal, avea multă cultură şi mari calităţi de om de stat.

— Ziarele aduc o ştire de senzaţie. La societatea agrară s'a ţinut o întrunire a proprietarilor mari. Acolo Petre Carp, drept recompensă pentru părerile exprimate în Cameră în favoarea proprietarilor, a fost proclamat preşedinte.

Carp a primit preşedinţia şi a spus proprietarilor că datoria lor este să facă politică în acele momente, adică să dea indicaţii cum să se rezolve chestiunea ţărănească. Carp, spune presa takistă, s'a pus în fruntea partidului marilor proprietari fondând astfel un nou partid.

Deşi Take Ionescu sfătuise partizanii să nu facă deocamdată politică, tocmai contrariul se întâmplă. Al. Bădărău, de îndată ce a ajuns la Iaşi a luat iniţiativa unor călătorii prin oraşele din Moldova pentru formarea de comitete.

La Bucureşti, cantacuziniştii, puşi în curent, răspund. Un comunicat apărut în ziarul „Conservatorul" desaprobă acţiunea lui Bădărău, ceeace indispune pe Take Ionescu socotindu-se direct atins.

Dar tratativele pentru facerea fuziunii urmează stăruitor, cu toate piedicile puse atât din partea liberalilor cât şi din partea takiştilor.

Un conservator intransigent care în totdeauna a fost adversarul fuziunei, este generalul Manu. El declară că dacă se face fuziunea cu junimiştii, se va retrage din politică activă.

Take Ionescu este şi el ostil fuziunei dar simulează şi nu declară nimic. Când cu câteva zile în urmă, a spus la Cameră că, de un an de zile, un membru al opoziţiei era şi lucra în guvern, a voit să facă aluzie la Nicu Filipescu care influenţa pe miniştrii cantacuzinişti şi punea lui Take Ionescu toate beţele în roate.

Greutatea era dinspre Cantacuzino, care trebuia hotărît să renunţe la şefia partidului în beneficiul lui Carp. Dar în urma răscoalelor ţărăneşti şi a căderei sale dela putere, Cantacuzino a înţeles că şi-a jucat ultima cartă.

Ceeace l-a hotărît, mai ales, ca să se retragă dela şefie a fost atitudinea majorităţei faţă de el. A doua sau a treia zi după plecarea dela putere, a convocat la el acasă pe parlamentari, dar aceştia, nu numai că n'au voit să se ducă, dar au şi exprimat nemulţumirea lor prin cuvinte aspre. După două sau trei convocări zadarnice, parlamentarii au fost poftiţi la club.

In sfârşit fuziunea se face şi următorul comunicat este publicat în ziarele partidului:

„In faţa grelelor împrejurări prin care trece ţara în urma răscoalelor ţărăneşti, şi faţă de pericolul social care o amenuţă, subsemnaţii ne-am înţeles să facem concentrarea conservatoare menită a apăra interesele superioare ale ţării, periclitate prin propaganda socialistă care a zdruncinat temeliile ordinei sociale".

„Spre acest sfârşit, a rămas stabilit între noi că d. P. P. Carp este, de acum înainte, însărcinat cu direcţiunea partidului conservator".

G. CANTACUZINO
P. P. CARP

In comitetul executiv al partidului fuzionat sunt desemnaţi: P. Carp, Gheorghe Cantacuzino, Titu Maiorescu, Ion Lahovary, Take Ionescu, Alexandru Marghiloman şi Nicu Filipescu.

Generalul Manu, de îndată ce fuziunea a fost declarată, a trimis o scrisoare lui Gheorghe Cantacuzino prin care îi făcea cunoscut că nu va întreprinde nimic împotriva actului consumat, va rămâne numai, de aci înainte, spectator pasiv în politică.

Al. Marghiloman şi Take Ionescu sunt însărcinaţi să lucreze la organizarea noului partid în toate judeţele.

— Să vedem acum care este situaţia în ţară. Răscoalele au fost potolite, dar ceiace a urmat a fost cu mult mai groaznic decât ceiace a fost în toiul revoltei.

In timpul culminant al răscoalelor, unii ţărani au săvârşit cruzimi neînchipuite. La multe moşii au prins pe proprietari, pe arendaşi sau pe oamenii lor de serviciu şi i-au bătut şi schingiuit îngrozitor. Apoi au dat foc conacurilor, magaziilor (cu grâne, grajdurilor, etc. Cailor mai de preţ le-au scos ochii. Acolo unde erau femei şi fete tinere, le-au necinstit chiar sub ochii bărbaţilor sau ai părinţilor terorizaţi.

Foarte mulţi proprietari şi arendaşi au fost sărăciţi cu desăvârşire. Pagubele generale au fost foarte mari.

Generalul Averescu, de îndată ce a luat ministerul de războiu, a studiat situaţia şi a întocmit un plan cu care ţăranii răsculaţi trebuia să fie încercuiţi de trupe iar Capitala să fie apărată de o incursiune a bandelor răsculate.

Deşi în Bucureşti neliniştea nu încetase, totuş, după o săptămână lumea începe să prindă mai multă încredere. Capitala se umplea de fugăriţii de pe moşii. Arendaşii şi proprietarii cu familiile lor, toţi cei cari au putut scăpa cu viaţă, au inundat Capitala. Hotelurile erau pline, prin cafenelele din centru nu vedeai decât proprietari şi arendaşi fugăriţi de pe moşii. Toată această lume surescitată şi nenorocită, mărea panica în Bucureşti.

Dar planul generalului Averescu potoli răscoalele repede. Mase mari de ţărani erau înconjurate, toate liniile de retragere le erau tăiate aşa că erau reduşi să capituleze.

Ceeace a urmat răscoalelor a întrecut în cruzime chiar faptele ţăranlor beţi cari au atacat conacele.

Armata s'a dedat la adevărate atrocităţi care a revoltat chiar pe ministrul instrucţiunei Spiru Haret. Rapoartele lui către rege sunt acuzaţiuni zdrobitoare pentru cei cari au comandat aceste dragonade.

Lupta între trupele înarmate cu puşti şi cu tunuri şi ţăranii înarmaţi cu ciomege, furci şi lopeţi nu putea fi lungă. Forţa superioară a învins dar nu s'a mulţumit cu atât.

S'au făcut execuţiuni în masă.

Ţărani dezarmaţi, unii cari nici n'au participat la răscoale au fost denunţaţi, prinşi şi împuşcaţi. Era destul ca un arendaş sau un funcţionar de pe vreo moşie să aibă pică pe un om şi să-l denunţe pentru ca acesta să fie prins şi executat sumar fără nici o judecată.

Când ţăranii erau prinşi în grupuri mari erau înconjuraţi, legaţi, apoi erau puşi pe două rânduri la marginea şoselelor şi împuşcaţi.

S'a citat cazul unei trupe de cavalerie care a omorît astfel un grup de ţărani, apoi soldaţii au mai tras câte o salvă în cei căzuţi şi, în sfârşit ofiţerul a descălecat şi a mai tras câteva gloanţe în capetele celor cari mişcau.

Intr'o comună un ţăran şi cu soţia erau închişi în casa lor, un funcţionar dela primărie l-a denunţat şi a obţinut un tun cu care să-i dărâme casa. La somaţiile făcute, omul şi soţia n'au voit să iasă. Atunci s'a tras un proiectil asupra casei dar cei dinăuntru n'au fost atinşi. S'a tras un al doilea proectil iar cei dinăuntru au scăpat iarăş. Atunci femeea s'a putut furişa afară şi a scăpat. In urmă funcţionarul a pătruns în casă şi a ucis cu două focuri de revolver pe ţăranul împotriva căruia avea o ură personală.

Presa independentă din Bucureşti e plină cu aceste spăimântătoare cruzimi care au trimis în pământ aproape 11.000 de oameni.

In Bucureşti, însă, opinia publică este aproape unanimă împotriva ţăranilor. Lumea ţine minte numai despre cruzimile acestora, actele de represiune, însă, asasinatele individuale şi în masă nu o mişcau, fiindcă le considera ca nişte drepte şi inevitabile măsuri de represiune.

Liberalii, stăpâni pe situaţie, tari de încrederea regelui şi de acordul partidelor, caută acum să se consolideze la putere. Partizanii reclamă cu glas tare dizolvarea parlamentului şi-alegeri nouă. Dar guvernul nu este înţeles asupra acestei chestiuni. Pe când Sturza este de părere ca alegerile să nu se facă decât la toamnă când spiritele se vor mai potoli, Ionel Brătianu, Emil Costinescu şi V. G. Morţun pretind ca dizolvarea să se facă chiar imediat iar alegerile generale să fie făcute în cel mai scurt timp.

Aceştia din urmă pretind ca fuziunea conservatoare care a întrunit pe toţi membrii familiei, a creat un partid puternic care peste 6 luni poate să fie primejdios, mai ales din cauza marilor simpatii dobândite de Carp printre marii proprietari.

Interesul partidului liberal, spuneau Brătianu şi ceilalţi, este să facă alegerile mai 'nainte de constituirea comitetelor fuzionate în toată ţara. Alegerile, în interesul partidului liberal trebuesc făcute acum când opoziţia este încă dezorganizată.

Şi de acum înainte va începe în partidul liberal lupta între cadrele vechi şi cadrele noui şi lupta pentru înlăturarea lui Dimitrie Sturza de la şefia partidului.

— Fuziunea celor două partide conservatoare, a provocat

următoarea scrisoare a generalului Gheorghe Manu, trimisă lui Gheorghe Cantacuzino.

D-lui G. Gr. Cantacuzino
Şef al partidului conservator

Faţă cu tendinţele noui de compoziţiune politică şi de activitate conservatoare ce observ că dobândesc, din ce în ce, o mai mare preponderenţă în sânul partidului conservator, tendinţe care nu sunt împărtăşite de mine, cred că nu mai pot lua parte printre membrii Comitetului partidului Conservator.

Generaţunea mai tânără, care a hotărît asupra acestor tendinţe urmează a lua şi răspunderea viitorului.

Prin urmare rămânând membru al partidului conservator, eu mă retrag, însă, din sânul comitetului diriguitor şi-mi reiau locul de observator, fără nici-o obligaţie faţă de deciziunile comitetului.

Primiţi, etc.

General G. Manu

In aceiaşi zi fiul mai mare al lui Gheorghe Cantacuzino a publicat un articol în care a spus că, indiferent cu ce jertfe s'a făcut fuziunea, cel mai important lucru este că s'a îndeplinit visul conservator.

Acest articol a fost interpretat în diferite feluri întrucât jertfa o făcuse tocmai tatăl lui Mişu Cantacuzino.

Este adevărat însă, că printre condiţiunile fuziunii era şi aceia ca Mişu Cantacuzino să aibă un portofoliu în cel dintâiu cabinet Carp

— Miercuri 16 Aprilie d. inginer Anghel Saligny este ales preşedinte al *Academiei Române.*

— Joi la 26 Aprilie guvernul citeşte la Cameră decretul de dizolvare a Corpurilor legiuitoare. Nouile Camere sunt convocate pentru 7 Iunie. Alegerile vor începe în zioa de 20 Maiu cu colegiul I de Senat.

Conservatorii se întrunesc şi numesc comitetul lor electoral compus din : G. Cantacuzino, Take Ionescu, Al. Marghiloman, C. Olănescu, N. Filipescu, I. Lahovary, C. Disescu, dr. Istrati şi D. Greceanu.

Din aceşti nouă, astăzi, la 1929, nu mai trăeşte decât unul, D-l C. Disescu.

— In ziua de 30 Aprilie moare *Frédéric Damé*, doctor în litere şi ziarist de mare activitate. Venit în ţară în timpul războiului din 1877—1878, a colaborat la mai multe ziare franceze şi române. Când a murit era directorul ziarului takist *La Roumanie.*

Frédéric Damé a colaborat şi la un dicţionar, şi a dirijat un ziar umoristic scris în limba franceză. A murit de pneumonie la vârsta de 58 ani.

— In sfârşit alegerile generale pentru parlament se fac. La colegiul I de Senat, din 60 senatori, opoziţia ia 9 locuri dar şi acestea, mai toate tolerate de guvern care n'a opus contra candidaturi liberale. Liberalii câştigă 43, iar balotagii sunt 8.

La colegiul 2-lea de Senat nu-i ales decât un singur opozant, d. C. Disescu la Teleorman.

După balotagiu opoziţia are la Senat 15 reprezentanţi şi anume: Titu Maiorescu, G. Gr. Cantacuzino, C. Disescu, Al. Bădărău, Petre Missir, C. Arion, Pavel Brătăşanu, Toma Cămărăşescu C. Olănescu, I. C. Grădişteanu, Eugen Ghica-Comăneşti, Petre Cantili, Cantacuzino-Paşcanu, Theodor Cincu şi general Teleman.

La colegiul I de Cameră sunt aleşi 8 opozanţi; la colegiul al II-lea unul singur Nicu Filipescu la Vaslui şi fără contracandidat din partea liberalilor.

Ca fapt semnicativ a fost alegerea, pentru întâia oară în parlament, a d-lui Nicolae Iorga, ales la colegul al 2-lea de Iaşi cu 1157 voturi, iar d. A C. Cuza a rămas în balotagiu cu 927 voturi.

La colegiul al doilea la Iaşi au fost aleşi G. Mârzescu cu cele mai multe voturi, — 1536; al dolea d. C. Stere cu 1208, D. Iorga a ieşit al patrulea.

La colegiul al III-lea nici un opozant nu reuşeşte.

In aceste alegeri, aproape n'a fost luptă, de oarece candidaţii opoziţiei cari au fost aleşi, au fost toţi în cartel cu guvernul, adică au fost toleraţi de guvern care nu le-a prezentat contra candidaţi. Guvernul a lăsat să iasă numai pe fruntaşii de mâna întâia ai opoziţiei, toţi ceilalţi au fost combătuţi şi n'au putut pătrunde în Camere.

Dacă de obiceiu alegerile s'au făcut întotdeauna în România cu presiunile administraţiei, de rândul acesta s'au făcut şi cu complicitatea opoziţiei.

La cameră n'a putut pătrunde decât un număr de opozanţi şi mai restrâns ca la Senat, anume: Petre Carp, Al. Marghiloman. Take Ionescu, Nicolae Filipescu şi încă câţiva.

Luptele politice nu sunt dârze câtăva vreme fiindcă partidele se socotesc legate încă prin pactul dela 13 Martie, când, în faţa marei primejdii a răscoalelor ţărăneşti, şi-au dat mâna spre a forma un bloc în faţa inamicului.

Inamicul era: *ţăranul!?..*

Dar în curând semnalul luptei va fi dat, dar nu atât

între conservatori și liberali, cât între conservatori. Adică între Take Ionescu și ceilalți conservatori.

— Fostul mitropolit primat Ghenadie Petrescu a fost numit de către precedentul guvern conservator stareț al mănăstirii Căldărușani cedându-i-se și 200 hectare de pământ.

— O slabă satisfacție pentru Gheorghe Panu: omul eminent care n'a putut ajunge ministru într'o țară cu atât de puțini oameni de valoare, este ales vicepreședinte al Camerei.

— La 22 Iulie 1907 o știre dureroasă pentru români: marele artist Nicolae Grigorescu, pictorul cel mai mare al nostru, a murit.

Grigorescu a murit la Câmpina unde se dusese să stea la un aer curat și dulce, fiindcă suferea de o pneumonie masivă împotriva căreia n'a putut nimic medicina. Până la ultima clipă a veghеat lângă el doctorul C. Istrati un bun prieten al său.

N. Grigorescu, născut în București în zioa de 15 Maiu 1838, a murit deci la vârsta de 69 ani.

După terminarea studiilor liceale a intrat ca ucenic la un zugrav de biserică, apoi la 1859 a plecat spre Paris. In drum se opri la mănăstirea Agapia pe care o zugrăvi spre a-și face bani de drum.

La 1861 era în Paris unde intră la școala de bele-arte. La 1863 s'a reîntors la București.

Nici un pictor n'a lăsat după el atâtea pânze.

Citâm dintre cele mai însemnate : *Țiganca, Carul cu* boi. *Portretul generalului Năsturel Herescu, Cortul Țiganilor, Un transport de muniţiuni, Defilarea prizonierilor turci pe dinaintea regelui Carol I, Napoleon al III, Evreul cu gâsca, Justiția divină urmărind crima, Interiorul reginei Elisabeta, La gura sobei, In pragul ușei, Case din Telega, Torcând, Intoarcerea dela muncă, La gura hornului, Doftana, Care cu boi,* etc. etc. etc.

Grigorescu a fost pictorul țărănimei, patima lui artistică era îndreptată către câmp și sate, către ogoare și muncitorii lor, către această viață viguroasă care este toată poezia naturii.

— Odată cu venirea la putere a liberalilor, din partidul cărora fac acum parte și foștii fruntași socialiști : V. G. Morțun, Al. Radovici, dr. Radovici, G. Diamandy, I. Nădejde, etc. o serioasă mișcare socialistă începe în țară. Această mișcare luând proporții, guvernul expulzează pe doctorul Rakovsky, acuzat că este unul dintre cei mai periculoși agitatori.

— La 10 August guvernul a publicat decretul de amnistie pentru toți cei implicați în răscoalele țărănești. Cu acest

prilej a fost liberat din închisoarea Văcăreşti d. Vasile Cogălniceanu, fiul lui Mihail Cogălniceanu, marele nostru om de stat. D. Vasile Cogălniceanu era arestat ca agitator al ţăranilor.

— O bună ştire din Ardeal.

La jumătatea lui August s'a făcut o alegere la Beiuş pentru un loc de deputat în Camera dela Budapesta. După o luptă crâncenă, doctorul Vasile Lucaciu, marele luptător al românilor, a fost ales cu 1717 voturi, contra candidatului ungurilor, Arpad Cardos, care n'a putut întruni decât 914.

— La 25 August iarăş o ştire foarte dureroasă pentru români, marele B. P. Haşdeu s'a stins şi tot la Câmpina, unde, cu câteva zile mai înainte, şi-a dat obştescul sfârşit marele pictor Grigorescu.

Haşdeu s'a născut la anul 1836 la Hotin, în Basarabia. A murit, deci, la 71 ani.

Studiile şi le-a făcut la Universitatea din Harcov, apoi a intrat în armată şi a fost în regimentul de husari Radeţki. După războiul Crimeei, la care a participat, a eşit din armată şi s'a stabilit la Cahul.

Trecând în România s'a stabilit la Iaşi, unde a fost numit profesor la Universitate şi bibliotecar.

La 1876 a fost numit director al arhivelor statului din Bucureşti, post pe care l-a ocupat până la moarte, iar la 1878 a fost numit profesor al catedrei de filologie.

Haşdeu a scris de toate : filologie, istorie, piese de teatru, a fost şi ziarist, a fost şi literat. Şi în toate direcţiunile a fost un om de mâna întâia.

Nu avem intenţia să facem aci biografia lui Haşdeu, nici să amintim tot ce a scris, căci ne-ar lua prea mult spaţiu.

Operele capitale ale lui sunt :

Psaltirea românească dela 1577 a diaconului Coresi.

Cuvinte din bătrâni, operă de filologie.

Etimologicum magnum Rumaniae.

Către sfârşitul vieţii s'a dedat la spiritizm şi a scris *Sic Cogito.*

Către această înclinare l-a împins moartea iubitei sale fiice Iulia căreea i-a clădit un templu şi un cavou şi cu care se întreţinea de atâtea ori în misterioasa singurătate, prin intermediul spiritelor.

Haşdeu a fost înmormântat în Bucureşti, la cimitirul Bellu. Au vorbit din partea Academiei şi a facultăţii de litere Onciul şi I. Bărbulescu din partea Universităţii.

— La 26 August s'a deschis primul congres internaţional de petrol în sala Ateneului. Prezidează d. Anghel Saligny. Delegaţii străini sunt încântaţi de organizare. Profesorii

Engler şi Hoffer declară că nicăeri petrolul n'a fost mai bine studiat din punctul de vedere ştiinţific ca în România. Delegatul american a declarat că acest congres din România este întâiul adevărat congres al petrolului.

Inaugurarea a fost foarte solemnă şi impunătoare.

Discursul primului ministru Dimitrie Sturza a fost foarte ascultat căci era un discurs competinte.

Acesta este al 3-lea congres internaţional de petrol. Cele d'intâi două s'au întrunit la Paris şi la Liège.

In programul congresului găsim următoarele secţiuni:

1) Geologie, exploraţiune şi exploatarea petrolului.

2) Chimia şi technologia.

3) Legislaţie şi comerţul petrolului.

Inainte de deschiderea oficială a congresului au fost în zilele de 5, 6 şi 7 Septembrie excursiuni în principalele centre petrolifere ale României. Congresul a durat dela 5 până la 13 Septembrie în Bucureşti. iar în zilele de 14 şi 15 la Constanţa.

Biroul definitiv al congresului a fost astfel compus:

Preşedinte: d. Anghel Saligny.

Preşedinţi de secţiuni: d-nii dr. Mrazec, Edeleanu şi C. Alimănişteanu.

Vice-preşedinţi generali:

GERMANIA: D-nii Car. Engler, Beischlag, Feindl, Wiecholhaus, Herman şi Hebbe.

AUSTRIA: D-nii Hoeffer, Riedl, Riedenstein, Em. Tiotze şi Aug. Joravskik senator.

BELGIA: D-l Louis Desjardin.

STATELE-UNITE: D. David Day.

FRANŢA: D. Alexis Aron.

ANGLIA: Sir Fortescul Flawery.

OLANDA: D. Alex. London.

UNGARIA: D-nii N. Caster, Locay, Ioseph Tomka de Tomkabraza şi Roth Toledy.

ITALIA: D-nii Enrico de Camerana, Hugo Cattanea şi V. Villavechia,

ROMANIA: D-nii Gr. Ştefănescu, Sabba Ştefănescu şi M. Drăghiceanu.

RUSIA: D-nii C. Gulsan, Arnold Feigl şi N. Andrusoff.

SERBIA: D. M. R. Miloshevici.

SUEDIA: Dr. Albert Warner Cronguist.

Vice pereşedinţi de secţii:

GERMANIA: D-nii S. Bartoszewici, J. Holobeck, de Malachoski, Maceavey, D. Fanto, dr. Ladislav Szajnoka, L. Ayroczynsky, R. Zaluzinschi, şi Iulian Niedwiesky.

BELGIA: D. François Nicolas.
BULGARIA: D. G. Zatarski.
STATELE-UNITE: D. M. A. F. Lucas.
FRANŢA: D-nii Papon de L'amaigné, Bordas, Saladin. Blazy şi Paul de Longchamps.
ANGLIA: D-nii John Andershon, P. Dwarkowies şi A. B. Thompson.
OLANDA: D-nii S. I. Wormaes, Hugo London, A. F. Delprat şi Jean Koster.
UNGARIA: D-nii B. de Suyedy, Fr. Schofarzik, Iuliu Szadoki de Szadeszne.
ITALIA: D. Cesar Porro.

Programul împărţea astfel ocupaţiunea celor 840 membri înscrişi în congres:

5 Septembrie, vizitarea regiunilor Băicoiu, Ţintea şi Buştenari.
6 Septembrie, vizitarea Câmpinei şi Poiana Vrăjitoarei.
7 Septembrie, Vizita la Gura Drăgăneşti şi Moreni. Intrarea în Bucureşti.
La orele 9 seara recepţia la ministerul de externe.
8 Septembrie, deschiderea oficială a congresului în sala Ateneului ora 10 dim. După amiază vizitarea Expoziţiei, seara la parcul Oteteleşanu.
9 Septembrie, 2 şedinţe; seara banchetul primăriei la teatrul Naţional.
10 Septembrie 2 şedinţe.
11 Septembrie 2 şedinţe.
12 Septembrie 2 şedinţe; seara banchet la Asociaţia petroliştilor.
13 Septembrie şedinţă dimineaţa, după amiază închiderea congresului; seara banchet al ministerului de industrie.
14 şi 15 Septembrie la Constanţa.

Toate aceste date sunt de stil nou pentru înlesnirea congresiştilor.

In timpul vizitei dela Constanţa, 30 de membri ai congresului au vizitat regiunea petroliferă dela Bacău.

Lucrările congresului de petrol urmează în cea mai deplină ordine.

In seara de 27 August st. v., primăria Capitalei dă un banchet congresiştilor în sala Teatrului Naţional.

Banchetul a fost prezidat de Dimitrie Sturza, care avea la dreapta pe general Manu, la stânga pe Morţun, în faţă pe d. Vintilă Brătianu, primarul Capitalei.

Au asistat următorii delegaţi:

D-nii Tietze, Hoeffer, Spiess, Obcke, Holde, Gunter, Minke, Dejardin Lamberehter, Consul Leis, Henry, Garro,

Camerana, Cattaneo, Colin, Evison, Simonis, Riedel V. Riedelstein, de Langchamps, Guyselin, Abelhelde dr. P. Schwartz Spiès, Şapira, Elias, toţi consilierii comunali şi reprezentanţii presei.

D. Saligny citeşte telegrama regelui:

„Salut cu sinceră şi vie satisfacţie congresul internaţional al petrolului venit în România şi formulez cea mai vie urare ca lucrările sale să fie încoronate de succes asigurând astfel dezvoltarea uneia din cele mai importante bogăţii. Veţi bine voi a exprima tuturor membrilor Congresului urările mele de simpatie şi le veţi ura bun venit în regatul meu".

Toastează Dimitrie Sturza şi d. Vintilă Brătianu.

Delegatul Galiţiei îşi exprimă admiraţia pentru progresele ce a văzut că a realizat România.

Delegatul Argentinei rosteşte o cuvântare foarte mult aplaudată în decursul căreea compară Bucureştii cu o damă italiană, dar îmbrăcată ca o pariziană. Urează ca industria petrolului să se naţionalizeze tot mai mult.

D. Desjardin, delegatul Belgiei, bea pentru Dimitrie Sturza şi pentru femeea română.

D. Gaster, fiul d-lui Gaster din Bucureşti — care e stabilit la Londra — vorbeşte în calitate de delegat al Camerei de comerţ londoneze. D-sa spune că în anul acela s'au ţinut la Londra două conferinţe asupra României, conferinţe cari au avut răsunet, căci în Anglia creşte mereu interesul pentru România. *Englezii consideră acum chestiunea terenurilor statului ca o chestiune politică şi cred că e bine că tendinţa de a păstra aceste terenuri ca un tezaur naţional, a triumfat.*

D. Gaster a vorbit româneşte.

Au mai fost şi alte banchete, unul oferit de *ministerul domeniilor*, altul de *Asociaţia industriaşilor de petrol*, altul în Parcul Carol.

Cu toate laudele amabile adresate de congresişti, organizatorilor congresului, aceştia au rămas foarte nemulţumiţi din cauză că, cea mai mare parte a zilelor a fost consacrată sărbătorilor şi banchetelor, unde congresiştii erau datori să vie în frac.

Unul dintre congresişti a spus chiar: *„Am venit la congresul fracurilor. S'au ţinut 70 de conferinţe tratând despre chestiunile cele mai interesante, dar cine le-a putut discuta în termenul atât de scurt ce ni s'a acordat?"*

Pentru discutarea atâtor chestiuni de cea mai mare importanţă, cari au atras pe cei mai de seamă savanţi şi specialişti din lumea întreagă, n'au fost consacrate decât 3 zile; toate celelalte au fost ocupate cu excursii, banchete şi alte petreceri.

La acest congres limba franceză a fost aproape înlăturată. Căci cele mai multe discuţiuni au fost rostite în limbile germană şi rusă.

Organizarea a mai păcătuit şi prin aceea că membrii unei secţiuni nu puteau asista la discuţiile din celelalte secţiuni din cauza relei distribuiri a orelor.

Conferinţele au fost foarte interesante, dar şi foarte puţin ascultate şi aproape de loc discutate. Pentru atâta materie ar fi trebuit un număr mai mare de şedinţe şi mai puţine petreceri. Apoi ar fi trebuit un număr de şedinţe plenare în care toţi congresiştii să fi putut participa la discuţiile urmate numai faţă de membrii secţiunilor.

Din desbaterile congresului şi expunerile oficiale, s'a comunicat cum că la acea epocă erau învestite în petrolurile româneşti următoarele capitaluri: *german* 74 milioane, *francez* 31 milioane, *olandez* 22 milioane, *român* 16 milioane, *italian* 15 milioane, *american* 12 milioane, *belgian* 5 milioane, *englez* 3 milioane, celelalte *diverse ţări* împreună 6 milioane jumătate.

Nu putem afirma că acest al treilea congres internaţional al petrolului a dat rezultate. Dovadă este faptul că cel de al patrulea congres nu s'a mai întrunit.

Inainte de închidere s'a ţinut, la secţia III, o şedinţă intimă şi scurtă între d-nii Saligny, Dvorkovits, Spies, Antipa, Dobrescu, Dragu şi încă vreo câteva persoane. Aci s'a discutat arzătoarea chestiune de a se şti dacă da sau nu se va constitui o comisiune internaţională care să se ocupe cu organizarea congreselor internaţionale ale petrolului cât şi de rolul delegaţilor guvernelor cari, în general, se interesează foarte puţin de congresele petrolului. Se spune chiar că misiunea lor nu ar fi decât o partidă de plăcere.

Discuţia a fost foarte însufleţită, însă chestiunea a rămas fără soluţiune şi aşa va fi pentru foarte multă vreme.

Congresul s'a încheiat cu un banchet al ministerului de domenii dat la Eforie.

Un alt banchet, cel din parcul Carol, s'a semnalat prin originalitatea menuului. Iată-l:

MENU

Sigroine d'origine animale a restes d'Epioris.

Dysodilsiefer a injection d'asphalte et d'ozokerite.

Paloeoniscus bone de salse de Policiore.

Tranches de trepan bouilli mouillées de naphte espagnol fonçe dans un gres vert a huile lourde.

Nummulites au lampant 150 gr.

Anticlinal Neoarcheophetise, a coeur de tuf dacitique.

Couches bigarées, froisées, taillées, broyées a traces de petrole et d'eaux accides.

Vaseline polychroique sous o.
Schiste menillitique.
Dérivés lactés d'origine animale.
Origine de toutes les essençes non petroliféres.
Ragnons et concretions sucrées.
Extrait de lignite.
Distillé de Bighead.
Gazoline de prune.
Petroleum de Campeni 200 m. de profendeur el ambre liguide de Drăgăşani.
Ţiţeiu rouge de Dealu Mare.
Derives nitriques d'origine roumaine.
Eruptions en miniature a graves consequençes au dela de certaines limites.
Eaux juveniles bicarbonates.

Acest menu se traduce astfel în limba franceză :

Consommé royal printanier.
Bouchées Princesse Marie.
Sterlet froid à la russe.
Jambon de Prague sauçe madère.
Petits pois a la française.
Dindon veau truffé.
Salade verte.
Glaçe Boulevard.
Gaufrettes, fromages.
Café, liqueurs, bonbons.
Fine Champagne.
Tzuica et Mastic
Dragashani vieux.
Dealu Mare 1898.
Muscat.
Champagne Pommery.

— Pactul încheiat între partide nu durează mult; luptele de la un partid la altul reîncep.

Un motiv de înăsprire a relaţiunilor şi un semnal al izbucnierei ostilităţilor îl dă ministrul instrucţiunei Spiru Haret care loveşte în multe drepturi câştigate ale unora dintre profesori.

Aceşti profesori cum şi toţi profesorii conservatori convoacă un *Congres de protestare* în Bucureşti.

La 28 August s'a întrunit acest congres al corpului didactic la Cercul profesorilor secundari din calea Victoriei.

Comitetul congresului e compus astfel :

Sabba Ştefănescu şi C. R. Motru profesori universitari : N. Ionescu, I. Oţescu, N. Locusteanu, G. Nicolaevici şi Badea Mangâru profesori secundari;

D. Cecropide şi I. Ciocârlie, institutori.

Acest congres nu şi-a putut îndeplini scopul pentru care fusese convocat. Congresiştii s'au împărţit în două tabere; conservatori şi liberali, şi tot timpul cât a ţinut şedinţa, a fost un scandal şi un tumult îngrozitor.

La un moment dat, profesorul Christu Negoescu spune că aşa cum se manifestă profesorii fac impresia că sunt cetăţenii indignaţi de la 1888.

Personalităţile, vociferările, tumultul durează două ore.

S'au ţinut discursuri pe cari nimeni nu le auzea şi s'au prezentat moţiuni fără nici un rezultat.

Biroul era compus numai din profesori conservatori ceea ce a provocat protestările şi vociferările profesorilor liberali.

După ridicarea şedinţei, profesorii liberali au rămas în sală şi au constituit un alt comitet.

Scopul congresului era de a se protesta în contra hotărîrii ministrului Spiru Haret de a anula un număr de numiri de profesori făcute de guvernul conservator.

— Deschiderea anului judiciar a dat prilej lui Scarlat Popescu, primul preşedinte al Curţei de apel, ca să rostească iarăşi o cuvântare foarte independentă dar agresivă pentru ministrul justiţiei.

Iată-i discursul:

„Din nenorocire la noi numirile în magistratură se fac după inclinaţiunile politice ale candidaţilor, de aceea vedem magistraţi cari merg cu iuţeala fulgerului, iar alţii cari stau câte 14 ani în acelaş loc, cum se află un membru chiar în Curtea noastră.

„Ceeace mă surprinde, însă, şi mai mult, este că în opoziţie toţi oamenii politici îmbrăţişează cauza magistraturei: iar când vin la guvern toţi sunt la fel, toţi doresc o magistratură docilă, — o magistratură care să asculte de cuvântul lor.

„Să nu se uite, însă, că magistratura este a treia putere în Stat, că ea formează fundamentul ţărei şi că va veni o zi în care ea va reclama drepturile şi locul ei.

„Nu fac personalităţi ci acestea sunt numai constatări pe cari un magistrat, cu multă tristeţă în suflet, le face.

„Cazul dela Teleorman e elocvent. Doi magistraţi cari şi-au făcut pe deplin datoria în timpul răscoalelor, au fost trimişi, unul într'un capăt al ţării iar altul în celălalt capăt, fiindcă n'au înţeles să-şi facă datoria aşa cum au cerut guvernanţii. Ei n'au voit să se plece la ordinele prefectului.

„Şi pe când aceşti conştiincioşi magistraţi au fost mutaţi acolo unde ministru ştia că ei n'au să primească. *prefectul stă*

neclintit la locul lui. deşi acest prefect merita de mult să fie trimis înaintea instanţelor represive.

„Am crezut că procurorul general care e dintre noi, o să îmbrăţişeze cauza magistraţilor. Din contră însă, el s'a dat de partea prefectului, deşi făcând anchetă s'a convins personal de arestările ilegale, şi de liberările nedrepte săvârşite de acelaşi faimos prefect.

„De ce a făcut toate acestea procurorul general? De oarece voia, fiind umil, să urce cu o zi mai înainte scara înaintărilor.

„Am fost cel dintâi care am susţinut că procurorul general trebuie să fie delegat dintre membrii inamovibili ai Curţei.

„Dar acum văd că m'am înşelat. Procurorul general luat dintre membrii Curţei are calea de înaintare deschisă, de aceea îşi pleacă capul la comanda politicianilor...

„Am văzut şi miniştri cari în timpul ministerului lor profesează avocatura deşi la bară apar alţi avocaţi.

„Anul acesta am avut mult de lucru cu alegerile. Măcar dacă prezenţa noastră ar fi o garanţie pentru secretul votului! *La Buzău — toate buletinele le-am găsit însemnate. In Capitală am văzut alţi oameni decât adevăraţii posesori ai cărţilor de alegători.*

„Cred că aceasta s'ar putea remedia prin introducerea colegiului unic şi prin alăturarea fotografiei la cartea de alegător".

Acest discurs a fost subliniat cu aplauze prelungite.

Cuvântarea atât de energică şi atât de independentă a demnului magistrat a făcut o mare impresiune. mai ales fiindcă fie care vorbă a sa reprezinta un trist adevăr.

Acest demn şi onest magistrat n'a plăcut nici o dată partidelor politice.

Imediat după rostirea acestei cuvântări s'a zvonit că Toma Stelian ministru de justiţie va lua măsuri contra lui Scarlat Popescu. Ştirea a produs aprindere la Palatul de justiţie şi printre avocaţi. Aceştia s'au mişcat şi au prezentat d-lui Prim Preşedinte o adresă de felicitare semnată de 150 membri ai baroului.

Ministrul justiţiei s'a adresat Curţei de Casaţie ca să se întrunească în secţiuni unite şi să opineze ce pedepsă să fie aplicată înaltului magistrat. Curtea de Casaţie se întruneşte dar trimite ministrului răspunsul că înalta curte poate da hotărîri dar nu avize, aceasta neintrând în căderile ei.

Ministrul, care, la un moment, era hotărît să aplice lui Scarlat Popescu avertismentul, când a văzut care este simţimântul public, n'a mai stăruit.

— O comisiune parlamentară lucrează la alcătuirea proectelor de legi — cu privire la ţărani şi răscoale.

La întrunirea Comisiei, Dimitrie Sturza anunţă că guvernul va depune următoarele proecte de legi:

1) Invoelile agricole; 2) Casa rurală; 3) Monopolul cârciumilor la sate; 4) Asociaţiile ţărăneşti; 5) Reorganizarea judecătoriilor de ocoale; 6) Legea contra trusturilor arendăşeşti; 7) Legea pentru arendările la ţărani; 8) Lege pentru moştenirile ţărăneşti; 9) Crearea de biurouri pentru muncile agricole; 10) Lege pentru despăgubirea devastaţilor.

Apoi: a) *Revizuirea legei adminstative;* b) *Reorganizarea jandarmeriei;* c) *O lege pentru pământurile petrolifere.*

Insfârşit Sturza a anunţat un proect de lege pentru împărţirea în două a ministerului domeniilor. Unul: *agricultura şi domeniile;* celalt: *industria şi comerţul.*

Titularul noului minister a fost numit, mai târziu, Alexandru Djuvara, deşi mai erau candidaţi d-nii Vintilă Brătianu şi C. Stere.

— După o luptă crâncenă, cu Mişu Antonescu fostul decan, d. Const. Disescu este ales decan al advocaţilor din Ilfov.

— In Bucureşti se răspândeşte o ştire senzaţională: colonelul Exarcu aghiotantul prinţului Ferdinand, a fost găsit mort în baie.

Colonelul era căsătorit cu fiica baronului de Herţ, nepoata prinţului Dimitrie Ghica (Beizade Mitică).

Asupra acestei morţi s'au vorbit multe în Bucureşti.

— In ziua de 28 Octombrie s'a desvelit şi inaugurat *statuia lui Lascăr Catargiu.*

Au fost de faţă: D. Sturza şi I. Brătianu din partea guvernului; Scarlat Ferichidi, C. Petrescu, G. Liciu. C. Dâmboviceanu şi Ciru Economu din partea Curţii de Casaţie; Bălteanu din partea Curţii de compturi şi toţi fruntaşii partidului conservator.

Au vorbit în următoarea ordine: George Cantacuzino preşedintele comitetului pentru ridicarea statuei; Vintilă Brătianu primarul Capitalei. Take Ionescu. N. Filipescu şi Petre Carp şeful partidului.

Tristă coincidenţă. In ziua în care se inaugura statuia fostului şef al partidului conservator, înceta din viaţă soţia sa Eufrosina Catargiu.

— Drept răspuns la proectele de lege ale guvernului, Petre Carp ca şef al partidului conservator, a alcătuit alte proecte de legi şi anume:

1) Reforma administrativă; 2) Reforma agrară; 3) modi-

ficarea tocmelilor agricole și băncilor de stat, încurajarea pășunilor artificiale.

Reforma administrativă împărțea țara în șase provincii administrate de câte un guvernator. Guvernatorii aveau rangul de miniștri, astfel descentralizarea se făcea în senzul centralizării înăuntrul celor șase provincii.

In comitetul executiv al partidului, majoritatea era ostilă proectelor. Take Ionescu s'a ridicat împotriva reformei administrative spunând că înființarea guberniilor va face să scadă mult prestigiul autorității centrale care, și așa, a slăbit foarte mult.

Ion Lahovary a combătut și el proectele.

In cercurile liberale lumea e deasemeni în contra proectelor lui Petre Carp sub cuvânt că n'avem destui oameni cari să ocupe posturile de guvernatori.

— Un scandal privitor la Azilul Elena Doamna izbucnește în public.

Ca întotdeauna, faptele sunt exagerate. Se spun atâtea și se fac așa de negre comentarii încât publicul începe să creadă cum că Azilul Elena Doamna este un loc de pervertire a tineretului.

După anchetele oficiale făcute, subdirectoarea și șase pedagoage sunt înlocuite. Se constată că o fetiță din cele mai tinere a fost pângărită de către portarul școalei.

Se fac însă sforțări mari ca scandalul să fie înăbușit.

— La Teatrul Lyric marele artist Ermette Zacconi dă reprezentații. In „Moartea civilă" a fost neîntrecut și a dat bucureștenilor câteva ore cari nu se pot uita.

In rândul spectacolelor avem la acea epocă :

1) La *Casino de Paris*, strada Regală : teatru de varietăți cu cabaret francez.

2) La *Sala Edisson :* Cinematograful Oeser.

3) La *Circul Sidoli ;* „Lupte de dame, matchuri între d. Ștefan Constantinescu luptător român și d-ra Eliza Calter luptătoare austriacă, d. Pompliu Zaharescu luptător român și Dora von Guinton luptătoare germană".

4) La *Eforie :* Cinematograful Pathé Frères.

ANUL 1908

— Odată cu venirea partidului liberal la guvern, partidul socialist începe să se miște cu mai multă vigoare. Acest fapt e datorit considerației că, mai mulți intelectuali socialiști trecând în partidul liberal, au dat socialiștilor asigurări că socialismul va fi lăsat să se desvolte în România.

Pe la începutul lui Ianuarie se ține în București *al 3-lea congres social-democrat în România.* In comitetele de conducere sunt aleși : în comitetul central : *I. C. Frimu,* secretar

al internelor, *dr. C. Rakovski*, secretar al externelor. M. Gh. Bujor, N. C. Georgescu şi N. I. Ghetu.

Membri supleanţi: Bastardo, St. Gheorghiu şi D. Marinescu.

Cercul de editură socialistă: D. Marinescu, I. D. Păunescu şi d-na P. Cornea.

Comisiunea pentru revizuirea şi complectarea reformelor: M. Gh. Bujor, dr. C. Rakovsky, C. Dobrogeanu-Gherea, Moldovanu-Iaşi, Ion Sion şi N. D. Cocea.

Precum se vede, viitorul fruntaş şi diplomat bolşevic avea de pe atunci pasiunea politicei externe.

— La începutul lunei Ianuarie moare un scriitor de mare valoare. *Ronetti Roman*, autorul piesei „Manasse".

S'a născut la Herţa, în jûdeţul Dorohoi, din părinţi săraci. Ronetti Roman era evreu. A murit la vârsta de 56 ani. O tristă coincidenţă: Ronetti Roman se însurase în ziua de 7 Ianuarie şi era hotărît ca în anul 1908, când împlinea 25 ani de căsătorie, să-şi serbeze aniversarea. In aceeaş zi de 7 Ianuarie a murit.

Tânăr încă, a fost secerat de arterio-scleroză şi boală de inimă.

— Inţelegerea între guvern şi partidul conservator urmează încă. In baza acestei înţelegeri, *Barbu Delavrancea* este ales deputat al colegiului 2 de Putna cu 525 voturi, în contra unui candidat independent care a întrunit 135. Liberalii dela guvern n'au prezentat, fireşte candidat.

— Guvernul, în faţa activităţii tot mai mare a partidului socialist şi a convingerei că întreaga agitaţie e datorită doctorului Rakovsky, hotărăşte expulzarea acestuia din ţară sub cuvânt că nu este cetăţean român. In urma expulzărei sale, doctorul Rakovsky, trimite congresului socialist următoarea scrisoare:

Iubiţi tovarăşi,

Surghiunul, şters de mult din legislaţia noastră, dar pe care pretinsul guvern liberal l'a restabilit pentru mine, mă împiedecă în acest moment să iau parte la lucrările congresului actual. Este de prisos însă să vă spun că eu îmi fac şi îmi voi face datoria de socialist român, cu toate măsurile arbitrare şi poliţieneşti şi că în acelaş timp, eu doresc succesul cel mai deplin congresului.

Câteva zile încă şi se vor împlini trei ani de când a început mişcarea socialistă actuală în România. Timp relativ scurt, dar destul ca să probeze că speranţele noastre într'o adevărată mişcare muncitoare n'au fost greşite.

Această mişcare există deja şi cea mai bună dovadă

a vitalităței sale nu sunt numai succesele pline pe care le are prin înmulțirea organizațiilor, dar încă mai mult prin combativitatea ei și resistența admirabilă pe care a arătat-o în fața prigonirilor sălbatice ale unui guvern arbitrar și fără de scrupul. Valurile turbate ale acțiunei liberale se năpustesc degeaba asupra stâncei solide a socialismului român.

Conferința actuală este o altă probă. Menirea ei e pe de o parte a forma o organizație mai solidă și mai disciplinată mișcării noastre sindicale, care și în viitor trebue să rămână preocupația noastră de căpetenie, fiindcă numai o serioasă mișcare sindicală poate da bază solidă mișcărei socialiste române.

Și de acum înainte noi vom urma a înregistra izbânzi trainice alături de câteva înfrângeri trecătoare.

Dar și aceste înfrângeri și aceste prigoniri au avut menirea a întări și oțeli mișcarea. Socialismul fără sacrificii, fără prigoniri și închisoare și-ar fi pierdut una din atracțiile principale pentru masele retrase de la luptă și sacrificii. Ura guvernamentalilor, prigonirile lor, sunt chezășia că mișcarea noastră în adevăr amenință privilegiul lor de clasă.

Aceste prigoniri ne așteaptă și în viitor. Să ne obicinuim cu ideia că noi, ca soldații în războiu, vom desfășura toată activitatea noastră sub focul înverșunat al vrăjmașilor din rândurile burgheziei care se luptă între ei dar se unesc îndată când este vorba de a lovi într'un vrăjmaș comun al lor: socialismul.

Să căutăm deci să dezvoltăm în sufletele (?) muncitorimei religiunea datoriei. Să obișnuim, deci, toată lumea care vine la noi, că aci o așteaptă luptă până la abnegație și sacrificii.

Cu acest preț noi vom fi într'o zi în stare să dăm lupta cea mare pentru dezrobirea muncitorimei române întregi din orașe și sate, de sub jugul economic, politic și intelectual.

Trăiască socialismul internațional!

Trăiască mișcarea socialistă din România!

DR. C. RAKOVSKI

Delegatul României socialiste
în biuroul socialist internațional

Am dat în întregime această scrisoare în vederea situației preponderente în Rusia, la care a ajuns fostul reprezentant al Sovietelor la Londra și la Paris. Dar acum trimis în exil.

Intr'altfel, scrisoarea nu cuprinde nimic deosebit și păcătuește chiar prin greșeli de gramatică.

In urma acestei expulzări, mişcarea socialistă, în loc de a se domoli, a devenit încă şi mai agitată.

— In acelaş timp, la clubul conservator lupta între conservatori şi takişti începe să se pronunţe.

Petre Carp, sub influenţa lui Marghiloman şi Filipescu, convoacă în adunare generală pe membrii clubului central, spre a modifica art. 5 şi 6 din statutele clubului.

Adunarea se ţine pe când lipsea din ţară Take Ionescu.

Petre Carp, şeful partidului, spune că a convocat adunarea spre a pune statutele clubului în acord cu condiţiile în care s'a făcut fuziunea între conservatori şi junimişti. Una din condiţii a fost ca Gheorghe Cantacuzino să rămână preşedinte al clubului.

Barbu Păltineanu, partizan al lui Take Ionescu, cere amânarea adunării, de oarece convocările au fost făcute neregulat. Apoi d-sa este de părere ca, spre a crea o direcţiune unică, şeful partidului să fie şi preşedinte al clubului.

In mijlocul zgomotului şi al invectivelor din ambele tabere, conservatori şi takişti, se alege comitetul clubului, compus — tot în baza actului fuziunei — din jumătate junimişti şi jumătate conservatori. Preşedintele Gheorghe Cantacuzino este aclamat de adunare în mijlocul apostrofelor adversarilor takişti.

In comitet sunt aleşi: C. Olănescu, general Costescu, Paul Teodoru, M. Deşliu, Al. G. Florescu, M. Dobrescu, M. Antonescu, dr. N. Tomescu, Toma Cămărăşescu, N. Cerchez, I. Lahovary, P. Negulescu, Al. Obedenaru, N. Lahovary, Sabba Ştefănescu, Rosetti Bălănescu, Virgil Arion, Paul Greceanu, dr. Leonte şi Petre Sfetescu.

De notat că din 21 membri ai comitetului numai doi — Toma Cămărăşescu şi Virgil Aron — erau takişti.

Această alegere este punctul de plecare al agitaţiei care va duce la ruptura din partidul conservator.

— O chestiune arzătoare vine la ordinea zilei: se răspândeşte zvonul cum că guvernul, prin mijlocirea d-lui general Averescu, ministru de război, ar trata cu uzina Krupp concesionarea arsenalului armatei. Din amândouă partidele se ridică imediat protestări. Dela conservatori protestează generalul Gh. Manu dela liberali protestează generalul Budişteanu, fost ministru de război, unul dintre cei mai distinşi militari români şi actual senator.

Generalul Budişteanu adresează chiar o interpelare în Senat primului ministru D. Sturza şi generalului Averescu, ministru de război.

Cu drept cuvânt, şi fiind în sentimentul aproape unanim al ţărei şi al armatei, generalul Budişteanu spune că ar fi

o mare greşeală să se concesioneze Arsenalul armatei la străini, oricari ar fi aceia.

Sturza răspunde că şi el e patriot, însă nu va răspunde nimic, fiindcă chestiunea este dintre cele delicate. Dacă Senatul n'are încrederea în el, să-i dea un vot de blam.

Adevărul era că ministrul de război tratase cu casa Krupp. De aceea fusese chiar recent la Berlin. Arsenalul armatei se afla, fireşte, în condiţiuni inferioare şi nu mai răspundea nevoilor actuale ale oştirei. Insă, ca să fie concesionat la străini, era prea mare primejdie pentru ca ţara să admită.

La 1 Iulie anul 1860 Nicolae Golescu, ministrul ostăşesc al ţărei româneşti şi G. Adrian, ministrul ostăşesc al Moldovei, au făcut propunere lui Vodă Cuza spre a însărcina consiliul superior de Stat ca să facă un proiect pentru înfiinţarea la Bucureşti a unui *„vărsător de tunuri"*.

Cuza a aprobat propunerea şi consiliul de Stat a redactat proiectul. Cheltuielile au fost suportate: de Ţara Românească 3-5 şi de Moldova 2-5.

La 1 Februarie 1861 Arsenalul a început să se organizeze Intâiul comandant a fost numit colonelul Herckt, la 1908 general în retragere.

Impăratul Napoleon III a ajutat atunci instituţia oferind un număr de tunuri din fabricele franceze. Actuala clădire a fost ridicată sub regele Carol pe la anul 1881.

Dealtfel acest Arsenal nu era deloc „vărsător de tunuri", ci era — cum a fost şi mai târziu — numai un mare atelier de reparaţiuni şi de construcţie a unor piese uşoare.

Discuţia asupra concesionărei anunţate, a urmat mai mult timp, cu pasiune.

In cercurile politice s'a spus cum că guvernul a renunţat la concesionarea Arsenalului armatei către Krupp. Impotrivirea hotărîtă a cercurilor naţionaliste, mai ales a celor cari aşteptau zioa reîntregirei neamului, a determinat zădărnicirea proectului

Germania, care simţea că se apropie marea zi a răfuelii generale în Europa şi care, pe de altă parte, înţelegea situaţia României faţă de Austro-Ungaria, se temea, fireşte, ca în zioa conflictului România să nu mai vrea să meargă cu tripla alianţă. De aceea voia să ia măsuri din vreme pentru ca România să nu se poată mişca împotriva voinţei Berlinului. Una din aceste măsuri era şi acapararea Arsenalului din Bucureşti astfel ca România să rămâe dezarmată fără ajutorul Germaniei.

Regele Carol, care era credinciosul aliat al Germaniei — precum a dovedit până în ultimele zile ale vieţei sale — susţinea concesionarea, însă, prudent cum erea întotdeauna,

față de împotrivirea pe care a simțit-o de pretutindeni, a dat înapoi.

Krupp propunea să i se dea concesia Arsenalului și a pulberăriei armatei pe termen de 75 ani, să instaleze toate mașinele mai trebuincioase pentru fabricarea puștilor, tunurilor, mitralierelor, munițiunilor, etc., modelele armelor să constitue patente speciale pe care Krupp să nu le poată vinde afară fără autorizarea României, Arsenalul din București să aibă dreptul a primi și comenzile țărilor vecine.

Generalul Averescu, ministrul de războiu susținea concesia pe care o găsea foarte avantajoasă armatei române care ducea lipsă de toate, ceeace erea un adevăr. Generalul Averescu, spunea că nicăeri Arsenalele nu sunt proprietatea Statului. Afară de Arsenalul dela Toulon în Franța și alte puține, toate celel'alte sunt întreprinderi particulare. D-sa susținea că și în România Statul să se lepede de proprietatea Arsenalului

Ideea, însă, n'a putut răzbi, așa că oferta lui Krupp a fost respinsă.

— In timpul acesta avem o „afacere Davila".

Alexandru Davila director general al teatrelor rămas de pe timpul regimului conservator, stetea ca un ghimpe în ochii multor liberali. Inlocuirea sa, însă, nu se putea face. Din ce cauză?

Cauza erea că'l susținea cu tărie principesa Maria cât și principele Ferdinand. Aceștia arătau că Davila este singurul om competent pentru direcția teatrului, că este un om inteligent și energic, autor dramatic de valoare și că ar fi o greșeală ca să fie înlocuit numai findcă a fost numit de un alt guvern. Politica la teatru, spuneau princepele și principesa, n'are ce căuta.

Spiru Haret, ministrul instrucțiunei voia, cu ori ce preț să înlocuiască pe Davila, pe de o parte din cauză că mulți îl acuzau de o neregulată gestiune financiară a teatrelor, pe de altă parte fiindcă cumnatul său profesorul universitar Pompiliu Eliade era candidat foarte stăruitor pentru postul de director

După câteva luni combinația este găsită, d-l N. Iorga deputat independent, în înțelegere cu ministrul, îi adresează o interpelare în chestia Davila. Mârzescu Gheorghe, deputat de Iași se asociază la interpelare.

D-l Iorga este foarte violent în interpelare, acuză pe Davila de o neregulată întrebuințare a fondului teatrului, că a distribuit la Crăciun sume de bani, unor actori favoriți că n'a dat socotelile serbărilor organizate de d-sa în arenele romane din Parcul Carol etc. In urma acestei interpelări

Davila este înlocuit şi în locul său este numit Pompiliu Eliad.

Această „afacere Davila" a produs mare vâlvă şi agitaţie atât în Cameră cât şi afară: M. Ferichidi preşedintele Camerei nu fusese absent dela şedinţa interpelărei căci prezidase; fiind întrebat a doua zi care-i este sentimentul în această afacere a răspuns:

— Dacă n'aşi fi prezidat şi m'aşi fi găsit printre deputaţii din majoritate — cari au manifestat contra lui Davila şi au aplaudat zgomotos pe d-l Iorga — aşi fi împărtăşit sentimentul lor, însă partidul liberal trebuie să se ferească de a face un piedestal d-lui Iorga.

— Marile reforme agrare impuse de răscoalele ţărăneşti încep să vie în dezbaterea parlamentului. Cea d'întâi este aceea a mărginirei trusturilor arendăşeşti.

Una din cauzele răscoalelor, spuneau liberalii, este aceea că unii arendaşi au acaparat întinderi mari de pământ de oarece au putut arenda mai multe moşii deodată. Se cita cazul fraţilor Fischer care domneau o însemnată parte a Moldovei.

Proectul de lege prevedea condiţiuni severe, el era alcătuit sub înrâurirea „tinerilor generoşi", adică a socialiştilor trecuţi la partidul liberal, cât şi a fraţilor Brătieni. Proectul prevedea ca un arendaş să nu poată ţine mai mult de 2 moşii a căror întindere să nu fie mai mare de 4000 hectare. Apoi se spunea ca contractele existente să fie respectate până la anul 1910.

Take Ionescu a combătut cu energie proectul, după cum l'au combătut şi mulţi liberali, mari proprietari. In urma acestora şi cu învoiala lui Sturza dar contra voinţei d-lui Vintilă Brătianu şi a tinerilor generoşi, s'au admis un număr de modificări: 1) arendaşii să poată ţine mai multe moşii dar tot în mărginirea a 4000 hectare, 2) contractele existente să fie respectate până la anul 1912, 3) să rămână la facultatea arendaşului care contract să-l rezilieze. 4) s'a prevăzut termenul de 2 ani pentru restituirea avansurilor dela arendaşi.

Aceasta a fost întâia lege care a dat o grea lovitură exploatărei în mare a clasei ţărăneşti, de către arendaşi, cei mai mulţi streini. Raportor al legei a fost d-l I. G. Duca.

— La începutul lunei Aprilie Academia Română a ţinut şedinţă pentru alegerea a 3 membri în locul decedaţilor B. P. Haşdeu, Iosif Vulcan şi D. C. Olanescu (Ascanio). Au fost aleşi în locul lor: N. Gane, Duiliu Zamfirescu şi Andreiu Bârseanu.

— Doctorul Rakovsky a făcut recurs la Curtea de Casaţie în contra hotărârei Consiliului Comunal al comunei Ghe-

rengir din Dobrogea care l'a şters din listele electorale, pe motiv că nu e cetăţean român. D-rul Rakovsky a fost apărat de avocaţii Petre Grădişteanu, Mitescu şi Belu din Constanţa. Primăria a fost reprezentată prin advocatul Al. Djuvara, viitor ministru.

Curtea a respins recursul d-rului Rakovsky.

— Se creează cel d'ai 9-lea minister, acela al agriculturei. Lupta e mare în jurul acestui nou departament.

Ionel Brătianu susţine pe Al. Djuvara, iar Dimitrie Sturza, primul ministru pe Vasile Misir. Neputându-se ajunge la înţelegere interimatul noului departament este dat lui Anton Carp ministru domeniilor.

— La 7 Aprilie a fost înmormântat generalul Nicolae Haralambie, senator liberal, fost locotenent domnesc, împreună cu Lascăr Catargiu şi generalul N. Golescu după abdicarea domnitorului Al. I. Cuza. Au vorbit la înmormântare: d-l general Coandă din partea armatei, Dimitrie Sturza din partea guvernului şi Costescu Comăneanu, vice-preşedinte al Senatului din partea Senatului.

Generalul Haralambie a fost apărat, în discursurile rostite, de acuzaţia ce i s'a adus cum că şi-a călcat jurământul de militar şi a contribuit la detronarea lui Cuza Iată culisele afacerei.

Nicolae Haralambie era la 1866, colonel, comandant al regimentului de artilerie din garnizoana Bucureşti.

Cuza avea mare simpatie pentru el de aceea avea şi mare încredere în caracterul şi capacitatea sa. S'a spus cum că o săptămână înainte de noaptea istorică a lui 11 Februarie, Cuza văzând pe Haralambie cam abătut l'a întrebat de motiv. Haralambie a răspuns că e cu totul lipsit de parale, dovadă că nici hainele dela croitor nu le poate scoate. Atunci Cuza, bătându-l pe umăr şi râzând, i-a dat banii trebuincioşi.

Când conjuraţii i-au propus să intre în complot Haralambie a respins cu energie propunerea, conştiinţa nu'l erta să conspire împotriva Domnitorului căruia îi jurase credinţă, în acelaş timp binefăcătorul său. Dar omul are slăbiciuni.

Colonelul Haralambie avea o puternică pasiune pentru o doamnă din aristrocraţia bucureşteană însă din familie liberală. Era o doamnă C., Aceasta fu însărcinată să convingă pe colonel. Ceeace n'au putut face oamenii politici a făcut femeea. Colonelul Haralambie intră în conspiraţie.

In ajunul lui 11 Februarie o scrisoare anonimă sau un oarecare personagiu — unii au pretins că era N. T. Orăşanu redactorul ziarului *Ghimpele* — au anunţat pe Cuza cum că colonelul Haralambie a intrat în conspiraţie şi va trăda. Cuza a primit cu dispreţ denunţarea şi a răspuns:

— Colonelul Haralambie trădător?... asta nu se poate.!

Dar fiindcă i-se desemnase chiar noaptea când trebuia să se facă lovitura, adică noaptea următoare de 11 Februarie, Cuza chemă pe maiorul Dimitrie Leca — un alt favorit al său — care comanda batalionul de vânători de gardă la Palat şi-i dete ordin ca să se îndoiască toate sentinelele la toate posturile. Insă maiorul Leca era unul dintre principalii conspiratori.

In noaptea următoare tunurile colonelului Haralambie, având roţile înfăşurate în paie, treceau tăcute pe podul Mogoşoaei (Calea Victoriei) şi înconjurau Palatul princiar.

Principesa Elena Cuza, într'un interview acordat în anul 1909 unui ziar din Bucureşti — interview de care vom vorbi mai departe — a dat o versiune puţin deosebită, principesa afirma că nu maiorului Leca ci chiar lui Haralambie i-a dat Vodă ordin ca să îndoiască sentinelele.

Dar din cercurile conjuraţilor s'a aflat că, eşind dela palat, colonelul Haralambie s'a dus repede la unul din şefii conspiraţiunei şi i-a spus să procedeze de urgenţă şi chiar în noaptea aceea, de oarece conspiraţia era descoperită iar Cuza era înştiinţat.

Când principele Carol a intrat apoi în ţară, Colonelului Haralambie, locotenent domnesc, i s'a lăsat cinstea să citească, la 1866 în Cameră, jurământul noului Domnitor.

— Pe la mijlocul lui Ianuarie, avocaţii din toată ţara încep să se agite împotriva proectului de lege prezentat de către ministrul de justiţie Toma Stelian, pentru organizarea judecătoriilor de ocol. Un congres se ţine în Bucureşti, la care sunt reprezentate 28 barouri. După discuţii furtunoase se votează:

1. Greva generală a avocaţilor. Au votat pentru grevă 24 barouri. Au votat contra Ilfovul şi Iaşi, s'a abţinut Covurluiul şi n'a luat parte la vot Fălciul.

2. A fost exclus prin aclamaţii din baroul de Ilfov Toma Stelian, ministru justiţiei.

— Take Ionescu se întoarce în ţară.

Sub influenţa celor petrecute la clubul conservator cu prilejul alegerei comitetului clubului şi sub stăruinţele prietenilor săi, în mintea sa se fixează ideea rupturei din partid. Insă nu o ruptură pe motive mici, precum înfrângerea de la o alegere fără importanţă, ci ruptură pe un mare motiv de idei. Deodată Take Ionescu se arată un convins democrat.

Intorcându-se în ţară el se opreşte în gara Craiova unde s'au luat măsuri ca să-l aştepte un mare număr de partizani. Take Ionescu era preşedintele politic al clubului conservator din Craiova. In gară rosteşte următorul discurs menit să fie

vestitorul unui mare eveniment. Asupra celor petrecute la clubul conservator a spus:

„Pe mine mă plouă dela 1895 şi în special dela moartea lui Lascăr Catargiu; în 1899 ploua, pot să spun, cu găleata, fără să fi avut asupra mea vre-o înrâurire.

Politica democratică este singura astăzi în stare să corespundă nevoilor poporului, ca dovadă baronul Aerenthal, ministrul de externe al Austro-Ungariei, cu care am avut o convorbire eri la Viena. Fără a fi un partizan al votului universal, recunoaşte că în statele Europei sistemul politic din trecut trebuie cu totul schimbat. Nu mai merge cu guvernele având miniştri care vor să lucreze după sobă".

In sfârşit ruptura se face.

Take Ionescu — precum am spus ceva mai sus, — nu formează o disidenţă conservatoare ci un nou partid pe care îl intitulează partid „consevartor-democrat.

La începutul lui Februarie se întruneşte noul partid conservator-democrat cu care prilej se comunică ţării programul.

De acum ţara are un al treilea partid de guvern, iar vânătoarea de partizani începe cu o furie necunoscută până atunci în ţară.

Insă programul nu este categoric. Spre a nu rupe cu totul legăturile cu partidul conservator şi spre a putea face în viitor o înţelegere, apoi spre a putea atrage pe cât mai mulţi conservatori, Take Ionescu este eclectic.

Nu este nimic precis. Chiar în ce priveşte reforma electorală nu îndrăzneşte să spuie categoric care i este reforma.

Foarte mulţi conservatori trec în partidul lui Take Ionescu fapt care începe să îngrijoreze pe vechii conservatori ca şi pe fruntaşii junimişti. Spre a împuţina sorţii de succes ai loviturei lui Take Ionescu, şeful partidului conservator, Petre Carp, însoţit de către principalii săi aghiotanţi. Al. Marghiloman şi Nicu Filipescu, precum şi de alţii merge de cutreeră ţara şi ţine întruniri pe la cluburile partidului.

Ruptura din partidul conservator a fost ajutată de liberali printr'o acţiune ocultă. Liberalii, care se temeau de concurenţa unui partid conservator foarte puternic prin unire şi mai ales prin valoarea atâtor fruntaşi culţi, talentaţi şi cu trecere în faţa opiniei publice, au încurajat pe Take Ionescu să slăbească partidul conservator părăsindu-l. I s'a dat atunci — pe sub mână — asigurarea cum că în zioa retragerei partidului liberal, şeful acestui partid îl va recomanda regelui ca succesor. Dar în curând liberalii au văzut cu surprindere cum că s'au înşelat în socoteli de oarece succesele lui Take Ionescu depăşeau cu mult prevederile tuturor.

Inscrierile în partidul lui Take Ionescu se făceau în

toate județele pe picior mare. In București adeziunile nu mai conteneau. Capitala fu pusă sub organizarea electorală a 5 șefi de colori și anume: Barbu Păltineanu în coloarea de roșu, Iancu Brătescu coloarea de verde, I. Th. Florescu culoarea de albastru, Nicolae Cosăcescu coloarea de negru și Stroescu coloarea de galben.

Conservatorii - democrați sau „democrații" cum li se spunea mai pe scurt, întreprinseră o operă îndrăzneață, aceea de a lucra în sânul colegiului II de Ilfov care până atunci erea cel mai guvernamental colegiu din țară, acela în sânul căruia nici partidul liberal și nici partidul conservator nu îndrăznise să se scoboare vreo dată. Deșteptarea acestui colegiu și transformarea lui în colegiul cel mai independent este opera lui Take Ionescu și a organizației sale de partid.

Valurile micului partid creșteau zi cu zi. Se vedea bine că în țară lumea era setoasă de ceva nou, apoi ambițiunile deveneau mari și cuprindeau categorii de oameni cari, până atunci, nici nu îndrăzneau să gândească cum că ar putea trece în fruntea situațiilor politice.

Partidul cel nou deschidea zăgazurile și orizonturile; din toate părțile alergau tineri, cari, în urma făgăduelilor ce li se dedeau, se vedeau cât de curând prefecți, primari, deputați, miniștri!

Dacă cei mai de jos erau naivi cari credeau într'un viitor strălucit pentru toată lumea, ceilalți erau ademeniți de strălucite perspective personale. In toată lumea agenții propagandiști făgăduiau tot ce li se cerea.

Mai ales unul dintre șefii de colori trecuse mare meșter în arta de a zăpăci pe naivii cu promisiuni aurite. Spre pildă:

Insoțit de secretarul său pleca în turneu de propagandă și ademenire prin coloarea sa. In prealabil avusese grijă să capete informațiuni asupra oamenilor pe cari evea să-i viziteze. Ii cunoștea, deci, pe toți, ca cultură, inteligență, avere, ambițiune, dorinți, etc.

Ajuns la locuința unui modest lăptar sau altui mahalagiu cu totul inferior ca inteligență, intra în vorbă și-i anunța că partidul democrat, de îndată ce Take Ionescu va ajunge la putere, va croi un mare bulevard prin partea locului; pentru acest scop va trebui să exproprieze și casa cetățeanului.

— Cât ceri, cetățene, pe casa dumitale?

Cetățeanul era incult și prost însă plin de cupiditate și șiret. După ce își aplica cuvenita scărpinătură în cap, se gândea câtva și răspundea:

— De, domnule, casa mea nu o am de vânzare și locul

e mare, e la poziţie.... Dar, dacă o fi s'o vând, n'o dau mai jos de 5000 lei.

Casa era o cocioabă în ruină, care, cu loc şi cu poziţie, nu făcea pe vremurile acelea mai mult de 2000, mult 3000 lei. Cerând 5000 lei, cetăţeanul se gândea să păcălească pe politician. El cerea un preţ mare de tot, mai ales ca să aibă de unde lăsa.

Dar şeful coloarei era încă şi mai şiret. Când auzea de 5000 lei se arăta tâmpit.

— Cum, cetăţene, cinci mii lei ? ! O casă ca asta, cu grădină, cu curte, cu poziţie la bulevard, numai 5000 lei ? !.... Asta nu se poate.

Noi nu vrem să profităm de bunătatea şi de cinstea dumitale ! Take Ionescu, care este Dumnezeul nostru, nu vrea să înşele poporul!... Casele d-tale, cetăţene, fac mult mai mult.

Apoi adresându-se secretarului :

— Domnule secretar, înseamnă te rog.

Secretarul scotea carnetul şi creionul şi începea să scrie.

— .... Inseamnă : casa din strada cutare, No. cutare, proprietatea d-lui Niţă Cotoiu se va expropria pentru suma de zece mii.

Secretarul, care era complicele, întrerupea:

— Zece mii e puţin, domnule şef, vedeţi şi dumneavoastră ce casă, ce loc! ce poziţie!...

— Ai dreptate, Vasilescule, răspundea şeful, pune cincisprezece mii.

Apoi către cetăţean, care sta amorţit şi nu ştia dacă e treaz ori visează :

— Cetăţene, partidul democrat, de îndată ce va veni la putere, îţi va expropria casa cu preţul de 15.000 lei.

Din zioa aceea cetăţeanul era câştigat cu trup şi suflet pentru noul partid, aşa că nici o putere omenească, dumnezeiască, nici măcar poliţienească nu-i putea zmulge votul, şi convingerile democratice.

Şi fiindcă operaţia se repeta, cu oarecare varietate de preţuri şi speţă, în toate colorile, mai ales la periferia oraşului, partidul democrat deveni repede cel mai tare partid în colegiul II-lea de Ilfov. De altfel în toată ţara era la fel.

Nu se poate tăgădui că baza noului partid era marea personalitate a lui Take Ionescu. Cultura, talentul strălucit, activitatea şi mlădierea lui politică, unite cu o dibăcie remarcabilă, i-au putut atrage din întâia zi concursul grăbit al atâtor oameni cari credeau în puterea magică a omului acestuia, cât şi în marele său viitor. Cum că Take Ionescu

va deveni şeful celui mai puternic partid şi va guverna ţara cum va voi, nu mai lasă loc la îndoială pentru nimeni.

Dar clădirea era pe nisip, celel'alte două partide simţindu-se de-o potrivă ameninţate, puseră piciorul în prag iar regele Carol nu vrea să iasă din tradiţie. El nu cunoştea decât cele două partide clasice.

Dar, nu numai manoperile electorilor au dus apa la moara lui Take Ionescu, au duso şi aspiraţiile populare. Lumea nouă care se ridica îşi vedea închisă calea către întâietăţi, fiindcă toate locurile erau ocupate. Partidul lui Take Ionescu era o răsuflare.

Dar şeful n'a ştiut profita, şi să fiu drept, nici nu putea. Era prea mult angajat cu trecutul şi trecutul îl ţinea.

— După multe frământări, în partidul dela guvern, Ionel Brătianu învinge; Al. Djuvara este numit titular al noului minister al agriculturii.

Secretar general a fost numit d-l N. N. Săveanu viitor ministru al sănătăţei.

Dar peste noapte decretele se rup. Al Djuvara nu intră în guvern.

— Aflând despre respingerea recursului său de către Curtea de Casaţie doctorul C. Rakovsky trimite ziarelor următorul protest din Viena:

1) Desmint în mod categoric că aşi fi fost vreodată bursier al Statului bulgar sau aşi fi primit vreun ajutor din partea Statului bulgar, sau a vreunei instituţiuni de binefacère bulgară.

Declar pe cuvântul meu de onoare că tot ce s'a spus în această privinţă e bazat pe minciună sau pe fals.

2) Desmint, în mod tot atât de categoric, că în 1898 sau 1899 aşi fi călătorit cu paşaport bulgar. Din potrivă la începutul lui Februarie 1898 am venit prin Giurgiu în România cu paşaportul românesc ce mi-a fost eliberat de prefectura de Constanţa în Iulie sau August 1897.

Apoi în 1899 în Noembrie m'am folosit de un concediu de 15 zile din timpul serviciului meu militar pentru a vizita Petersburgul tot cu paşaportul român reînoit de prefectura din Constanţa. Am plecat atunci şi m'am reîntors prin Ungheni.

Tot atât de falşă este şi asertiunea, că în calitate de bulgar, aş fi cerut cetăţenia franceză. Pentru a dovedi contrariul declar că autorităţile franceze au vroit chiar să ţie seamă de serviciul militar pe care l'am făcut în România ca şi când l-aşi fi făcut în Franţa. Autorităţile au răspuns deci, cererii mele de încetăţenire cu admisiune de domicil. Eu n'am voit să mă declar mulţumit şi prima mea cerere

de încetăţenire în Franţa a rămas cu chipul acesta, fără rezultat.

N'am devenit, deci, cetăţean francez şi declaraţia că aşi fi încetat de a fi cetăţean român, e o minciună".

— Generalul Averescu, ministrul de război, realizează o însemnată reformă a infanteriei, el permanentizează toate trupele cu schimbul. Drept mulţumire, ofiţerii superiori din această armă îi oferă un banchet în sala hotelului Bulevard. Au fost 145 tacâmuri.

— Tăria electorală a noului partid conservator-democrat începe să se manifeste în ţară.

La Iaşi fiind o alegere senatorială, la Colegiul I, candidatul takist iese în cap cu 162 voturi, al 2-lea candidatul guvernamental Gr. Buicliu cu 155, al treilea candidatul carpist D. Greceanu cu 127. La balotagiu, din cauza diviziunii opoziţiei, care-şi retrage candidaţii, bate guvernul. Dar proba era făcută. Conservatorii-democraţi treceau cu mult înaintea conservatorilor.

O altă alegere senatorială la Vaslui. La primul scrutin este ales candidatul takist Donici cu 53 voturi, contra candidatului liberal cu 31 şi a candidatului carpist care nu întruneşte decât 18.

In partidul lui Take Ionescu entusiazmul este mare pe când în partidul conservator depresiunea creşte. Noul partid începe să îngrijoreze mult pe liberali.

In sfârşit o a treia victorie takistă la Craiova, cea mai importantă din toate, mai întâi fiindcă a fost câştigată în capitala Olteniei, apoi fiindcă toate partidele au dat o luptă foarte crâncenă. La întâiul scrutin N. Economu, candidatul conservator-democrat este ales cu 282 voturi. Candidatul guvernului liberal G. Pleşca întruneşte 176, iar candidatul conservator Const. Argentoianu d'abia adună 70.

In întreaga ţară aceste victorii sucesive şi atât de categorice fac o mare impresie, aşa că cei cari mai şovăie încă, merg de se înscriu în grabă în partidul conservator-democrat.

Cu acest prilej Take Ionescu are o vorbă de spirit. Cineva îi atrage atenţia asupra unei persoane care încă şovăia, Take Ionescu îi răspunde:

„Să se grăbească, dacă vrea să se înscrie cu cerneală roşie. Dela sfârşitul anului am să schimb cerneala".

— La 1 Iunie, Alexandru Djuvara este numit ministru la noul departament al industriei şi comerţului: d-sa primeşte în sfârşit portofoliul. D. N. N. Săveanu este numit secretar general.

— Un proces senzaţional la Curtea cu juraţi: un medic, doctorul Petelenz, este dat în judecată fiindcă practica în-

lesnirea avorturilor, din care unele au fost urmate de moarte. La Curtea cu juraţi este o afluenţă enormă.

Curtea e prezidată de d-l consilier Vidraşcu. Apărarea e reprezentată prin d-nii Constantin Disescu, Radu Rosetti şi un al treilea avocat.

După dezbateri şi pledoarii cari au durat mai multe zile, doctorul este achitat.

— Statua lui Vasile Lascăr este inaugurată pe strada cu acelaş nume chiar în faţa casei unde a locuit defunctul.

— Un mare scandal ofiţeresc isbucneşte din cauza maiorului Sturza, fiul primului ministru.

Dupe cum am mai spus maiorul Sturza Alexandru îşi făcuse studiile militare în Germania. Când a venit in ţară. şi şi-a luat serviciu în armata română, a fost neplăcut surprins de regulele, obiceiurile şi celelalte moravuri din armata noastră. Cine poate spune că armata română putea primi comparaţia cu armata germană, cea dintâi din lume ca organizaţie, instrucţie, disciplină şi pregătire de războiu? Maiorul Sturza a lăsat să-i scape toate neplăcerile şi dezaprobările fără destul tact şi cu un aer de superioritate care a indispus pe unii ofiţeri ai noştri cu care a intrat în contact.

Maiorul Sturza avea pregătire bună, era un ofiţer distins. însă era băţos şi, cum spun francezii, plin de persoana lui. De aci conflictul.

Foarte mulţi ofiţeri români, având puternice simpatii franceze nu mistuiau pe Sturza şi din cauza culturii, alurei şi întregei lui aparenţei prusace. Sturza luând-o cam de sus cu ofiţerii noştri pe care-i considera ca fiindu-i cu totul inferiori, un scandal isbucni iar criza dură multă vreme.

O serie de dueluri urmară.

O întâlnire cu sabia între el şi un căpitan din infanterie atrage lui Sturza o rană foarte serioasă la obraz. Apoi urmă dueluri cu alţi ofiţeri şi numai cu mare greutate acest lung conflict putu fi aplanat.

Sturza a rămas, pe semne. cu răni în suflet dacă rănile corporale i s'au cicatrizat. In războiul pentru întregirea neamului a săvârşit un mizerabil act de trădare, dezertând la inamic şi complotând tot timpul ca să conrupă pe ofiţeri, fie în Moldova, după evacuarea Munteniei. fie în lagărele de prizonieri.

Ofiţerii români cari l'au primit atât de rău când a venit în ţară, au presimţit parcă cum că omul acesta avea un suflet mic şi nu putea fi un apărător al patriei române.

— Marile izbânzi electorale ale partidului conservator-democrat au pus pe gânduri un număr de conservatori de

sub şefia lui Petre Carp, dar mai ales pe liberali. In toate alegerile parţiale candidaţii acestuia veneau la rândul al treilea, iar candidaţii lui Take Ionescu ieşeau chiar de la întâiul scrutin. Cele două vechi partide împreună nu puteau nici măcar pune în balotagiu pe candidaţii acestui partid.

Partidul liberal, deşi la guvern, deşi dispunând de întreaga maşină electorală, deşi întrebuinţând toate ingerinţele obişnuite ale pământului, era bătut, alegere după alegere. Situaţia devenea îngrijitoare. Din această îngrijorare eşi o mare frământare în partidul liberal.

Tinerii generoşi, în cap cu Ionel Brătianu, începură să acuze vechea direcţie a lui Sturza. Aceştia susţineau că, dacă guvernul şi partidul liberal e bătut pe toată linia, cauza este şeful partidului şi al guvernului, care a îmbătrânit, e lipsit de energie şi nu mai poate prezenta ţării nici o idee sau speranţă nouă. Ionel Brătianu puse atunci în circulaţie, dar numai ca un balon de încercare, ideea revizuirei Constituţiei şi a legei electorale.

Toate alegerile parţiale făceau acum dovada cum că liberalii nu se mai pot bizui pe actualul corp electoral. Mai ales alegătorii colegiului I-iu, nemulţumiţi de reformele agrare şi speriaţi de faptul că foştii socialişti încep să aibă influenţă la direcţia partidului liberal, întoarseră spatele acestui partid, şi votau cu partidele conservatoare. Din zilele acestea soarta vechilor trei colegii electorale fu pecetluită.

Infrângerile electorale din această perioadă, pe de o parte au grăbit criza din năuntrul partidului liberal iar pe de altă parte au pregătit acţiunea pentru desfinţarea colegiilr restrânse.

Ideea lui Brătianu a fost cea bună pentru partidul său. Dacă s'ar fi încăpăţânat a ţine partidul în cadrul îngust de până atunci, dacă nu ar fi împins cu hotărîre partidul în valurile democraţiei care începeau să sape zăgazurile, partidul liberal al fi lăsat locul întâi, ca partid înaintat, partidului conservator-democrat. Dar Brătianu a avut curajul şi simţul situaţiei.

Fireşte, interesul partidului dicta această conversiune mai mult, poate decât convingerile democrate ale viitorului şef. Insă un om politic şi, mai ales un şef de partid nu trebue să se rătăcească pe cărări sentimentale, el trebue să cântărească posibilităţile şi, mai cu seamă — ceeace este marele esenţial — să ştie prinde momentul. Noroc sau dibăcie, Brătianu l'a prins.

De acum frământările în partidul liberal vor merge în creştere. Iar nişte apropiate alegeri parţiale dela colegiul al doilea de Ilfov, despre care ne vom ocupa mai departe, vor fi hotărîtoare pentru izbucnirea făţişă a crizei.

Doi oameni de o reală valoare politică — Take Ionescu şi Ionel Brătianu — sunt acum faţă în faţă: Cel d'al doilea ştie să profite de împrejurări şi de noroc, cel dintâiu, deşi om cu un talent covârşitor, lasă să-i scape din mână o situaţie cum n'a mai avut o un alt om politic în România.

Lipsa de dibăcie sau lipsa de noroc?..

Aflându-se în toiul vacanţelor, să ne abatem puţin de la faptele politice care ne-au preocupat până acum şi să cercetăm celelalte fapt ale vieţei sociale.

Societatea bucureşteană, „Le Monde" precum se spune în clasa de sus, este emoţionată: între doi cunoscuţi sportsmeni, Mihail Marghiloman (Mişu), fratele mai mic al lui Alexandru Marghiloman şi G. N. Negroponte, se întâmplă o ceartă violentă cu întrebuinţare de cuvinte foarte jignitoare. Duelul este refugiul obligator. Intâlnirea se face în ziua de 1 Iulie în grădina Societăţii de tir. Martorii lui Marghiloman sunt Mihail (Mişu) Cantacuzino şi Ioan Mitilineu, martorii d-lui Negroponte dr. Toma Ionescu şi căpitan Gh. Peret. Arma aleasă spada.

Cum în joc erau persoane din elita socială, poliţia a fost poftită să intervie. Deşi localul Societăţii de tir era un local particular unde poliţia nu putea pătrunde, totuşi după a treia repriză, care n'a dat nici un rezultat, agenţii poliţieneşti au pătruns în grădină şi au declarat că nu mai pot permite urmarea duelului. Imediat lupta a încetat, iar adversarii s'au împăcat pe teren.

Şi aşa toată lumea a fost mulţumită.

— O sinucidere în condiţiuni originale.

Studentul Dinu Stelian, care urma cursurile de drept la Liège primeşte o scrisoare dela Maria Dumitrescu studentă la Universitate şi elevă a conservatorului, care îi provoacă gelozia. Tânărul se întoarce imediat în ţară, însă Maria Dumitrescu îi dă a înţelege cum că nu mai pot urma legăturile dintre ei. Gelos, findcă iubea, tânărul hotărăşte un act desnădăjduit. După multe stăruinţe, convinge pe iubita lui ca să facă împreună o preumblare cu trăsura la şosea. Ajunşi la rondul al 2-lea, Dinu Stelian scoate un revolver Browning şi cu mâna stângă trage trei focuri asupra Mariei Dumitrescu, şi un al patrulea în tâmpla lui stângă. Maria Dumitrescu uşor atinsă, n'a murit, însă Dinu Stelian n'a mai putut trăi.

La sinucigaş s'au găsit mai multe scrisori, printre altele una prin care îşi lasă toată averea de 11.000 lei în titluri de rentă, 4 la sută, Societăţii de Salvare, alegând ca executor testamentul pe d-rul Nicolae Minovici.

— La începutul lunei Iulie moare în spitalul Brânco-

venese, secția doctorului Leonte, după o lună de grele suferințe, sculptorul Dumitru Franasovici.

Franasovici era un sculptor de mare talent și de mare viitor. Studiase ca bursier al regelui Carol, la Munchen și la Milano, întors în țară s'a destăinuit numai decât ca un artist de mare talent, ultima lucrare, înainte de a muri, a fost bustul principesei Elisabeta, mai târziu regină a Greciei.

Dar Dumitru Franasovici s'a întâlnit în țară cu o femee, care era soția unui fruntaș al baroului bucureștean și fruntaș politic. Legături amoroase fură legate, iar Franasovici foarte pasionat și gelos ceru de mai multe ori iubitei ca să divorțeze spre a fi femeea lui legitimă.

Doamna refuză. Nu vom intra mai adânc în amănuntele acestei drame. Franasovici în desnădejde își trase un glonte în partea stângă a pieptului. După o lună muri în vârstă de 27 de ani.

O bombă isbucnește în lumea politică: este vorba de o declarație făcută de către Petre Carp la Viena unui redactor al lui Pester Lloyd.

Se anunțase o întrevedere între Dimitrie Sturza, șeful guvernului, cu baronul de Aerenthal, ministrul de externe al Austro-Ungariei.

In Balcani era fierbere mare, în Macedonia revolte, la Constantinopol junii turci conspirau și pregăteau revolta, atât ordinea în imperiu, cât și tronul Sultanului erau în pericol. Se simțea că evenimente grave aveau să se producă. Fiindcă românii aveau interese în Macedonia, Dimitrie Sturza se duce la Viena ca să presimtă politica imperiului dualistic și să concorde atitudinea României.

Câteva zile tocmai înaintea acestei întrevederi, Petre Carp se duce la Viena și acordă interviewul de care am vorbit. Intre altele, Petre Carp a spus că România se desinteresează de chestiunile balcanice iar Macedonia este, pentru România o chestiune a Hecubei.

Indată vâlvă mare, mai ales ziarele lui Take Ionescu atacă violent pe șeful partidului conservator pentru acest cuvânt: *Hecuba*.

Dar câți știau în țară ce este Hecuba și ce însemna vorba lui Petre Carp? Adevărul e că înșiși aceia cari cunoșteau ce și cine a fost Hecuba, nu prea își dădeau seama de ce a întrebuințat Carp acest exemplu. Era o confuzie ori o incoherență, ori cum, vorba nu se potrivea de loc situației.

Hecuba a fost soția lui Priam ultimul rege al Troiei, care în timpul războiului troian a pierdut aproape pe toți fii ei în număr de 17 cât și pe soțul ei. Ce a vrut să înțeleagă Carp cu vorba lui? Nici astăzi nu vedem înțelesul.

Petre Carp a fost, în toată cariera sa politică, victima vorbelor sale de spirit sau a declaratiilor necugetate, îndrăznete sau apocaliptice.

Când era numai de curând intrat în viața politică, a subscris un program alcătuit la Iași de către un grup politic prin care se cerea introducerea pedepsei cu moartea în România. Ani îndelungați Petre Carp a fost atacat ca partizan al pedepsei cu moartea.

Altădată a spus în Cameră — la 1888 — cum că România n'a făcut-o liberalii independentă și regat, ci regele și dorobanțul. Ani de zile, iarăși, liberalii au atacat pe Carp acuzându-l, cu totul pe nedrept, că vrea să guverneze cu regele și dorobanțul.

Acum chestia Hecubei.

Adevărul este, însă, că Petre Carp, pe lângă strălucitele lui calități, avea și o puternică doză de grandomanie.

Câteva zile după interviewul dela Viena, s'a petrecut în acelaș oraș, întâlnirea Sturza-Aerenthal. Asupra acestei vizite presa din Viena a scris lungi articole și i-a dat mare importanță. Presa inspirată de guvernul austriac, firește, aducea mari laude României pe care o numea: aliata sinceră și definitivă.

Despre declarațiunile lui Sturza, Petre Carp n'a avut apoi decât cuvinte de milă. Un ziarist bucureștean întâlnindu-l peste câteva săptămâni, l-a întrebat ce idee are despre cele spuse de Dimitrie Sturza, iar Carp, înțepenindu-și după obiceiu, monoclul în ochi, răspunse:

— Când vorbește Sturza nu-i dă nimeni nici o importanță, dar când dau eu un interview în străinătate, *duduie Europa*.

Take Ionescu a făcut, prin presa lui directă și indirectă, o îndelungată campanie în contra lui Carp pe chestia Hecubei. Insă în țară poporul n'a știut niciodată, despre ce este vorba.

— Un eveniment extern care ne interesează de aproape, se produce în Bulgaria: Principele Ferdinand de Coburg este proclamat Țar (rege).

In ziua de 21 Septembrie, prințul Ferdinand înconjurat de consiliul său de miniștri, a proclamat independența Bulgariei. Cu acest prilej, prințul a luat titlul de Țar.

De îndată tot felul de vești, unele mai puțin adevărate decât altele, sunt aduse în circulație. Intre altele se vorbește de un iminent război turco-bulgar mai ales pentru faptul că independența îngloba și Rumelia Orientală

Ca corolar se șoptește că România va avea de jucat un rol în desvoltarea evenimentelor viitoare. Dar conflictul a-

nunțat ca foarte apropiat. nu a isbucnit decât patru ani mai târziu.

Insă deodată cu proclamarea independenței Bulgariei se face și anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria. Este evident că Balcanul va intra în fierbere.

Știrile de alarmă se succed. In Serbia e fierbere mare. Ziarele publică, din Belgrad, următoarea telegramă:

„Este *absolut cert că mâine Serbia va declara război* și trupele vor încerca apoi să intre în Bosnia. S'a început azi recrutarea voluntarilor".

O altă telegramă anunță că consiliul de miniștri a pus la dispoziție ministrului de război 5 milioane dinari pentru întâile trebuințe, iar Nicolae Pasici va lua președinția unui guvern național.

Oricât de puțin serioasă era știrea cum că mica Serbie ar fi putut declara războiu Austro Ungariei, totuș la noi, în public, impresia era destul de mare.

Alte telegrame publicate în ziare spuneau:

Londra. — „Times" anunță din Viena că corpurile de armată din Sibiu, Seghedin Timișoara și Agram, vor fi în curând mobilizate. Toate măsurile pentru mobilizare s'au și luat.

Budapesta. — Marele pod pe Dunăre între Neușatz și Petrovardin a fost ocupat în timpul nopții de soldați.

Etc., etc.

Viena. — Declararea războiului între Serbia și Austro-Ungaria este iminentă. Până acum s'au înscris 10.000 voluntari cari sunt gata de luptă. Izbucnirea războiului se așteaptă dintr'un moment într'altul.

Flota austriacă a Dunărei a primit ordin să plece imediat dela Budapesta înarmată de război.

Belgrad. — La orele 7, peste 10 mii de oameni au manifestat în fața palatului regal. Evreii din Serbia au oferit guvernului un miliard pentru războiu".

Dar toate aceste știri, care nu puteau fi decât tendențioase și cu caracter de Bursă, n'au putut avea decât o singură concluzie: liniștea deocamdată menținută.

— Incă o victorie electorală pentru partidul lui Take Ionescu. La Constanța se face alegerea intregului consiliu comunal. La întâiul scrutin este aleasă lista lui Take Ionescu având în cap pe Ioan Bănescu, cu 337 voturi contra 278 date listei liberale. Conservatorii carpiști n'au putut prezenta listă.

— Cu începutul lunei Octombrie știrile alarmante se întețesc. Corespondenții speciali al unor ziare trimit telegrame în care se spune că acum este vorba ca războiul turco-bulgar să izbucnească imediat.

Iată aceste telegrame:

„*Paris*, *4 Octombrie*. — Ziarului *Le Temps* i se comunică în mod oficial din Constatinopol: In toată Turcia s'a dat ordin general de mobilizare urgentă. Corpul de armată din Anatolia, care fusese cu desăvârşire distrus în ultimele războaie ale Turciei, e gata să lupte. Războiul între Turcia şi Bulgaria *e absolut sigur şi e chestie de câteva ore*.

Salonic, — Azi au fost trimise spre graniţa bulgară 74 care cu muniţii. In cursul zilelor următoare se vor trimite mici transporturi cu muniţii. Corpul III de armată a primit ordin să fie gata de plecare.

Frankfurt, — Ziarului *Frankfurter Zeitung* i se telegrafiază din Sofia: „Comerţul stagnează cu desăvârşire, totul se pregăteşte de războiu, situaţia devine din ce în ce mai critică, ministrul de războiu plănueşte chemarea tuturor rezerviştilor sub drapel".

Evident că atât proclamarea independenţei Bulgariei cât şi anexarea la Austro-Ungaria a Bosniei şi Herţegovinei ereau fapte menite ca să turbure adânc Orientul şi, e tot atât de evident că în caz de conflict România trebuia să ia o atitudine. Cum, însă, nici Rusia, nici Franţa, nici Anglia, nu erau atunci pregătite să susţie un războiu împotriva Austro-Ungariei şi a Germaniei diplomaţia a putut amâna conflictul din Balcani până în 1912, iar marele războiu mondial până la 1914.

Suntem, dar, foarte aproape de marile războaie şi transformări.

— In timpul acesta, pe la începutul lunei Octombrie, o ştire lăudăroasă pentru România şi ştiinţa ei ne vine din afară, la Congresul Internaţional de chirurgie, ţinut la Bruxelles şi la Academia de ştiinţe din Paris, dr. Toma Ionescu a făcut cunoscută noua sa metodă de anesteziare prin introducerea intra rachidiană a unei substanţe compusă din stovaină şi stricnină.

D-rul Toma Ionescu, care e fratele lui Take Ionescu, este felicitat de presa ştiinţifică din Franţa şi Belgia.

— La sfârşitul lunei Octombrie moare la vârsta de 72 ani Constantin Boerescu, fruntaş al baroului bucureştean, profesor de drept civil la facultatea din Bucureşti, fost preşedinte al Senatului şi fost ministru. Era membru al partidului conservator.

Constantin Boerescu, fratele lui Vasile Boerescu a avut un început de carieră politică foarte activ, el sub domnia lui Cuza Vodă era oratorul cel mai ascultat al opoziţiei împotriva guvernelor domnitorului. Insă talentul mai mare şi

activitatea mai vie a fratelui său Vasile l'au pus, după aceea, pe planul al doilea față de aceasta.

Când a murit era aproape retaras din marea activitate politică și advocățească.

— Pe când telegramele din afară comunică tot știri pline de alarmă, pe când din Ungaria se anunță neîncetat mari transporturi de trupe spre graniță, la București takiștii, liberalii și conservatorii se pregăteau pe capete pentru alegerea parțială a celor 3 deputați ai Colegiului II de Ilfov.

Spre a-și mări șansele de succes, Take Ionescu hotărăște pe Nicolae Fleva, ministru României, la Roma, ca să demisioneze și să candideze în fruntea listei takiste.

Fleva, temperament foarte activ și ambițios, primește. El demisionează din diplomație cu următoarea scrisoare:

„Interesele superioare și familiare împedicându-mă a continua sarcina de ministru plenipotențiar, rog prezentați demisia mea irevocabilă M. S. Regelui, transmințându-i profunda mea recunoștință pentru încrederea ce mi-a arătat".

N. FLEVA

De acum agitația începe în București.

Nicolae Fleva este încă omul popular la vocea căruia se mișcă masele bucureștene, de aceea Take Ionescu a făcut mari stăruințe ca să și-l atragă. Spre a-i măguli încă și mai mult vanitatea partidul conservator democrat îi pregătește o intrare triumfală în Capitală.

Fleva este primit mai întâiu în gara Turnul Severin, unde fruntașii partidului takist îl întâmpină cu ovațiuni. Fleva scoboară din tren și perorează. Intre altele spune:

— „Când m'am dus la regele Italiei ca să-mi iau rămas bun și acesta m'a întrebat de ce părăsesc Roma, i-am răspuns: „Majestate, eu sunt un vechiu garibaldian, ca atare trebuie să fiu gata a pleca le cea dintâiu chemare a trâmbiței!"

La București este primit cu mare pompă. Take Ionescu cu tot statul major îi ese înainte, apoi un lung cortegiu de trăsuri străbate Capitala până la clubul conservator democrat.

Dar agenții liberali înscenează o farsă. Fleva, pe când era ministru al domeniilor sub guvernul Cantacuzino dela 1899, fusese acuzat că, în acel an de mare secetă, traficase cu niște cumpărători de fân. Acuzația, bine înțeles, a stăruit. Acum când Fleva intra în București purtat în triumf, liberalii încărcase un mare car cu fân pe care la o răspântie l'au scos înaintea trăsurei în care se aflau Fleva și Take Ionescu în capul cortegiului. Și astfel acest cortegiu a trebuit să defileze având în frunte acest monumental car cu fân.

O luptă înverșunată începe în București între

cele trei partide. Candidații takiștilor sunt: Nicolae Fleva. Barbu Păltineanu șeful coloarei de roșu, și I. Th. Florescu șeful coloarei de albastru. Candidații liberalilor D. Hagi Teodoraki. I. Cezărescu și d-rul Buicliu. Iar candidații conservatorilor: Mihail Deșliu, Dimitrie Dobrescu și d-rul Leonte.

La întâiul scrutin nu trece nici un candidat, căci mai toți candidații vin în linie la aproape egalitate, cu candidații lui Take Ionescu în cap, primul între toți fiind Fleva.

Iată repartiția voturilor din aproape 5000 votanți:

TAKIȘTI:

N. Fleva. 1223 voturi.
Barbu Plătineanui 1169 votur.
I. Th. Florescu. 1136 voturi.

LIBERALI:

D. Hagi Tudoraki. 1005 voturi.
Cezărescu, 991 voturi.
Dr. Buicliu., 844 voturi.

CONSERVATORI:

M. Deșliu. 1013 voturi.
D. Dobrescu. 995 voturi.
Dr. Leonte. 934 voturi.

Deși n'au putut obține majoritatea takiștii jubilează zgomotos pe când liberalii sunt consternați. Căci nu numai takiștii i-au bătut dar și vechii conservatori. Candidații lor, deși sunt la guvern și au toată administrația în mână, ies cei din urmă.

Acum criza care de mult mocnea în partidul liberal, izbucnește. Un strigăt de desperare răsună în partid. Infrângerea din București, venită după înfrângeri peste înfrângeri, este decisivă, liberalii înțeleg că, dacă nu vor lua măsuri energice sunt în primejdie de a-și pierde partidul. Și în situația aceasta aproape desperată, salvarea este găsită în sacrificarea lui Dimitrie Sturza care este acuzat că, prin slăbiciunea lui, duce partidul la peire.

Adevărul este că Dimitrie Sturza era in declin. Imbătrânise și-și pierduse energia combativă. Toate cuvântările lui în parlament erau apocaliptice și religioase. Cita întotdeauna pe evangheliști și propovăduia pacea și înfrățirea; spre a putea menține această liniște în spirite se purta cu mănuși cu partidele din opoziție.

Cu asemenea procedeuri nu se putea împăca un partid cu temeperament combativ precum era partidul liberal.

Infrângerea dela Colegiul II de Ilfov precedată de atâtea alte înfrângeri. hotărî actul suprem, corifeii conducători in-

trară energic în acţiune spre a decide pe Sturza să demisioneze dela şefia guvernului şi partidului. I s'a pus în vedere că este bătrân şi bolnav, că nu mai poate conduce, că trebue să se odihnească şi să se caute. Sturza, după îndelungate refuzuri, se hotărî să facă sacrificiul.

Brătieniştii cereau ca actul să se producă înainte de balotajul colegiului II de Ilfov; ei credeau că proclamarea şefiei lui Ionel Brătianu va avea o mare înrâurire asupra corpului electoral.

Două zile, dar, înainte de balotagiu, Dimitrie Sturza semnă retragerea sa şi trimise regelui următoarea scrisoare:

Sire!

Ajungând la adânci bătrâneţe după o viaţă întreagă consacrată timp de peste o jumătate de veac scumpei noastre patrii, am depăşit limita pe care de mult mi-o hotărâsem pentru a mă retrage din activitatea publică şi simt că puterile nu-mi mai ajung pentru a purta mai departe sarcina grea pe care M. V. mi-a încredinţat-o.

In momentul de a mă retrage exprim din adâncul inimei dorinţa ca opera desăvâşită sub înalta conducere a M. V. să fie continuată cu aceeaş tărie de convingere şi cu aceeaş abnegaţiune patriotică care ne-a însufleţit pe noi.

Cât voiu mai trăi nu voiu înceta să mă rog atotputernicului ca să ocrotească zilele M. V. şi a întregei familii regale şi să binecuvinteze munca urmaşilor noştri.

Mulţumesc M. V. pentru încrederea ce mi-a arătat în cursul atâtor decenii cât m'aţi învrednicit a fi sfetnicul şi conlucrătorul M. V.

Rog dar pe M. V. să binevoiască a primi demisiunea mea din postul de preşedinte al Consiliului de miniştri şi de ministru al afacerilor străine.

Sunt al M. Voastre etc.

D. STURZA

Imediat consiliul de miniştri se întruni şi, după scurte deliberări, hotărî să recomande regelui pe Ionel Brătianu ca şef al guvernului.

Regele chemă pe preşedinţii Corpurilor Legiuitoare şi le ceru avizul; după îndeplinirea formalităţilor Ionel Brătianu fu proclamat şi luă frânele ţării.

O manifestaţie de stradă fu pusă la cale, câteva sute de oameni, cu o muzică şi cu torţe străbătură stradele pentru a sărbători pe noul şef şi a face impresie asupra corpului electoral, dar totul era în zadar.

Manifestația trecu în mijlocul indiferenței generale, fiind că curentul ostil guvernului era făcut.

Șefia lui Brătianu nu convenea lui Take Ionescu care ar fi preferit pe Emil Costinescu; însă atât Emil Costinescu cât și M. Ferichidi, ca cei mai bătrâni fruntași, refuzară demnitatea și recomandară pe Brătianu. Presa lui Take Ionescu atacă a doua zi cu vehemență pe noul șef. Alegerea erea, însă, foarte nemerită; Ionel Brătianu era omul cel mai indicat ca să ia conducerea partidului. Atunci avea 45 de ani.

Peste două zile balotajul din Ilfov confirma izbânda takiștilor. Iată rezultatul acestei lupte înverșunate:

TAKIȘTI:

N. Fleva 1308 voturi, ales.
B. Păltineanu 1169voturi, ales.
J. Th. Florescu 1136 voturi, ales.

LIBERALI:

D. Hagi Teodoraki 1119 voturi.
Cezărescu 1108 voturi.
Dr. Buicliu 945 voturi.

CONSERVATORI:

M. Deșliu 1026 voturi.
D. Dobrescu 1000 voturi.
Dr. Leonte 886 voturi

Câte și trele partidele veneau foarte aproape.

Cel din urmă de pe lista takistă bătea numai cu 17 voturi pe cel dintâiu de pe lista liberală și cu 110 pe cei dintâiu de pe lista conservatoare.

Asupra partidului liberal înfrângerea avu un efect dureros și din acel moment reorganizarea partidului liberal cu un nou program fu hotărâtă.

In partid alegerea lui Brătianu în loc să aducă liniște aduse învrăjbire și mai mare, fiindcă cei mai mulți fruntași ai vechilor cadre — cum erau numiți aceștia, — înțelegeau că zioa lor din urmă a sosit. Și, într'adevăr, acum trebuia să înceapă primenirea personalului conducător în toată țara.

Dumitru Sturza fu internat într'o casă de sănătate în Franța.

Bolnav până atunci, totuși se putea menține, însă presiunile făcute asupra lui spre a se retrage de la întâietatea guvernului, a partidului și chiar din viața publică, îl omorâră sufletește și-i deteră lovitura cea grea. Creerul care începuse să șovăie, se prăbuși deodată și bătrânul fu doborât de mâhnire.

ANUL 1909

Anul 1909 începe cu o situațiune cu totul nouă în politica dinăuntru: în fruntea partidului liberal și al guvernului un alt șef, la alegerile din București candidații partidului conservator-democrat sunt aleși câteși trei împotriva guvernului și a celorlalte două partide.

Este adevărat că din aproape cinci mii votanți, candidații takiști n'au putut obține decât, de la maximum 1300 voturi la 1100 și ceva. Faptul material însă era că, la balotagiu și la majoritate relativă câteși trei candidații lui Take Ionescu triumfau.

Numirea lui Ionel Brătianul ca prim-ministru dă prilej presei takiste să atace pe noul șef al guvernului pe un motiv de formă: de unde procedura constantă a regelui Carol era de a-și alege singur pe întâiul său sfetnic, dându-i apoi însărcinarea de a forma cabinetul, de astădată consiliul de miniștri a făcut regelui un raport prin care recomandă pe Ionel Brătianu, iar regele a aprobat raportul.

Era o formalitate fără nici o importanță care, totuș a provocat destulă consumație de cerneală.

La 1909 aceste mici șicane aveau încă importanța lor

Faptul demn de luat în considerație era că partidul liberal dăduse dovada de simț politic și moral când, dintre toți fruntașii săi, și-a oprit alegerea asupra fiului mai mare al lui Ion C. Brătianu.

Regele Carol avusese pentru Dumitru Sturza o mare prietenie, fiindcă Sturza, după ce atacase cu mare vehemență pe prințul Carol, ajunsese în urmă cel mai obedient sfetnic al său. Dumitru Sturza era acela care introdusese pupatul mâinei regale la marile solemnități. Regele Carol, care era foarte simțitor la asemenea adulațiuni, ținea în mare stimă pe bătrânul om politic. De aceea, după ce a fost silit să-i primească demisiunea, i-a trimis următoarea scrisoare pornită din inimă:

„Cuvintele nu pot arăta mâhnirea adâncă de care este coprinsă inima mea în acest moment dureros când aflu că sănătatea dumneavoastră zdruncinată vă silește a căuta liniștea și odihna după o muncă necurmată de peste o jumătate de veac.

Neprețuitele servicii ce ați adus țării și Coroanei ca bărbat de Stat și ca om al științei, vor rămânea neșterse în inima tutulor și vă vor asigura o veșnică recunoștință.

Din adâncul sufletului meu vă mulțumesc pentru nestrămutata d-voastră credință și pentru statornicul sprijin care

mi-au înlesnit îndeplinirea grelei mele chemări în atâtea împrejurări când era vorba de interesele cele mari ale patriei.

De-a pururea îmi voi aminti de acest lung răstimp în care n'ați încetat a fi pentru mine un sfătuitor încercat, însuflețit de un înalt sentiment al datoriei și al binelui scumpei noastre Românii.

Facă bunul Dumnezeu ca odihna să vă restabilească sănătatea spre a ne folosi și de aci încolo de bogata d-voastră experiență și mai cu seamă de acea neclintită credință care v'a fost îndreptarul neșovăitor în lunga d-voastră viață.

Primește dar, scumpul meu domnule Sturza, aceste calde urări drept cea mai sinceră mărturie a părerilor mele de rău și ca un semn al sentimentelor de vie afecțiune și recunoștință ce ți le voiu păstra în totdeauna.

CAROL

Cât de zadarnice și de puțin trainice sunt aceste laude adresate de cei mari celor mai mici și cât de puțină înrâurire au ele asupra mersului fatal al vremurilor și al evenimentelor, ne spune uitarea definitivă care a acoperit memoria lui Dumitru Sturza chiar din zioa întâi după retragerea sa din capul partidului liberal și al guvernului. Și, cutoate acestea Dumitru Sturza a fost un om de elită, foarte cult, foarte muncitor și foarte activ în viața politică.

Dumitru Sturza, mai mult decât toți ceilalți bărbați fruntași ai țării, mai mult decât Cogălniceanu, Ion Brătianu, C. Rosetti, Ion Ghica, Lascăr Catargiu, Petre Carp, etc., era deținătorul a multor acte și documente cu caracter politic de cea mai mare însemnătate.

Arhiva lui — cea mai bogată și mai voluminoasă din câte au avut bărbații politici — când va fi cunoscută în întregime, va învăța multe lucruri pe cari noi cei de astăzi nu le cunoaștem, de aceea nu le putem aprecia cum merită.

Se spune că în noaptea de 11 Februarie 1866 când a fost detronat Vodă-Cuza, Dumitru Sturza a intrat cel dintâi în cabinetul de lucru al Domnitorului.

Pe când ofițerii din conjurație și ceilalți conspiratori erau concentrați în camera lui Cuza spre a-i obține abdicarea, Sturza a căutat corespondența Domnitorului, pe care și-a apropiat-o în întregime. Intre hârtiile acestea, se afla și întreaga corespondență secretă a lui Cuza, printre care tratativele lui și scrisorile schimbate cu Impăratul Napoleon al III-lea pentru dezrobirea, încă de atunci, a Transilvaniei și Bucovinei.

Dacă această corespondență există, ea va forma un nepretuit tezaur istoric când va fi cunoscută.

— Rezultatul balotagiului în Capitală a produs impresie asupra tuturor oamenilor politici, afară de Petre Carp, șeful partidului conservator. Omul acesta avea o stimă foarte mediocră pentru voința corpului electoral, de aceea nu da nici o importanță victoriilor ca și înfrângerilor în alegeri.

A doua zi după izbânda takiștilor, se duce la Alexandru Marghiloman

Intre altele îl întreabă:

— Tu cât ai cheltuit cu balotagiul de eri?

— 21.000 lei.

— Păi de răspunde Carp, nu sunt mai cuminte eu că nu mi cheltuesc banii cu prostii de astea?

— In cercurile politice — ca și în public — fac mare impresie oarecari cuvinte ale regelui, puse în ordinul de zi către armată, dat cu prilejul anului nou.

Aceste cuvinte sunt:

„Evenimente ce se desfășoară în jurul nostru, ne arată că neîncetat trebuie să veghem asupra puterei noastre militare spre a fi de-a pururea pregătiți a înfrunta primejdiile care s'ar putea ivi".

Aceste cuvinte dădeau o confirmare oficială zvonurilor ce circulau de câteva luni în țară, cum că primejdia unui războiu în Balcani este apropiată. Dar, pentru atunci, primejdia a fost amânată cu trei ani: războiul n'a izbucnit decât în 1912.

— Știrile din Paris asupra sănătății lui Dumitru Sturza sunt foarte rele.

In hotelul St. James, unde trăsese, a fost cuprins de accese furioase de nebunie. Sturza era căutat de către marele profesor de boale nervoase Pierre Marie și de d-rul Vilaert de la spitalul St. Antoine. Cu mare greutate, și ascunzându-i-se adevărul, a fost transportat în stabilimentul de boale nervoase al d-rului Gabius la Suresnes.

In ziua de 11 Ianuarie, partidul liberal a ținut un congres cu delegați din toată țara, spre a proclama șef al partidului pe Ionel Brătianu.

A prezidat președintele Senatului, P. S. Aurelian, care a cerut adunărei să proclame pe Brătianu.

Au mai vorbit: M. Ferichide, președintele Camerei, generalul Budișteanu vice-președinte al Senatului, Emil Costinescu ministrul de finanțe, Const. Stere în numele Iașului, N. Gane, Ilariu Isvoranu.

Apoi adunarea votează următoarea moțiune citită de M. Ferichide:

„Membrii partidului național-liberal adunați in București, în sala Băilor Eforiei în ziua de 11 Ianuarie 1909 reprezentând

întreaga organizaţie a partidului liberal din toată ţara, declară şi recunoaşte pe d. Ion I. Brătianul preşedinte al Comitetului executiv şi conducător al partidului Naţional-liberal".

I. Brătianu a rostit apoi o scurtă cuvântare de părere de rău pentru starea sănătăţii lui Sturza şi de făgădueli că se va sili să-şi îndeplinească cu folos pentru ţară şi partid, greaua misiune ce-i s'a încredinţat.

Asupra acestei şedinţe solemne, mai adaog o singură observaţie. In urma evenimentelor mari de mai târziu, precum războiul şi cele ce au urmat, s'a putut observa că I. Brătianu a stăruit ca d. C. Stere — să nu fie urmărit şi trimis înaintea curţei marţiale. Această acoperire a fost interpretată în diferite feluri însă adevărul este acesta: Brătianu n'a voit ca unul dintre acei şapte fruntaşi ai partidului liberal cari l'au proclamat şef în ziua de 11 Februarie 1909, să fie lovit de o sentinţă ca trădător de ţară.

— In noaptea de 24 Ianuarie a murit subit mitropolitul primar Iosif Gheorghian.

— A doua zi moare şi P. S. Aurelian preşedintele Senatului, fost prim-ministru când Dumitru Sturza a fost silit să se retragă din cauza afacerii Ghenadie.

Preşedinte al Senatului în locul său, a fost ales generalul Budişteanu.

— Un mare eveniment literar: Teatrul Naţional reprezintă pentru întâia oară *Apus de Soare* dramă istorică în 4 acte, de Barbu Delavrancea.

Presa face o primire mediocră piesei. unul din critici a scris că „Delavrancea n'a fost nici la înălţimea trecutului său literar, nici la aceea a marelui subiect ce-i l-a oferit Istoria celei mai glorioase epoci de vitejie şi înţelepciune românească".

Aceasta este şi astăzi soarta oamenilor de mare talent. în ţara românească.

— La începutul lunei Februarie congresul se întruneşte spre a alege pe cei doi mitropoliţi: primatul murise iar mitropolitul Moldovei fusese silit să demisioneze.

Mitropolit primat a fost ales Atanasie, episcopul Râmnicului şi al Noului Severin, iar mitropolit al Moldovei fu ales episcopul Pimen.

— Face senzaţie mare în Bucureşti o viguroasă cuvântare rostită de către d. *Iuliu Maniu* în Camera de la Budapesta. Acest discurs a fost rostit împotriva maghiarizării din armată.

Fiind mereu întrerupt din toate părţile şi din dreapta şi din stânga, d. Maniu spune:

„Noi nu suntem dispuşi să votăm darea de bani şi de

sânge unei armate care o puneţi în serviciul unei astfel de tendinţe.

O voce. — Ai găsit în statistica militară şi vitejia românească?

Ştefan Pop. — Aceasta n'o poate tăgădui nimeni care cunoaşte Istoria.

După multe dialoguri şi mare zgomot preşedintele declară că nimeni nu are dreptul să agite contra limbei de stat.

Contele Bathyaney (lui Maniu). — Du-te la Viena ori la Bucureşti.

După ce d. Maniu mai rosteşte câteva cuvinte. preşedintele îi retrage cuvântul.

— La sfârşitul lunei Februarie, Alexandru Marghiloman, fruntaş al partidului carpist, adresează o interpelare asupra neregulelor dela ministerul de război. Interpelarea era îndreptată împotriva generalului Averescu.

De ce tocmai un membru al partidului carpist a făcut interpelarea? Fiindcă generalul Averescu era bănuit şi chiar acuzat că, pe sub mână, lucrează în înţelegere cu Take Ionescu în consiliul de miniştri.

Cronica şoptea cum că interpelarea era făcută cu aprobarea primului ministru care, convins de dublul joc al generalului, voia să-l debarce. Insă îi trebuia un motiv. Motivul a fost găsit: un membru însemnat al opoziţiei să-l interpeleze asupra neregulatei gestiuni a ministrului de război.

Şoaptele erau cunoscute de Marghiloman, de aceea acesta şi-a început cuvântarea cu declaraţia, că numai simţul datoriei l'a împins să anunţe interpelarea. iar nici decum că ar fi o înţelegere în dosul ei.

Interpelatorul aduce mai multe acuzaţiuni ministrului precum: favoritism, surparea spiritului de camaraderie în armată, prin introducerea spionajului între ofiţeri; însfârşit delapidarea de bani publici cu prilejul diverselor furnituri. Marghiloman citează, între altele, un contract de furaj care e nul fiind încheiat de către un senator. Pe aceeaş notă, interpelatorul urmează arătând că administraţia ministerului de război este o administraţiune necinstită.

Generalul Averescu a răspuns fără să satisfacă, din toate punctele de vedere. D-sa a spus — ceeace ce de altfel era adevărat — că a urmat sistemul pe care l'a găsit şi care a avut fiinţă sub toţi miniştrii anteriori.

Primul ministru a părăsit atunci pe generalul Averescu. A declarat că la ministerul de război — ca şi în alte administraţii de altfel, — sunt nereguli şi mişună samsarii. că va lua măsuri pentru purificarea moravurilor

In urma acestei interpelări și, mai ales în urma discursului primului ministru, generalul Averescu a fost invitat să-și dea demisia; însă generalul a refuzat și a declarat că nu va pleca decât odată cu întregul cabinet.

In fața acestui refuz ziarele liberale au publicat următorul comunicat:

„In urma interpelării de Vineri, situația parlamentară a generalului Averescu devenind dificilă, guvernul a prezentat M. S. Regelui demisiunea sa.

„M S. Regele a însărcinat pe d. I. I. Brătianu cu formarea noului minister care s'a reconstituit cu toți foștii miniștri, afară de generalul Averescu.

„Interimatul ministerului de războiu a fost încredințat d-lui Toma Stelian, ministrul justiției".

Ministerul a rămas, deci, însă generalul Averescu a fost debarcat.

— Ziarele anunță că Dimitrie Sturza, aproape restabilit, va părăsi Franța și se va duce la Karlsbad.

— Marele Colegiu alege doi episcopi în locul celor aleși mitropoliți. Pentru episcopia Dunărei de jos este ales Nifon Ploeșteanu, iar pentru Râmnic și Noul Severin Ghenadie Băcăoanul.

— In sfârșit o nouă alegere parțială pentru Senat dă loc la o aprigă luptă în București. Era o vacanță la Colegiul 1. Cele trei partide se aruncă în luptă cu toată puterea. Take Ionescu nu vrea să fie înfrânt cu nici un preț. Conservatorii carpiști sunt hotărâți să aibă și ei o izbândă de oarece au indicații cum că peste un an guvernul se va retrage.

Candidații sunt: guvernul prezintă pe I. Bibicescu director la Banca Națională; carpiștii pe Teodor Rosetti iar takiștii pe d-rul C. Istrati. La întâiul scrutin nici unul din candidați nu e ales, dar candidatul carpist e în cap: Teodor Rosetti cu 529 voturi; d-rul Istrati 510; Bibicescu 452. Guvernul tot în coadă.

La balotaj este ales Teodor Rosetti cu 642 voturi; d-rul Istrati întrunește 552 iar Bibicescu rămâne cu 373.

Ziarele takiste protestează cu vehemență împotriva faptului că la balotagiu liberalii au dat o parte din voturile lor lui Teodor Rosetti.

De altfel rezultatul balotajului confirma această bănuială.

Faptul că Ion Bibicescu pierduse la balotagiu 79 voturi, fapt fără precedent pentru un candidat al guvernului, faptul că Teodor Rosetti câștigase dela un scrutin la altul 113 voturi, legitima acuzația. Moralicește, situația lui Teodor Rosetti era salvată, deoarece tot el avusese cel mai mare număr de voturi la întâiul scrutin.

Brătianu, ţinând seama şi de dorinţa regelui, voia să dea partidului carpist o victorie care să-l recomande la succesiune. Bătut şi în Bucureşti, după ce fusese bătut de atâtea ori, ar fi fost greu ca regele să cheme la cârmă pe Carp înaintea lui Take Ionescu, dar o victorie carpistă în primul colegiu din Capitala ţării avea o mare importanţă. Şi în adevăr numai biruinţa dela 1909 la colegiul I de Senat din Ilfov a deslegat mâinile regelui.

Teodor Rosetti şi-a datorit alegerea şi faptului că era cumnatul lui Vodă Cuza. Fapt foarte ciudat, dar şi foarte adevărat; deşi trecuseră 43 de ani dela detronarea lui Cuza, deşi Cuza murise de mult şi cuzismul nu mai exista decât ca o amintire pierdută în negura trecutului, totuş se mai găseau în Bucureşti bătrâni cari păstrau lui Vodă Cuza o aducere aminte pioasă.

Candidatul carpist a făcut numeroase vizite electorale însoţit de Nicu Filipescu. Filipescu, ca vechi elector, cunoştea corpul electoral din Bucureşti. Când Filipescu spunea alegătorului că Teodor Rosetti este fratele Elenei Doamna, deci cumnatul lui Vodă Cuza, alegătorul se pleca respectuos şi făgăduia votul imediat. Filipescu mi-a povestit multe cazuri în care alegători hotărâţi a vota pentru candidatul takist sau pentru candidatul liberal, au declarat că vor vota pe Teodor Rosetti când au aflat că este cumnatul lui Vodă Cuza.

Popcarele au de multe ori asemenea gratitudini care onorează pe om.

Partidul takist victorios în toate alegerile parţiale cât timp era şef al guvernului Dimitrie Sturza, perde toate alegerile parţiale după plecarea lui Sturza. Intâmplare sau rezultat al unei mai energice conduceri a partidului, faptul era acesta.

Intâia alegere parţială o perd takiştii la Prahova la colegiul senatorial unde candidatul lor Christu Negoescu e bătut de candidatul liberal Demetrescu-Agraru. A doua o perd la Neamţu la colegiul I de Senat, unde la primul scrutin ese în cap candidatul carpist Leon Bogdan, iar candidatul takist dr. Toma Ionescu iese al treilea. In sfârşit pierd şi colegiul I de Senat din Ilfov. Opinia publică de atâtea ori versatilă, începe să piardă încrederea în puterea fermecătoare a lui Take Ionescu. Un general e socotit mare dacă învinge, nimenea, nici contemporanii, nici istoria, nu pun preţ pe un general învins.

— Politica din afară e turbure, ştirile răsboinice încep iarăşi ca să apară în ziare. La Belgrad e fierbere mare, primul ministru rosteşte un discurs care e socotit ca şi o declaraţie de răsboi Austro Ungariei, un cunoscut general rus anume Cernaief apare în Serbia unde agită.

In timpul acesta ţarul Ferdinand al Bulgariei vine în tăcere în România spre a vizita pe regele Carol. Unele ziare întreabă ce scop au vizitele atât de dese ale suveranului bulgar? Mai târziu, rostul acestor veniri e cunoscut. Ţarul Bulgariei a venit ca să obţină dela regele Carol asigurarea cum că, în cazul unui războí între Bulgaria şi Turcia, România va rămâne neutră.

Răsboiul balcanic, care a isbucnit la 1912, se fomenta de atunci, coaliţia micilor state din peninsulă era tratată, dar Bulgaria, care ţinea să şi aibă spatele neameninţat, voia să se asigure cum că România va sta liniştită. In schimb Ţarul Ferdinand se angaja ca bulgarii din Dobrogea cât şi societatea „Dobrogea" din Bulgaria să înceteze orice agitaţiune împotriva României.

— La 2 Aprilie se telegrafiază din Piatra Neamţu că a încetat din viaţă Domniţa Elena Cuza, fosta soţie a lui Vodă Cuza.

Defuncta a murit la vârsta de 83 ani şi 9 luni şi, după dorinţa ei, a fost înmormântată la moşia Soleşti din judeţul Vaslui.

In Moldova vestea morţei a produs o mişcare de înduioşare şi de părere de rău, fiindcă în această parte a ţării fosta principesă avea numeroase rude şi cunoştinţe.

Cu acest prilej lumea şi-a adus aminte că Domniţa a fost o femee blândă şi bună, deşi cam retrasă în intimitatea ei şi puţin comunicativă. Capitala îi datoreşte Azilul de fete care i poartă numele.

Câteva luni înainte de a muri distinsa femee a acordat unui ziarist un interview asupra evenimentelor, alegerii şi detronării lui Cuza.

Iată foarte interesantele amintiri:

— „In seara de 3—4 Ianuarie pe când şedeam la masă în Iaşi, au venit la noi câţiva amici, printre care şi fratele său de arme colonelul Pisoschi ca să-l roage să vie negreşit după masă la „Elefant", o sală de adunare unde şedea Costache Rolla, căci aşa s'au hotărît naţionaliştii ca să se lege cu toţii în acea seară asupra persoanei de susţinut la domnie. Cuza, cu toate rugămintele amicilor săi, n'a voit să se ducă, deşi eu am inzistat pe lângă dânsul, şi le-a spus: — „Faceţi, voi, ce credeţi căci pe oricine aţi alege dintre ai noştri eu aprob şi semnez cu amândouă mâinile, numai Mihalache sau Grigore Sturza să nu fie". Şi a plecat la teatru.

Peste noapte, la orele 12, mă pomenesc cu fratele meu Costache Rosetti, venind într'un suflet să-mi spună cele petrecute la „Elefant", căci îl rugasem de cu vreme şi'l aşteptam neputând să dorm.

— Ghici cine s'a ales? îmi zise el.

— Nu pot... spune-mi tu în grabă.

— Bucură-te.

— Mă bucur, dar să nu fie Mihalache ori Grigore Sturza. Dar, haide odată, spune-mi!

— Tu te-ai ales.

— Ce vorbă e asta? Nu te pricep! Dar pentru numele lui Dumnezeu spune-mi odată cine e, nu mă fierbe aşa?

— Ia, cine să se aleagă? Pe Cuza l'au ales. Şi s'au jurat cu toţii de au semnat actul şi s'au dus să'l ia dela teatru ca să-i vestească alegerea.

După câtva timp a venit şi Cuza. Era alb ca hârtia la faţă şi cum a intrat în casă s'a trântit pe un fotoliu şi mi-a zis oftând:

— Fi-va oare bine de noi? Fi-vom oare, la înălţimea nevoilor şi ale neamului?

Peste 19 zile s'a făcut şi alegerea din Bucureşti şi astfel s'a înfăptuit unirea".

Asupra nopţei tragice de 11 Februarie a povestit următoarele:

„Era în seara de 10 Februarie pe la orele 7 când treceam la masă împreună cu Cuza. Vedem un băiat de prăvălie, care, nu ştim prin ce minune, pătrunsese în palat, că se apropie de noi şi spune că la noapte mii de oameni au să năvălească cu armele în palat.

Cuza reţinu băiatul şi trimise între alţii şi după colonelul Haralambie la care bărbatul meu ţinea foarte mult şi care avea comanda trupelor din garnizoana Capitalei.

Stăteam în sala de mâncare când a venit Haralambie.

— Auzi, măi Haralambie, ce se vorbeşte, îi spuse Vodă cu un aer de plictiseală. Se pregăteşte pentru la noapte revoluţie mare şi tu nu ştii nimic.

— Nu ştiu, Măria Ta, răspunse flegmatic Haralambie.

— Ba încă au să năvălească în palat în timpul nopţii, adăogai eu, sculându-mă dela masă.

— Nu crede, mărită doamnă, zise el. Poporul Capitalei are admiraţie pentru Măria Voastră, iar Domnitorul poate compta pe armata sa legată prin jurământ. Şi apoi, ca să ajungă cineva la Măriile Voastre, doar va trebui să treacă mai întâiu peste corpul meu.

Trecurăm din sala de mâncare în biroul de lucru. Cuza rugă atunci pe Haralambie ca, pentru orice eventualitate, să se îndoiască garda în acea noapte la Palat. Trecui la copii, căci eu locuiam partea Palatului despre biserica Creţulescu. Dar nu ştiu de ce eram foarte neliniştită. Asigurările lui Haralambie nu mă convinsese de fel. Am chemat în camera

mea pe colonelul Pisoski, unul din aghiotanți și i-am spus:

— Vezi Pisoski, eu am mare teamă căci îl știi pe Vodă cât e de încrezător; ia măsuri și dacă o fi ceva dă-mi și mie de știre".

Urmează oarecari amănunte asupra actului detronării. Aci nu dau, însă, decât faptele ce privesc pe colonelul Haralambie.

Doamna Elena mai departe:

„Mulți din conjurați au regretat mai apoi fapta lor. Și colonelul Haralambie a fost unul din aceia cari s'au căit foarte mult, căci în actul său a fost convins de o femee pentru care el avea o mare pasiune.

Intr'un târziu noaptea, pe când mă trudeam să adorm, aud un zgomot asemănător descărcării unui foc de pistol. Sar din pat speriată și spun guvernantei franceze, care dormea în camera de alături:

Scoală-te repede, Florentina, și vezi ce e. Mi se pare c'am auzit o detunătură de armă.

De-odată Florentina intră înfricoșată și-mi spune:

— Alteță, este imposibil de trecut prin coridoarele palatului; toate sunt pline de soldați și ofițeri. Mi s'a refuzat orice lămurire. Ușa Alteței Voastre este păzită de trupe și un ofițer stă în dreptul ei.

Atunci mă îmbrăcai repede, lăsai copii în grija Florentinei și deschizând cu curaj ușa, am vroit să trec. Dar fui oprită. Trupele stăteau de o parte și de alta a coridoarelor și soldații îmi barară drumul.

— In lături, le strigai eu, voiu să trec la Domnitor.

— Nu se poate, îmi răspunseră ei.

—Și cu toate astea nu mă poate împiedeca nimeni ca să nu văd pe Domnitor, repetai eu, trebuie să trec.

Un căpitan, care, până atunci ezita să se apropie de mine, înaintă, și cu un aer liniștit îmi spuse:

— Măria Ta, în zadar încercați, nu se poate trece înainte. Și apoi e și inutil, căci fostul Domnitor nu mai e în palat.

Atunci am auzit pentru prima oară cuvântul de „fostul Domnitor". Căpitanul, dacă nu mă înșel, era Pilat. Mi se păru că tot pământul se învârtește cu mine.

Imi reculesei puterile. Cerui să mi se aducă colonelul Pisoski. Intre două garde, aghiotantul palatului sosi.

— Ce s'a întâmplat? îl întreb.

— Nu știu nimic, răspunse Pisoski.

Trec în odaie, și cad zdrobită, deschid ferestrele palatului și văzând grupuri de soldați în curte, îi întreb:

— Unde este domnitorul vostru?

— L'au dus, nu mai este aci, mi se răspunde.

Se face zioă şi nici o ştire de nicăeri.

După câteva ore o trăsură închisă mă aştepta la scara palatului. Mă urcai cu cei doi copii şi pe când voiam să cotesc spre Cotroceni colonelul Solomon (comandantul regimentului de cavalerie) opri trăsura şi-mi zise:

— „Spune Măriei sale că armata nu se solidarizează conjuraţiei şi că un cuvânt aşteaptă dela Domnitorul ei pentru a-l reîntrona".

Sosesc la Cotroceni şi intru cu copii în odaia lui Cuza. El se preumbla nervos dintr'un colţ într'altul al odăiei şi era îmbrăcat civil. Cum îl văzui izbucnii în lacrimi. Figura lui avea paliditatea morţei. Dar el îşi stăpâni emoţia şi revolta şi înaintă surâzător şi blând..

Ah, ce surâs, par'că şi acum mă înghiaţă. Se apropie de copii şi-i mângâie.

— Fii liniştită, îmi zise el. Vom pleca din ţară şi vom trăi departe şi liniştiţi. S'a săvârşit ceea ce eu doream de mult. însă s'ar fi putut petrece altfel lucrurile. Tu ştii că n'aşteptam de cât răspunsul viitorului Domn străin pentru ca să mă retrag din domnie. Dar armata, scumpa mea armată n'aş fi voit s'o văd călcându-şi jurământul de credinţă.

— Armata te urmează şi e cu Măria ta, îi răspunsei eu. Şi neputând să pronunţ tare numele colonelului Solomon din cauza gardei care se afla în odaie cu noi, îi spusei, însă cuvintele lui.

— Nici odată nu voiu face vărsare de sânge pentru a-mi recăpăta tronul".

Asupra celor petrecute în camera lui Cuza în noaptea detronării nici un cuvânt.

Acum cine a fost băiatul de prăvălie care a intrat în palat spre a vesti pe Domnitor? Acesta a fost un domn Dogărescu care pe atunci, era scriitor la „Trompeta Carpaţilor", ziarul lui Cezar Boliac.

In ajunul detronării, locotenentul Gorjan — mai târziu general — a venit la Cezar Boliac şi i-a comunicat cum că la noapte 4000 soldaţi vor năvăli în palat spre a detrona pe Cuza. Atunci s'a hotărît ca cineva să fie trimis la palat spre a vesti pe Domnitor. Dogărescu s'a oferit după ce a scris următorul bileţel:

Măria Ta,

„Am venit a vă spune că 4000 de oameni vor năvăli în palat pentru a vă sili să abdicaţi dela tron când, la o oră anumită din noaptea aceasta, se vor trage clopotele de la toate bisericile".

Acest domn Dogărescu era, în anul 1909, comerciant la Predeal.

— In ziua de 6 Aprilie a sosit în Bucureşti principele Frederic Wilhelm Victor August Ernest, kronprinţul german. Principele a venit trimis de Kaizer ca să felicite pe regele Carol pentru aniversarea sa de 70 ani.

In Capitală i s'a făcut o primire cu mare pompă.

Pentru a pune în vedere ironia evenimentelor, să spunem că presa din Bucureşti scria atunci că „acest tânăr blond, cu bunătatea în faţă, era menit să se urce pe treptele unuia din cele mai puternice tronuri". Iar la naşterea sa, când actualul Kaizer anunţa în familie că noul născut e un băiat, bătrânul împărat Wilhelm I, a exclamat:

— Ura! patru împăraţi.

Aceşti patru împăraţi erau; el, fiul său kronprinţul Frederic, viitorul kaizer Wilhelm II şi noul născut.

Apoi a sosit în Bucureşti, tot pentru sărbătoarea regelui, şi prinţul Carol Anton Frederic Wilhelm Ludovic de Hohenzollern, fratele mai mic al principelui Ferdinand, viitorul rege al României. Acestuia nu i s'a făcut primire oficială.

Kronprinţul, însă, a fost primit ca un suveran.

Dela gară, cortegiul a pornit spre palat în ordinea următoare:

Prefectul poliţiei, d. Emil Petrescu; un escadron de jandarmi călări; trăsura cu regina şi kronprinţul în faţă principele Ferdinand; trăsura cu principele Carol Anton şi principele Carol al României; un escadron de jandarmi. Apoi trăsurile cu celelalte persoane de dinstincţie. Regele Carol a primit pe Kronprinţ în capul scărei la palat.

— In zioa de 8 Aprilie a fost serbată aniversarea de 70 ani a regelui Carol. Serbarea a fost făcută în cercul intim al familiei Hohenzollern, de aceea nu au fost de faţă şi alţi suverani.

Faptul că împăratul Germaniei a trimis pe însuş moştenitorul tronului ca să felicite pe rege, a avut şi un alt înţeles: acela că împăratul care mai de mult, era în răceală cu Regele României, a voit să semneze împăcăciunea. De aceea kronprinţul a venit însoţit de o strălucită suită precum: generalul Von Schenk, generalul baron Marschall, colonelul Hainecius, colonelul von Kodern Oppen, locot.-colonel conte von Schweinitz colonelul dr. Wiedeman, locot.-colonel Behr, d. Sommer.

A doua zi s'a oficiat un serviciu divin la mitropolie, a fost o recepţie în palatul mitropolitului primat, o defilare de trupe pe bulevardul Maria sub comanda d-lui general Coandă.

In acelaş timp a fost un serviciu religios la catedrala Sf. Iosif, la care n'a asistat regele, ci numai un aghiotant regal. precum şi d. Vintilă Brătianu, primarul Capitalei.

In schimb, la biserica evangelică din strada Luterană, au asistat regina şi kronprinţul. De asemenea regina şi prinţul german au făcut o vizită la institutul Diaconeselor din şoseaua Ştefan cel Mare.

Seara reprezentaţie de gală la Teatrul Naţional cu următorul program:

I) *Imnul imperial german*, executat de orchestra ministerului de instrucţie.

II) *Versuri* spuse de d-nii Constantin Nottara, Vasile Leonescu şi Bulandra.

III) *Actul al III-lea din „Apus de Soare"* al lui Barbu Delavrancea.

IV) *„Carmen Seculare"* un act de D. Anghel şi St. O. Iosif.

A treia zi a fost la palatul regal un prânz de gală, cu care prilej regele şi kronprinţul au rostit toasturi călduroase.

Regele Carol a fost, cu acest prilej, numit general feldmareşal al armatei germane.

Toasturile regelui şi al prinţului de Coroană n'au avut caracter politic, afară de un pasagiu din toastul regelui care a fost foarte semnicativ.

La prânzul de gală dat în onoarea prinţului de Coroană, ordinea la masă a fost următoarea:

Regele Carol având la stânga pe d. Kiderlen Vaechter, ministrul Germaniei la Bucureşti, d-na Poenaru, generalul de Schenk, P. P. Carp, colonel conte de Roedern, Al. Djuvara, locot.-colonel conte de Schweinitz, V. G. Morţun, locot.-colonel Behr, generalul Boteanu, D. Filodor, locot.-colonel Greceanu, locot.-colonel Brociner.

In dreapta: principesa Maria, prinţul Ratibor, d-na Elisa Greceanu, d. Gh. Gr. Cantacuzino, contele de Bismark, Spiru Haret, col. de Rohrscheidt, Toma Stelian, căpitan de Massow, general Coandă, Basset, locot.-colonel Baranga, major Toroceanu.

In faţa regelui: regina care are în dreapta pe principele german, principele Ferdinand, Ionel Brătianu, general von Marschall, M. Ferichide, colonel von Oppen, gen. Vartiadi Vintilă Brătianu, comandant Gracosky, locot.-colonel Magheru, maior Berindei.

In stânga: principele Carol Anton de Hohenzollern, d-na Baranga, general G. Manu, col. Heinecius, principele Carol, Emil Costinescu, col. dr. Wiedemann, I Kalinderu, gen. Crăi-

niceanu, Emil Petrescu, colonel Baranga, maior Stratilescu și căpitan Manu.

Să nu pierdem din vedere că Take Ionescu, deși șef de partid, nu era printre invitați, ceeace însemna că regele Carol nu-l recunoștea. Aceasta era o indicație pentru succesiunea la guvern.

Nu voi da în întregime toasturile regelui și al prințului, fiindcă nu prezintă importanță istorică; voiu reproduce numai acele părți cari sunt semnificative pentru neclintita credință a regelui Carol față de Germania și de Prusia în special.

Regele vorbește:

„De mai bine de 60 de ani mă leagă strânse legături de brava armată a Prusiei. Prin numirea mea ca general feldmareșal ele au devenit indisolubile. *Lunga mea carieră militară capătă prin aceasta o înălțătoare și totdeodată istorică încheiere"*.

Acest legământ, această făgăduială regele Carol a respectat-o până la moarte. Când au sosit zilele grele dela 1914 a stăruit din răsputeri ca România să alerge cu armata ei în ajutorul Germaniei. Neputând duce țara după el, în contra Germaniei n'ar fi mers niciodată.

Toastul kronprințului a fost un simplu toast de protocol fără nici un cuvânt care ar putea fi subliniat.

— Guvernul român hotărăște să recunoască independența Bulgariei. Regele Carol trimite țarului Ferdinand următoarea telegramă:

Majetății Sale Țarului

Sofia

„Sunt fericit că ceea ce am dorit cu toții s'a putut realiza. Mă grăbesc să exprim Majestății Voastre felicitările cele mai cordiale și rog pe atotputernicul să ocrotească pe M. S. Țarina și pe M. Voastră. Poporul meu împărtășește fericirea poporului bulgar cu care e în relații așa de amicale.

CAROL I

Fățărnicia acestor obligatorii acte de curtenie și politeță este aceiaș întodeauna. Căci în ciuda relațiilor așa de amicale, de cari vorbește telegrama regelui, bulgarii conspirau împotriva Dobrogei; iar în cărțile lor de istorie și de geografie, introduse în școlile publice, Dobrogea figura ca parte integrantă a Bulgariei.

— In timpul acesta pacea în Balcani era tot mai mult amenințată — la Constantinopol Junii turci dau o lovitură: Adunarea Națională votează detronarea sultanului cu majoritate

de 150 voturi. Şeikul Islam a consimţit la detronare. După trecere de câteva zile sultanul, nevoind să abdice, a fost detronat cu forţa.

— Presa franceză comentează cu amărăciune vizita kronprinţului în România şi felul în care a fost primit. Ziarul „Le Temps" spune că această vizită arată că influenţa germană s'a înfipt definitiv în România, nu numai în ce priveşte politica, finanţele şi economia, dar şi în ce priveşte literatura şi artele. Ziarul acuză guvernele franceze cari au lăsat câmpul liber Germaniei fără a căuta să reacţioneze. Acum e prea târziu şi nu mai e nimic de făcut.

— Presa bucureşteană a înregistrat o pierdere dureroasă. Ziaristul Dimitrie Marinescu, mai târziu cunoscut sub numele de Marion, nume cu care a iscălit în presă, a încetat din viaţă.

Era redactor al ziarului *Universul*.

Specialitatea lui erau cronicele glumeţe pe care le-a publicat timp de aproape 20 de ani în *Universul* şi în *Veselia*, iar marea lui predilecţie era satira contra soacrelor.

Era un cronicar popular foarte gustat în cercurile de jos ale populaţiei.

— La Curtea de casaţie se ţine o şedinţă solemnă pentru instalarea a cinci consilieri numiţi din nou. Aceştia sunt : Scarlat Popescu, Panait Ionescu, C. Marinescu, Gr. Ştefănescu şi V. Pretorian.

Inantarea lui Scarlat Popescu este viu comentată, căci acesta era magistratul independent şi integru care, în calitate de prim-preşedinte al Curţei de apel a făcut atât de mult sânge rău diferiţilor miniştri cari se abăteau dela calea cea dreaptă. In toate cercurile, în opinia publică înaintarea demnului magistrat, este îndeobşte aplaudată.

— Arta română încearcă o pierdere însemnată : pictorul Eugeniu Voinescu, maestrul marinelor, a încetat din viaţă. Eugeniu Voinescu ocupase şi înalte funcţiuni, fusese consul la Odesa şi prefect de judeţ.

— Pe la mijlocul lunei Mai au sosit în Bucureşti 102 studenţi bulgari şi şapte studente.

— La Academia Română se face recepţia lui Duiliu Zamfirescu, ales în locul lui D. Olănescu (Ascanio). Şedinţa a fost prezidată de Anghel Saligny.

Duiliu Zamfirescu spune că, potrivit tradiţiei, ar trebui să vorbească despre Olănescu, dar fiindcă era prea bun prieten cu el, îi e teamă că nu va putea fi obiectiv, de aceea va vorbi despre poporanism în literatură.

Cele dintâi încercări de poporanism s'au făcut la noi, spune Zamfirescu, de către Coşbuc şi Goga. Amândoi, însă

au mari defecte: le lipseşte lirismul şi mirajul. Mai vinovat însă decât Coşbuc e Goga. Citindu-l ţi se desprinde ideea unui „arendaş de talent".

Creangă, însă, rămâne scriitorul adevărat de talent, fiindcă scrierile sale sunt lipsite de tendinţe.

Acest discurs şi aprecierile făcute de noul academician, au dat loc la o pasionată polemică în lumea literaţilor noştri. Aceasta cu atât mai mult cu cât Zamfirescu a tratat foarte rău pe Vasile Alecsandri.

Răspunsul l-a făcut Titu Maiorescu, care a administrat lui Zamfirescu o dojană părintească. Maiorescu a terminat cu vorbele :

„Rolul dumitale, d-le Zamfirescu, este de a produce lăsându-ne nouă, publicului, grija de a aprecia valoarea acestor producţii.

— Vizita Kronprinţului german este urmată, la scurtă distanţă, de vizita arhiducelui Ferdinand moştenitorul tronului Austro-Ungariei.

Situaţia turbure din Balcani, pregătirile de război ce se făceau în Serbia, în Bulgaria şi în Muntenegru, violenţa atitudinii Serbiei, încurajată de Rusia, lăsau prea puţine speranţe cum că pacea va fi menţinută încă multă vreme. De aceea Puterile Centrale începeau să se pregătească pentru conflictul care vedeau bine că va trebui să isbucnească nu tocmai târziu.

România fiind unul din factorii de care Germania şi Austro-Ungaria aveau nevoie la zioa conflictului, atât Berlinul cât şi Viena se întreceau în acte de curtenie. Mai ales vanitatea regelui Carol căutau s'o gâdile, ştiind că bătrânul rege era foarte simţitor faţă de onoruri şi mari laude.

Moştenitorul tronului austriac venea precedat de o reclamă meşteşugită aceea că el ar fi un mare prieten al românilor şi un tot atât de mare duşman al ungurilor. Se urma cu acest prilej, vechea politică de basculă a Vienei care, spre a înfrâna pretenţiile prea mari ale maghiarilor, le prezenta spectrul românesc, şi, spre a se zădărnici îndreptarea românilor din Ardeal către Bucureşti, li se dădeau, din timp în timp, şi în toate ocaziile grele pentru monarhie, speranţe strălucitoare de realizare înăuntrul imperiului.

De astă dată arhiducele Ferdinand îşi pregătise bine terenul, aşa că în România era aşteptat cu mare simpatie, cu entuziasm chiar. Presa de toate nuanţele îl proslăvea ca pe un nepreţuit prieten al neamului nostru.

La Sinaia, unde trebuia să scoboare arhiducele din tren pe pământul românesc, pregătiri mari. Pe lângă drapelele

româneşti, austriace şi ungureşti, lume multă din Bucureşti. Şi numeroase delegaţiuni veniră.

O delegaţiune de 400 români din Transilvania venise din ajun spre a întâmpina pe arhiduce cu urări de bun sosit.

Societatea „Transilvania“ din Bucureşti trimisese o delegaţiune.

Studenţii universitari, Liga culturală, românii ardeleni stabiliţi în regat aveau delegaţiile lor.

La Sinaia simpatia pentru arhiduce era însoţită de o mare animozitate în contra ungurilor. Studenţii veniţi din Bucureşti rupeau drapelele ungureşti pe unde le întâlneau.

Un comerciant ungur a arborat numai drapelul unguresc, mai mulţi comercianţi dimprejur l-au somat să arboreze şi drapelele român şi austriac: după ce ungurul s'a executat i s'a pretins să dea jos steagul unguresc. Cu mare greutate poliţia a putut linişti spiritele.

La Bucureşti, însufleţirea era mare în cercurile studenţeşti şi în cercurile politice. Ca în totdeauna, pe lângă veştile exacte, circulau în public tot felul de zvonuri de fantezie. Se spunea, din ureche în ureche, cum că arhiducele vine cu planuri mari, că vine să trateze cu Românii, pentru zioa cea mare care se apropie, o alianţă bazată pe întregirea regatului cu Ardealul.

Arhiducele — aşa se spunea — fiind un hotărît duşman al ungurilor, vrea să micşoreze pe aceştia, dându-le două lovituri : pe de o parte să acorde Croaţilor libertăţi autonome, pe de altă parte să treacă Ardealul la România.

Legănaţi de asemenea şoapte, Românii aşteptau acum pe arhiducele Ferdinand ca pe cel mai bun prieten al lor.

După ce a intrat în ţară, un incident hazliu s'a produs: d. dr. Anghelescu, fost ministru al instrucţiunii, s'a prins cu mecanicul trenului imperial că-l va întrece cu automobilul. Şi, în adevăr arhiducele, căruia i se povestise rămăşagul, a urmărit vesel pe fereastra vagonului, până ce a intrat în gara Sinaia, goana automobilului pe şoseaua paralelă cu calea ferată.

In gara Sinaia, când arhiducele se arătă în uşa vagonului, urale nesfârşite îl salutară.

La Sinaia mari serbări în onoarea Arhiducelui.

Decoraţiile au plouat din amândouă părţile, singur Arhiducele, care poseda colanul „Carol I“ cel mai înalt ordin românesc, n'a fost decorat.

Mii de ţărani fură aduşi în costume de sărbătoare, fiindcă acestei primiri regele Carol ţinea să-i dea un carac-

ter exclusiv popular. Baza acestei recepţiuni era : mare şi frăţească prietenie cu Austria, ostilitate faţă de Ungaria.

Duplicitatea politicei de pe vremuri era demnă de notat.

In horele populare întinse sub brazii seculari, se prindeau principesa Maria — regina de astăzi — principesa Elisabeta, principele Carol, până şi mica principesă Maria, astăzi regina Serbiei.

Apoi coruri şi cântece naţionale.

D-şoara Anghel a cântat „După fragi şi după mure" şi „Mândruliţa dela Munte". Corul muzical „Hora" a cântat „Imnul austriac", „Lele cu scurteica verde" şi „Hora fetelor".

Toate acestea pe platoul cazărmei pompierilor.

O delegaţie de studenţi venită din Bucureşti ca să protesteze în contra primăriei care arborase câteva drapele ungureşti şi spre a rupe drapelele, a fost împiedecată de poliţie ca să acţioneze.

A doua zi, o delegaţie a românilor transilvăneni — compusă din Dumitru Popovici, Ion Scurtu şi Nicolae Mircea,[1]) coproprietarul berăriei „Carul cu bere" — a fost primită de Arhiduce. Această delegaţie a înmânat un pergament omagial şi a expus doleanţele românilor din Ardeal. Audienţa a ţinut o jumătate de oră şi a fost urmată, bine înţeles, de comentariile cele mai înflorite pentru fericirea neamului românesc.

Unele ziare au făcut chiar indiscreţiuni afirmând că Arhiducele s'ar fi arătat, în declaraţiile sale, adversarul politicei ungureşti.

Cum aceste indiscreţiuni nu puteau veni decât dela membrii delegaţiunei, aceştia s'au grăbit chiar a doua zi să publice prin ziare o declaraţie, în care afirmau că, din partea legaţiunei austro-ungare au întâmpinat o primire foarte bine voitoare, iar în audienţă, n'a urmat altă convorbire decât manifestaţia sentimentelor omagiale ale românilor.

Dar nimeni n'a fost înşelat.

Un incident la Sinaia care face senzaţie : şapte unguri cari se aflau de faţă când Arhiducele a intrat în Castelul Peleş, n'au voit să se descopere când muzica a intonat imnul imperial austro-ungar. Mai mulţi români transilvăneni, cari se aflau de faţă, ia-u somat să se descopere şi de aci o oarecare agitaţie.

Ziarul *Pester Lloyd* din Budapesta a osândit purtarea ungurilor declarând că au meritat ofensa ce li s'a făcut de către Români

---

[1]) Nicolae Mircea este nefericitul comerciant care s'a sinucis, aruncându-se de pe fereastră, în Decembrie 1929.

Dar la Budapesta toate aceste întâmplări fac senzație ceeace a motivat publicarea unui comunicat oficial de către guvernul ungar. Comunicatul desmințea zvonurile răspândite cum că drapelul ungar ar fi fost insultat la Sinaia precum și că un atentat ar fi fost îndreptat contra Arhiducelui. S'au desmințit oficial și svonurile privitoare la declarațiile jignitoare pentru unguri făcute de Arhiduce, delegației românilor transilvăneni.

In urma plecărei Arhiducelui, d. dr. Alexandru Vaida-Voevod a dat următorul interview ziarelor :

— *Ce impresie v'a făcut primirea strălucită a arhiducelui ?"*

— Noi Românii din Ungaria suntem foarte mulțumiți de faptul că frații noștri din regat au primit astfel pe moștenitorul nostru. Dinasticismul nostru este în deobște cunoscut. Căci numai în dinastie mai putem spera pentru îmbunătățirea soartei noastre politice. Dar trebue să mărturisesc că dinasticismul nostru se îndreaptă astăzi în deosebi către arhiducele moștenitor. In el ne-am pus noi speranțele și deaceea nu putem decât să ne bucurăm când vedem că i se arată simpatii atât de călduroase.

— *Cum ați primit știrea despre audiența delegației românilor transilvăneni ?*

— Am primit-o cu foarte multă satisfacție. Noi n'am prea fost până acum alintați din partea Coroanei, cu dovezi de considerație obiectivă pe care însă, noi credem c'o merităm. In spiritul de dreptate și înțelepciunea Arhiducelui ne am pus încrederea.

Primirea acestei delegații a fost pentru noi o dovadă că părerea noastră n'a fost greșită. Alteța Sa imperială nu s'a sfiit să primească o delegație de Români transilvăneni, arătând prin aceasta că posedă un mare spirit de dreptate, că privește în acelaș fel toate popoarele monarhice și că nu se sfiește să arată în mod fățiș aceasta.

— *Ce credeți despre demonstrațiile anti-maghiare și batjocorirea steagurilor unguresti ?*

— Părerea mea este că acestea nu sunt decât invenții. Desmințirile categorice venite din toate părțile dovedesc îndeajuns aceasta. Presa maghiară a exagerat cu intenție faptul spre a-i da caracterul unei chestii de stat dar nu și-a ajuns scopul.

— *Ce credeți despre efectele ce va avea vizita ?*

— Cred că această vizită va avea, atât pentru monarhie cât și pentru România, rezultate însemnate, cari vor fi, însă, acestea, nu se poate spune de pe acuma. Numai târziu ne vom da seama de ele".

Acest interview, in care fruntaşul ardelean a căutat tot timpul să stea in marginile banalităţei protocolare, este cea mai bună dovadă că vizita Arhiducelui n'a lămurit nimic în ce privea relaţiile dintre Austro-Ungaria şi România. Ea a dovedit însă cu prisosinţă un lucru : acela că între Ungaria şi România nu putea să fie, cu nici un preţ, frăţie de arme.

Războiul dela 1916 a confirmat acest sentiment.

Vizita Arhiducelui austriac nu era privită cu acelaşi optimism în toate cercurile politice. Dacă liberalii şi Take Ionescu se sileau să tacă resentimentele în contra ungurilor şi să nu fie turburate zilele de sărbătoare, Filipescu dimpotrivă, zgândărea şi încuraja manifestaţiile anti-maghiare.

Am spus că trei ardeleni, repreznetanţi ai Românilor transilvăneni stabiliţi în regat, au cerut şi au obţinut o audienţă la Arhiduce; audienţa a durat o jumătate de oră.

A doua zi *Epoca* a publicat următoarea notiţă care a făcut mare vâlvă la Budapesta şi a provocat o violentă campanie de presă cât şi comunicatul guvernului maghiar de care am vorbit mai sus.

Iată notiţa *Epocei*:

AUDIENŢA ROMANILOR TRANSILVANENI LA ARHIDUCELE FRANCISC FERDINAND.

„O delegaţie a românilor transilvăneni stabiliţi în România a cerut o audienţă A. S. I. R., prinţul de coroană al Austro-Ungariei.

D-nii I. Scurtu şi Mircea s'au prezentat mai întâiu la reşedinţa de vară spre a înmâna cererea lor împreună cu textul adresei ce vor să prezinte arhiducelui Francisc Ferdinand.

Dânşii au fost primiţi de d. Ugron secretarul Legaţiei care este ungur şi care a căutat să pue tot felul de piedici.

In urma unui nou demers pe lângă prinţul Schvenburg, s'a dat curs cererei de audienţă.

A. S. I. şi R. a primit delegaţia în modul cel mai călduros şi a spus că ştie cât suferă românii transilvăneni.

— „Eu ştiu tot şi văd tot. Ştiu că pe drumul ce l'am făcut ca să vin la Sinaia, românii au voit să iasă la gări ca să mă vadă şi ştiu că în dosul fiecărui arbor se ascundea un jandarm şi câte un strutrichter care îi opreau.

Ştiu că românii au fost todeauna credincioşi Casei Habsburgilor şi fiţi siguri că veţi căpăta dreptate".

Această notiţă a supărat mult nu numai pe unguri, dar — fapt foarte curios — chiar pe Take Ionescu, deaceea presa care-i urma inspiraţiile, nu numai că nu a publicat acest răspuns al Arhiducelui dar încă a blamat *Epoca* dându-i şi o acră desminţire.

Imediat după publicarea notiţei din *Epoca*, o nouă fierbere a început printre ungurii din ţară, iar ziarele publicară ştirea că poliţia de siguranţă, a primit informaţiuni sigure că doi unguri au intrat în România spre a atenta la viaţa Arhiducelui.

Această vrăjmăşie a ungurilor a autorizat bănuiala cum că în 1914 Arhiducele a fost asasinat la Serajevo din instigaţia ungurilor.

Oricare ar fi fost adevărul, e fapt cert că ungurii au jubilat când au aflat că duşmanul lor a fost suprimat.

Poliţiile, însă, luaseră măsuri de pază întinsă atât în România cât şi dincolo de graniţă în Ardeal.

La întoarcere, un incident se întâmplă în apropiere de Tomeş; pe când trenul care ducea pe Arhiduce trecea s'au auzit de odată patru focuri de puşcă. De îndată ce trenul s'a oprit în gară, s'au făcut cercetări; dar s'a aflat că focurile fuseseră trase de către un domn Corisiano din Brăila care trăsese spre a speria urşii cari se apropiau în fiecare seară de locuinţa sa.

Vizita Arhiducelui fu şi ea un bun prilej pentru ca cele două tabere conservatoare să se ia la harţă.

Presa lui Take Ionescu acuză pe carpişti cum că s'au abţinut de la serbările şi dela banchetele de la Sinaia.

Ziarele carpiste răspund violent afirmând că fruntaşii carpişti nu s'au abţinut toţi, dovada e faptul că Ion Lahovari a figurat. Dar aşa a fost hotărârea luată ca să nu fie invitaţi de cât oamenii politici de frunte prezenţi la Sinaia.

Pe o chestie care nu avea nici o importanţă, s'au scris, totuşi, multe articole, violente sau înjurioase.

Take Ionescu vrea să-i compromită pe conservatori faţă de rege arătându-i ca fiind ostili politicei sale externe; conservatorii, temându-se ca manevra să nu prindă, erau furioşi şi manifestau această furie prin fulgere şi trăznete în ziarul *Epoca*.

Se apropia scadenţa liberalilor iar cele două partide conservatoare se întreceau care mai de care, să se puie bine cu palatul pentru zioa deschiderei succesiunei.

S'au schimbat, oare, vremurile şi moravurile??

— In zioa de 9 Iulie a încetat din viaţă bătrânul ziarist *Grigore Ventura*.

Omul din clasa de sus, membru al partidului conservator, însurat cu o membră din aristocraţia Moldovei, Ventura s'a bucurat de o avere însemnată. A jucat şi un oarecare rol în politică, căci a figurat în Camera dela 1871 la 1875 şi apoi în cea dela 1875 la 1876.

Pierzând averea, Ventura, care avea o frumoasă cultură—

literară şi muzicală — a intrat în presă şi s'a consacrat şi teatrului.

Intâia lucrare teatrală a lui Ventura a fost comedia *O căsătorie în lumea mare*. După aceea au urmat: *Curcanii, Copila din Flori, Cămătarul, Peste Dunăre, Marcela, Prejudecăţi*, etc. In colaborare cu actorul Leonescu a scris: *Traian şi Andr.ada*.

A scris şi bucăţi muzicale. A scris muzica din *Fântâna Blanduziei*, dar opera sa, care a rămas populară, este *Doi ochi*.

In presă a început la ziarul *L'Indépendance Roumaine*, pe la 1877; după aceea a scris la ziarele conservatoare.

Grigore Ventura cunoştea foarte bine limbile franceza şi germana şi avea un mare simţ muzical.

La înmormântare au vorbit: Ion Popescu în numele Sindicatului ziariştilor, iar eu am vorbit în numele ziarului *Conservatorul*.

— Pe la sfârşitul lunei Septembrie, moare subit la Iaşi, prefectul judeţului Gheorghe Kernbach, cunoscut în literatură sub numele de *Gheorghe din Moldova*.

A colaborat la multe ziare şi reviste, era un bun prieten al meu, mi-a dat un preţios concurs la ziarul umoristic *Ghiţă Berbecu*, pe care-l redactam prin anii 1886—88.

Poet gingaş şi plin de o fină satiră, avea o notă originală şi foarte duioasă care te atrăgea şi te lipea de sufletul lui dela întâia citire:

„Când într'amurg întins în pat
Imi cade capul greu pe perne,
Mă prinde-un dor nemăsurat
De setea liniştei eterne".

Corpul lui Gheorghe din Moldova a fost adus în Bucureşti şi înmormântat aci.

— In zioa de 27 Septembrie s'a inaugurat la Constanţa portul cel nou şi magaziile cu silozuri. Aci s'a aşezat piatra comemorativă cu următoarea inscripţie :

„Noi Carol I rege al României pus'am această piatră în zioa de 27 Septembrie cu prilejul inaugurărei portului Constanţa".

Precum pot vedea cititorii, această inscripţie a fost făcută fără nici o băgare de seamă lipsindu-i anul inaugurării. Sau poate această lacună a fost intenţionată spre a da de lucru, viitorilor istorici şi cititori în pietre peste câteva mii de ani.

Conform moravurilor noastre politice, prelungite până astăzi, amândouă opoziţiunile — carpişti şi takişti, — s'au abţinut dela serbările acestea, deşi fruntaşii lor au fost invitaţi. Motivul : opoziţia nu poate participa la o sărbătoare prezidată de un guvern care duce ţara la prăpastie.

In viitor sistema a fost cultivată cu pasiune de către toate partidele politice fără excepţiune şi pentru toate actele politice cât de mari.

— Socialiştii încep în ţară o întinsă agitaţie pe chestia cazului Ferrer. Cine era Ferrer ?

In Spania, din cauza răsboiului cu cabilii, s'a declarat la Barcelona greva generală, apoi o mare răscoală a isbucnit. Răscoala luând un caracter anti-clerical multe mânăstiri au fost incendiate şi devastate, armata a intervenit. Ferrer, un cunoscut anticlerical, fiind acuzat că ar fi instigat răscoala, a fost condamnat la moarte şi executat. Această execuţie a provocat o mare mişcare de protestare în toată lumea.

In România partidul socialist — deşi Ferrer nu era socialist — profită de împrejurare, ca să înceapă o mişcare agitată de protestare. Ca titlu de curiozitate amintim că, la Ploeşti, fiind un congres al chelnerilor, s'a dat: *„Un ceai literar al chelnerilor congresişti"*, spre a protesta contra execuţiei lui Ferrer.

Cine'şi mai aduce astăzi aminte de Ferrer ?

— Un mare scandal bisericesc izbucneşte şi se va prelungi ani de zile.

La 11 Octombrie, Sinodul, ţinând şedinţă sub preşidenţia mitropolitului primat şi în prezenţa ministrului cultelor, Spiru Haret, o dezbatere foarte furtunoasă s'a deslănţuit.

Episcopul de Roman, Gherasim Safirin, a declarat de anti-canonic consiliul superior bisericesc pe care l-a combătut cu violenţă în Senat, când ministrul Haret a cerut înfiinţarea lui, şi, în fine a adus chestia şi în Sinod.

Dela începutul şedinţei, episcopul a cerut cuvântul şi a dat citire unui memoriu-protest în care declara de anticanonic noul consistoriu, acuza întregul Sinod, acuza pe ministrul Haret — care era armean de origină —, în sfârşit aducea grele acuzaţiuni mitropolitului primat care fusese raportorul legei în Senat.

Citirea s'a încheiat cu următoarea declaraţie de afurisenie :

„Eu Gherasim Episcop de Roman, membru al Sfântului Sinod al bisericei Creştine Ortodoxe, nu mai pot sta un moment în mijlocul fraţilor mei cari aprobă călcarea legilor dumnezeeşti".

Apoi, întemeindu-se pe canonul I din Sinodul al VI-lea ecumenic şi în virtutea canonului I combinat cu canonul al II-lea dela al IV-lea Sinod ecumenic, episcopul Gherasim cu glasul tremurător de emoţie dar înălţat, aruncă afurisenia asupra întregului Sinod.

Apoi Gherasim, depunând memoriul pe masa preşedintelui, a părăsit şedinţa lăsând pe ceilalţi înmărmuriţi.

Acest conflict a avut o lungă tărăgănare. La timp vom arăta cum s'a stins. Dar afacerea a stârnit o foarte mare agitaţie şi, la un moment, ameninţa să ia proporţiile „afacerei Ghenadie".

— Bucureştii sunt în mare fierbere ; se anunţă venirea în Bucureşti a francezului Bleriot care va zbura cu aeroplanul său.

Pentru întâia oară, bucureştenii aveau să vadă un aeroplan. Pregătirile sunt mari pe toată linia. Prefectul convocă pe birjari şi le impuse preţuri maximale deşi mărite. Principele Ferdinand însărcinează pe locotenentul-colonel Iliescu— mai târziu general Iliescu — să ia măsuri serioase pentru încercuirea spaţiului de unde va zbura Blériot. Spaţiul era hipodromul dela Băneasa. Intreaga garnizoană e întrebuinţată, fiindcă se prevede o aglomeraţie nemai pomenită. Şi în adevăr afluenţa publicului a fost enormă.

Blériot a sosit în gara de Nord în ziua de 12 Octombrie. Prin toate gările pe unde a trecut i s'au făcut primiri entuziaste, la gara de Nord mii de oameni au ieşit întru întâmpinarea lui.

Mii de străini şi de provinciali vin în Bucureşti, hotelurile sunt pline, pe străzi animaţie : numai de la Braşov se anunţă sosirea unui grup de 500 persoane care să asiste la experienţe.

Dar o veste sinistră se răspândeşte : Bleriot nu va zbura azi.

Publicul venise în valuri de pretutindeni, era o afluenţă de neînchipuit. Bleriot arătând că helicea aeroplanului a fost ruptă şi motorul i-a plesnit, d. Cămărăşescu de la Automobil Club anunţă că zborul se va face, poate, peste, două zile.

Zborul s'a făcut Duminică 18 Octombrie.

Fiind şi Duminică, peste 100 000 oameni au alergat din toate unghiurile Capitalei, din centru ca şi din toate periferriile, ca să vadă pe *omul care zboară*.

N'a rămas în Bucureşti tramvai, camion, cabrioletă, brişcă,, căruţă, nici cel mai neînsemnat vehicul, care să nu fie întrebuinţat spre a transporta lumea la hipodrom. Lumea venea în valuri nesfârşite, pe sus sau pe jos, oameni bătrâni, femei, copii, toţi alergau ca să poată ocupa din vreme „un loc mai bun".

O atât de mare îngrămădire de oameni nu mai văzuse Bucureştiul.

La ora 3 şi 30 minute, Bleriot se înalţă cu aparatul său, iar de jos isbucnesc aplauze şi ovaţiuni în delir. Direcţia apa-

ratului este Bucureştii-Noui. După un număr de virajuri foarte savante, Bleriot se reîntoarce către pista hipodromului pe care l-a ocolit de trei ori, apoi, în aplauzele fără sfârşit ale mulţimii, s'a scoborît exact la locul de unde plecase.

Zborul întâi fusese zborul de distanţă ; în 10 minute 50 de secunde a acoperit distanţa de 9 kilometri şi 700 metri.

Prinţul Ferdinand dimpreună cu principesa Elisabeta şi prinţul Carol s'au dus la Bleriot şi l au felicitat.

Apoi inginerul francez s'a suit în loja regală unde a convorbit câteva minute cu regina.

La orele 4 şi un sfert aparatul s'a înălţat din nou pentru zborul de iuţeală.

De astă dată aparatul s'a înălţat până la 70 metri, a făcut evoluţiuni admirate de publicul în delir, apoi s'a scoborît până aproape de pământ dar când trecu în faţa tribunelor, se înălţă de odată spre marea admiraţie a publicului.

De astădată Bleriot a făcut de 7 ori înconjurul pistei la diferite înălţimi de 40, 50, 60 şi 70 metri. Virajuri îndrăzneţe şi elegante aplaudate cu frenezie de jos pe când aviatorul saluta mereu cu mâna mulţumind publicului.

Zborul a durat 17 minute şi 26 secunde, iar distanţa străbătută a fost de aproape 20 kilometri.

Al treilea zbor a fost zborul de înălţime. Zborul a durat 10 minute.

Această sărbătoare a fost una din cele mai populare care a lăsat, pentru mulţi ani, amintiri neşterse celor cari au fost de faţă.

— O mare agitaţie socialistă porneşte în toată ţara.

Doctorul Racovski, în înţelegere cu socialiştii din ţară, apare de odată la punctul de vamă Câineni şi vrea să intre în ţară. Autorităţile române îl opresc şi îl arestează. De aci o mare fierbere, agitaţie în toate cercurile muncitoreşti şi numeroase întruniri de protestare, cari se încheie cu intervenţia armatei şi cu mari violenţe.

In sfârşit doctorul Racovsky, — după tratative urmate cu guvernul ungar care nu vrea să-l primească în ţară, — este retrimis peste graniţă, tot în Ungaria.

Dar agitaţia socialiştilor din ţară nu încetează.

— O mare victorie românească : un tânăr român, inginerul Aurel Vlaicu, în vârstă de 28 ani, de fel din comuna Binţinţi lângă Orăştie comitetul Hunedoarei, a inventat un nou aeroplan.

In zioa de 20 Octombrie, Aurel Vlaicu, a făcut la Parcul Filaret, experienţe cu aeroplanul său în faţa d-lui Al. Cotescu directorul căilor ferate.

Experienţa fiind cu totul satisfăcătoare, d. Cotescu a făcut un raport în consecinţă.

— La sfârşitul lunei Octombrie, dupe lungi frământări în sânul partidului liberal. **Brătianu** este silit **să-şi remanieze** cabinetul. Remanierea este făcută în chipul următor: *Al. Djuvara* trece dela industrie şi comerţ la externe; ***Alecu*** *Constantinescu* a fost numit ministru de domenii; d. *Mihail Orleanu* ministru al comerţului în locul lui Djuvara. Singurul ministru retras din guvern a fost *Anton Carp* titularul dela domenii.

Generalul *Crăiniceanu* la război.

— In urma întrunirilor de protestare ale socialiştilor pentru d-rul Racovsky, un număr de sindicalişti au fost arestaţi şi daţi judecăţii. Dar tribunalul, pe unii i-a condamnat foarte uşor iar pe alţii i-a achitat. Au fost osândiţi la câte cinci zile închisoare: I. Frimu, Gh. Cristescu, D. Marinescu şi Matac Ilie, iar achitaţi au fost: Alex. Oprescu, Panait Istrate, Al. Stănescu şi P. Tănescu.

— In urma unei neînţelegeri cu ministrul Haret, Titu Maiorescu demisionează din învăţământ pentru limită de vârstă.

Şi această demisiune este un motiv de agitaţie în contra guvernului.

Titu Maiorescu era unul dintre fruntaşii între fruntaşi ai neamului, om de o cultură superioară, foarte mare talent oratoric, eminent scriitor, profesor cu o autoritate cum puţini profesori o aveau. Plecarea lui însemna o pierdere reală pentru învăţământul superior.

— La începutul lui Noembrie moare Theodor Ştefănescu, director la Banca Naţională.

Theodor Ştefănescu, fostul director al şcoalei comerciale din Bucureşti, era un mare om de muncă şi un foarte priceput contabil.

Secretarul general al ministerului de instrucţie sub ministerialul lui Gheorghe Cantili pe vremea guvernării lui Ion Brătianu, s'a deosebit prin spiritul său de disciplină şi severitate la muncă. Când s'a înfiinţat Banca Naţională a fost ales, de către acţionari, director la serviciul contabilităţii. Toţi contabilii români eşiţi la şcolile comerciale au fost elevii acestui bun român şi mare muncitor.

— Agitaţia socialiştilor în contra primului ministru are o încheiere care putea să fie tragică: în seara de 8 Decembrie, un anume Gh. Stoenescu, urmărind pe Brătianu pe strada Colţei, a tras asupră-i pe la spate, trei gloanţe de revolver.

Martorii au povestit astfel atentatul:

„D. Brătianu venea singur şi pe jos acasă, când, în dreptul stradei Gloria, un individ s'a repezit asupra sa pe la spate

şi a tras trei gloanţe de revolver. D. Brătianu s'a întors şi a strigat:

— Puneţi mâna pe el; hoţul m'a omorât....

Apoi venindu-i rău, s'a prins cu mâinile de un felinar.

Buletinul medical semnat de d-rii *Stoicescu, Buicliu, Leonte, G. Cantacuzino, I. Cantacuzino* şi *C. Anghelescu* spunea:

„Examinând starea d-lui prim ministru I. C. Brătianu, am constatat că d-sa a fost atins de două gloanţe cari au produs două plăgi. Una în regiunea omoplatului stâng la spate iar cea de a doua în partea posterioară de jos a toracelui din dreapta.

Ambele plăgi pentru moment nu sunt însoţite de nici o complicaţie imediat ameninţătoare".

Stoenescu a declarat că nu a fost îndemnat de nimeni să asasineze pe primul ministru, dar că era muritor de foame neputând câştiga decât 3 lei şi 25 bani pe zi.

Apoi, pe când se afla la palatul de justiţie, s'a aruncat în stradă dela etajul al 2-lea. In stare gravă a fost dus la spitalul Brâncovenesc.

Dar în urmă atentatorul a declarat că nu el s'a aruncat pe fereastră, ci alţii l'au împins să-l omare.

— Cum era de prevăzut acest atentat a produs în partidul liberal o mişcare de furie în contra partidului sindicalist. In partid se plănuesc serioase măsuri de oarece se afirmă că atentatul nu-i decât opera agitaţiilor socialiste.

— In Bucureşti este iarăşi agitaţie electorală. Este de ales un deputat al colegiului II de Ilfov. Cele trei partide se prezintă.

La întâiul scrutin, candidaţii întrunesc: *D. Moruzi candidatul* takist 1565 voturi, *M. Deşliu* candidatul carpist 1454, *Ion Cesărescu* candidatul guvernului 808. Se declară balotaj.

Faţă cu acest dezastru electoral liberali declară că trebue să se ia măsuri energice contra agitatorilor.

Omul cu mâna de fier, în partidul liberal este socotit tot Mihail Ferikidi, de aceia o remaniere se face. Brătianu părăseşte portofoliul internelor, iar Ferikidi e numit ministru de interne şi preşedinte de Consiliu provizoriu până la însănătoşirea lui Brătianu.

Preşedinte al Camerei este ales Vasile Misir, iar vicepreşedinte în locul lui Misir, Alexandru Radovici.

Mari violenţe încep în Bucureşti.

Bătăi, ameninţări cu dueluri, insulte, întruniri violente, manifestaţii de stradă, totul este pus în mişcare.

La ziarul *„Adevărul"* se face o manifestaţie ostilă. Pe de o parte, un număr de studenţi vin în faţa redacţiei şi aruncă

cu pietre în geamuri, pe de altă parte, o altă manifestaţie populară — sprijinită de poliţie bine înţeles — se dedă la violenţe şi mai mari.

In mijlocul acestei atmosfere se face alegerea de balotagiu la colegiul II de Cameră de Ilfov. Lupta se dă numai între cei doi candidaţi ai opoziţiei deoarece candidatul liberal, văzând neputinţa de a învinge, s'a retras din luptă. Rezultatul acestui scrutin a fost: *Dimitrie Moruzi* candidatul takist 1680 voturi, Mihail Deşliu candidatul carpist 1655 voturi. Cu 25 voturi mai mult takiştii au triumfat!

In dosul acestui rezultat erau cabalele şi manoperele obicinuite ale electorilor.

Căderea atât de zdrobitoare a candidatului liberal se datora, între altele, şi faptului că aproape întreaga poliţie, în loc să lucreze pentru guvern, a lucrat pentru kneazul Moruzi. De altfel acesta a şi fost rostul candidaturei sale.

Moruzi, fost de două ori prefect de poliţie lăsase amintiri foarte dulci în inimile poliţiştilor. Fire bună şi cavalerească, kneazul era şi un mare chefliu.

In toate serile, după ce-şi termina serviciul la poliţie, pornea la un birt sau alt local de petrecere.

In totdeauna era însoţit de câţiva inspectori, directorul prefecturei, căpitanul de jandarmi, etc. Pe calea Victoriei întâlneai adesea şirul de câte două sau trei trăsuri; în frunte kneazul, subalternii după el. Toată lumea care-l întâlnea ştia atunci că prefectul a plecat la petrecere.

Acest fel popular de a se purta, generozitatea lui şi blândeţea erau o garanţie cum că, la nevoie, oamenii din poliţie, îi vor veni în ajutor.

Candidatura kneazului a fost aleasă de Take Ionescu pentru această consideraţie şi, în adevăr, poliţia a lucrat cu devotament pentru el.

Candidatul conservator *Mişu Deşliu*, care, la întâiul scrutin rămăsese cu peste 100 voturi în urma candidatului takist la balotaj a rămas numai cu 25, fiindcă, de la un scrutin la celalt a câştigat 211 voturi, pe când kneazul n'a putut câştiga decât 125. Câştigul amândoora era de la alegătorii cari votaseră la întâiul scrutin, pentru Ion Cesărescu.

Takiştii au pretins atunci că, la al doilea scrutin, liberalii au dat concurs lui Deşliu spre a învinge pe candidatul lor. Adevărul era acesta, însă: dacă pentru Deşliu au votat unii liberali, alţii au votat pentru Moruzi. Poliţia în potriva ordinului primit, a susţinut pe Moruzi.

Această alegere a dat loc unui incident tragico-comic.

După vechea lege electorală alegătorii colegiului II de Cameră votau în 10 secţiuni. După despuerea scrutinului, în

zioa balotagiului, delegatii partidului veneau la club cu rezultatul dobândit.

Pe la orele 10, sala clubului carpist — Casa Vanicu, calea Victoriei — începu să se umple de lume. De odată se aud urale şi aclamaţii, venea rezultatul dela una din secţii, rezultatul favorabil lui Deşliu.

Peste câteva minute alte urale şi alte aclamaţii, o a doua secţie aducea un alt rezultat: şi aci Deşliu bătuse pe Moruzi.

După o oră nu mai puteai circula în sălile clubului conservator. Venise rezultatul dela nouă secţii din zece. In toate aceste 9 secţii Deşliu avusese majoritatea; în acel moment candidatul carpist întrecea cu 45 voturi pe candidatul takist.

Bucuria era aproape de delir. Voci numeroase cereau să se ilumineze balconul Clubului, ordine răsunau ca să vie numai de cât muzica. Repede intendentul clubului apare cu o lungă prăjină în mâini, o prăjină ce purta o mică flacără în vârf. Era pentru aprinderea gazului pe balcon.

Dar o voce prudentă răsună:

— Să mai aşteptăm şi ultimul rezultat, e mai prudent.

Ultimul rezultat era cel dela secţia Tăbăcari din culoarea de Albastru unde dicta marele elector al Capitalei d. I. Th. Florescu.

Electorii nici nu voiu să audă. Cel mai priceput dintre ei striga:

— Avem 45 voturi înainte. Chiar dacă suntem bătuţi la Tăbăcari, cu cât o să fim bătuţi?... Cu zece! cu două zeci! cu trei zeci! hai să spunem cu patru zeci! Ceeace nu se poate după cum a mers alegerea — şi tot avem cinci voturi mai mult! Ce dracu, un vot mai mult o să avem!

N'apucase să treacă cinci minute, şi iacă că apare tăcută, ploată, fără urale, fără aclamaţii delegaţia dela Tăbăcari! Moruzi avusese 70 voturi mai mult decât Deşliu! Deşliu era bătut cu 25 voturi! Jean Th. Florescu salvase pe candidatul takist.

Işi poate ori cine închipui care a fost scena următoare la clubul Conservator.

Pe când aci toată veselia muri într'o clipă, iar bietul Mişu Deşliu — care se văzuse o clipă deputat al Capitalei, — cădea pe un fotoliu galben ca ceara, muzica răsună deodată în stradă iar uralele răpăiră pe Piaţa Teatrului în faţa clubului takist.

Muzica şi un număr de torţe erau, de pe la orele 9 concentrate în curtea restaurantului Andrei Dumitrescu, gata a servi deopotrivă, pe acel candidat care va izbuti.

Ce dulci moravuri.

Deşliu era candidatul lui Nicolae Filipescu, candidat foarte puţin agreiat de Carp, şi mai ales, de Marghiloman. Motivul era următorul: Dacă ar fi bătut Deşliu, acesta s'ar fi

impus ca primar al Capitalei, demnitate pe care o revendica, în lipsa unui minister. In cazul ăsta primăria cădea în mâna lui Filipescu.

Marghiloman avea un alt candidat pentru primărie, un prieten devotat, pe Matache Dobrescu. Cu d. Dobrescu la primărie, influența lui Filipescu era anulată. Deşliu bătut în Capitală, nu mai avea dreptul să revendice primăria.

Este lesne de înțeles, prin urmare, că Deşliu nu a fost susținut, cu tot devotamentul, de către unii electorii. Ceva mai mult, au fost chiar electori conservatori cari au lucrat, pe sub mână, contra lui Deşliu.

Aşa se petreceau lucrurile în acest partid ros de intrigi, de invidie şi de ambiții.

Ce deosebire de liberali cari au dovedit întotdeauna un mare spirit de disciplină, de solidaritate şi de lealitate în partid, ceeace este dovada simțului moral în politică.

Dar Deşliu avusese votul unui mare număr de cârciumari.

Filipescu, cu simțul său electoral, a înțeles repede cât folos se poate trage din exploatarea a două chestiuni: legea cârciumarilor prezentată de Emil Costinescu, ministrul de finanțe şi raziile d-rului Botescu ajutorul de primar. Despre legea cârciumarilor voiu vorbi mai târziu, dar despre raziile d-rului Botescu voi vorbi în capitolul următor. De aceea Filipescu a lăsat în sarcina lui Deşliu să se pună în legătură cu cârciumarii, să le ia cu căldură apărarea şi să le dea toate făgăduelile în numele partidului.

ANUL 1910

— Un motiv de mare agitație politică în Bucureşti, a fost *raziile doctorului Botescu.*

Doctorul Botescu, ajutor de primar, îşi luase sarcina de a face un foarte sever control sanitar asupra birturilor, bodegilor, cârciumilor şi a tuturor localurilor de consumație.

Bucureştiul fiind renumit pentru murdăria lui în toate direcțiile, trăia patriarhal în vechile deprinderi ale bucătăriilor, în care mişunau muştele şi şobolanii, a grătarului întotdeauna nespălat, a cărnurilor, brânzeturilor, pescăriilor etc., neacoperite şi expuse muştelor. In sfârşit, nici o măsură sanitară, nici o privighere administrativă. Agenții şi comisarii comunali şi sanitari, bacşişuiți şi nepăsători, lăsau populația în prada boalelor.

Doctorul Botescu şi-a luat inima în dinți şi, cum era puternic sprijinit de către şeful său, primarul Vintilă Brătianu

— foarte sever şi acesta — a pornit, în întreaga Capitală, şi, fără consideraţie dacă comerciantul era liberal sau conservator, o curăţire sistematică.

De cu seara, însoţit de un număr de agenţi comunali, şi la nevoe de sergenţi de poliţie, doctorul pornea în inspecţie. Aceste inspecţii se numeau razzii.

Alerga din restaurant în restaurant, din cârciumă în cârciumă, din bodegă în bodegă, inspecta, controla şi, după caz, avertiza, amenda, închidea temporar şi, de multe ori, confisca uneltele de bucătărie găsite în mare necurăţenie.

In special, d-rul Botescu confisca grătarele cârciumarilor cari, după obiceiul vremurilor, ocupau trotuarul cu mesele pe cari erau grătarele cu cărnuri şi îmbălsămau văzduhul cu mirosul cârnaţilor şi fleicilor.

Doctorul Botescu trecea cu trăsura pe cutare stradă de mahala, se oprea în faţa grătarului, îl examina şi, dacă curăţenia lui nu-l satisfăcea, îl confisca. In fiecare noapte, ducea, astfel, o bogată recoltă de grătare la depozitul comunal, unde, la un moment se aflau, clae peste grămadă, câteva mii de asemenea unelte.

Partidele de opoziţie căutau să tragă foloase din această activitate a doctorului Botescu.

In colegiul al 2-lea de Ilfov, care număra de la 8000 până la 9000 alegători înscrişi — dar care în realitate nu erau de cât 7000, dacă se scădeau morţii şi cei înscrişi de mai multe ori, după cum îşi schimbase domiciliul prin diferite culori— cârciumarii reprezentau un contingent electoral de peste 900 voturi. Acel partid care ar fi putut dispune de acest întreg stoc de voturi, era aproape sigur că va fi învingător în colegiul care dădea cel mai mare număr de reprezentanţi în Cameră. Colegiul al 2-lea de Ilfov alegea nouă deputaţi.

Nicu Filipescu, care avea geniul electorului, înţelesese repede ce folos se putea trage din câştigarea simpatiilor acestui bloc de comercianţi. De aceea o întinsă propagandă începu, cu agenţii săi, prin toate cartierele Bucureştilor, iar presa, asupra căreia Filipescu avea înrâurirea, ataca zilnic pe doctorul Botescu.

Doctorul ajunsese spaima cârciumarilor şi a birtaşilor, cari jurară să nu-l mai voteze niciodată, dacă va îndrăzni să'şi mai pue candidatura la colegiul al 2-lea de Ilfov pentru Cameră, Fiindcă, trebue să spun, că doctorul era şi deputat al colegiului acesta.

In realitate, doctorul Botescu făcea o operă foarte salutară, cu riscul popularităţii sale, neţinând seamă de stăruinţele desperate ale electorilor partidului, cari arătau primejdia pentru partid de a'şi aliena pe cârciumari, fără a asculta de strigătele atâtor cârciumari cari erau membri vechi ai partidului

iar unii din ei chiar puternici agenţi electorali, el şi-a urmat cu perseverenţă calea trasă. In scurtă vreme, situaţia, din punctul de vedere sanitar, se schimbă. In toate localurile încetară de a fi laboratorii de necurăţenii, grătarele pline de jeg şi grăsimi, necurăţate cu anii, dispărură. Pretutindeni, prin galantare brânzeturile, cărnurile, fructele, acoperite cu tifoane.

Fireşte, doctorul Botescu, pe lângă cinstea lui exemplară— căci într'un mediu în care erau atâţia oameni versatili, el rezista victorios la toate ispitele corupţiunii — avea în ajutorul lui împrejurarea că primarul era d. Vintilă Brătianu fratele şefului partidului. Dacă n'ar fi fost susţinut cu toată hotărârea de către şeful său şi dacă şeful său n'ar fi avut, la rândui, sprijinul necondiţionat al şefului partidului, doctorul ar fi fost repede, ori împedecat de a'şi face datoria, ori măturat de la primărie.

Face cinste partidului liberal, că — deşi în pericol de a deveni tot mai nepopular în Bucureşti — a sprijinit pe Botescu cu cea mai mare hotărâre. Iar astăzi bustul său se vede înălţat pe un soclu în calea Griviţei. Fiindcă doctorul Botescu, om al datoriei până în cea din urmă fibră a fiinţei sale, a murit de tifos exantematic în războiul cel mare, fiindcă şi-a făcut cu eroism datoria.

— Pentru Istorie este interesant de pus în lumină următorul fapt uitat cu totul astăzi. In urma răscoalelor ţărăneşti, liberalii s'au gândit foarte serioas să fondeze *un partid ţărănesc* pe care să-l aibă în mână, prevăzând că alţii ar putea să le-o ia înainte în această direcţie.

Ideia fondării partidului ţărănesc-liberal, a fost — aşa se zicea atunci — a d-lui I. G. Duca, care se afla în consiliul Băncilor Populare, cât şi a unora dintre generoşi, adică foştii socialişti. Dar Ionel Brătianu şi alţi liberali mai bătrâni, printre cari Mihail Ferekide, s'aŭ împotrivit ideii, sub cuvânt că nu-i este iertat partidului naţional liberal să încurajeze partidele de clasă. Toţi au fost, însă, de părere ca să se înceapă, la ţară, o puternică propagandă şi să se organizeze partidul liberal în toate comunele rurale.

De atunci datează grija liberalilor de a începe înfiinţarea de cluburi ţărăneşti. Inceputul a fost făcut în judeţul Prahova, unde, şef al partidului liberal era un fost socialist, Alexandru Radovici.

Liberalii au început lucrarea lor de partid, dar n'au urmărit-o cu energie şi peste toată ţara. Apoi a venit războiul, care i-a abătut de la această preocupare. In 1920, în urma alegerilor cari au dat un parlament ţărănist, m'am întâlnit la Banca Naţională cu Ion Bibicescu. Venind vorba despre

acest eveniment politic, care era considerat ca o minune neprevăzută de nimeni, Bibicescu mi-a spus:

— *„A cui e vina? Eu le-am spus dumnealor (liberalii) de mult, că trebue să se scoboare la țară și să se organizeze acolo Dar dumnealor n'au făcut nimic și au lăsat altora să le ia locul. Au pornit de la ideia greșită că la țară, când ești la putere, administrația și poliția fac alegerile“.*

Liberali au avut la 1910 presimțirea viitorului, dar n'au știut proceda.

Despre conservatori, nici să nu mai vorbim, fiindcă, în acest partid, afară de câteva rare excepțiuni, nici nu vioau să audă despre țărani, despre scoborârea la sate, organizarea partidului între rurali, etc. Asemenea lucruri erau privite ca sugestiuni anarhice. Vorbesc, bine înțeles de șefi. In sânul partidului, însă, era un alt curent care începea să se ridice, marele vânt al democrației începea să deștepte multe conștiinți adormite și vechea întocmire troznea pe bătrânele ei temelii.

— Socialiștii, cari până aci erau organizați în sindicate, își schimbară înfățișarea: văzând măsurile drastice luate de guvern împotriva acestor organizații muncitorești, le transformară în partid. *Partidul socialist* e fondat.

— La Iași, iarăși *o alegere parțială;* e vacant un loc la colegiul II de Senat. Lupta este foarte crâncenă în presa bucureșteană și la Iași.

La întâiul scrutin, candidatul *takist* Gheorghe Lascăr, vine în cap cu 216 voturi; candidatul *liberal* dr. Manicatide, întrunește 155; candidatul *carpist* dr. Meisner, vine ultimul cu 138. La al doilea scrutin este ales Ghorghe Lascăr, cu 225 voturi, contra Manicatide 191 și Meisner 88.

Această nouă izbândă electorală a takiștilor, produce în București o mare enervare. Chestia succesiunii la guvern intră încă și mai mult în haos.

— *Conflictul Sinodal*, adică conflictul dintre episcopul de Roman și întreg Sinodul, plus ministrul Haret, nu este încă aplanat. Preocupă lumea politică și, mai ales, lumea bisericească. Ceea ce îngrijește mult și pe alții prelați și pe ministrul Haret, este afurisenia lui Gherasim Safirin.

La început, îndată după ce episcopul și-a aruncat anatema, mitropolitul primat a declarat că afurisenia nu are nici o valoare, de oarece episcopii nu pot afurisi de cât în eparhia lor. Această părere a fost însă combătută de alți cunoscători ai canoanelor. Foarte îngrijorați, membrii Sinodului caută pe toate cărările să convingă pe Safirin să-și retragă afurisenia.

Luni de zile a ținut lupta și marea agitație.

S'au pus mari stăruințe pe lângă Safirin să vină la Sinod. i s'a făgăduit că legea consistorului va fi modificată. Sub puterea atâtor mijlociri și rugăminți, episcopul de Roman

vine la ședința Sinodului, pe la mijlocul lui Ianuarie. Luând cuvântul, a spus:

— *„Am venit din nou la Sinod, tot cu gânduri bune și de împăcăciune, însă declar că nu voiu admite împăcarea și nici nu voiu retrage afuriseniile, până ce d. ministru al instrucțiunii nu va făgădui că va modifica legea Sinodală sau Sinodul nu va lua angajamentul să intervină spre a cere imediata modificare a legii.*

„Am prea mare dragoste pentru biserică, ca să dau cu ceva înapoi din cele ce am susținut până acum“.

Mitropolitul primat a rugat pe Safirin să și retragă afurisenia, făgăduind că Sinodul va interveni pentru modificarea legii, însă aceasta mai târziu, după ce legea va fi aplicată și se va vedea ce rezultate dă.

Episcopul Nifon al Dunărei de jos a susținut cu totul părerile ministrului Haret și a cerut ca toți să stărue ca Safirin să-și retragă afurisenia.

Episcopul de Roman susține afurisenia contra celor doi mitropoliți și a Episcopului de Huși, declarând că, dacă e vorba să cedeze forței, e gata de judecată.

Ministrul Haret a făcut o declarație în sensul declarațiilor mitropolitului primat, făgăduind că va modifica legea, dar mai întâi s'o aplice. Lungi discuții urmează. Toți stărue ca episcopul să-și retragă afurisenia.

In sfârșit, episcopul de Roman a prezentat o declarație prin care spune că retrage afurisenia, cu condiția ca Sf. Sinod să intervie la guvern ca legea consistoriului să fie modificată în părțile ei necanonice.

Toți membrii Sinodului au fost siliți să iscălească și astfel s'a liniștit acest conflict ,care agita biserica de aproape un an de zile.

— Un mic incident.

Teatrul Davila repeta piesa *Seara cea de pomină* de Leopold Kampf, tradusă din limba rusă. In piesă sunt scene considerate ca fiind de natură a da motive de agitare muncitorilor. Fiindcă în epoca aceea erau mari agitațiuni muncitorești în București, ministru de interne d. Ferechide, a chemat la minister pe Al. Davila și l-a înștiințat că nu poate autoriza reprezentarea piesei. Deoarece Compania făcuse cheltueli cu montarea, ministerul a dat despăgubiri.

— Maurul și-a făcut datoria.

Brătianu însănătoșindu-se, își reia portofoliul internelor. Misir demisionează de la președenția Camerei, iar Ferichide este reales președinte.

— La 12 Februarie a murit *Eugeniu Carada*. la locuința sa din strada Pitar Moșu, actuala casă a doctorului Teohari.

Eugeniu Carada a fost o mare personalitate.

A fost intimul lui Ion Brătianu-tatăl şi era considerat ca şef al ocultei. I se spunea şi Eminenţa Cenuşie.

Nevoind să figureze în viaţa politică, a refuzat în totdeauna portofoliile ministeriale ce i s'au oferit de către Ion Brătianu, a refuzat chiar locurile în parlament. Fiind ales împotriva voinţei sale, a demisionat.

Foarte muncitor şi om cu vederi clare, a fost unul din întemeetorii Băncii Naţionale pe care, în realitate a condus-o el, deşi a refuzat neîncetat locul de guvernator. Locul de director a fost singurul pe care l'a ocupat findcă-l ţinea de la acţionari.

Postul de guvernator ar fi trebuit să-l obţie printr'un decret cu semnătură regală iar Carada nu era de loc prietenul regelui Carol.

Carada a refuzat toată viaţa lui decoraţiile.

Despre dânsul au rămas anecdote.

Aşa de pildă la 1877 a silit pe un general să treacă Dunărea pe la Rahova de şi Carada era un simplu civil. Văzând că generalul nu vrea să treacă, Carada a îmbrăcat uniforma unui soldat, a încălecat un cal şi s'a dus la Ion Brătianu, ministru de rezbel, să-i ceară ca să ordone trecerea. Pentru acest fapt Carada a fost decorat cu medalia *Trecerea Dunărei.*

Eugeniu Carada a fost unul dintre primii revoluţionari în România şi a urmat în totdeauna steaua dualităţei Roseti-Brătianu, dar mai ales pe a lui Brătianu, lângă care a rămas când dualitatea s'a spart.

Trecea drept sfătuitorul lui Brătianu, care avea cea mai mare încredere în vederile lui limpezi.

Carada a murit la 73 ani.

Din partea revistei *Lupta Economică* — pe care o dirijam atunci ca director şi proprietar — am depus o coroană deşi nu cunoscusem personal pe defunct.

Caracterul întreg al acestui mare muncitor îmi plăcuse.

— *Titu Maiorescu*, marele profesor universitar împlineşte 70 de ani.

Discipolii, admiratorii şi colaboratorii *Convorbirilor literare* l'au sărbătorit printr'un banchet la hotel Bulevard.

Toţi fruntaşii partidului carpist au fost de faţă precum şi numeroşi fruntaşi ai literelor române.

— In locul lui Eugeniu Carada este numit provizoriu director la Banca Naţională, d. Vintilă Brătianu care demisionează din postul de *primar al Capitalei.* D. Procopiu Demetrescu este ales primar în locul său.

Peste câteva zile, d. Vintilă Brătianu dimpreună cu Anton Carp, sunt aleşi directori de către acţionari iar Alimăniştianu e ales censor.

D. Vintilă Brătianu e pregătit de partidul liberal pentru postul foarte important de ministru al finanţelor, de aceea e purtat pe la toate instituţiile principale ale ţării spre a cunoaşte toate bugetele şi toate izvoarele de venituri. A debutat ca secretar general la ministerul de finanţe, a fost primar al Capitalei, apoi director la Banca Naţională, apoi la ministerul de război spre a sfârşi ministru de finanţe.

— Opoziţia takistă fiind convinsă cum că Brătianu va recomanda regelui să aducă la cârmă pe Petre Carp începe o foarte violentă campanie împotriva fraţilor Brătianu. Nicolae Fleva este însărcinat să atace pe şeful guvernului şi pe fraţii săi, pentru că ar fi săvârşit un fapt necinstit cu prilejul arendărei unei moşii cu numele Răteşti.

Campania este dusă în presă şi în parlament unde se deslănţue desbateri furtunoase. Obiceiul urât de a umple de noroiu pe adversarul politic nu este lucrul de astăzi, e de mai de mult. Dar cinstea personală necontestată e mai presus de aceste atacuri condamnabile aşa că atacul cade fără să lase urme.

— La sfârşitul lunei Februarie Românii primesc o ştire tristă pentru ei: *Doctorul Lueger* primarul Vienei a încetat din viaţă.

Lovit de o boală de rinichi popularul prim magistrat al Vienei s'a stins după chinuri mari. El era şeful partidului creştin-social, adversar al Ungurilor pe care i-a atacat de mai multe ori în Camera de la Viena şi, în acelaş timp, era prietenul Românilor. Cititorii n'au uitat vizita pe care d-rul Lueger, în capul unei numeroase delegaţiuni a consiliului comunal vienez, a făcut Bucureştilor în timpul Expoziţiunei jubiliare primar fiind Mihail Cantacuzino.

La Cameră Mihail Cantacuzino a vestit jalnica ştire cerând ca parlamentul să trimită o telegramă de condoleanţe consiliului comunal al Vienei. La Senat a vestit ştirea preşedintele, Guvernul s'a asociat.

La Senat ministrul Haret a adăogat că, prin moartea d-rului Lueger, Românii au pierdut un bun prieten în Austria.

— *Două dueluri* fac senzaţie în elita bucureşteană. Intâiul este duelul între avocaţii fruntaşi C. C. Arion şi S. Rosental; cel de al doilea între Nicu Filipescu şi un proprietar din Botoşani, Leon Ghica.

Intâiul duel se sfârşeşte fără să fie întâlnire pe teren. Iată de ce:

Intr'un proces în care Arion pleda contra d-lui Rosental, i s'a spus lui Arion cum că d. Rosental ar fi rostit cuvinte jicnitoare pentru el. Atunci Arion — d. Rosental nefiind prezent în instanţă — a declarat că are un mare dispreţ pentru adversarul său. Martorii d-lui Rosental erau Barbu Dela-

vrancea şi I. Boambă iar martorii lui Arion: Al. Marghiloman şi C. Hiotu, D. Rosental a trimis martorii lui Arion. Dar martorii au încheiat un proces-verbal de împăcăciune deoarece d. Rosental a declarat că nici odată n'a rostit cuvinte ofensătoare pentru Arion iar martorii lui Arion au declarat că, în cazul acesta, clientul lor îşi retrage riposta supărătoare.

In urma unei notiţe ofensătoare pentru Leon Ghica, publicată în *Epoca,* acesta a trimes martori *Epocei.* Nicu Filipescu a luat răspunderea notiţei şi a numit martori pe principele Calimachi şi pe Mişu Cantacuzino. Martorii lui Leon Ghica, au fost Mişu Catargiu şi un al doilea al cărui nume nu-l reţin.

La întâia repriză Filipescu a fost rănit la obraz; adversarii nu s'au împăcat.

Trebue să adaug că Filipescu n'a atacat nici odată, fiindcă de când omorâse pe G. Lahovary în duel, hotărâse numai să se apere.

— La începutul lunei Martie moare *Iosif Skupievski* fost director al Agenţiei telegrafice române, publicist, redactor al ziarului „L'Indépendance Roumaine".

Skupievski polonez de origină, exercita ziaristica în Belgia. A fost adus în ţară de către Dumitru Sturza spre a redacta ziarul francez al partidului liberal. Era un om activ şi inteligent. Era tatăl doctorului Skupievski şi al altui fiu care a îmbrăţişat cariera diplomatică în Polonia.

— *Generalul Averescu,* în calitate de ministru de războiu fusese ales senator de Tecuci. Acum era inspector al cavaleriei. Guvernul i a cerut să se demită din mandatul de senator sau să fie înlocuit la inspectoratul cavaleriei.

Generalul şi-a dat dimisia din Senat care i-a fost primită cu 36 voturi contra 28.

— Mare agitaţie politică în jurul *desfiinţărei Contenciosului administrativ.*

Incă de când Contenciosul a fost înfiinţat, sub ministerul Cantacuzino, ministru al justiţiei fiind Al. Bădărău, liberalii au anunţat că vor desfiinţa Contenciosul. Acum ameninţarea este adusă la îndeplinire de către Toma Stelian ministru justiţiei.

O mare agitaţie şi lungi polemici, mai ales în presa lui Take Ionescu.

In parlament desbateri violente şi şedinţe furtunoase. Legea o combat cu putere — cerând menţinerea Contenciosului — Take Ionescu, C. Dissescu, Alexandru Bădărău.

Totuşi proiectul lui Stelian este votat de parlament.

— Industriaşii se agită.

Prin legea încurajărei industriei naţionale votată la anul 1887 şi prin tariful vamal dela 1906 se crea regimul economic

sub care trăia industria națională. Prin legea de la 1887 industriile se bucurau timp de 15 ani de următoarele avantaje:

1) Scutirea de orice impozit către stat, județ, și comună;

2) Scutirea de orice taxe vamale pentru mașini, părți de mașini și accesorii fie că servesc la prima instalație sau ulterior;

3) Scutirea de orice taxe vamale pentru materiile prime ce nu se află în țară, de reducerea taxelor de transport pe căile ferate etc.

Proiectul de lege prezentat acum de către ministrul industriei, desființa aceste avantaje.

Industriașii se agită și se întrunesc întru'un congres în ziua de 25 Martie sub președinția d-lui N. Zane.

Congresul, după animate discuțiuni și pe baza unui Memoriu prezentat de către Jacques Catz, votează o moțiune în care se spune că proectul d-lui ministru Orleanu nu este amendabil ci trebue retras în întregime.

— Abia se liniștise furtuna ridicată împotriva ministrului de instrucție Spiru Haret, din cauza legei Consistoriului și iată că altă furtună se ridică.

Ministrul Haret prezintă un proect de lege pentru *crearea a 21 catedre* la cele două universități din București și Iași.

Prin legea în vigoare, o catedră nu putea fi creată decât după cererea universității sau de către ministru după ce a luat avizul Senatului universitar unit cu colegiu universității. Prin noua lege, catedrele erau înființate fără aceste formalități iar numirile le făcea ministru direct.. Este lesne de înțeles ce furtună a ridicat proectul.

Profesorii ambelor universități s'au întrunit și au protestat cu tărie, iar foștii miniștri de instrucție: Titu Maiorescu, C. Disescu, C. C. Arion și dr. Istrati au convocat o întrunire publică în sala „Dacia" pentru ca să protesteze în fața marelui public.

Cu această ocazie, cele două partide de opoziție — pentru întâia oară — mergeau mână în mână, căci Titu Maiorescu și C. C. Arion erau membri ai partidului conservator iar d-rul Istrati și d. C. Disescu erau membrii partidului conservator-democrat

Profesori universitari n'au fost prea mulți la întrunire. Ziarele au notat pe d-nii Simion Mehedinți, Ion Tanoviceanu, Rădulescu Motru, Em. Antonescu, C. Disescu, M. Vlădescu, Titu Maiorescu, d-rul Istrati, dr. Toma Ionescu. Au combătut procedeul lui Haret mai mulți oratori: dr. Istrati, Rădulescu-Motru, etc. Cuvântarea cea ma puternică a fost însă aceia a lui Titu Maiorescu.

A doua zi la Senat, minstru Haret declară că, din cauză că

sesiunea Corpurilor legiuitoare e pe sfârşite, retrage proectul de lege.

După această declaraţie, Titu Maiorescu declară că, în numele Senatului universitar ia act cu plăcere de declaraţia ministrului.

Un incident intervine: I. Brătianu, primul ministru, vexat fireşte, de acest succes al opoziţiei, ia cuvântul şi spune că-i pare bine că Maiorescu este mulţumit, în numele Senatului universitar, cu declaraţia ministrului instrucţiei dar îi pare şi mai bine că Maiorescu n'a vorbit în numele întrunirei de la *Dacia*.

Maiorescu răspunde cum că, în contra proectului ministrului C. Disescu fost ministru al instrucţiei, tot la *Dacia* s'au întrunit profesorii junimişti cu cei liberali, atunci în opoziţie, spre a protesta. Spune că atunci a lucrat cu D. Sturza şi Spiru Haret. Aminteşte că la 11 Februarie 1907 la *Dacia* s'a discutat Memoriul profesorilor universitari iar şedinţa a fost prezidată de către Dimitrie Sturza şeful partidului liberal.

Furtuna a durat în Senat vreo două ore.

Dar trebuie să adăogăm că adevăratul motiv al dărei înapoi n'a fost nici protestul universitarilor, nici agitaţia opoziţiei, ci numai intervenţia regelui.

Regele, după ce a examinat situaţia, a cerut lui Brătianu să retragă legea iar Brătianu a impus lui Haret pasul înapoi.

Tot la fel s'a întâmplat şi cu legea d-lui Orleanu privitoare la organizarea industriei. In urma sfatului regal şi a faptului că însuşi ministrul de finanţe Emil Costinescu, mare industriaş — era împotriva legei, d. Orleanu a fost silit să modifice radical proiectul său. Şi numai aşa legea a fost votată la Senat, însă a fost înmormântată la Cameră.

Legea lui Haret a provocat o apropiere între carpişti şi takişti.

Acum se vorbeşte foarte serios de o apropiată înţelegere între cele două partide de opoziţie.

Carpiştii au adoptat o altă atitudine faţă de guvern; dela purtarea aproape binevoitoare au trecut la opoziţia violentă aşa că, în fiecare zi fruntaşii conservatori atacă violent guvernul. De la o vreme, carpiştii au în Cameră atitudine mult mai energică decât takiştii.

Simptomatic este că presa takistă alături de presa carpistă, atacă numai guvernul, dar pe carpişti nu-i mai atacă.

— In ziua închiderei sesiunei parlamentului s'a petrecut un incident hazliu.

Primul ministru citeşte Mesagiul de închidere, apoi mulţumeşte deputaţilor pentru concursul dat. Imediat se urcă la tribună Petru Carp şi spune râzând:

— *La toamnă nu ne mai vedem!*

Primul ministru ia la braț pe Carp și amândoi revin, la tribună.

Primul ministru se adresează Camerei:

— *Este un mijloc ca să cădem de acord: să-mi lăsați mie cele serioase iar d-lui Carp restul...*

Și Camera se închide pe această glumă.

— Din Londra se anunță *moartea regelui Eduard VII;* născut la 1841, a murit deci la vârsta de 69 de ani.

Regele Eduard a fost unul din cei mai iubiți monarhi; poporul englez a plâns când a murit. El este acela care a încheiat înțelegerea prietenească cu Franța pe care o iubea sincer.

Politica lui a împins Anglia să intre în războiu împotriva Germaniei și putem spune că situația actuală e datorită lui Eduard VII.

— *Succesele electorale ale takiștilor* nu mai contenesc, iar guvernul e bătut mereu. La Tecuci, la colegiul II de Senat, în locul rămas vacant prin demisia generalului Averescu, este ales candidatul takist, d-rul Riegler, cu 86 voturi, contra candidatului liberal care n'a întrunit de cât 58. Carpiștii n'au prezentat candidat.

— *Titu Maiorescu* e primit în audiență la castelul Peleș: regele îl reține mai mult timp. Trebue să spunem că partidul carpist hotărîse o violentă campanie de răsturnare și că manifestațiile de acest soiu începuse.

După ieșirea lui Titu Maiorescu dela rege, tot felul de comentarii. Senzația este foarte mare fiindcă peste tot se șoptește cum că Maiorescu a eșit cu un însemnat rezultat.

Ziarele takiste, spre a micșora efectul, anunță că regele ar fi spus lui Maioerscu că nu va schimba guvernul sub presiunea manifestațiilor de stradă. Deaceea, Maiorescu a cerut ca violenta campanie de răsturnare să înceteze. Adevărul era însă cu totul altul.

Regele a spus lui Maiorescu cum că Brătianu, în fața marilor greutăți, a neputinței de a mai trece proectele de legi ale miniștrilor cât și a numeroaselor înfrângeri electorale, este hotărât să se retragă la sfârșitul anului spre a reorganiza partidul. Conservatorii să înceteze deci campania de răsturnare care nu mai are scop. Regele a adăogat cum că va chema la cârmă pe Petre Carp, aceasta fiind și părerea șefului partidului liberal.

A doua zi, Maiorescu a comunicat comitetului partidului că lupta extraparlamentară trebue să înceteze.

Peste câteva zile, m'am întâlnit cu Nicu Filipescu care mi-a spus:

— Peste șase luni suntem la putere. Are să fie greu. Incepe

imediat campania electorală căci eşti candidat la colegiul II de Cameră din Bucureşti.

— La sfârşitul lunei Aprilie, soseşte la Sinaia regele *Gustav V al Suediei.*

— La 11 Maiu începe să se judece, la Curtea cu juraţi, *procesul lui Stoenescu-Jelea,* cel care a atentat la viaţa lui I. Brătianu. Afluenţă foarte mare de public, serviciul de ordine se face cu mare greutate.

Curtea e prezidată de N. Procopescu, asistat de d-nii judecători Marinovici şi V. Dumitrescu. Acuzaţia: procurorul general d. Oprescu. Apărarea o face d. avocat I. Otescu.

Comisiunea juraţilor e compusă din Theodor Căpitanovici, atunci senator liberal, C. Basarab-Brâncoveanu, Em. Frunzescu, stenograf al Senatului, Mihail Seulescu, V. I. Berceanu, Gh. Malcoci, Ion Nădejde, N. Coculescu, Gh. Dragu, Const. Banu, Ermil Pangrati şi G. Năcescu. Afară de unul, comisia e compusă numai din membrii ai clubului liberal, din parlamentari şi militanţi liberali. Verdictul e cunoscut dinainte.

După ascultarea mai multor martori rechizitoriul procurorului şi apărarea d-lui Otescu, Stoenescu-Jelea e osândit la 20 de ani muncă silnică.

— *Un nou scandal bisericesc* izbucneşte. In sesiunea de Mai a Sinodului, episcopul Safirin al Romanului aduce un memoriu prin care acuză de imoralitate pe mitropolitul primat Atanasie.

Când Safirin pronunţă aceste cuvinte, ministrul Haret sare dela locul său şi strigă:

— „Acuz şi eu pe Episcopul de Roman de imoralitate încă de pe timpul când era directorul Seminarului de Râmnic".

Mitropolitul primat, în culmea aprinderii, acuză la rândul său pe Episcop, de imoralitate.

Safirin a părăsit şedinţa Sinodului după ce a depus un memoriu cu toate acuzaţiile sale.

După plecarea Episcopului, a fost o mare deslănţuire de acuzări din partea mitropolitului.

Un număr de preoţi adresează Sinodului petitiuni în care sunt aduse tot felul de acuzări mitropolitului primat. Sinodul trimite un ultim avertisment Episcopului Safirin şi suspendă pe toţi preoţii acuzatori.

Dar scandalul va urma pentru marea întristare a tuturor acelora cari cred în biserică.

— O telegramă din Berlin anunţă *moartea marelui bacteriolog Robert Koch,* acel care a descoperit baccilul virgulă.

— Academia Română acordă *premiul Năsturel* de 4000 lei lui Barbu Delavrancea pentru piesa lui, *Apus de Soare.*

— In Bucureşti, sunt urmărite cu mult interes şi cu pa-

siune *alegerile din Ungaria*. Fireşte sunt urmărite în primul rând alegerile din ţinuturile româneşti. După o perioadă îndelungată de abţinere, în care timp a predominat ideia zisă a „pasivismului", Românii hotărîseră să schimbe sistema şi să participe la lupta electorală deşi legea electorală, fiind părtinitoare pentru unguri„ micşora foarte mult sorţii de izbândă ai Românilor.

Dar încercarea n'a dat alt rezultat decât să confirme dreptatea pasiviştilor.

In adevăr, deşi au luptat puternic, Românii au ieşit bătuţi pe întreaga linie.

Iată cele mai însemnate rezultate în acele comitate unde majoritatea fără contestaţie era a Românilor. (Să nu uităm că, la epoca aceia, în Ungaria se vota pe faţă):

CERCUL ILEANDA-MARE preşedintele clubului parlamentar român *Toader Mihali* a fost proclamat ales neavând contra candidat;

FAGARAŞ: *Dr. Şerban*, român ales după o luptă crâncenă;

ŞIRIA: *D. St. C. Pop*, ales fără contra candidat;

CHIŞINAU: Balotaj, *Octavian Goga* 875 de voturi, ceilalţi doi candidaţi unguri 1007 şi 339 de voturi;

CEICA: Alesul este *vicarul Mangra*, român, dar trecut în partidul guvernamental;

NASAUD: Ales *I. Ciocău*, român guvernamental contra d-lui *Onişor* din partidul naţional care a întrunit 252 voturi.

ORAVIŢA ROMANA: Ales românul renegat *Siegescu* cu 1965 voturi, contra naţionalistului Ion Nedelcu care a întrunit 1428;

IGHIU: *Vaida Voevod* a căzut cu două voturi, fiindcă Românii din şase comune au fost opriţi de la vot;

OCNA SIBIULUI: Ales candidatul ungur contra naţionalistului *Aurel Cosma;*

MARIA RODNA: *D. Vasile Goldiş* a căzut rămânând în urma candidatului ungur cu 400 voturi;

BARAŞIVENI: D-rul *Vasile Lucaci* căzut pentru 96 voturi;

BEIUŞ: D-rul *Vasile Lascu*, naţionalist român se retrage în faţa presiunilor şi se alege aci contele *Ştefan Tisza;*

BOCŞA ROMANA: D. *Valeriu Branişte*, directorul ziarului „Drapelul", cade şi se alege candidatul ungur;

LUGOJ: Cade d-rul *Ştefan Petrovici* deşi majoritatea covârşitoare a cercului electoral e românească;

ZARLENŢUL MARE: Cade dr. *Gh. Popovici* şi se alege candidatul ungur;

TROŞCANI: Cade candidatul român *Zosim Chirtop;*

MORAVIŢA: Cade românul *Caius Brediceanu;*

ŞIMLAUL SILVANIEI: Românul *dr. Deleu* cade contra ungurului *Egron;*

IOSASEL: Alegătorii români bătuţi şi isgoniţi. Cu mare greutate totuşi, candidatul român *Gheorghe Popa* este pus în minoritate lipsindu-i 191 voturi;

CARANSEBEŞ: D. *Vaida Voivod* cade cu o diferenţă de 794 voturi;

VANTUL DE JOS: D. *Iuliu Maniu* cade pentru 38 voturi;

BAIA DE CRIŞ: Românul *V. Damian* proclamat fără contracandidat;

DOBRA: Candidatul român *Nicolae Ivan* a căzut;

ORAŞTIE: D *Vaida Voevod* ales cu o majoritate de cinci voturi;

ARPAŞ: Ales D. *Vaida Voevod;*

Astfel românii nu au decât cinci aleşi şi anume: *Teodor Mihali, dr. N. Şerban, Şt. C. Pop, Al. Vaida-Voevod* şi *V. Damian.*

Părintele *Lucaci* şi *I. Maniu* au căzut.

In Bucureşti întristarea este mare. Cercurile naţionaliste, cari sperau mult dela lupta electorală, sunt foarte amărâte.

Amărăciunea este mărită şi prin faptul că, cu două-trei zile înainte de alegeri, a murit *protopopul Vinea* unul dintre cei mai viguroşi şi nestrămutaţi luptători pentru cauza naţională.

— Alegerea d-lui N. Iorga ca membru al Academiei întâmpină greutăţi, fiindcă are mulţi adversari şi e combătut cu patimă. Firea combativă a omului acesta îi atrag, fireşte, multe duşmănii. Deabia la al treilea scrutin d-sa este ales membru activ, cu 15 voturi contra 11.

In aceeaş şedinţă, d. Stefanelli din Bucovina, este ales membru activ, iar d. Lepădatu membru corespondent.

— O ştire emoţionează Capitala: vaporul românesc *Impăratul Traian* sub comanda maiorului Perieţeanu, a fost atacat în portul Pireu, invadat de plebe şi devastat.

Din cauza relelor relaţiuni între Români şi Greci, pe chestia Aromânilor, atentatul a fost planuit din vreme. A fost o premeditare răzbunătoare. Pe vas se aflau tocmai principesa Maria şi principele Nicolae, actualul regent, cu o guvernantă.

Ajuns în portul Pireu, vaporul a fost, de odată, invadat de o bandă de vreo 100 de greci cari au cerut să li se predea 3 dezertori greci cari mergeau la Constantinopol, dar numai unul din aceştia a primit să scoboare. Atunci cei de pe vapor au început să strige cum că ceilalţi doi greci au fost tăiaţi în bucăţi într'o cabină. Pe cheiu era adunată o mare mulţime. Toată această ceată a năvălit pe vapor, a spart, a de-

vastat, a furat tot ce a putut lua, pe maiorul Perieţeanu l'au lovit, l'au luat pe sus.

Personalul vaporului a fost maltratat, mulţi pasageri au fost bătuţi şi jefuiţi.

Acest atentat a produs în Bucureşti o mare agitaţie.

Când micii prinţi au sosit în Bucureşti, prinţul Nicolae întrebat asupra evenimentului, a spus că s'a mirat mult cum de n'a adus poliţia grecească pe pompieri şi pompele cu care să ude mulţimea spre a o împrăştia. Prinţul cunoştea sistemul întrebuinţat la Bucureşti pentru a risipi manifestaţiile de stradă.

S'a râs mult de această observaţie.

Poate ca regent va avea ocazia să practice reţeta.

Intruniri de protestare sunt organizate imediat, manifestaţii zgomotoase contra grecilor, iar guvernul, pe cale diplomatică, cere satisfacţie. Dar guvernul din Atena — fapt de mirat — refuză.

O lungă corespondenţă urmează.

Guvernul român e hotărît să recurgă la represalii expulzând un mare număr de greci. Regele George scrie regelui Carol exprimându-şi regretul pentru neplăcerile îndurate de micii principi. Dar atât.

Guvernul român formulează propunerile sale pentru satisfacţiile de dat drapelului românesc insultat, dar guvernul grec refuză.

Gheorghe Panu scrie că guvernul român a făcut o greşală, aceea de a fi trimis vapoarele române la Pireu mai înainte ca relaţiunile normale să fi fost restabilite cu Grecia.

Fiindcă, în adevăr, în urma vechilor conflicte, România şi Grecia nu aveau relaţii normale.

— Societatea bucureşteană este viu afectată de un incident dureros: soţia avocatului şi omului politic Petre Grădişteanu, s'a înecat în râul Ialomiţa. Pe când trecea peste Ialomiţa, pe podul Crasan, dimpreună cu soţul şi un fiu, caii de la trăsură s'au speriat. D-na Grădişteanu sări repede din trăsură. Dar în loc să sară pe pod, sări din iuţeală, în apă.

— Duminică, la 13 Iunie, a fost întâiul accident de aviaţiune în România. Aceasta s'a întâmplat la aerodromul din Chitila.

Inginerul francez Guillemain, directorul technic al întreprinderei, pilot brevetat din Franţa, făcând un zbor cu un biplan Farman, a căzut dela 35 metri înălţime şi s'a ales cu un picior fracturat şi alte leziuni.

— Conflictul cu Grecia este aplanat. Grecia a dat satisfacţia cerută; dezertorul grec luat de pe vapor, a fost restituit, comandantul portului Pireu a venit pe bordul *Impăra-*

tului Traian şi a făcut scuze comandantului Perieţeanu.

— Partidul conservator-democrat se întruneşte într'un congres în care se dă o nouă organizare partidului şi se redactează programul de aplicaţiune imediată, dacă partidul va veni la putere.

De ce acest congres şi această revedere a programului? Motivul principal este că, concomitent cu această lucrare, se duceau tratative de împăcare cu conservatorii în vederea unei eventuale colaborări la guvern.

In cercurile iniţiate se ştia că guvernul liberal nu va trăi mai mult decât, maximum 6 luni, apoi regele va aviza. Dar fiindcă Take Ionescu, cu toate succesele lui electorale, nu era sigur că va fi chemat la cârmă, încerca şi calea împăciuirei. De aceea îşi revizuia programul punând în evidenţă reforme blânde care ar fi putut fi primite şi de conservatori.

In privinţa reformei electorale se propune o lărgire a colegiilor, dar în aşa fel în cât corpul electoral să nu-şi piardă independenţa şi să nu fie un simplu instrument în mâna guvernului. Cu alte cuvinte, votul universal nu era admis. Pentru Dobrogea se cereau drepturi politice.

In vederea tratativelor de împăcare, toată presa care asculta de inspiraţiile lui Take Ionescu, a încetat definitiv atacurile împotriva partidului conservator.

— Doi preoţi de mir, Păunescu şi Drăghici, au adus prin scris, grave acuzări mitropolitului Primat şi ministrului Haret. In loc să li se cerceteze reclamaţiile, au fost trimişi în judecata Consistoriului. După o judecată care a durat 3 şedinţe, amândoi preoţii au fost caterisiţi.

— Partidul conservator pregătindu-se ca să ia puterea, da o mare atenţiune chestiunei electorale, fiindcă partidul era slab faţă de acţiunea plină de succes a lui Take Ionescu.

Privigherea generală o avea Nicu Filipescu, dar şefia specială a Capitalei o avea Mihail Deşliu. Acesta ajunsese la un moment, — mai ales când partidul conservator-democrat a intrat în declin — să facă din partidul conservator partidul politic cu cea mai puternică organizaţie.

O împrejurare a ajutat mult partidului conservator ca să pue în situaţie grea pe Take Ionescu şi să-şi atragă o parte din simpatiile corpului electoral, — această împrejurare a fost legea cârciumilor, prezentată de către Emil Costinescu, ministrul de finanţe încă sub şefia lui Dimitrie Sturza.

Emil Costinescu a prezentat o lege care mărginea numărul cârciumilor atât la sate cât şi la oraşe, punea greutăţi pentru obţinerea brevetului şi supunea exerciţiul acestui comerciu la sancţiuni foarte severe. Legea nu avea atât caracterul unei măsuri fiscale cât a unei măsuri cu caracter

higienic şi social. Era făcută spre a pune stavilă alcoolizărei populaţiunei.

Dacă la sate legea avea raţiune de a institui monopolul, fiindcă în adevăr cârciumile se înmulţeau în chip îngrijitor şi ameninţa să surpe vlaga populaţiei rurale, la oraş această primejdie nu exista.

Nicu Filipescu înţelese repede ce folos electoral ar putea trage dacă ar lua apărarea cârciumarilor, fiindcă numai în colegiul al 2-lea de Ilfov erau aproape sau peste 1000 cârciumari alegători.

Deşliu fu însărcinat să organizeze un comitet de cârciumari — ceeace el făcu cu succes — şi propaganda începu în toată Capitala.

Sarcina conservatorilor fu uşurată şi prin aceea că takiştii nu combăteau legea sau o combăteau moale. Care era cauza ?

Cauza era că legea era prezentată de către Emil Costinescu, iar Emil Costinescu era în partidul liberal ca şi Alexandru Constantinescu — partizanul idei ca, după liberali, trebue să vie la putere partidul conservator-democrat.

Take Ionescu care profita de toate împrejurările câti de mici, spre a-şi mări clientela electorală, — era silit de astă dată să lase concurenţilor săi conservatori mulgerea mănoasei chestiuni a legei cârciumilor.

Dar nici în partidul conservator nu era înţelegere deplină asupra acestei chestiuni, fiindcă Petre Carp nu voia nici în ruptul capului, să combată legea or să dea făgădueli cârciumarilor.

Acest dezacord din partid îl exploatau takiştii intensiv, ei spuneau cârciumarilor: „Boerii vă înşeală, Carp susţine legea. Filipescu şi Deşliu vor numai să vă stoarcă voturile, însă când vor veni la putere — dacă vor veni — o să se lepede pe opoziţia lui Carp".

Nicu Filipescu organiza la clubul conservator un cerc de studii la şedinţele căruia se discutau problemele politice şi mai ales proectele de legi, pe care viitorul guvern conservator trebuia să le realizeze. Membrii acestui cerc au şi un număr de conferinţe la sala „Dacia". Mie mi-a revenit să ţin conferinţa pe chestia legei cârciumilor.

Convingerea mea era, însă, că legea era foarte bine venită la sate, unde cârciumăritul lua zilnic, o dezvoltare primejdioasă ; tot ce câştiga ţăranul mergea în tejgheaua cârciumarului, iar plugarul era otrăvit, încetul cu încetul, cn băuturile debitate.

Conferinţa fu anunţată cu sgomot, dar takiştii o sabotau, răspândind printre cârciumari ştirea că şeful partidului nu

o aprobă. Membri din comitetul de rezistență al cârciumarilor, mai ales aceia cari nu erau conservatori, au venit la Deşliu şi i-au cerut ca şeful partidului să se rostească categoric. A fost un moment greu.

S'au făcut pe lângă Carp stăruințe mari, glasul lui Filipescu n'a avut nici o trecere, deabia Marghiloman care era elector şi cunoştea valoarea contingentului de voturi a cârciumarilor, l'a putut hotărî ca să autorizeze o declarațiune în doi peri.

Fondul acestei declarațiuni era că la sate partidul nu se leagă să desființeze legea când va veni la putere, la oraşe, însă, o va modifica.

Cum? asta nu se spunea.

In seara când am ținut conferința, Marghiloman a luat cel dintâiu cuvântul şi şi-a făcut declarația în numele şefului. Fiindcă se ştia că Marghiloman este întâiul aghiotant, confidentul şi acela care are cea mai mare trecere la Petre Carp; declarația linişti pe cârciumari.

Conferința mea a fost tipărită şi împărțită în mii de exemplare, şi purta în frunte cuvintele lui Alexandru Marghiloman.

Teza conferinței a fost următoarea: Singurul comerciu care în România este, în cea mai mare parte în mâinile Românilor, este comerciul cârciumăritului. Lovind în acest comerciu, guvernul desființează singurul comerciu românesc şi lasă pe drumuri cel puțin 50.000 oameni, toți Români. Dar am combătut legea numai pentru efectele ei la oraşe. Căci în ce privea cârciumăritul la sate eram de aceeaş părerea cu Emil Costinescu.

— Pe la jumătatea lunei August, Aurel Vlaicu face întâile sale ascensiuni cu aeroplanul său. In ziare apar notițe entuziaste. Vlaicu s'a ridicat până la 150 metri şi a putut merge cu iuțeala până la 120 kilometri pe oră.

Ce departe suntem astăzi de performanțele acelei vremi, când 100 metri înălțime şi 120 kilmetri pe oră erau socotite biruințe mari!

Dar era victoria unui român, de aceea bucuria şi nădejdile noastre erau mari.

— Pe la sfârşitul lui August moare doctorul Nicolae Manolescu, cel mai însemnat oculist al României.

Docțorul Manolescu era laureat al Academiei Române pentru o lucrare de valoare intitulată „Higiena țăranului român". A fost deputat, era profesor la Facultatea de medicină din Bucureşti şi un eminent clinician.

Era născut în com. Şaranga, din jud. Buzău. A murit la vârsta de 60 ani.

— Lumea este foarte îngrijorată de o ştire sinistră: holera,

care face pustiiri în Rusia, a sosit la granița Basarabiei.

La frontieră se iau măsuri severe. Holera trece, însă, în Ungaria, şi ne atacă din două părți. Holera pătrunde în țară,— apare la Botoşani, Focşani, Galați, Brăila.

In Bucureşti se ivesc câteva cazuri. Populația este foarte îngrijorată, însă norocul a voit ca teribilul flagel să nu ne secere prea mult. Bucureştiul a fost scutit, căci numai puține cazuri au fost semnalate.

— Este interesant de spus cine a dat semnalul urcărei chiriilor, care astăzi constitue un adevărat flagel.

Prin Septembrie unele ziare publicau articole îngrijorate asupra urcărei chiriilor. Oameni nevoiaşi ca şi cei cu venituri modeste simt că o mare greutate începe să- apese şi o mare primejdie îi amenință: urcarea progresivă a chiriilor.

Ziarele arată cum să semnalul l'au dat agenții statului, adică comisiile de recensământ care, spre a spori veniturile acestuia, au majorat chiriile, în contra declarațiilor chiriaşilor şi în dispretul contractelor.

Membrii acestor comisii, în urma ordinelor primite, au sporit cu de la a lor apreciere toate chiriile, ceeace a avut drept rezultat o urcare a tuturor locațiunilor. Din vremea aceasta începe ascensiunea care trebuia să impue la 1916 guvernului adoptarea legei de excepțiune.

— La manevrele de toamnă de la Slatina a participat şi Aurel Vlaicu cu aeroplanul său. A zburat deasupra câmpului de manevră, a făcut diferite virajuri şi a entuziasmat armata pentru siguranța, eleganța şi îndrăzneala zborului său pe o vreme vântoasă.

— Izbânda lui Vlaicu stimulează şi pe alți români ; cunoscutul inventator Brumărescu, produce şi el un aeroplan pe care îl expune. Acest aeroplan este un biplan de o formă cu totul deosebită de tot ceea ce exista până atunci. Inventatorul a primit multe felicitări de la oamenii competenți (?), însă aparatul Brumărescu n'a zburat nici odată.

Un alt inventator român este Henri Coandă, — opera acestuia este un aparat fără helice, ci numai o turbină propulsivă. Aparatul, construit în Franța, a avut soarta mai bună decât al lui Brumărescu. Astăzi, însă a dispărut.

— Duminică 6 Noembrie, la orele 5 şi jum. s'a stins din viață Gheorghe Panu, acela care a fost cel mai mare ziarist al țărei după moartea lui C. A. Rosetti.

Gheorghe Panu a murit după ce a suferit multă vreme de miocardită şi arterioscleroză, boală complicată apoi cu un cancer al intestinului.

Panu a debutat ca istoric. Fiind distins de Maiorescu şi ceilalți fruntaşi ai *Junimei* din Iaşi, a primit o subvenție spre a face studii literare şi istorice în străinătate; el, însă, a învățat dreptul şi s'a întors pentru a intra în magistratură.

Apoi a intrat în politică, a fost numit advocat al Spiri-

doniei din Iaşi, a redactat ziarul *Liberalul* din acel oraş şi a fost ales de C. A. Rosetti, ministru de interne atunci, ca să-i fie şef de cabinet.

A demisionat spre a fi ales deputat la anul 1884 în Camera de revizuire.

A combătut, alături de C. A. Rosetti, dispoziţiile restrictive pentru presă şi după aceea a trecut hotărât în opoziţie.

La Iaşi a făcut însă să apară *Lupta*, ziar de vehemenţă polemică, apoi a trecut cu *Lupta* la Bucureşti care în curând, deveni ziarul politic, cel mai citit din ţară. Demn de notat e faptul că cel mai puternic tiraj l-a atins presa politică, când, „Lupta" a tras în 10.700 exemplare.

Panu avea o frumoasă cultură, era o minte ageră, un talent original şi o mare putere de atracţie. Era unul din acei oameni pe cari americanii îi numesc: oameni magnetici.

Şi cu toate acestea n'a avut noroc în viaţă.

Râvna lui cea mare era să ajungă ministru, însă, de-a-curmezişul acestui om atât de superior s'au pus şi atâţi duşmani implacabili ca şi un număr de întâmplări nenorocite. Afară de asta Panu însuş a fost duşmanul său.

Intr'o zi a fondat partidul radical; văzând însă, că partidul acesta nu-l duce prea repede la guvern, a desfiinţat partidul şi s'a înscris în partidul conservator. Apoi, desamăgit şi desgustat, a reintrat în partidul liberal, dar nici aci n'a putut ajunge mai mult decât vice-preşedinte al Camerei.

Când a murit, la vârsta de 62 ani, redacta publicaţia săptămânală: *Săptămâna*.

La înmormâtare au vorbit Ionel Brătianu, I. G. Duca, în numele partidului liberal, iar Ion Procopiu, în numele Sindicatului ziariştilor.

La palatul de justiţie a vorbit avocatul Comşa.

De altfel Panu, din cauza boalei care'l săpa cu încetul de câţiva ani, încetase de a mai fi un militant.

Din acest punct de vedere marele om îşi supravieţuise.

— Duminică, 28 Noembrie, a fost inaugurată cu mare pompă, statuia lui Eugeniu Stătescu, în sala paşilor pierduţi de la Palatul de justiţie.

Această festivitate fusese precedată de o mică furtună în lumea avocaţilor şi a magistraturei; anume, se critica faptul că statuia fusese aşezată în acel loc predominant, că i se dase atât de mari proporţii, că i se împrumutase acea atitudine şi acel gest de tribun.

In sfârşit Eugeniu Stătescu era reprezentat ca şi când ar fi dominat justiţia română, ca şi când ar fi fost un mare legiuitor şi cel mai mare jurisconsult român.

Acei care făceau această critică aveau dreptate. Eugeniu Stătescu n'a lăsat nici un rând scris, Eugeniu Stătescu n'a fost nici profesor la facultatea de drept, n'a fost nici un mare avocat pledant. Ceeace a fost, însă Stătescu, a fost un ministru

de justiţie cu mare autoritate şi un creator, ca nici unul alt, de magistraţi de partid. Era un nume autoritar.

Totuşi în ciuda protestărilor, statuia a rămas acolo unde o vedem. iar Eugeniu Stătescu reprezentat într'o postură şi cu un gest care nu erau ale lui.

Statuia este opera sculptorului francez Ernest Dubois, autorul statuei lui Ion Brătianu.

Au vorbit: Scarlat Popescu procurorul general de la Casaţie, Petre Borş din partea baroului de Ilfov şi ministrul justiţiei Toma Stelian.

— In sfârşit chestia retragerei guvernului, este adusă la ordinea zilei. In acelaş timp se ştie cu preciziune ,cum că viitorul guvern îl va forma Petre Carp, iar nu Take Ionescu.

Takiştii, faţă de acest desnodământ care se pare că nu mai poate fi înlăturat, se dedau la o campanie aproape desperată de întruniri publice şi de violenţe de presă. Take Ionescu vrea să facă presiune asupra regelui, arătându-i că popularitatea e cu partidul conservator-democrat. Dar totul e zadarnic.

Takiştii fac, însă, şi greşala că urmează în contra lui Brătianu şi a fraţilor săi o campanie dârză pe tema moralităţei; fraţii Brătianu sunt acuzaţi că trafică şi trăesc din afaceri necinstite; era evident că şeful guvernului nu putea decât să recomande regelui ca succesor pe şeful partidului conservator.

Trei zile înainte de Crăciun, Ionel Brătianu îşi întruneşte majorităţile parlamentare şi le comunică — spre marea tristeţă a acestora — că guvernul şi partidul liberal se vor retrage dela cârmă.

Brătianu spune că partidul trebue să se retragă spre a se pregăti pentru o nouă şi fecundă guvernare.

Unii parlamentari liberali au intervenit, cerând ca partidul să nu se retragă ci să prezindeze alegerile generale, dar Brătianu a răspuns:

— „Atunci când partidul liberal a decis să se retragă de la guvern, a făcut-o pentrucă nu vedea lipsuri în rândurile acelor cu care intrase în foc.

După ce ne-am consfătuit, am socotit, ca o chestiune de înaltă politică, condiţiunea ca retragerea noastră să se facă în aşa chip în cât însăş adversarii partidului nostru să asiste la această retragere nu numai cu un simţimânt de respect. dar chiar cu frică.

Guvernul îl pot lua alţii, dar puterea ne rămâne nouă".

Apoi, I. Brătianu adaogă că e mai bine ca retragerea să se facă acum decât în Februarie, când expiră mandatul Corpurilor legiuitoare, pentru ca noul guvern să aibă vreme să dea ţărei bugetul.

Guvernul Brătianu demisionează, imediat după Crăciun, iar Petre Carp este chemat la guvern. Ministerul e astfe compus: Petre Carp preşedinte şi finanţele, Titu Maiorescu externele, Al. Marghiloman internele, Ion Lahovari domeniile, N.

Filipescu războiul, C. C. Arion instrucţia, Barbu Delavrancea lucrările publice, Mihail Cantacuzino justiţia, D. Neniţescu industria.

Această listă ministerială era alcătuită cu câteva luni mai înainte, şi era rezultatul tratărilor şi concesiunilor reciproce între diferitele nuanţe din partid.

Aşa, junimiştii aveau 4 portofolii: Carp, Maiorescu, Marghiloman şi Arion; cantacuziniştii 2; M. Cantacuzino şi Neniţescu; Filipescu 2; el şi Delavrancea, apoi vechi conservatori unul, pe Ion Lahovari.

In tabăra takistă vestea formărei ministerului a pricinuit o mare deprimare dar şi îndârjire. Pe când Take Ionescu se gândeşte imediat să încheie un cartel electoral cu liberalii, pe care'i combătuse de moarte până în ajun, unii takişti încep — vorba populară — să spele putina către apele guvernamentale.

Dar grosul partidului, cadrele, toţi cei convinşi şi prieteni ai lui Take Ionescu au rămas lângă dânsul.

Din punctul de vedere al sentimentului corpului electoral toată dreptatea era a lui Take Ionescu iar cartelul electoral cu liberalii — care a fost o greşală, fireşte — nu i-a fost inspirat de cât de îndârjirea legitimă provocată de înlăturarea sa de la cârmă.

— In volumul al 4-lea, care va fi cel din urmă din această serie, şi care va urma cât de curând—vom examina rezultatele date de către această politică zisă a succesiunei celor două partide de guvernământ.

SUMARUL

ANUL 1901.

(Urmare)

ANUL 1902

ANUL 1903

ANUL 1904

Un incident hazliu la balul Palatului regal la 1 Ianuarie. — Un al doilea incident care produce nemulţumiri şi agitaţie.—Agitaţia avocaţilor pe chestia obligativităţei „robei“ —Izbucnirea războiului ruso-japonez.—Moartea artistei Frosa Sarandy şi a lui Ionescu-Gion. — Activitatea lui Ion Saita ca prefect al poliţiei — Bucureştiul de altădată: Cafeul Şantant, Academiile de biliard, bicicleta, birjarul muscal, grădinile de petreceri, vechi lăutari, Christache Ciolac, întâile automobile, etc. O serată la Palatul Cotroceni; o lume care a dispărut. — Expoziţia agricolă a marilor proprietari.— 400 ani dela moartea lui Ştefan cel Mare. — Dramele macedonene: împuşcarea lui Lăzărescu Lecanta în cafeneau „Macedonia“. — Atentatul lui Mărăcineanu împotriva membrilor Curţei de Casaţie. — Moartea marelui orator Nicolae Ionescu. — Manevrele lui Take Ionescu, intrigile din partidul conservator. — Agitatia pe chestia prozelitizmului catolic: procesul institutului Notre Dame de Sion. — Generalul Şomănescu şi maiorul Hubch. — Căderea Cabinetului Sturza şi venirea Cabinetului conservator cu Gheorghe Cantacuzino. — Regele Carol despre Carp.
Paginile 61—86.

ANUL 1905

Conflictul căpitanului Sturza cu ofiţerii.— Agitatia pe chestia cedărei terenurilor petrolifere lui Deutsche Bank. — Expoziţia jubiliară din anul viitor. — Refugiarea Cuirasatului rusesc „Kneaz-Potemkin“ în portul Constanţa. — Mişcarea din ţară împotriva grecilor. — Drama din familia doctorului Lăcusteanu. — Conflictele dela Teatrul National: conflictul Al. Davila-C. Nottara. — Moartea lui Eugeniu Stătescu
Paginile: 86—102.

ANUL 1906

Conflictul greco-român: expulzarea grecilor.— Scandalul dela Cameră, Nicu Filipescu-Al. Bădărău. — Agitata alegere de la Creditul rural— Marea agitaţie şi scandalul de stradă dela 13 Martie.— Agitaţia contra reprezentărei pieselor în limba franceză la Teatrul Naţional.— Acţiunea lui Nicolae Iorga.— Priviri generale asupra trecutului.— Oameni fruntaşi dela 1871 la 1906— Obiceiuri perimate —Bucureştiul cel vechiu.— Teatrul la această epocă— Cafeneaua Capşa şi oamenii politici— Restaurantele Bucureştiului— Bucureştiul intelectual.— Cenaclele literare.— Eminescu.— Teatrul lui Alecsandri şi teatrul lui Caragiale.— Gheorghe Panu în presa bucureşteană.—Capi-

tala din punct de vedere edilitar. Opera lui Pake Protopopescu Electricitatea în Bucureşti. — Epoca inundaţiilor. — Serbările jubiliare pentru 40 ani de domnie ai Regelui Carol. — Expoziţia dela Filaret. — Sosirea în Capitală a d-rului Lueger primarul Vienei. — Inaugurarea oficială a Expoziţiei. — Frământările din partidul conservator. — Asalturile în contra lui Take Ionescu. — Moartea lui Albulescu. — Românii din Bucovina, Ardeal şi Macedonia primiţi la Expoziţie. — Atitudinea demnă a magistratului Scarlat Popescu. — Moartea lui Take Laurian. — Cursele automobil-Clubului.

Paginile: 102—143.

ANUL 1907

Vizita lui Take Ionescu la Berlin. Distincţia cu care l'a onorat împăratul. — Presa germană despre Take Ionescu. — O întrunire liberală cu emoţii. — Greva profesorilor universitari. — Regele Carol şi Take Ionescu. — Marile răscoale ţărăneşti. — Căderea Cabinetului Cantacuzino. — Noul guvern liberal cu Dimitrie Sturza. — Şedinţa istorică a Camerei deputaţilor dela 13 Martie 1907. — Sângeroasă represiune a răscoalelor ţărăneşti. — Camerele conservatoare dau concurs guvernului liberal. — Fuziunea Conservatoare-junimistă. — Petre Carp proclamat şef al partidului conservator. — Generalul Manu se retrage din politică. — Moartea marelui pictor Nicolae Grigorescu. — Moartea marelui istoric şi literat B. P. Haşdeu. — Deschiderea congresului internaţional de petrol. — Magistratul Scarlat Popescu rosteşte un nou discurs care face senzaţie.

Paginile: 144—179.

ANUL 1908

Expulzarea d-rului Rakowski. — Casa Krupp vrea să acapareze Arsenalul armatei noastre. — Moartea generalului Haralambie. — Amintiri asupra detronărei lui Cuza-Vodă. — Greva avocaţilor. — Take Ionescu formează partidul Conservator democrat. — Marile Victorii electorale ale lui Take Ionescu. — Scandalurile ofiţereşti provocate de către maiorul Sturza. — Temeri de un război austro-sârb. — Nicolae Fleva intră în partidul lui Take Ionescu. — Takiştii triumfă la colegiul II de Ilfov. — Dimitrie Sturza se retrage dela şefia partidului liberal. — Ionel Brătianu şef.

Paginile: 179—203.